

MAASSAMUUTTAJAN IDENTITEETIT JA PUHEKIELI

Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden nuorten aikuisten paikallis- ja murreidentiteettien
suhde puhekieleen

Tero Kaihlavirta
Pro gradu -tutkielma
Suomen kieli ja
suomalais-ugrilainen kielentutkimus
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
Joulukuu 2012

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos, humanistinen tiedekunta

KAIHLAVIRTA, TERO: Maassamuuttajan identiteetit ja puhekieli. Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden nuorten aikuisten paikallis- ja murreidentiteettien suhde puhekieleen.

Pro gradu -tutkielma, 148 s., 10 liitesivua

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus

Joulukuu 2012

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden korkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden sekä korkeasti koulutettujen nuorten aikuisten paikallis- ja murreidentiteeteissä ja puhekielessä maassamuuton jälkeen tapahtuneita muutoksia sekä näiden välistä suhdetta. Tutkielmani tausta on dialektologian ja sosiolingvistiikan tutkimusperinteissä, ja sen teoreettinen pääpaino on kansanlingvistiikassa. Lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että muutto paikkakunnalta toiselle laukaisee muutosten ketjun maassamuuttajan identiteeteissä ja puhekielessä. Näiden muutosten välinen suhde on vahva ja nämä muutokset ovat kaikilla muuttajilla suunnilleen samansuuntaisia. Identiteeteillä ei voi tietenkään selittää kaikkea puhekielen variaatiota ja muutosta, mutta fokukseni on tässä työssä näiden suhteiden tarkastelussa.

Tutkielmani aineiston olen kerännyt kahdella haastattelukierroksella marras-joulukuussa 2008 ja helmikuussa 2010. Informanttiryhmä koostuu kahdeksasta Jyväskylästä Turkuun muuttajasta, joista osa oli asunut Turussa yli ja osa alle viisi vuotta ja joista neljä oli naisia ja neljä miehiä. Ensimmäisen haastattelukierroksen toteutin nauhoituksin, ja tuolloin keskityin yleisiin murreasenteisiin, murreidentiteettiin ja keskustelupuhekielen nauhoittamiseen. Toisen haastattelukierroksen muistiinpanoin tallennetuissa haastatteluissa mielenkiintoni kohteena olivat piirteittäiset murreasenteet ja paikallisidentiteetti.

Metodeiltaan tutkielma edustaa triangulaatiota eli siinä on yhdistelty eri menetelmiä ja teorioita. Painotus on kuitenkin laadullisessa tutkimuksessa. Paikallis- ja murreidentiteettejä olen tarkastellut indeksien avulla, mutta koska identiteettejä on monitahoisina ilmiöinä mahdoton tavoittaa indeksoinnin avulla ja koska indeksointi on aina myös subjektiivista tulkintaa, olen avannut indeksointini kriteereita ja tekemiäni valintoja sanallisessa muodossa. Puhekielestä olen valinnut tarkastelun kohteeksi maassamuuttajien Jyväskylän ja Turun puhekielistä hyvin tiedostamat kielenpiirteet eli savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin ja paikallissijojen A:n loppuheiton.

Paikallis- ja murreidentiteetit eivät muutu kaikilla Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla samansuuntaisesti tai edes välttämättä lainkaan. Etenkin murreidentiteeteissä muuttajat samaistuvat kauankin Turkuun muuton jälkeen Jyväskylän puhekieleen, mikä johtunee Jyväskylän puhekielen vahvasta prestiisiasemasta. Paikallisidentiteeteissä tapahtuu sen sijaan enemmän muutoksia suurimmalla osalla informanteista, mutta ei kuitenkaan kaikilla. Puhekielessä sekä savolaistyyppisestä puolipitkästä vokaalista että yleiskielisistä paikallissijojen varianteista luopuminen on maassamuuttajilla erittäin hidasta, mikä korreloi hyvin murreidentiteetin mutta heikommin paikallisidentiteetin kanssa. Muuttajien yksilökohtaiset erot identiteeteissä ja puhekielessä etenkin paikallissijojen variaatiossa korreloivat sen sijaan heikommin keskenään.

Asiasanat: dialektologia, sosiolingvistiikka, maassamuutto, kansanlingvistiikka, identiteetti, paikka, alue, murreasenteet, puhekieli

SISÄLLYSLUETTELO:

1. Johdanto	s. 2
1.1. Tutkimuksen tavoitteet, lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	s. 2
1.2. Informantit	s. 9
2. Sosiolingvistiikka, variaatio ja identiteetti	s. 11
2.1. Sosiolingvistiikan historiaa	s. 11
2.2. Sosiolingvistiikka ja muutosten kuvaus	s. 16
2.3. Kansanlingvistiikka, identiteetti, asenne, paikka ja alue.....	s. 23
3. Maassamuuttajan identiteetit	s. 31
3.1. Maassamuuttajan paikallisidentiteetti.....	s. 31
3.1.1. Maassamuuttajan paikallinen identifikoituminen	s. 31
3.1.2. Maassamuuttajan kaupunkisuhteet ja aluetasoon samaistuminen	s. 34
3.1.3. Paikallisten ihmisten merkitykset ja paikalliset verkostot	s. 40
3.1.4. Kaupungeissa eletty elämä ja tulevaisuudensuunnitelmat	s. 48
3.2. Maassamuuttajan murreidentiteetti	s. 52
3.2.1. Maassamuuttajan kielellinen omakuva	s. 52
3.2.2. Murreasenteet, prestiisit ja stigmat	s. 56
3.3. Paikallis- ja murreidentiteettien vertailuindeksit	s. 63
3.4. Muita näkemyksiä Jyväskylän ja Turun puhekielistä	s. 69
4. Maassamuuttajan puhekieli	s. 80
4.1. Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali	s. 80
4.1.1. Yleistä	s. 80
4.1.2. Maassamuuttajan asenteet puolipitkää vokaalia kohtaan	s. 86
4.1.3. Savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin variaatio	s. 91
4.2. Paikallissijojen A:n loppuheitto	s. 101
4.2.1. Yleistä	s. 101
4.2.2. Maassamuuttajan asenteet loppuheittoa kohtaan	s. 113
4.2.3. Paikallissijojen variaatio	s. 121
5. Lopuksi	s. 135
Lähteet	s. 138

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tavoitteet, lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkielma sijoittuu sociolingvistisessa variaationtutkimuksessa kansanlingvistiikan sekä maassamuuton ja identiteettien tutkimusten kenttiin. Päämääränäni on sen selvittäminen, miten paikallis- ja murreidentiteetit sekä piirteittäiset murreasenteet vaikuttavat puhutun kielen variaatioon Jyväskylän seudulta Turun seudulle muuttaneilla ylempiin koulutusryhmiin kuuluvilla nuorilla aikuisilla. Tutkielmassani tarkastellaan kahdeksan informantin identiteettejä, asenteita ja puhekieltä, ja informanttiryhmä koostuu neljästä naisesta ja neljästä miehestä.

Tämän tutkimusaiheen parissa aloitin kandidaatintutkielmassani, ja kandidaatintutkielmani voidaan katsoa eräänlaiseksi ponnistuslaudaksi tälle pro gradu -tutkielmalle. Kandidaatintyössäni mielenkiintoni kohteena olivat muuttajien murreasenteet ja puhekieli kahden kielenpiirteen, MA-infinitiivin illatiivin ja *si-*imperfektin osalta. Tuolloin lähtökohtanani oli Hanna Lappalaisen (2001: 89) näkemys siitä, että muuttaja luopuu leimallisimmista murrepiirteistä muttei omaksu niiden tilalle kovinkaan helposti tulopaikkakunnan suppea-alaisia kielenpiirteitä. Kandidaatintutkielmani perusteella näyttäisi, että Lappalaisen näkemys saattaisi olla oikeansuuntainen, mutta koska tutkielmani perustui melko suppeaan aineistoon ja vain kahden puhutun kielen piirteen ohueen analyysiin, kysymys muutoksesta ja sen syistä askarruttaa yhä mieltäni.

Myöhemmin tutkimukseni lähtökohdat ja tutkimuskysymykset ovat muuttuneet moneen kertaan tutustuessani lähdekirjallisuuteen ja käsitellessäni aineistoa, mutta varsinkin tarkkaillessani informanteille tekemistäni nauhoituksista savolaistyypin puolipitkän vokaalin esiintymistä alkuperäinen ydinajatukseni on säilynyt lähes ennallaan ja jopa vahvistunut. Olen yhä sitä mieltä, että maassamuuttajan identiteettien ja puhekielen säilyminen ja muuttuminen tapahtuvat kulloisessakin sosiaalisessa kontekstissa, mutta ne liittyvät myös muuttajan asenteisiin, yksilökohtaiseen mentaaliseen ulottuvuuteen ja aiempiin identiteettien konstruointeihin ja representoimisiin. Tarkennuksena tähän ajatukseeni esittäisin nykyään vielä sen, että myös kulttuurisilla ja yhteiskunnallisilla tekijöillä on vaikutusta muuttajan puhumaan kieleen. Vähitellen vertailu oman ja Lappalaisen (2001: 89) näkemysten välillä on menettänyt tutkielmani lähtökohtana

merkitystään, koska näkemyksissä kuvataan hieman eri asioita ja näkemysten välisistä eroista huolimatta kumpaakin lähtökohtana käyttäen voidaan hyvinkin saavuttaa samoja tuloksia.

Tutkimukseni taustana on myös ollut jo kandidaatintyöstäni lähtien se tosiasia, että maassamuuttajien puhekieltä on tutkittu Suomessa yllättävän vähän verrattuna maaseutu- ja kaupunkipuhekielten muotoihin. Aiheesta toki löytyy tutkimuksia eri vuosikymmeniltä (esim. Leskinen 1974; Mielikäinen 1981a; Nuolijärvi 1986a ja 1986b sekä Makkonen 2005), mutta tutkimus on keskittynyt joko siirtokarjalaisväen tai maaseudulta kaupunkiin muuttaneiden kielimuotojen kuvauksiin, eikä nykyistä maaseutupaikkakunnalta toiselle, kaupungista toiseen tai kaupungista maaseudulle muuttaneiden puhekielten muutosta ole juurikaan tutkittu. Myös laajemmat kuvaukset aiheesta puuttuvat. Tilanne on herättänyt minussa ihmetystä varsinkin, kun lisääntyntä liikkuvuutta on pidetty yhtenä keskeisimmistä suomen nykypuhekielen muotojen muutosten taustalla vaikuttavista syistä. Kun nyt on saatu tietoa muutoksista ja niiden suunnasta ja nopeudesta sekä suomalaisten kaupunki- että maaseutukielimuotojen muodoissa Nykysuomalaisen puhekielen murros ja Kotuksen murteenseurua -hankkeiden myötä, seuraavana mahdollisena tutkimuksen kohteena voisivat olla esimerkiksi suomalaisten maassamuuttajien puhekieli. Tällä tutkielmallani tarkoitukseni on myös vastata tähän haasteeseen.

Työni ydinkysymyksenä on siis se, mikä on kielellisen identiteetin ja puhutun kielen välinen suhde Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla nuorilla aikuisilla. Tämän ydinkysymyksen ympärille rakentuvat kaikki tämän tutkimuksen teemat, ja siitä on myös nostettavissa tämän tutkimuksen tarkentavat lisäkysymykset, joiden avulla tähän ydinkysymykseen kyetään vasta kunnolla vastaamaan ja joita ovat seuraavat:

- 1) Miten Jyväskylästä Turkuun muuttaneet identifioivat itsensä kielellisesti ja paikallisesti?
- 2) Miten Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden puhe varioi ja millaisia muutoksia tästä variaatiosta on havaittavissa?
- 3) Millä tavalla ja missä määrin Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden identiteetit ja puhekieli muuttuvat muuton jälkeen kuluneessa ajassa?

Identiteetin käsitteen avaamiseen otan tässä tutkielmassa edellä (ks. s. 1) esittämäni ajatuksen identiteetin ja puhekielen välisestä suhteesta. Tähän ajatukseen liittyi myös näkemys siitä, että identiteettiin ja puhekieleen vaikuttavat muun ohella kulttuuriset

tekijät. Identiteetin käsitteellistämiset ovat myös monin tavoin ja suurelta osin kulttuurisesti määrittäneitä. Esimerkiksi tässä tutkielmassa jaan kielellisen identiteetin kahteen osaan eli murreidentiteettiin (kielellinen omakuva ja murreasenteet) ja paikallisidentiteettiin (paikallisuuden kokemus ja Turkuun ja Jyväskylään liitetyt mielle yhtymät). Tämä jako perustuu pitkälti niihin kulttuurisiin diskursseihin, joita sosiolingvistiikassa on muodostunut 1900-luvun lopulta lähtien, eivätkä nämä diskurssit ole mitenkään lopullisia, vaan ne muokkautuvat ja muuntuvat kaiken aikaa sosiolingvistiikan ja myös keskusteluntutkimuksen kehittymisen myötä. Lähtökohtinani näissä identiteettien käsitteellistämisissä ja käsittelytavoissa ovat olleet mm. Stuart Hallin (1999: 9–76) ja Slavoj Žižekin (2011:151–213) näkemykset postmoderneista identiteeteistä ja Pirkko Nuolijärven (1986a: 62–67, 159–170) esitykset maassamuuttajan paikkaan identifikoitumisesta ja kielellisestä muotokuvasta sekä Tommi Kurjen (2005: 82–86) integroitumisen, Niina Kunnaksen (2007: 125–126, 389–392) kieleen ja Johanna Vaattovaaran (2009: 78–91) paikkaan samaistumisen käsittelytavat.

Hypoteesini on, että maassamuutto laukaisee muutosten ketjun muuttajan puhekielen lisäksi muuttajan paikallis- ja murreidentiteeteissä ja että näiden muutosten välinen suhde on vahva. Uudessa ympäristössä ja tilanteessa muuttaja joutuu paikallistamaan itsensä uudelleen. Lisäksi muuttajan asenteissa lähtö- ja tulopaikkakuntien murteisiin ja murrepiirteisiin tapahtuu mahdollisia muutoksia. Muutosten ajallisuutta tutkin hyvin yksinkertaisella mallinnuksella eli jakamalla muuttajat yli (ryhmä A) ja alle (ryhmä B) viisi vuotta Turussa asuneisiin.

Tarkasteltavia puhekielen piirteitä olen valikoinut sen mukaan, mitä ja millaisia identiteettejä voidaan ylipäänsä tuottaa tai kertoa foneettisilla ja fonologisilla varianteilla ja jollain variantilla erityisesti. Piirteiden valinnassa käytin apuna myös omien informanttien antamia vastauksia tekemääni murreasennekyselyyn. Tarkoitukseni oli alun perin ottaa tarkasteluun neljä kielenpiirrettä, joissa olisi ollut sekä informanttien hyvin tiedostama että tiedostamattomampi sekä Jyväskylän että Turun puhekielen piirre. Aiheen rajaamiseenkin liittyvistä syistä valitsin lopulta vain informanttien tiedostaman murrepiirteen molemmista kaupunkipuhekielistä. Peter Auerin ja Frans Hinskensin (2005; ks. esim. Vaattovaara 2009: 14) mukaan vain harvat kielenpiirteet ovat niin hyvin tiedostettuja, että niiden yhteys ideologiseen motivaatioon ja identiteetin representoimiseen voitaisiin osoittaa. Näkemys on tosin kiistanalainen, sillä esim. Žižekin (2011:151–213) mukaan identiteetti motivoituu ideologisesti

nimenomaan tiedostamattomissa prosesseissa. Valitsemistani kielenpiirteistä on tosin sanottava, että eri maassamuuttajat tiedostivat ja tunnistivat ne eri tavalla ja eri tasolla, joten jo pelkästään niiden avulla voidaan tarkastella tiedostetun ja tiedostamattoman suhdetta puhekielen variaatioon. Valitsemani puhekielen piirteet olivat siis seuraavat:

- 1) savolaistyyppinen puolipitkä vokaali (Jyväskylän puhekielen piirre)
- 2) paikallissijojen A:n loppuheitto (Turun puhekielen piirre)

Alkuperäisenä ajatuksenani oli käyttää kielenulkoisina tekijöinä perinteisestikin käytettyjä ikää, sukupuolta, koulutusta ja ensimmäisen haastattelukierroksen jälkeen myös kaupunkilaisuus–maalaisuus-akselia. Koska kuitenkin informanttiryhmäni on iän ja koulutuksen puolesta melko homogeeninen ryhmä ja heidän antamiensa vastausten perusteella ei näyttäisi siltä, että he liittäisivät ikänsä tai yhteiskunnallisen asemansa kovinkaan vahvasti puhumaansa kieleen, otin näistä tekijöistä lopulta mukaan tarkasteluun vain sukupuolen sekä identiteettien että puhekielen analyysissä. Voidaan kuitenkin olettaa aiemman tutkimuksen (esim. Suojanen 1985: 29–41) pohjalta, että tällaisessa opiskelijoiden ja korkeasti koulutettujen ryhmässä suositaan keskimääräistä enemmän yleiskielisiä variantteja. Tutkimuksen edetessä havaitsin vielä yhden ryhmää sisäisesti erottelevan kielenulkoisen tekijän, josta onkin muodostunut kaikkein mielenkiintoisin sen kannalta, miten mahdollista muutosta muuttajan identiteetissä ja kielimuodossa voi kuvata, eli jo mainitsemani Turussa asutun ajan.

Sosiaalisen identiteetin käyttäminen sosiaalisten verkostojen muodossa kielenulkoisena tekijänä oli myös pitkään ajatuksenani. Ryhmä tai verkosto identiteettinä on kuitenkin käsitteenä ongelmallinen. Yksilö voi kuulua samanaikaisesti moneen eri ryhmään ja lisäksi ryhmä voi käsitteenä viitata hyvin monenlaisiin eri asioihin, kuten työ-, harrastus-, alakulttuuri- tai opiskeluryhmään. Voidaan kyllä katsoa, että kun verkosto muodostuu esim. belfastilaisista työntekijöistä (Milroy, L 1987), helsinkiläisen uskonnollisen yhteisön jäsenistä (Lappalainen 2004) tai Jyväskylästä Turkuun muuttaneista, se kertoo jäsenistään ja näiden mahdollisista identiteeteistä jo jotain. Tosin tällaisissa tapauksissa verkosto kuvaa enemmänkin luokka-, alakulttuuri- tai paikallisidentiteettiä kuin 'ryhmäidentiteettiä'. Inge Lise Pedersen (1994: 105–108) onkin todennut, että verkostot eivät välttämättä paljasta yksilön identiteettiä tai asenteita, joilla voi olla ratkaisevaa merkitystä lingvistiseen käyttäytymiseen. Voidaan siis perustellusti kysyä, mistä puhutaan, kun puhutaan verkostosta sosiaalisena identiteettinä. Päädyin siis näistä syistä luopumaan sosiaalisista verkostoista

identiteettinä tarkasteltavana kielenulkoisena tekijänä ja käyttämään verkostoja yhtenä paikallisidentiteettiin vaikuttavana tekijänä.

Turussa asuttu aika jakaa informanttiryhmäni kahteen ryhmään eli Turussa yhdestä viiteen vuotta asuneisiin (B-ryhmä) ja Turussa viisi vuotta tai kauemmin asuneisiin (A-ryhmä). Koska tämä tarkastelutapa selkiytyi vasta aineistonkeruun loppuvaiheessa, ryhmistä ei tullut yhtä suuria. Alle viisi vuotta Turussa asuneisiin kuuluu kolme informanttia (kaksi naista ja yksi mies) ja yli viisi vuotta Turussa asuneisiin viisi informanttia (kaksi naista ja kolme miestä). Ryhmittelyni lähtökohtana on ajatus siitä, että Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden identiteettien ja kielimuodon muutokset ovat ajallisia eli että muutosten määrä kasvaa ja laatu syvenee vähitellen maassamuutosta kuluneessa ajassa. Lisäksi hypoteesinani on, että muutokset ovat kaikilla maassamuuttajilla suunnilleen samansuuntaisia mutta niissä on myös yksilökohtaisia eroja. Näin ollen yli viisi vuotta Turussa asuneiden ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmiä toisiinsa vertaamalla voidaan saada tietoa mahdollisten muutosten nopeudesta ja suunnasta. Aiemmin Suomessa näistä lähtökohdista maassamuuttajien kieltä on tutkinut Riitta Makkonen (2005: 142–145). Tämä tutkimus siis vertautuu näennäisaikametodilla tehtyihin tutkimuksiin (ks. Chambers – Trudgill 1998 [1980]:76 – 78) siten, että tässä tutkielmassa tarkastellaan yhtenä tiettyä hetkenä ikään kuin "eri-ikäisten turkulaisten" identiteettejä ja kielimuotoa näennäisaikahypoteesin pohjalta. Mahdolliset erot yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden välillä kertovat siis tietyin varauksin jo tapahtuneista muutoksista.

Informanttiryhmä koostuu kahdeksasta Jyväskylästä Turkuun muuttajasta, joista neljä on naisia ja neljä miehiä. Kun maassamuuttajan identiteettiä tarkastellaan ajassa muuttavana ilmiönä, ongelmana voidaan pitää sitä, että aineisto on kerätty näiltä informanteilta kahdella eri haastattelukierroksella marras–joulukuussa 2008 ja helmikuussa 2010. Ensimmäisen haastattelukierroksen toteutin nauhoituksin, ja tuolloin keskityin kokonaisiin kielimuotoihin koskeviin murreasenteisiin ja keskustelupuhekielen nauhoittamiseen. Toisen haastattelukierroksen haastatteluissa, jotka tein pääosin puhelimitse, mielenkiintoni kohteena olivat informanttien sosiaaliset verkostot, piirteittäiset murreasenteet ja kokemuksellinen paikallisuus. Vaikka siis informantit ovat olleet täysin samoja molemmilla haastattelukierroksilla, ja heistä kolme (kaksi naista ja yksi mies) oli asunut Turussa alle viisi vuotta ja viisi (kaksi naista ja kolme miestä) yli viisi vuotta sekä syksyllä 2008 että keväällä 2010, on mahdollista, että heidän

identiteeteissään on tapahtunut jonkinasteisia muutoksia myös nauhoituskierrosten välillä etenkin alle viisi vuotta Turussa asuneilla. Haastattelujen toteutustapa oli melko strukturoitu. Kysyin molemmilla haastattelukierroksilla kaikilta informanteilta jokaista kysymyspatteriston kysymystä, mikä aiheutti välillä haastattelutilanteessa pientä kömpelyyttä. Kysymysten muotoilua sen sijaan saatoin muokata informanttien antamien vastausten pohjalta tilanteeseen sopivaan muotoon.

Aineiston keruutavasta on mainittava myös se, että olen tallentanut puhuttua kieltä ensimmäisellä haastattelukierroksella nauhoituksin haastattelun jälkeisessä keskustelutilanteessa, jossa nauhuri on ollut haastattelijan ja haastateltavan välissä pöydällä. Tämänkaltaisten nauhoitustilanteiden ongelmia on käsitellyt esim. Kurki, joka nostaa esiin mm. sen, kuinka luonnollista tällaisessa tilanteessa esiintyvä puhekieli on. Tosin tällainen luonnollinen puhekieli on käsitteenä sumea. (Kurki, 2005: 63–67.) Tärkeää onkin pitää mielessä, että kielen piirteittäisen tarkastelun kohteena on yhdessä tilanteessa informanttien käyttämä kieli, joten tilanteisesta vaihtelusta en voi sanoa tässä tutkimuksessa paljoakaan.

Ensimmäisen kierroksen nauhoitukset tehtiin joko haastattelijan tai haastateltavan kotona, ja puhutun kielen nauhoitusten aiheet ovat vaihdelleet keskustelussa sen mukaan, mihin haastateltava tai haastattelija on kussakin tilanteessa sattunut puhetta viemään. Kurjen (2005: 66) tavoin en hakeutunut ensimmäisen kierroksen haastattelu- ja keskustelunauhoituksia tehdessäni mihinkään eristettyyn tilaan, joten näissä kotona käydyissä keskustelupuheen nauhoituksissa esiintyy myös lyhyitä, muista poikkeavia puhetilanteita siten, että NA2:lla on muutaman minuutin pituinen jakso, johon osallistuu myös hänen lapsensa, NA5:llä lyhyt (n. 10–20 s) jakso, johon osallistuu myös hänen miehensä ja MB6:lla noin minuutin pituinen jakso, johon osallistuu hänen kämppekaverinsa. Nauhoitusten keskusteluosuuksien pituudet olivat 20:stä vähän päälle 30:een minuuttiin, ja yhtenäisyyden saavuttamiseksi litteroin niiden alusta 20 minuuttia ja lisäksi haastateltavan käynnissä olevan tai seuraavan vuoron loppuun. Litteroiduista osuuksista lyhin on kestoltaan 20 min 1 s ja pisin 20 min 48 s. Puhenopeus on yksi tekijä puhutun kielen idiolektittaisessa variaatiossa, joten litteraatioiden pituudet ja sen myötä kielenpiirteiden edustustapojen esiintymien määrät vaihtelevat eri haastateltavien välillä huomattavastikin.

Puhekielen muotoihin ja puhetapoihin liittyviä asenteita on kartoitettu

asennetutkimuksissa perinteisesti joko jonkun murteen puhujan puheesta nauhoitettuihin haastatteluihin kuuntelutestinä tai kirjallisessa muodossa nauhoituksesta tehdyin litteroinnein (Mielikäinen–Palander 2002: 88–89). Tällaisilla kuuntelu- tai litteraatioaineiston arvioinneilla ei kuitenkaan tavoiteta välttämättä yhteen tiettyyn kielenpiirteeseen liittyviä asenteita, joten olen toisen haastattelukierroksen kielenpiirteittäisten asenteiden kartoituksessa kehittänyt lauseita, joissa huomion kohteena on yksi tietty kielenpiirre ja sen yksi variantti ja kysynyt kielenpiirteiden variantteihin liittyviä asenteita omista imitoinneistani. Tämän tarkastelutapani puute onkin siinä, että arvioinnin kohteena on nimenomaan haastattelijan imitointi, ei murteenpuhujien käyttämä kieli. Voisi siis sanoa, että sen, minkä olen saavuttanut tarkkuudessa, olen menettänyt autenttisuudessa.

Identiteettien avaamisessa haasteena tai jopa ongelmana voidaan pitää sitä, että toisen haastattelukierroksen informanttien vastaukset olen taltioinut käsin kirjoittamalla, ja taltioinneissani olen tyytynyt osin referoimaan informanttien vastauksia. Sosiaalisen tai diskurssi-identiteetin näkökulmasta tätä ratkaisua voi perustellusti kritisoida siitä, että aineiston pohjalta ei voi analysoida tai tulkita identiteettien kaikkia puolia. Ratkaisuani perustelen sillä, että tämän tutkielman identiteettikäsitys on representatiivinen (käsitteistä sosiaalinen, representatiivinen ja sosiaalinen identiteettikäsitys tarkemmin s. 26) ja sillä, että olen hyväksyttänyt vastausten referoinnit informanteillani

Tässä tutkielmassa yhdistellään erilaisia aineistoja ja metodeja. Tutkielmani edustaa pääasiassa laadullista eli kvalitatiivista sosiolingvistiikkaa, mutta yhdistelen kvalitatiivisiin menetelmiin identiteettien ja varsinkin puhekielen tarkastelussa myös kvantitatiivisia menetelmiä eli tilastollista analyysiä lähinnä perinteisen ristiintaulukoinnin muodossa. Tällaista eri aineistoja ja menetelmiä yhdistelevää tutkimusta on kutsuttu esim. monimenetelmäisyydeksi tai triangulaatioksi. Muun muassa Vaattovaara (2009: 46–48) on käsitellyt tällaisen tutkimuksen periaatteita ja sitä kohtaan esitettyä kritiikkiä, ja hän toteaaakin, ettei metodologinen avoimuus saa merkitä sitä, että analyysi olisi epäsystemaattista tai sattumanvaraista. Vaattovaaran (2009) tavoin pyrin tekemään myös laadulliset analyysiprosessit läpinäkyviksi siten, että lukijan on mahdollista seurata niitä. Aineistojen monipuolisuuden ja laajuuden vuoksi olen tehnyt myös tarkasteltavan aineiston evaluointia ja karsintaa useassa eri vaiheessa aineistoa käsitellessäni ja työtä kirjoittaessani.

1.2. Informantit

Informantteja tutkielmassani on siis kahdeksan. Informanteista käytän tässä tutkielmassa juoksevaa numerointia yhdestä kahdeksaan. Numeroinnin perusteena käytän vuotta, jolloin informantti on muuttanut Turkuun siten, että kauimmin Turussa asunut saa numeron 1 ja vähimmän aikaa asunut 8. Mikäli useampi informantti on muuttanut saman vuoden aikana eikä vastauksista paljastu muuttojärjestystä, käytän numeroinnin perusteena syntymävuotta. Lisäksi olen käsittelyn helpottamiseksi laittanut juoksevan numeroinnin eteen kirjainkoodin merkitsemään sukupuolta (N eli nainen tai M eli mies) ja Turussa asuttua aikaa (A eli viisi vuotta tai kauemmin Turussa asunut tai B eli alle viisi vuotta Turussa asunut). Näin informanttia kuvaa esimerkiksi koodi NA4, mikä tarkoittaa sitä, että informantti on nainen, joka on asunut Turussa yli viisi vuotta.

MA1 on syntynyt vuonna 1978 Seinäjoella, josta hän on muuttanut vanhempiensa mukana Jyväskylään vuonna 1987. Jyväskylästä MA1 on muuttanut Turkuun vuonna 1998 opiskelemaan Turun kauppakorkeakouluun, ja hän on valmistunut kauppatieteen maisteriksi ensikymmenen alussa.

NA2 on kotoisin entisestä Jyväskylän maalaiskunnasta, ja hän on syntynyt vuonna 1978. Turkuun hän on muuttanut vuonna 2001 opiskelemaan luonnontieteitä Turun yliopistoon. Hän on valmistunut filosofian maisteriksi ensikymmenen loppupuoletta.

MA3 opiskeli haastattelujen aikaan Turun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Hän on syntynyt vuonna 1981 Jyväskylässä, ja hän on muuttanut Turkuun vuonna 2001. Opintonsa MA3 on aloittanut vuonna 2003. MA3:sta on erikseen kerrottava, että hän on käynyt Turun yliopistossa suomen kielen alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun kurssin, millä saattaa olla vaikutusta hänen antamiinsa vastauksiin.

NA4 on kotoisin entisestä Jyväskylän MLK:sta ja hän on syntynyt vuonna 1982. Turkuun hän on muuttanut vuonna 2001 opiskelemaan lääketiedettä Turun yliopistoon, ja hän on valmistunut lääketieteen lisensiaatiksi ensikymmenen loppupuoletta.

MA5 on syntynyt Oulussa vuonna 1981. Jyväskylän seutukunnalle, entiselle Korpilahdelle, hän muutti vanhempiensa mukana ollessaan viisivuotias, ja hän muutti edelleen entiseen Jyväskylän maalaiskuntaan asuttuaan Korpilahdella puoli vuotta.

Turkuun MA5 muutti vuonna 2002 opiskelemaan Turun ammattikorkeakouluun, josta hän valmistui sosionomiksi ensikymmenen puolivälissä. MA5 oli haastattelujen aikaan avoliitossa NA4:n kanssa.

MB6 on syntynyt vuonna 1980 Rovaniemellä, josta hän on muuttanut vanhempiensa mukana Jyväskylään kaksivuotiaana. Ala-asteiässä MB6 on asunut väliaikaisesti Hyvinkäällä ja Riihimäellä sekä Sulkavalla, jossa hän on käynyt peruskoulun kolmannen luokan. Jyväskylästä MB6 muutti ensin Rovaniemelle opiskelemaan, ja Turkuun hän on muuttanut vuonna 2006. MB6 opiskeli haastattelujen aikaan Turun taideakatemiassa.

NB7 on syntynyt vuonna 1980 ja kotoisin entisestä Jyväskylän maalaiskunnasta. Jyväskylään hän on muuttanut 20-vuotiaana ja sieltä edelleen Turkuun vuonna 2006. NB7 opiskeli haastattelujen aikaan Turun ammattikorkeakoulussa.

NB8 on syntynyt Ruotsissa vuonna 1978, ja hän on muuttanut vanhempiensa mukana Jyväskylään ollessaan nelivuotias. Jyväskylän seutukunnalla NB8 kertoo asuneensa eri paikoissa, joista pisimpään hän on asunut entisessä Jyväskylän MLK:ssa. Jyväskylän seutukunnalta NB8 muutti marraskuussa 2005 Tampereelle, jossa hän asui hieman yli vuoden, kunnes muutti Turkuun. Vuonna 2009, ensimmäisen ja toisen haastattelukierroksen välissä, NB8 valmistui Turun yliopiston humanistisesta tiedekunnasta filosofian maisteriksi.

2. SOSIOLINGVISTIIKKA, VARIAATIO JA IDENTITEETTI

2.1. Sosiolingvistiikan historiaa

Suomen puhutun kielen muodoissa ja niiden tutkimuksessa on tapahtunut viime vuosikymmenten aikana monenlaisia muutoksia. Nämä muutokset eivät ole aina olleet samansuuntaisia, vaan keskenään ristiriitaisia ja eri vuosikymmeninä eri suuntiin kulkevia. Niiden syyt ovat myös olleet moninaiset, ja eri tutkijat ovat yrittäneet selittää niitä erilaisten tekijöiden avulla. Tämä kaikki on johtanut siihen, että suomen puhekielen muodot ja niiden tutkimuksen kenttä ovat muuttuneet aikaisempaa hajanaisemmiksi. (ks. Kurki 2007: 143–162.) Samaan aikaan myös suomalaisten ei-kielitieteilijöiden murreasenteet ja murteeseen ja paikkaan identifikoitumisen tavat ovat läpikäyneet erilaisia muutosprosesseja. Itse asiassa kieli on aina muuttunut ja siinä esiintyy aina variaatiota, eikä ole olemassa mitään täysin yhtenäistä, homogeenistä ja muuttumatonta kieltä (Milroy, J 1992: 1).

Puhuttua kieltä Suomessa on perinteisesti, viimeistään 1870-luvulta lähtien, tutkittu dialektologiaksi eli murteentutkimukseksi kutsutun tutkimusalan puitteissa. Dialektologiassa oltiin kiinnostuneita lähinnä puhekielen alueellisesta variaatiosta (mm. Kurki 2005: 11), ja tutkimusten murteiden keruupaikat valittiin sen mukaan, mistä löytyisi parhaiten säilynyttä murretta (Mielikäinen 1980: 3–4). Tosin jo 1800-luvulla murteentutkimuksessa kuvattiin sekä sosiaalista variaatiota että muutosta (Nuolijärvi 1988: 118) ja näistä asioista tehtiin monenlaisia havaintoja. Havainnot kielen muutoksesta antoivatkin sysäyksen murteiden tallennustyölle (mm. Mielikäinen 1980: 3–4). Tutkimuksen pääpaino oli kuitenkin alueellisen vaihtelun kuvauksissa (Nuolijärvi 1988: 118). Syiksi 1800-luvun lopulla alkaneille suomalaisen puhekielen muutoksille on esitetty mm. lisääntynyt liikkuvuus, murrekosketukset ja kirjakielen vaikutus (Mielikäinen 1980: 3–4) sekä ns. normatiivisen puhekielen synty, teollistuminen ja kaupungistuminen (Paunonen 1989: 210–215).

Sosiolingvistiikan voidaan katsoa rantautuneen Suomeen joko 1960-luvun lopussa (Kurki 2005: 13) tai 1970-luvun alussa (Mielikäinen 1980: 18–19), ja se voidaan nähdä reaktionä suomalaisen puhekielen muodoissa tuolloin tapahtumassa oleviin ja jo tapahtuneisiin muutoksiin sekä siihen, mitä kansainvälisessä tutkimuksessa tuolloin oli tapahtumassa (ks. Labov 1966). Tutkimussuuntien eroista huolimatta suomalainen

sosiolingvistiikka asettui dialektologian luontevaksi jatkoksi ja sen rinnalle (mm. Kurki 2005: 14; Vaattovaara 2009: 20). Sosiolingvistikissa tutkimuksissa alueellisen tason rinnalle puhekielen variaatiota selittävinä kielenulkoisina tekijöinä nostettiin ikä ja sukupuoli (ks. Rautkorpi 1980: 77–88; Silvennoinen 1980: 89–122; Mielikäinen 1980: 123–148; Lahtinen 1981: 35–50; Mantila 1997: 1–23) sekä lisäksi koulutus, sosiaaliryhmä ja/tai puhetilanne (ks. Salomaa 1981a: 59–78; Vuorinen 1981: 79–96; Suojanen – Salomaa – Vuorinen 1981: 109–144). Lisäksi kiinnostuksen kohde siirtyi maaseudun kielimuodoista kohti kaupunkien kielimuotoja. Aluemurteetkin ovat tosin säilyneet yhä katkeamatta suomalaisen puhekielen tutkimuksen kohteena (Vaattovaara 2009: 20), ja niiden on jopa katsottu edustavan edelleen tutkimuksen valtavirtaa (Lappalainen 2004: 16).

1980-luvulle tultaessa havahduttiin toden teolla siihen, että puhekielessä oli tapahtumassa nopeita muutoksia. Julkisessa puheavaruudessa esiintyi jopa näkemyksiä siitä, että murteet olivat häviämässä tai hävinneet kokonaan, ja niiden tilalle ennustettiin yleispuhesuomea tai Helsingin puhekieltä (Mielikäinen 1980: 2). Syiksi näihin muutoksiin Aila Mielikäinen (1980: 1–2) esitti elinkeinorakenteen muutosta, kaupungistumista, muuttoliikettä, mediaa sekä massa- ja populaarikulttuureja eli ylipäänsä tuolloista ja nykypäivänäkin käynnissä olevaa yhteiskunnallista kehitystä, ja samankaltaiset syyt ovat muutenkin esiintyneet sosiolingvististen tutkijoiden puhekielen nykymuutoksen kuvauksissa (ks. Kurki 1998: 1).

Vuonna 1976 käynnistettiin Nykysuomalaisen puhekielen murros -hanke, jossa tarkasteltiin Jyväskylän (ks. Mielikäinen 1980, 1981a, 1981b), Turun (ks. Suojanen 1981, 1985), Helsingin (ks. Paunonen 1980, 1981) ja Tampereen (ks. Jonninen-Niilekselä 1982) puhekieliä, ja samana vuonna julkaistiin hankkeen Esitutkimusraportti (Paunonen – Mielikäinen – Suojanen 1976). Suomalaisen sosiolingvistiikan laajempi käyntiinlähtö voidaan ajoittaa samanaikaiseksi Nykysuomalaisen puhekielen murros -hankkeen kanssa, ja mm. Tommi Kurjen (2005: 13) mukaan 1980-lukua voidaan pitää monin tavoin merkittävänä suomalaiselle sosiolingvistiikalle. Tuolloin julkaistiin mm. ensimmäiset maassamuuttajan murreasenteita ja kielellistä identiteettiä käsittelevät tutkimukset (ks. Mielikäinen 1981a; Nuolijärvi 1986b). Alkuaikojen (suomalaisen) sosiolingvistiikan tehtäväksi asettui sen tutkiminen, miten lingvistinen struktuuri korreloi sosiaalisen struktuurin kanssa (Siitonen 1981: 43–58) ja tähän tarkoitukseen se otti avukseen kvantitatiivisen tutkimusmetodin (mm. Siitonen 1981: 53; Lappalainen

2004: 16; Kurki 2005: 16–17; Vaattovaara 2009: 20).

1990-lukua on pidetty suomalaisen sosiolingvistiikan kannalta jonkinlaisena hiljaisena välivaiheena, sillä tuolloin julkaistiin alalta vain yksi väitöskirja eli Harri Mantilan (1992) *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna*. Tosin tuolloin toteutettiin pääosin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen eli Kotuksen suomen murteiden seuruuhankkeen ensimmäinen vaihe, jossa on tarkasteltu maaseudun kielimuotojen muutosta kymmenellä eri murrealueita edustavalla paikkakunnalla. Hankkeen osaraportit on tehty opinnäytetöinä, ja niitä on ilmestynyt pitkin 1990-lukua ja 2000-luvun alussa (mm. Lappalainen 1994; Pajarinen 1995; Kurki 1998; Mustanoja 2001). Hanke jatkuu yhä, ja siitä on julkaistu myös laajempi väliraportti vuonna 2005 eli Nuolijärven ja Marja-Leena Sorjosen (2005) *Miten kuvata muutosta?*, jossa tarkasteltiin kaikkien osaraporttien tutkimustuloksia samanaikaisesti. 1990-luvulla julkaistiin myös Seija Makkosen ja Mantilan (1997) tutkimus Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio, jossa Mantila (1997: 11–23) jakaa nykysuomalaisen puhekielen piirteet viiteen luokkaan sen mukaan, kuinka laajasti näitä piirteitä esiintyy, ja sen, ovatko ne yleistyviä, stabiileja vai väistyviä. Tämä jako on otettu suomalaisessa sosiolingvistiikassa yleisesti tutkijoiden ja opinnäytetöiden tekijöiden käyttöön heti ilmestymisensä jälkeen.

1990-luvun puolivälistä suomalaisen puhekielen muotoihin tai ainakin suomalaisten murreasenteisiin on alkanut vaikuttaa murteiden tasoittumispyrkimykselle mahdollisesti vastakkainen ilmiö, jota on kutsuttu yleisesti murrebuumiksi. Tämä ilmiö ei ole jäänyt tutkijoiltakaan huomaamatta (ks. Nuolijärvi 1998: 240–245; Koski 2002: 49–74; Palander–Nupponen 2005: 48–50; Makkonen, R 2005: 154; Vaattovaara 2009: 14, 43). Murrekirjallisuutta ja sarjakuvia on julkaistu ja painettu huomattavia määriä. Suomalaiseen populaarikulttuuriin on noussut sellaisia murretta imagon rakentamisen välineenä käyttäviä tekijöitä kuin muusikko Lauri Tähkä ja TV-tuotantoryhmä Extreme-Duudsonit. Populaari murretta käyttävä kirjallisuus ei ole Suomessa kuitenkaan mikään 1990–2000-lukujen uusi ilmiö, vaan muodostaa kirjallisuuteemme erään katkeamattoman jatkumon (Koski 2002: 58–69). Uutta sen sijaan on se, ettei murteisiin suhtauduta enää samalla tavalla stigmana kuin aiemmin ja että murteita on käytetty mm. raamatunkäännösten kielenä (Koski 2002: 49–74). On tosin huomattava, että eräiden tutkimusten mukaan murteiden tasoittumispyrkimys on yhä ollut käynnissä (ks. Kurki 2005; Nuolijärvi – Sorjonen 2005).

Myös tutkimusta on uudistettu monenlaisista lähtökohdista 2000-luvun alussa. Sosiolingvistiikkaa on alkanut tehdä uusi tutkijasukupolvi (ks. Lappalainen 2004; Kurki 2005; Kunnas 2007; Vaattovaara 2009; Nupponen 2011; Mustanoja 2011), josta osa oli mukana jo murteenseuruhankkeessa ja osa tullut muuta kautta sosiolingvistiikan pariin. Kokonaisuudesta voisi sanoa, että sosiolingvistiikan kiinnostuksen kohde on siirtynyt yhteiskunnasta, systeemistä ja ryhmistä kohti yksilöä, identiteettiä ja idiolekteja sekä kvantitatiivisesta variaationtutkimuksesta kohti kvalitatiivista variaationtutkimusta. Tosin tästä on eriäviä mielipiteitä.

Ehkä pisimmälle idiolektien tutkimuksen on vienyt Marjatta Palander (2005a) tutkimuksessaan Lapsuudesta keski-ikään, jossa tarkastellaan yhden idiolektin reaaliaikaista muuttumista. Palander on myös ollut tuomassa yhdessä Mielikäisen (ks. Mielikäinen – Palander 2001) suomalaisen sosiolingvistiikkaan kansanlingvistiikaksi kutsuttua tutkimussuuntaa, jossa tarkastellaan ei-kielitieteilijöiden murreasenteita. Asennetutkimuksia on Suomessa tehty aiemminkin (ks. Salomaa 1981b; Mielikäinen 1981a; Palander 1982; Nuolijärvi 1986; Saanilahti – Nahkola 1990), mutta aiempaan asennetutkimukseen verrattuna kansanlingvistiikassa huomio keskitetään enemmän tavallisen kielenkäyttäjän havaintoihin kielestä (Mielikäinen – Palander 2001: 90). Vaattovaaran mukaan ero on kysymyksenasettelun lähtökohdista. Perinteinen kieliasennetutkimus asettaa kysymyksiä tutkijan positiosta tai variaatiosta, kansanlingvistiikka kansan ymmärryksestä lähtevästi. (Vaattovaara 2009: 29.) Suomalaisen kansanlingvistisen tutkimuksen keskiössä on ollut puhujan identiteetti (ks. Palander – Nupponen 2005; Vaattovaara 2009; myös Kunnas 2007), ja se on ollut metodisilta lähtökohdiltaan kvalitatiivista, mutta yhdistänyt kvalitatiivisiin menetelmiin myös kvantitatiivisia menetelmiä.

Sosiaaliset verkostot ovat myös tulleet 2000-luvulla Suomessa tarkastelun kohteeksi puhekieleen vaikuttavana kielenulkoisena tekijänä. Tutkimuksissaan näitä ovat käsitelleet ainakin Lappalainen (2004), Kurki (2005: 20–22) ja Kunnas (2007). Tosin kenelläkään heistä verkostojen tutkiminen ei ole tutkimuksen keskiössä. Lappalaisen (2004) painopiste on paljolti myös keskusteluntutkimuksessa ja tilanteisen vaihtelun kuvauksessa ja Kurjen (2005) ja Kunnaksen (2007) väitöskirjat edustavat myös korrelationistisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen uusia suuntia. Kvantitatiivinen sosiolingvistiikka on myös mennyt Suomessa monella tavalla eteenpäin 2000-luvun

aikana. Ensinnäkin reaaliaikametodia on alettu hyödyntää eri tutkimuksissa 1990-luvun puolivälistä lähtien (ks. Paunonen 1995a, 1995b, 1996; Saanilahti–Nahkola 2001; Kurki 2005; Kunnas 2007; Mustanoja 2011). Lisäksi variaation kuvauksissa on alettu käyttää monimuuttujamenetelmiä (ks. Kurki 2005; Vaattovaara 2009; Mustanoja 2011), joiden avulla on kyetty tarkastelemaan useampaa kielensisäistä ja -ulkoista tekijää (esim. äänneympäristö, taivutusmuoto, sanaluokka, sukupuoli, ikä jne.) yhtäaikaaisesti ja selvittämään, kuinka paljon eri tekijät vaikuttavat variaatioon ja mikä on niiden keskinäinen suhde (Kurki 2005: 42).

Nämä yhteiskunnalliset sekä puhekielen ja niiden tutkimuksen historian ilmiöt, joita olen edellä kuvannut, eivät rajoitu millään tavalla vain Suomeen, vaan niiden juuret on palautettavissa angloamerikkalaiseen kulttuuriin. Jos suomalaisen puhekieleen vaikuttaneet yhteiskunnalliset tekijät eli teollistuminen ja kaupungistuminen lähtivät täällä käyntiin joskus 1870-luvun tietämällä, Englannissa nämä yhteiskunnalliset muutokset saivat alkunsa viimeistään 1700-luvun puoliväliin mennessä. Suomalaiseen puhekieleen 1900-luvun loppupuolella vaikuttaneiden ilmiöiden, kuten liikkuvuuden kasvun sekä media-, massa- ja populaarikulttuurien alun taas voi palauttaa Yhdysvaltoihin, jossa myös sosiolingvistiikan katsotaan saaneen alkunsa William Labovin (1966) tutkimuksen *The Social Stratification of English in New York City* myötä. Tässä täytyy kuitenkin panna merkkeille ranskalaisen Louis Gauchatin (1905) ja saksalaisen M.E. Hermannin (1929, ks. Kurki 2005: 38) tutkimukset sveitsiläisen Charmeyn kylän puhekielestä ja sen muutoksista.

Edelleen kansanlingvistiikan kehittäjänä on monesti pidetty Dennis Prestonia (ks. 1989; 1993; 1996) 1990-luvun vaihteen tutkimuksillaan ja sosiaalisten verkostojen tutkimuksen kielitieteeseen on katsottu tuoneen Lesley Milroyn (ks. 1987) 1980-luvulla. Monimuuttujamenetelmiä on käytetty Suomen ulkopuolella jo 1970-luvulla (ks. Sankoff 1978). Myös 2000-luvun taitteessa alkanut murrebuumi on yleismaailmallinen ilmiö (Vaattovaara 2009: 14).

Kurki (2007) on tehnyt katsauksen suomalaisen sosiolingvistiikan nykytilaan ja sen kansainvälisestä tutkimuksesta nouseviin haasteisiin artikkelissaan *Variaationtutkimuksen nykynäkymiä*. Sen näköaloiksi hän mainitsee edellisten lisäksi keskusteluntutkimuksen ja (sosiolingvistisen, oma huom.) variaationtutkimuksen synteesin, jota edustaa Lappalaisen (2004) väitöskirja, tutkimuksen integroitumisesta

omaan yhteisöön (ks. Kurki 2005) ja aluetietoisuudesta (ks. Vaattovaara 2004) sekä optimaalisuusteorian, joka ei ole vielä rantautunut Suomeen. (Kurki 2007: 143–162.) Lisäksi on vielä mainittava Kunnaksen (2007) väitöskirja, jossa yhdistellään diffuusio-teoriaa, kielikontaktiteorioita sekä sosiaalisten verkostojen ja kieliasenteiden tutkimusta.

Kaiken kaikkiaan 2000-luku on ollut suomalaisessa sekä kvantitatiivisessa että kvalitatiivisessa sosiolingvistiikassa uudistumisen aikaa. Eräiden näkemysten mukaan nämä tutkimussuunnat ovat toisilleen vastakkaisia ja toisensa poissulkevia (vastakkainasettelusta mm. Kurki 2005: 16–20; Vaattovaara 2009: 21–23), mutta näkemykseni mukaan niitä molempia tarvitaan ja kulloisenkin tutkimuksen painopisteen näiden välisellä akselilla on perustuttava tutkimuskohteeseen ja -kysymyksiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi niitä kielenulkoisia tekijöitä ja ilmiöitä, jotka vaikuttavat puhekielen variaatioon ja muutokseen, ja kvantitatiivisen tutkimuksen avulla voidaan tutkia esimerkiksi sitä, kuinka paljon nämä eri tekijät ja ilmiöt vaikuttavat suhteessa toisiinsa puhekielen variaatioon ja mahdollisiin muutoksiin kulloisessakin tutkimuskohteessa. Puhekielen kokonaiskuvan saamiseksi molemmat tutkimussuunnat ovat välttämättömiä.

2.2. Sosiolingvistiikka ja muutosten kuvaus

Sosiolingvistiikka on siis nykyisellään monimuotoista, se pitää sisällään monia eri tutkimussuuntia ja sitä on jaettu erilaisiin suuntauksiin muutenkin kuin pelkän kvantitatiivinen–kvalitatiivinen-jaon perusteella. Matti Suojanen (1982: 11, 13) on jakanut sosiolingvistiikkaa kahtia akseleilla demografinen eli korrektionistinen–interaktionistinen sosiolingvistiikka ja makrotason–mikrotason sosiolingvistiikka. Kvantitatiivisen sosiolingvistiikan vastinparina on edelleen nähty kvalitatiivisen suuntauksen lisäksi dynaaminen suuntaus (Kunnas 2007: 81–82). Vaikka kaikille näille suuntauksille on annettu erilaisia sisältöjä ja jokaisessa näistä kolmesta jaosta on hieman omanlaisia painotuksiaan, lankeavat nämä jaot käytännön tutkimuksessa hyvinkin samaa tarkoittaviksi (näistä tutkimussuunnista ja niiden jaoista mm. Suojanen 1982: 11–15; Kunnas 2007: 80–83).

Nykytilanteessa, jossa tutkijat useimmiten valitsevat lähtökohdakseen jotain näiden kahtiajakojen ääripäiden välisiltä akseleilta ja sosiolingvistiikan rajoja myös venytetään

mm. keskusteluntutkimuksen (ks. Lappalainen 2004) ja kielikontaktiteorioiden (esim. Kunas 2007) suuntaan, näitä jaotteluja voidaan pitää lähinnä eräänlaisia sociolinguistiikan teoreettisina näkökulmina. Lisäksi angloamerikkalaisissa maissa jo sociolinguistiikan alkuajoista saakka alkanut sociolinguistiikan rajojen hämärtyminen on johtanut siihen, että itse sociolinguistiikka on määritelty hyvin monella tavalla. Laajimpien tulkintojen mukaan sociolinguistiikkaan kuuluu yli kymmenen tutkimussuuntaa (mm. Labov 1977: 2–3, ks. Suojanen 1982: 11–12; M.A.K. Halliday, ks. Nuolijärvi 2000: 16). Suppeimman määritelmän sociolinguistiikasta taas on antanut J.K. Chambers (1995), jonka mukaan sociolinguistiikkaan kuuluu ainoastaan kvantitatiivinen variaationanalyysi.

Jonkinlaisena ydinajatuksena kaikissa sociolinguistiikan määritelmissä on, että kielen ja yhteiskunnan tai ympäröivän sosiaalisen todellisuuden välillä on yhteys ja että sociolinguistiikka tutkii kieltä tässä luonnollisessa ympäristössään kielitieteen keinoin (Nuolijärvi 2000: 13, 33). Tämä ajatus ei ole millään tavoin ristiriidassa sen asian kanssa, että nykytutkimuksessa on monesti keskitytty identiteetin ja puhekielen välisten suhteiden kuvauksiin. Identiteettiä käsitteellistetään nykyään monin eri tavoin, ja nämä käsitteellistämiset pitävät sisällään kaikki kulttuuriemme tasot yksilöstä globaaliin maailmankulttuuriin. Identiteeteillä tehdään myös politiikkaa (mm. Hall 1999: 9–17; Žižek 2011: 151–213).

Yhtenä sociolinguistiikan keskeisenä lähtökohtana voidaan pitää sitä näkökulmaa, että kielessä tapahtumassa olevaa muutosta on mahdollista seurata ja tutkia, ja tähän tarkoitukseen on otettu käyttöön näennäis- ja reaaliaikametoideihin perustuvia tutkimusmenetelmiä (mm. Kurki 2005: 23). Labovin (1966) 1960-luvun puolivälin tutkimuksiin saakka hallitsevana käsityksenä kielitieteessä oli, että kielenmuutoksen etenemisen seuraaminen on mahdotonta ja että muutoksia voitiin tutkia vasta muutosprosessin päätyttyä (mm. Labov 1994: 44–45). Esimerkiksi Leonard Bloomfieldin (1935: 346–347) näkemyksen mukaan kielenmuutokset ovat liian hitaita, jotta niitä voisi seurata.

Kun siis muutosta on alettu tutkia, on alettu tarvita kielenmuutosten etenemisessä ja erilaisten muutosten kuvauksissa käytettäviä malleja ja terminologiaa. Labov jakaa kielenmuutokset viiteen eri ryhmään sen mukaan, mihin muutosprosessin vaiheeseen tutkittava muutos on edennyt. Labovin muutosvaiheet ovat 1) toteutuneet muutokset, 2) loppuvaihetta lähestyvät muutokset, 3) keskivaiheen muutokset, 4) uudet ja

elinvoimaiset muutokset ja 5) orastavat muutokset. (Labov 1994: 79–82, suom. Kurki 2005: 24.) Tätä jaottelua voisi verrata esimerkiksi Mantilan (1997: 11–23) jaotteluun suomalaisen puhekielen viidenlaisista piirteistä, joita ovat 1) yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet, 2) laaja-alaiset puhekielisyydet, 3) yleistyvät puhekielisyydet, 4) leimautuneet ja kartettavat aluepuhekielisyydet ja 5) elävät paikallisuudet.

Yhteistä Labovin (1994: 79–82) ja Mantilan (1997: 11–23) jaotteluille on se, että ne keskittyvät muutoksen ja levinneisyyden mallintamiseen yhden kielenpiirteen näkökulmasta, mutta jaotteluilla on myös paljon eroja. Labov keskittyy muutosvaiheiden mallissaan ainoastaan ekspansiivisiin variantteihin, kun taas Mantilan jaossa on mukana myös väistävät ja stabiilit (piirteet 2 ja 4, osin myös 1 ja 5) variantit. Lisäksi Labov lähtee jaottelussaan liikkeelle yhdessä tietyssä yhteisössä eli Philadelphiassa tapahtuvasta muutoksesta, kun taas Mantilan jaottelun lähtökohtana ovat kokonaisen kielialueen eli Pohjois-Suomen puhekielen muodot. Vaikka kaikki kielessä tapahtuvat muutokset ja uudennokset eivät saavuta loppuvaihettaan, vaan jotkin niistä voivat lähteä uudelleen taantumaan Labovin muutosvaiheissa 3, 4 tai 5, Labovin muutosvaihemalli on Mantilan mallia helpommin nähtävissä suoraviivaisesti vaiheesta 5 vaiheeseen 1 kulkevana jatkumona. Tämä johtuu suuresti siitä, että Mantilan mallin taustalta löytyy monta eri tekijää, kuten sukupuoli, ikä, alueellinen levinneisyys, piirteen statusasema eli onko piirteellä prestiisiä vai onko se mahdollisesti stigmatisoitunut ja kaupunki–maaseutu-jaottelu.

Labovin jaottelussa muuttuvia tekijöitä on sen sijaan vain yksi, yhden piirteen levinneisyys yhdessä tietyssä yhteisössä jollakin tietyllä hetkellä. Labovin mallinnus on siis puhtaan kvantitatiivinen, eikä kulttuurisilla tekijöillä ole siinä paljoakaan merkitystä. Näin ollen se on Mantilan esitystä helpommin siirrettävissä kielialueelta toiselle, sillä Mantilan jaottelu pohjautuu pitkälti pohjoissuomalaisen puhekielen tilanteeseen 1990-luvun alkupuolella. Näitä kahta jakoa ei siis voi mitenkään rinnastaa toisiinsa, mutta olen ottanut ne molemmat tässä esille siitä syystä, että molemmat niistä avaavat hyviä näkökulmia suomalaisen nykypuhekielen muutoksen kuvaukseen. Muita puhekielen piirteiden jaotteluja on tehnyt mm. Mielikäinen (1982: 280–287).

J.K. Chambersin ja Peter Trudgilin mukaan kielenpiirteen leviäminen eli diffuusio voidaan jakaa kolmeen luokkaan sen mukaan, mitä nähdään diffuusion taustalla vaikuttavina muutosmekanismeina ja missä diffuusio tapahtuu. Nämä diffuusion lajit

ovat lingvistinen diffuusio, spatiaalinen diffuusio ja sosiolingvistinen diffuusio. (Chambers – Trudgill 1998: 167.)

Lingvistiksestä diffuusiosta on kysymys silloin, kun kielenmuutos etenee lingvistiksesti kielen eri rakenneyksiköstä toiseen. Lingvistinen diffuusio voi edetä esim. leksikaalisena diffuusiona (Chambers – Trudgill 1998: 159–165) sanastossa sanasta toiseen. (Chambers – Trudgill 1998: 159–165.) Esimerkiksi Kurjen (2005: 99, 109) väitöskirjassa todetaan *d:n* kadon lähteneen liikkeelle alastarolaisilla sanoista *edes*, *odottaa*, *kahdeksan*, *yhdeksän*, *lähteä* ja *mahdollinen* ja alkaneen niistä levitä vähitellen muihinkin sanoihin. Mielikäinen (1995: 325–326) on ottanut suomalaisen puhekielen kuvaukseen morfologisen diffuusion käsitteen. Tämä tarkoittaa sitä, että jokin kielenpiirre lähtee leviämään esimerkiksi jostain tietyistä sijamuodosta. Tästä esimerkkinä mainittakoon Lahtisen (1981: 35–50) artikkeli, jossa todetaan paikallissijojen *A:n* loppuheiton lähteneen Jyväskylässä marginaalisesti liikkeelle elatiivista. Fonologisella diffuusiolla tarkoitetaan sitä, että kielenmuutos etenee jostain tietyistä äänneympäristöstä toiseen (Labov 1994: 438). Esimerkiksi Kurjen (2005: 96–98, 107–108) alastarolaisilla *d:n* kato on lähtenyt käyntiin *h:n* jälkeisestä asemasta kun taas vokaalinjälkeisessä asemassa siitä on vähän merkkejä.

Spatiaalisella diffuusiolla tarkoitetaan kielenmuutoksen alueellista leviämistä (Kurki 2005: 27). Tästä lienee selvin esimerkki suomalaistutkimuksissa Nuolijärven ja Sorjosen (2005: 36–46) kuvaama yleiskielisen *d:n* leviäminen *t:n* heikkoasteisena vastineena Länsi-Suomessa vokaalinjälkeisessä asemassa ja katoedustuksen leviäminen *t:n* heikkoasteisena vastineena Artjärvellä ja Pälkäneellä *h:n* jälkeisessä asemassa. Aaltomallin mukaan muutos etenee syntyalueiltaan aalloittain eri suuntiin, mutta eteneminen ei välttämättä ole joka suuntaan yhtä nopeaa (Kurki 2005: 27). Hierarkkisen diffuusion mallin mukaan uudennokset taas leviävät hyppäyksittäin kaupungista toiseen, mutta vanhat edustustavat jäävät voimaan välialueilla (mm. Chambers – Trudgill 1998: 172–175; Kurki 2005: 27–28). Alueellisia eroja on kutsuttu myös horisontaalisiksi eroiksi (Siitonen 1981: 43) ja spatiaalista diffuusiota voidaan myös kutsua horisontaaliseksi diffuusioksi. Siinä muutokset leviävät vaakasuoraan yhteisöstä toiseen (Kurki 2005: 27).

Sosiolingvistinen diffuusio on diffuusion lajeista tutkielmani kannalta mielenkiintoisin, sillä tutkielmani painopiste muutoksen lajeista on siinä. Sosiolingvistinen diffuusio

voidaan jakaa edelleen yhteisön tasolla tapahtuvaan diffuusioon ja yksilöiden tasolla tai välillä tapahtuvaan diffuusioon (Kurki 2005: 28–30).

Yhteisön tasolla tapahtuvan diffuusion Labov on jakanut tiedostettuihin (change from above) ja tiedostamattomiin (change from below) muutoksiin. Tiedostetuissa muutoksissa on kyse siitä, että muutos lähtee käyntiin ylemmistä yhteiskuntaryhmistä ja muutoksen aikana aiemmin vain ylempien yhteiskuntaryhmien käyttämä prestiisivariantti yleistyy kaikkien kielenkäyttäjien keskuudessa. Samaan aikaan alempien yhteiskuntaryhmien aiemmin käyttämä stigmatisoitunut variantti väistyy uudennoksen tieltä. Tiedostamattomassa muutoksessa taas on kyse siitä, että aiemmin vain alempien yhteiskuntaryhmien käyttämä tiedostamaton variantti yleistyy kaikkien kielenkäyttäjien keskuudessa. Tällainen muutos saattaa aiheuttaa vastareaktion ylemmissä yhteiskuntaryhmissä jossain muutoksen vaiheessa, jolloin yleistynyt, tiedostamaton variantti muuttuu tiedostetuksi ja stigmatisoituneeksi ja alkaa uudelleen taantua. (Labov 1966: 324–331.) Tämä Labovin jako on otettu sosiolingvistiikassa sittemmin yleisesti käyttöön, mutta sitä kohtaan on myös esitetty paljon erilaista kritiikkiä eri lähtökohdista.

Labovin antama sisältö käsitteille tiedostettu ja tiedostamaton kielenmuutos perustuu toisenlaiseen yhteiskuntatilanteeseen kuin mitä vallitsee postmoderneissa eurooppalaisissa ja angloamerikkalaisissa valtioissa. Labovin malli on monitekijäinen ja kulttuurisesti järjestäytynyt. Se vaatisi käytännössä erittäin hierarkkisesti järjestäytynyttä luokkayhteiskuntaa, josta puuttuisi kokonaan mm. sosialistinen ideologia tarjoamassa alempiin koulutusryhmiin kuuluvalla työväestölle arvolatauksiltaan positiivisia työväenluokkaisia identiteettejä. Kirsti Siitonen (1981: 46–47) on kirjoittanut ns. deficit-hypoteesista, jonka mukaan on olemassa kielellisesti riistettyjen ryhmä, joka puhuu huonompaa - ei vain erilaista - kieltä kuin muut ryhmät ja hypoteesin sovellettavuudesta eurooppalaisiin kielioloihin Saksan, Suomen ja Ruotsin osalta. On kuitenkin huomioitava, että Siitonen esitti deficit-hypoteesin kritiikkinsä 30 vuotta sitten, ja tämän jälkeen suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa on tapahtunut monenlaisia muutoksia. Esimerkiksi 2000-luvulla murrebuumin ja yhteiskunnan eriarvoistumisen voidaan katsoa aiheuttavan puhekielen muodoissa keskenään hieman erisuuntaisia muutospaineita.

On myös melko epätodennäköistä, että Labovin (1966: 324–331) muutosmalli kuvaisi

edes New Yorkin 1960-luvun puhekielen todellista tilannetta kattavasti. Mielestäni siis ylhäältä alas – alhaalta ylös -muutosakselia, prestiisi–stigma-akselia ja tiedostettu–tiedostamaton-akselia tulisikin tarkastella omina muutosmalleinaan, joista ensimmäinen liittyy ensisijaisesti yhteisön tasolla tapahtuvaan diffuusioon, toinen sekä yhteisön että yksilöiden tasolla tai välillä ja viimeinen yksilöiden tasolla tai välillä tapahtuvaan diffuusioon, vaikka tiedostettua ja tiedostamatonta on käsitteellistetty myös yhteiskunnallisena ja ideologisena ilmiönä (esim. Žižek 2011: 151–213). Kaikilla kolmella akselilla voi hyvinkin olla oma vaikutuksensa eri kielialueiden puhekielten muutoksiin nykytilanteissakin, mutta niiden vaikutukset voivat olla myös ristiriitaisia keskenään.

Samankaltaisia ajatuksia tiedostetuista (change from above) ja tiedostamattomista (change from below) kielenmuutoksista on esittänyt aiemmin mm. William Downes (1998: 185–186). Downesin (mts.) esittämä kritiikki Labovin muutosmallia kohtaan koskee sitä, että alemmissa sosiaaliryhmissä yleinen murrevariantti saattaa myös saavuttaa prestiisiaseman kieliyhteisössään, ja näin ollen sen diffuusio ylempiin sosiaaliryhmiin olisi tiedostettu. Toisaalta Labovin sosiaalisiin kategorioihin perustuvaa mallia kritisoidessa täytyy muistaa, ettei Labov itse tarkoittanut sitä ainoaksi mahdolliseksi kielenmuutoksen tarkastelun tavaksi (Labov 1994: 4). Labovilaisen paradigman kritiikissä helposti unohtuu myös Labovin oman ajattelun kehittyminen (ks. Labov 2001: 33–34).

Kielen (foneettisia ja morfofonologisia) piirteitä ja niiden variantteja koskevia asenteita tarkastellessa Labovin suoraviivaista tiedostettu–tiedostamaton-jakoa laaja-alaisempi lähtökohta on Prestonin esitys ei-lingvistin kielitietoisuudesta neljänä, toisistaan riippumattomana jatkumona. Ensinnäkin saatavuudella (availability) tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tai missä määrin käsiteltävä ilmiö on havainnoijan huomion kohteena eli pystyykö havainnoija käsittelemään kyseistä kielenilmiötä oma-aloitteisesti tai tutkijan avulla vai ei. Toiseksi paikkansapitävyys tai täsmällisyys (accuracy) kuvaa sitä, kuinka "oikein" tai "väärin" havainnoija kertoo kyseisestä ilmiöstä. Kolmas jatkumo liittyy siihen, kuinka yksityiskohtaisesti (detail) havainnoija pystyy kielenilmiötä käsittelemään ja neljäs siihen, kuinka hyvin havainnoija hallitsee (control) tai kykenee jäljittelemään (imitative control) ilmiötä. (Preston 1996: 40–45.)

Yksilöiden tasolla tai välillä tapahtuva diffuusio on kielitieteessä perinteisesti viitannut hieman eri asiaan kuin edellä esittämäni jako tiedostettuun ja tiedostomattomaan

kielenmuutokseen. James Milroy toteaa, että kyse on siitä, ketkä kieliyhteisön jäsenet ovat ratkaisevassa asemassa kielenmuutoksen kannalta. Eri tutkijoiden näkemykset tästä ovat poikenneet toisistaan paljonkin (Milroy, J. 1992: 172–185). Niitä yksilöitä, jotka ottavat ensimmäisinä käyttöön uuden variantin, kutsutaan innovaattoreiksi. Labovin (1980: 261) mukaan näitä ovat ne yhteisön jäsenet, joilla on yhteisössä korkein sosiaalinen status ja näistä kehityksen kärjessä ovat ne, joilla on paljon kontakteja sekä yhteisön sisä- että ulkopuolella. James Milroy (1992: 172–175) on kritisoinut Labovin näkemystä innovaattoreista samoin argumentein kuin itse kritisoi Labovin tiedostettu–tiedostomaton-jakoa eli että Labovin näkemys perustuu oletukselle yhteiskunnasta vahvasti järjestäytyneenä luokkayhteiskuntana. James Milroy (1992: 176–177) mukaan ne yksilöt, joiden sosiaaliset siteet ovat heikkoja eli ne, jotka ovat sosiaalisten verkostojen ja yhteisöjen reunamilla, toimivat kielenmuutoksien alkuunpanijoina jossakin tietyssä yhteisössä. James Milroy (1992: 184) esittää edelleen, että uuden variantin leviämiseen yhteisössä tarvitaan innovaattoreiden lisäksi vielä toinenkin ihmisryhmä eli ns. varhaisomaksijat, jotka kuuluvat innovaattoreita vahvemmin yhteisönsä ja joiden kautta uudennos vasta voi saada pysyvän jalansijan uudessa yhteisössä.

Muutosmalleista on vielä mainittava S-käyrämalli, jonka perustana on Charles-James Baileyn (1973: 65–109) sekä William Wangin ja Chin-Chuan Chengin (1977: 86–87) havainnot siitä, että kielenmuutos alkaa yleensä hitaasti, kunnes uusi variantti saavuttaa 20 %:n osuuden tarkasteltavasta kielenpiirteestä puhekielessä, jolloin muutos saavuttaa nopean keskivaiheensa ja muutosvauhti kiihtyy, kunnes uudennos saavuttaa 80 %:n osuuden, jolloin muutos taas hidastuu loppuvaiheessa. Kurki on yhdistänyt yhteisön kielenmuutosta kuvaavaan S-käyrään haitarimaisen etenemisen mallin, jossa on kyse siitä, että eri yksilöt omaksuvat uuden variantin samassa yhteisössä eri aikaan. Jonkin kielenpiirteen tilanteen ollessa stabiili puhekielessä myös eri idiolektit ovat hyvin samanlaisia keskenään. Kun muutos lähtee käyntiin, idiolektien väliset erot kasvavat, kunnes erot saavuttavat huippunsa muutoksen nopeassa keskivaiheessa, josta erot alkavat taas pienentyä saavuttaessa muutoksen hitaaseen loppuvaiheeseen, kunnes muutoksen jo tapahtuttua tilanne yhteisössä on jälleen stabiili ja idiolekteissa ei ole juurikaan eroja. (Kurki 2005: 239–240.) Myös Bailey (1973: 65–109) on kuvannut S-käyrämallissaan diffuusioon liittyviä idiolektittaisia eroja, mutta vasta Kurki (2005: 240) on varsinaisesti mallintanut ja teoretisoinut kielenmuutokseen liittyvän haitarimaisen etenemisen.

Nämä edellä esittämäni kielenmuutosten mallit ja tekijät ovat siis vain teoreettisia malleja, mutta ne tarjoavat hyviä lähtökohtia kielenmuutosten kuvaukseen. On myös huomattava, ettei ole olemassa muutosta, johon vaikuttaisi vain yksi muutostekijä kerrallaan, vaan jokainen kielenmuutos on aina useamman tekijän summa (ei tosin koskaan kaikkien yhtä aikaa) ja muutosta täytyy aina tarkastella useamman mallin avulla.

2.3. Kansanlinvistiikka, identiteetti, asenne, paikka ja alue

Identiteetti on merkitykseltään yksi nykyajan vaikeimmin lähestyttävistä käsitteistä. Käsite on lainautunut kielitieteeseen filosofiasta ja yhteiskuntatieteistä (Palander 2005b: 9), ja se otettu käyttöön myös muilla tieteenaloilla, kuten kirjallisuudentutkimuksessa ja psykologiassa (Käkelä-Puumala 2001: 242). Tiina Käkelä-Puumala (mts.) toteaa, ettei käsitteiden siirtyminen yhdestä tutkimuskentästä toiseen ole koskaan ongelmattonta eikä ideologisesti neutraalia, eikä asiaa helpota sekään, että identiteettiä käytetään toisinaan käsitteiden minuus ja subjekti synonyyminä ja toisinaan sille annetaan hyvinkin spesifejä merkityksiä. Identiteetti on käsitteenä kulttuurisesti määrittynyt, ja sen tulkintoja on yhtä monta kuin sen käyttäjiä.

Identiteetin nykymääritelmissä korostuu identifikaatio eli identiteetti prosessinomaisena toimintana, joka ei ole koskaan valmis. Eroja syntyy siinä, korostetaanko identiteettiä subjektin tiedostamattomien prosessien toimintana (ks. Žižek 2011), sosiaalisena vuorovaikutuksena (ks. Pälli 2003: 38–39) vai kulttuurisena merkityksenantona (ks. Hall 1999). Kaikissa nykymääritelmissä kuitenkin kaikki nämä tasot on jollain tavalla otettu huomioon.

Tämän tutkielman identiteettinäkemys pohjautuu Hallin esityksille postmoderneista identiteeteistä. Hallin mukaan postmodernissa subjekti (eli yksilö) ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit ryhmitä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi minkään eheän "minän" ympärille. Subjekti ei koostu hänen mukaansa yhdestä, vaan monista identiteeteistä, jotka ovat joskus ristiriitaisia tai jopa yhteensopimattomia toisiinsa nähden. Postmodernissa identiteetistä tulee "liikkuva juhla": se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan. (Hall 1999: 22–23.) Käsitys identiteetistä liikkuvana juhlanä on omiaan kuvaamaan erityisesti

paikkakunnalta toiselle tai maasta toiseen muuttajia. Fyysinen muutto paikasta toiseen vaatii muuttajaa paikallistamaan itsensä uudelleen. Esimerkiksi Hall (1999: 9–17) kuvaa oman ajattelunsa lähtökohdaksi mm. sen, että hän on jamaikalainen maastamuuttaja ja englantilainen maahanmuuttaja.

Identiteetti on kuulunut myös sosiolingvistiikan mielenkiinnon kohteisiin alusta asti. New Yorkin tutkimuksessaan Labov (1966: 331) esittää, että alhaalta ylös kulkevat kielenmuutokset voidaan nähdä merkinä tiedostamattomasta itseidentifikaatiosta. Myös suomalaisessa sosiolingvistiikassa identiteetin käsite on kulkenut osana tutkimusten ja artikkelien analyysiä alkuvaiheista saakka. Esimerkiksi Matti Leiwo (1978: 34) on esittänyt, että "slangin, murteellisuuksien ja puhekielisyyksien käyttö --- on tyyli- ja normikysymyksiä ja osa yksilön identiteettiä" ja Mielikäinen, että (eteläpohjalaisten) oma murre kuuluu selvästi eteläpohjalaisten heimoidentiteettiin. Kieli on myös yksilön ajatusten ilmaisija. (Mielikäinen 1981a: 122, 124.) Suomalaisessa sosiolingvistiikassa murre on muutenkin nähty usein osana heimo- tai paikallisidentiteettiä tai kieliyhteisön (käsitteestä tarkemmin ks. Vaattovaara 2009: 23–26) jäsenyyttä. Vaikka käsitystä murteen kuulumisesta osaksi paikallisidentiteettiä on sittemmin kyseenalaistettu tai ainakin avattu uudelleen sosio- ja kansanlingvistiikassa esimerkiksi Mantilan (2004) ja Lappalaisen – Vaattovaaran (2005) Virittäjässä julkaistuissa artikkeleissa ja Vaattovaaran (2009) väitöskirjassa, tämä käsitys on jäänyt osaksi näiden kyseenalaistavienkin esitysten aineiston käsittelytapoja. Kansanlingvistiikan puolella tähän on varmasti vaikuttanut se, että Prestonin (1989: 118) mukaan alueellisen identiteetin vahvaksi kehittyminen edellyttää kielellisiä tai muita vastaavia piirteitä, jotka alueeseen liitetään.

Murteen, murreasenteiden ja -identiteetin käsittely osana paikallisidentiteettiä tai kieliyhteisön jäsenyyttä on ollut perusteltua, kun tarkastelun kohteena on ollut samalla paikkakunnalla pysyvämmin tai varsinkin syntymästä asti asuneet. Ongelmana tällaisen kytköksen olettamisessa tulee vastaan, kun kysymyksessä ovat paikkakunnalta toiselle muuttaneet. Heillä tai ainakin osalla heistä yksi maassamuutosta käynnistytävä muutos identiteeteissä saattaa hyvinkin olla tämän murre- ja paikallisidentiteetin suhteen murtuminen. Tämän on pannut aiemmin merkille Nuolijärvi, joka 1980-luvun puolivälissä tutki maastamuuttajan identiteettiä ja puhekieltä. Nuolijärvi (1986a: 62–67, 159–170) käsitteli Pohjois-Savosta ja Etelä-Pohjanmaalta Helsinkiin muuttaneiden paikallista identifikaatiota ja kielellistä muotokuvaa erikseen, ja nämä havainnot ovat

antaneet myös tälle tutkielmalle välineitä maassamuuttajan paikallis- ja murreidentiteettien tarkasteluun.

Nuolijärvi toteaa, että muuttajalla on uudessa paikassa kolme erilaista mahdollisuutta identifikoita itsensä paikallisesti. Osa savolais- ja pohjalaismuuttajista säilytti vanhan paikallisidentiteettinsä ja koki olevansa yhä savolaisia tai pohjalaisia, vaikka muutosta oli kulunut pitkäkin aika. Toisille taas muodostui muuton jälkeen helsinkiläisidentiteetti ja kolmansille ns. kaksinaisidentiteetti. He kokivat joko olevansa sekä savolaisia tai pohjalaisia että helsinkiläisiä tai eivät enää oikeastaan kumpaakaan. (Nuolijärvi 1986a: 62–67.)

Maassamuuttajien puhumista erilaisista kielimuodoista Nuolijärvi havainnoi taas neljä erilaista kielellistä muotokuvaa, joihin muuttajien oli mahdollista samaistua. Murteenpuhujia oli säilyttänyt Helsingissä murteensa lievennetyssä muodossa, kun taas helsinkiläistynyt muuttaja oli omaksunut helsinkiläisen kielimuodon lievennetyn muodon. Yleispuhekieliseen valtakulttuuriin sopeutujalle (käsite Nuolijärven) luonteenomaista oli se, että puheen melko yleiskielistä yleisilmettä lievensivät sekä vanhan murteen että yleis- tai helsinkiläispuhekielen piirteet. Neljäs muuttajan mahdollinen kielellinen muotokuva oli huoliteltu kielenkäyttäjä. Tällainen muuttaja on yleiskieliseen valtakulttuuriin sopeutuja, joka pyrkii puhumaan mahdollisimman yleiskielistä suomea. (Nuolijärvi 1986a: 159–170.)

Nuolijärven jaottelut ovat hyviä lähtökohtia muuttajan paikallis- ja murreidentiteetin tarkasteluun, mutta sisältävät myös omat ongelmansa etenkin murreidentiteetin osalta. Kielellisen muotokuvan jaottelu perustuu puhutun kielen havainnointiin, ei muuttajien haastatteluihin ja omiin kokemuksiin omasta kielenkäytöstään. Lisäksi ainakin Nuolijärven savolaismuuttajat ovat muuttaneet stigmatisoituneen murteen alueelta yleiskielisen kielimuodon alueelle, kun taas omien muuttajieni suunta Jyväskylästä Turkuun voidaan katsoa suunnaksi yleiskielisen prestiisikielimuodon alueelta stigmatisoituneen murteen alueelle. (murreasenteista Savon, Helsingin seudun, Turun ja Jyväskylän tai Keski-Suomen murteita tai puhekieliä kohtaan mm. Palander 2010: 133, 137–138.)

Nuolijärven jälkeen identiteetin käsitettä on avattu uudelleen ja kehitetty monin tavoin suomalaisessa puhekielen tutkimuksessa. Nykyään käytetäänkin usein ns. diskurssi-identiteetin käsitettä, jonka voidaan katsoa tulleen suomalaiseen sosiolingvistiikkaan

1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa keskusteluntutkimuksen kautta ja erityisesti Pekka Pällin tutkimuksista. Pällin (1999: 123–150; 2003) esityksissä ja aineiston käsittelyissä diskurssi-identiteetti on puhujan argumentaatiossa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa vuorovaikutusta, rakentamista tai tuottamista, jota ei voi lopullisesti palauttaa puhujan mentaaliin tai henkilöhistoriallisiin lähtökohtiin ja jota voidaan pitää kestoaltaan ns. mikroidentiteettinä: se syntyy sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta ja viime kädessä yksittäisessä lausumassa.

Sosio- ja kansanlingvistiikassa diskurssi-identiteetin (tai sosiaalisen identiteetin) käsitettä ovat käyttäneet esim. Lappalainen (2004), Mantila (2004) ja Vaattovaara (2009). Diskurssi-identiteetin käyttö sosiolingvistiikan puolella on sikäli ongelmallista, että käsitteeseen liittyy ajatus identiteetistä argumentaationa, mikä on perusteltua keskusteluntutkimuksen kohteissa ja metodeissa. Sen sijaan sosiolingvistiikan perinteissä identiteetti on nähty pikemminkin representaationa eli kulttuurisina kertomuksina ja tarinoina, joista syntyy muunnoksia ajassa ja eri paikoissa, mutta ne ovat muunnoksista huolimatta tunnistettavia. Sosiolingvistiikan perinne identiteetistä representaationa jatkuu yhä vahvana mm. kansanlingvistiikan (ks. Palander 2010) puolella, ja tarkastelen itsekin tässä tutkielmassa identiteettejä representaationa.

Paikkoihin ja murteisiin liittyvät asenteet ovat osa yksilön paikallis- ja murreidentiteettejä. Asenne on yleensä määritelty taipumukseksi suhtautua myönteisesti tai kielteisesti johonkin asiaan tai ilmiöön (Depres – Persoons 1987: 125; Pälli 1999: 125). Asteet antavat meille siis mahdollisuuden samaistua tai siirtää itsemme ulkopuolelle erilaisia asioita ja ilmiöitä eli määrittää niitä minuksi tai meiksi ja toiseksi tai muiksi. Identiteettiä määrittävät sekä myönteiset että kielteiset asenteet. Esimerkiksi Hall (1999: 9–17) esittää, että identiteetti rakentuu nimenomaan 'eron' politiikassa eli ei siis pelkästään sen kautta, mitä me olemme, vaan myös siitä, mitä me emme ole tai mitä ovat muut.

Mentalistisista lähtökohdista taipumuksen myönteiseen tai kielteiseen suhtautumiseen katsotaan sisältävän kognitiivisen, evaluatiivisen ja konatiivisen komponentin. Jotta voisimme reagoida myönteisesti tai kielteisesti johonkin asiaan, täytyy meillä olla tästä asiasta tieto tai uskomus (kognitiivinen komponentti), jonka pohjalta voimme arvioida (evaluoiva komponentti) kyseessä olevaa asiaa. Asian arviointi taas määrittää taipuvaisuutta käyttäytyä tietyllä tavalla (konatiivinen komponentti). (Depres –

Persoons 1987: 125–126; Pälli 1999: 125–126.)

Preston (1996: 54–55) on esittänyt, että ei-lingvistin ajattelussa ja asenteissa kieli hahmottuu jonkinlaisena virheettömänä ideaalina, josta on olemassa huonompia versioita, kuten murteet. Pidän tätä näkemystä hieman ongelmallisena, sillä se perustuu analyysihin murreasennetehtävistä (ks. Preston 1996: 54–55), joissa ei-lingvistejä on pyydetty arvioimaan amerikan englannin murteita nimenomaan oikeakielisyyden näkökulmasta. Mielikäinen ja Palander (2002: 93) ovatkin todenneet, että jotkut ei-lingvistit kuvaavat Helsingin puhekieltä kirjakieleksi paperisena virastokielenä. Tällaisessa arvioinnissa "kirjakieli" esiintyy pikemminkin stigmaana kuin prestiisinä. On siis varmastikin totta, että ei-lingvistit arvioivat puhekielen eri muotoja prestiisi–stigma-akselilla, mutta eri ihmisille eri puhekielen muodot ovat arvostettavia ja kartettavia. Tähän tilanteeseen on toki voinut vaikuttaa murrebuumi 2000-luvun vaihteen tienoilla alkaneena ilmiönä. Oletusta ei-lingvistien normatiivisesta kielinäkemyksestä on kyseenalaistanut myös mm. Vaattovaara (2009: 146).

Joidenkin kansanlingvistien mukaan yhtenä asennetutkimusten ongelmana on pidetty ei-lingvistien metakielen puutetta (Mielikäinen – Palander 2002: 91). Nancy Niedzielski ja Preston (2000: 3–6) esittävät kuitenkin, että ei-lingvistin metakieli on vain erilaista kuin lingvistin. Niedzielskin ja Prestonin mukaan ei-lingvistin metakieli koostuu kahdesta komponentista, metakieli 1:stä ja metakieli 2:sta. Metakieli 1 on puhetta kielestä ja kielellisistä elementeistä variaatiossa ja metakieli 2 on puhetta, jossa puhuja arvioi ja arvottaa puhekielen muotoja ja puhujia. (Niedzielski – Preston 2000: 302–314.) Metakieli 2:sta on kyse esim. silloin, kun Savon murretta kuvataan lupsakaksi, leppoisaksi, huvittavaksi, kierteleväksi tai kieroksi (ks. Mielikäinen – Palander 2002: 103).

Mielikäinen ja Palander toteavat, että lingvistin ja ei-lingvistin metakielten erilaisuus vaatii kuitenkin asennetutkijaa kiinnittämään erityistä huomiota kyselylomakkeiden sananvalintoihin ja haastattelukieleen. Ei-lingvistit ovat kuvanneet murteetonta kieltä mm. kirjakieleksi, yleiskieleksi, puhekieleksi, slangiksi, suomen kieleksi, yleispuhekieleksi ja sekakieleksi. (Mielikäinen–Palander 2002: 91–92; myös Arve 2002: 9) Tilannetta ei helpota se, että myös kielitieteen puolella terminologia on kirjavaa ja käsitteitä käytetään eri tavoin (ks. Mielikäinen 1980: 25–35; Kurki 1998: 3–5). On huomattava, että millä tahansa haastattelijan käyttämällä puhekielen muodolla saattaa olla vaikutusta haastateltavien käyttämään kieleen ja murrekyselyjen vastauksiin. Olen

siis litteroinut yhden kysymys–vastaus-parin sivulla 32, koska siinä informantti rakentaa erityisen selvästi paikallisuuttaan myös puheaktin kautta ja siitä on myös hyvin nähtävissä se, että itsekkin Jyväskylästä Turkuun muuttaneena käyttämäni haastattelukieli pohjautuu jyväskyläläisiin edustustapoihin. Muuten kuvaan molempien haastattelukierrosten kysymyksiä ja -vastauksia tässä tutkielmassa käyttämättä litterointeja.

Tässä tutkimuksessa käytän puhutun kielen eri muodoista nimityksiä murre, kun on kyse alueellisesta kielimuodosta ja yleiskieli, kun on kyse kirjakielen normeihin pohjautuvasta puhekielen muodosta. Puhekielen käsitettä käytän kahdessa merkityksessä toisaalta kuvatessani puhuttua kieltä, joka ei ole alueellisesti leimautunut ja toisaalta kaikista puhutun suomen kielen muodoista erottelematta sitä, onko kyseessä murre vai yleiskieli. Puhekielen käsitteen määrittelyni pohjautuu Mielikäisen (1980: 34) käsitteenmäärittelyyn. Pyrin mahdollisuuksieni mukaan avaamaan informanttieni käyttämää terminologiaa silloin, kun se on erilaista kuin omani.

Paikkaa ja aluetta on dialektologian perinteissä käsitelty puhtaasti spatiaalisina ja keskenään hierarkkisina ilmiöinä. Esimerkiksi Rapolan (1990 [1947]: 7–17) esityksessä suomen murteet jakautuvat laajempiin aluemurteisiin ja suppeampiin paikallismurteisiin. Vaattovaara toteaa, että käsitteet paikka ja alue on otettu 1900-luvun loppupuolella erityisesti ihmismaantieteessä uudella tavalla tarkastelun kohteeksi. Paikkaa ja aluetta ei enää tarkastella pelkästään spatiaalisina ilmiöinä (esim. kaupunkeina ja maakuntina), vaan näihin käsitteisiin on otettu mukaan yksilö ja tämän kokemusmaailma. Paikka ja alue ovatkin saaneet uusia merkityksiä mentaalisina ja sosiaalisina, yksilön paikkakokemuksiin ja alueelliseen identiteettiin liittyvinä ilmiöinä. (Vaattovaara 2009: 34–40.)

Vaattovaaran mukaan maantieteen laajalla kentällä seikkailevalle kielentutkijalle alalta tarjoutuu sellaisia kiintopisteitä kuin käsitteet tila, paikka ja alue. Keskustelua käydään muuallakin kuin maantieteessä ja kielitieteessä monesta eri lähtökohdasta, ja paikan ja alueen käsitteellistämiset ovat kirjavia. (Vaattovaara 2009: 34–36.) Ihmismaantieteessä tilaa tarkastellaan usein erottamalla käsitteet paikka ja alue operationaalisesti toisistaan. Alue ymmärretään yleensä konstruktioksi, jolla on nimi ja joka on muotoutunut ja muotoutuu institutionaalisissa käytänteissä. (Vaattovaara 2009: 37.) Esimerkiksi Anssi Paasi (1986: 23–33) käsitteellistää aluetta identiteettinä, tietoisuutena ja institutionaalisena konstruktiona. Ensisijaisesti Paasi tarkastelee alueen identiteettiä

institutionalisoitumisen yhteydessä ja sosio-spatiaalisen organisaation kehityksestä käsin, ei pelkästään yksilöistä tai abstraktista (sosiaalisesta) yhteisöstä käsin. Alueellinen identiteetti jakautuu alueen (institutionaaliseen) identiteettiin ja alueen asukkaiden identiteettiin eli aluetietoisuuteen, jonka muotoutumiseen alueen identiteetti vaikuttaa. Alueen identiteetti taas muodostuu yhteiskunnallisen kehityksen tuloksena, ja siihen vaikuttaa mm. materiaalis-morfologinen perusta. (Paasi 1986: 34–39.)

Aluetta siis käsitellään nykymaantieteessä monimutkaisina ideologisina ja materiaalisina, institutionaalisesti muotoutuvina valtarakenteina (ks. Vaattovaara 2009: 37). On toki mahdollista, että yksilöt peilaavat omaa paikallisuuden kokemustaan tällaisia alueellisia identiteettejä vasten, mutta epäilen, että yksilöt eivät rakenna omia paikallisidentiteettejään pelkästään tällaisia institutionaalis-materiaalisia valtarakenteita myötäillen tai vastaan, vaan myös niistä huolimatta ja niiden ohi. Voidaan myös kysyä, missä määrin ihmiset ylipäättään kokevat omien identifikaatioidensa muodostuvan tällaisissa institutionaalisissa prosesseissa. Paasi (1986: 35) toteaaakin, että alueellinen identiteetti on teoreettinen konseptio, koska se sellaisenaan tuskin koskaan problematisoituu "kadunmiehen" perspektiivistä käsin.

Sen sijaan kulttuurimaantieteessä yleinen paikan käsitteellistäminen merkitykselliseksi tai eletyksi sijainnillisuudeksi eli paikassa olemisen tai paikan tekemisen kokemukseksi (Cresswell 2004: 7) tarjoaa kansanlingvistille välineitä paikallisidentiteetin käsittelylle. Tällaisen koetun paikan mittakaava voi olla mikä tahansa kirjoituspöydästä maailmankaikkeuteen (Relph 1976; Vaattovaara 2009: 38). Edward Relphin (1976: 34) mukaan ihmiset ovat heidän paikkojaan ja paikat ovat niiden ihmisiä, eikä näitä kahta voi helposti erottaa toisistaan. Myös kansanlingvistikissa ajattelussa ihmiset ja paikat ovat usein yhtä (Vaattovaara 2009: 38). Paikalle on tosin Relphin jälkeen annettu muitakin merkityksiä, ja ihmisten ja paikkojen samaistamisessa huomiotta jäävät helposti mm. paikkojen ja paikkakokemuksen fyysiseen elinympäristöön, historiaan ja kulttuuriin tekijöihin liittyvät puolet. Näitä tekijöitä paikan elettyinä sijainnillisuutena on tarkemmin käsitteellistänyt mm. kulttuurintutkija Lawrence Buell.

Buellin mukaan yksilön paikkasidonnaisuudessa on viisi ulottuvuutta (five dimensions of place-connectedness), joista kaksi ensimmäistä ovat fyysisiä tai spatiaalisia. Tämän lisäksi yksilöllä on (voi olla) paikkasidonnaisuudessaan historiallinen, mentaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Ensimmäisessä paikkasidonnaisuuden ulottuvuudessa yksilön

paikkakokemusta kuvaa se, että maailmalle ajatellaan jokin keskus (esim. koti), ja tästä keskuksesta käsin arvioidaan muita paikkoja ja yksilön tieto paikasta ja paikoista kasvaa säteittäin keskuksesta yhä etäämmälle. Tällainen paikan kokeminen on tyypillistä lapsen kokemusmaailmassa, mutta myös mm. eurosentriselle ajattelulle. Toinen paikkasidonnaisuuden ulottuvuus tarkoittaa, että yksilön paikat muodostavat hänen kokemuksissaan eräänlaisen saariston, johon voi kuulua esim. koti, työ- ja harrastuspaikat sekä sukulaisten ja ystävien kodit. (Buell 2001: 64–74.)

Paikat eivät ole kuitenkaan itsessään pysyviä, vaan luonnonvoimat ja ihmisen toiminta muokkaavat niitä jatkuvasti. Paikkasidonnaisuuden historiallista ulottuvuutta voisikin kuvata sillä, että jotain paikkaa katsoessaan yksilön kokemusmaailmassa ei aktivoidu pelkästään senhetkinen kuva, vaan myös kuvat paikan aiemmista ja mahdollisesti tulevista olomuodoista. (Buell 2001: 67–69.) Esimerkiksi 2000-luvun vaihteessa Jyväskylästä Turkuun muuttaneen Jyväskylä-kuva ei välttämättä sisällä Jyväskylän matkakeskusta tai asuin- ja messukäyttöön rakennettua Lutakkoa. Paikkasidonnaisuuden mentaalissa (oma termi) ulottuvuudessa lähestytään ihmismaantieteen näkemyksiä paikasta. Buellin mukaan yksilön kokemus niistä paikoista, joissa hän on asunut ja käynyt, voi toimia tietoisena identiteetin rakennuksen välineenä. Paikoista tulee siis yksilökokemuksessa osa ihmistä itseään ja ihmisestä osa niitä paikkoja, joissa hän on ollut. Viides ulottuvuus perustuu siihen, ettei ihmisen ole välttämättä tarvinnut käydä paikoissa, joihin hän on kokemuksellisesti sitoutunut. Buell kutsuu tätä sidonnaisuuden fiktiiviseksi tai virtuaaliseksi ulottuvuudeksi. Se syntyy kulttuurisissa kertomuksissa. (Buell 2001: 67–74.) Esimerkiksi karjalaisevakkojen nykyisen Suomen puolella syntyneellä lapsella, joka ei ole koskaan Karjalassa käynyt, voi olla hyvinkin merkityksellinen suhde vaikkapa Käkisalmeen paikkana.

Buellin mallista puuttuu kuitenkin paikkasidonnaisuuden (tai paikallisidentiteetin) sosiaalinen ulottuvuus. Buell kyllä esittää, että kaikki paikkasidonnaisuuden ulottuvuudet syntyvät myös sosiaalisissa prosesseissa, mutta hän ei ole kuvannut sitä, että yksilö voi kokea paikkaa ja paikkoja nimenomaan niihin liittyvien ihmisten kautta.

3. MAASSAMUUTTAJAN IDENTITEETIT

3.1. Maassamuuttajan paikallisidentiteetti

3.1.1. Maassamuuttajan paikallinen identifikoituminen

Identiteettien indeksointiin päädyin monien vaiheiden kautta, sillä indekseillä on mahdollon saavuttaa mitään identiteettiä kaikessa monitahoisuudessaan ja kompleksisuudessaan. Varsinkin avovastausten pisteyttäminen on aina myös mitä suurimmissa määrin tulkintaa. Toisaalta indeksit tarjoavat identiteettien yleisluonteisena kuvana välineen identiteettien ja kielenmuutoksen suhteen tarkasteluun. Perehdyttyäni tarkemmin Kurjen (2005: 82–88) integroitumisindeksiin, Kunnaksen (2007: 124–126) kieliasenteiden karjala- ja suomi-indekseihin sekä Vaattovaaran (2009: 74–93) alueeseen samaistumisindeksiin päädyin siis lopulta käyttämään itsekin indeksejä, mutta kuvaamaan myös tarkemmin sanallisessa muodossa tekemiäni valintoja. Käyttäessään indeksejä myös Kurki (2005: 83) ja Vaattovaara (2009: 79–80) ovat problematisoineet niiden luonnetta. Indeksien käyttö alueeseen tai paikkakuntaan sitoutumisen välineenä ei ole kuitenkaan mikään suomalainen keksintö, vaan se on lainautunut sosio- ja kansanlingvistiikkaamme kansainvälisen sosiolingvistiikan sosiaalisten verkostojen tutkimuksesta (esim. Milroy, L 1987: 141–142; Sundgren 2004: 70–72). Paikallisidentiteetin indeksoinnissa tarkastelin informanttejani nimenomaan Jyväskylästä Turkuun muuttajina, joten jätin siinä tarkastelun ulkopuolelle heidän muiden paikkojen, paikkakuntien ja alueiden merkityksen paikallisidentiteetin rakentumisessa.

Kysymyksen paikallisuuden kokemuksesta (ks. liite 1, kysymys 12) tein ensimmäisellä haastattelukierroksella, ja se pohjautuu melko suoraan Nuolijärven (1986a: 62–67) esitykseen maassamuuttajien identifikoitumisen erilaisista tavoista. Tämän vuoksi pisteytin tähän kysymykseen informanttien antamat vastaukset asteikolla 0–6 pistettä eli sen painoarvo on kolminkertainen muihin paikallisidentiteettiä koskeviin kysymyksiin verrattuna. Muut paikallisidentiteettiä koskevat kysymykset lukuunottamatta kysymystä suhteesta Turkuun kaupunkina (ks. liite 1, kysymys 9) tein toisella haastattelukierroksella, kun olin tutustunut hieman tarkemmin nykysosiolingvistiikan ja kansanlingvistiikan identiteettikäsitteisiin (ks. edellä luku 2.3.).

Kielitietoisuuden tavoin myös paikallisuuden kokemusta voi ajatella jatkumona, johon

yksilö paikallistaa itsensä enemmän tai vähemmän tarkasti. Nuolijärven (1986a: 62–67) esitystavan mukaisesti kuvaan aineistoa asteittaisten erojen kautta, mutta aineistoa käsitellessäni huomasin sieltä vielä kaksi väliastetta: ensisijaisesti jyväskyläläinen kaksinaisidentiteetti ja ensisijaisesti turkulainen kaksinaisidentiteetti. Ensisijaisesti jyväskyläläinen kaksinaisidentiteetti tarkoittaa sitä, että informantti koki olevansa vielä ensisijaisesti jyväskyläläinen, keskisuomalainen tai Jyväskylän seutukunnalta, mutta jonkinasteinen turkulaistuminen oli jo lähtenyt käyntiin ja ensisijaisesti turkulainen kaksinaisidentiteetti sitä, että informantti koki olevansa jo ensisijaisesti turkulainen tai Turun seutukunnalta, mutta turkulaistuminen ei ollut vielä loppuunsaatettua.

Suurin osa informanteistani (6/8) koki olevansa haastatteluaikaan vielä ensisijaisesti jyväskyläläisiä tai keskisuomalaisia. Näistä kolme (MA1, MA3 ja MB6) oli säilyttänyt melko varauksettoman jyväskyläläisen tai keskisuomalaisen paikallisuuden kokemuksen. MA3 kuvasi asiaa kertomalla, että "kyllä kai minä oon aina sydämeltäni keskisuomalainen". MB6, joka oli asunut myös Rovaniemellä, korosti vastauksessaan omaa jyväskyläläisyyttään muiden mahdollisten paikallistumistensa kiellolla ja savolaistyyppisen puolipitkän (ja pitkän) vokaalin tiedostetulla käytöllä. Litterointitapani perustuu pääosin suomalais-ugrilaiseen tarkekirjoitukseen, mutta merkintätapani poikkeavat siitä tapauksissa, jotka olen esittänyt liitteessä 4.

H: koétko oleevasi ensijáisestij jyvääskyl’äläinev vai turkuláine
– £kyýllä jyv’äskyl’äl’äinen ihaan ihán selkeesti jyvääskyl’äl’äine éi
turkuláine ei niinkáäl lappalainev vaa ihaaj jyvääskyl’äläine£ (MB6)

MA1:n luokittelu täysin jyväskyläläiseksi taas oli tulkinnallisempaa. Hän kertoi olevansa jyväskyläläinen "vielä ainakin". Hänen paikallisuuden kokemuksensa perustui siihen, että ensimmäisellä haastattelukierroksella hän ei ollut vielä asunut Turussa yhtä kauan kuin Jyväskylässä. Niinpä päädyin toisella haastattelukierroksella, jolloin Turussa asuttu aika oli jo tullut Jyväskylässä asuttua aikaa pidemmäksi, kysymään asiaa häneltä erikseen, ja hän kertoi silloinkin kokevansa itsensä yhä jyväskyläläiseksi. Näille kolmelle jyväskyläläiseksi itsensä tuntevalle annoin Turku-indeksiin 0 ja Jyväskylä-indeksiin 6 pistettä.

Ensisijaisesti jyväskyläläinen kaksinaisidentiteetti oli MA5:llä, NB7:llä ja NB8:lla. Orastavaa turkulaisuuttaan MA5 kuvaili siten, että: "jollain tavalla myös sellainen turkulainen identiteetti ehkä on muodostumassa. Tässä alkaa olla ehkä semmosessa

haarassa. En tiijä. Ehkä vielä kuitenkin sanon että olen toistaiseksi Jyväskylästä". NB7 taas kertoi, että hänellä on tavallaan kolme paikkaa (Jyväskylä, Tikkakoski ja Turku), joita hän voi pitää kotinaan, mutta sitä, onko se ensisijaisesti Jyväskylä vai Tikkakoski (taajama entisessä Jyväskylän MLK:ssa), on hankala määritellä. NB8 taas kuvasi Jyväskylän kotikaupungiksi ja Tampereen, jossa asui vuoden, välietapiksi. NB8:n orastava turkulaistuminen tuli esiin siitä, että hän kertoi Turussa olevan (Tampereeseen verrattuna) enemmän "sitä meininkiä, että tietää olevansa täällä jonkin aikaa ja siksi solmii suhteita eri tavalla tähän kaupunkiin, ihmisiin ja asioihin". Näiden ensisijaisesti jyväskyläläisten informanttien kuvaukset alkaneesta tai alkavasta turkulaistumisestaan olivat siis keskenään erilaisia ja ehkä myös hieman eriasteisia. Sisällöltään vähän erilaisten avovastausten pienten aste-erojen analyysi on kuitenkin jo niin tulkinnallista, että päädyin antamaan näille vastauksille Turku-indeksiin 1½ ja Jyväskylä-indeksiin 4½ pistettä.

NA4 taas koki olevansa jotain jyväskyläläisen ja turkulaisen välimaastosta. Hän kuvasi myös paikallisidentiteettinsä muutosta kertomalla, että: "tunsin olevani alkuun jyväskyläläinen, mutta olen ollut Turussa jo niin kauan, että alan sopeutua, enkä tunne olevani kumpaakaan". NA4:n paikallisuuden kokemus oli siis puhdas kaksinaisidentiteetti, eikä siinä preferoitunut kumpikaan kaupunki. Näin hän sai sekä Jyväskylä- että Turku-indekseihin 3 pistettä.

NA2 oli pisimmällä turkulaistumisessaan, ja hän kertoi oikeastaan vähän ristiriitaisesti itsestään kaksi paikallistumista, eli "en oo mistään kotoisin tällä hetkellä" ja "ehkä se littoislaisuus on tällä hetkellä se kaikkein suurin identiteetti". Toisaalla, suhdetta Turun kaupunkiin käsittelevän kysymyksen yhteydessä, hän kertoi kokevansa itsensä yhä turkulaiseksi, vaikkei enää olekaan (asui ensimmäisellä haastattelukierroksella Littoisissa). NA2:n hieman ristiriitaisen paikallistumisen olen tulkinnut ensisijaisesti turkulaiseksi kaksinaisidentiteetiksi, jonka Turku-indeksi-arvo on 4½ pistettä ja Jyväskylä-indeksi-arvo 1½ pistettä.

Jonkinasteinen turkulaistuminen oli siis lähtenyt käyntiin sekä yli että alle viisi vuotta Turussa asuneilla suhteellisesti suunnilleen samoissa määrin. A-ryhmässä jossain määrin turkulaistuneita oli kolme informanttia viidestä ja B-ryhmässä kaksi kolmesta. Yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneita erottikin se, kuinka pitkällä paikallistuminen Turkuun oli. A-ryhmästä löytyivät ainoat tutkimuksen informantit (NA2 ja NA4), jotka

eivät kokeneet enää olevansa ensisijaisesti jyvaskyläläisiä.

Turussa asuttua aikaa merkittävämmältä paikalliseen identifiikaatioon vaikuttavalta tekijältä näytti sukupuoli. Kaikilla informanttiryhmän naisilla oli käynnistynyt jonkinasteinen turkulaistuminen, alle viisi vuotta Turussa asuneilla (NB7 ja NB8) alkuvaiheessa oleva ja yli viisi asuneilla (NA2 ja NA4) pidemmälle kehittynyt. Sen sijaan miehistä vain yli viisi vuotta Turussa asunut MA5 oli turkulaistunut edes jossain määrin, ja hänkin koki yhä olevansa ensisijaisesti jyvaskyläläinen.

3.1.2. Maassamuuttajan kaupunkisuhteet ja aluetasoon samaistuminen

Maassamuuttajan kaupunkisuhteet ja aluetasoon samaistuminen edustavat karkeasti ottaen paikkasidonnaisuuden tai paikallisidentiteetin fyysisiä ulottuvuuksia. Näiden yhteydessä käsitelen informanttien suhdetta Turkuun (ks. liite 1, kysymys 9) ja Jyväskylään (ks. liite 2, kysymys 4B) kaupunkina, kuvauksia Turusta ja Jyväskylästä elinympäristöinä (ks. liite 2, kysymykset 4F ja 4G) sekä informanttien aluetasoon samaistumista. Kysymyksen alueellisesta samaistumisesta pisteitin sekä Jyväskylä- että Turku-indeksiin asteikolla 0–2 pistettä, kysymykset suhteesta Turkuun ja Turusta elinympäristönä Turku-indeksiin molemmat erikseen asteikolla 0–2 pistettä ja kysymykset suhteesta Jyväskylään ja Jyväskylästä elinympäristönä Jyväskylä-indeksiin asteikolla 0–2 pistettä.

Kysymys suhteesta Turkuun ja Jyväskylään kaupunkina ei varsinaisesti liity paikallisidentiteetin fyysisiin ulottuvuuksiin, vaan tarjoaa paikallisuuden kokemista koskevan kysymyksen tavoin haastateltavalle mahdollisuuden määritellä itse, mihin tämä identifikoitumisensa liittyy. Kaupunkisuhde ei toisaalta liity varsinaisesti mihinkään muuhunkaan paikallisidentiteetin ulottuvuuteen, joten päädyin käsittelemään sitä fyysisten eli "ensimmäisten" ulottuvuuksien yhteydessä.

Kysymyksiin kaupunkisuhteista liittyy se ongelma, että Turku-suhdetta kysyin ensimmäisellä ja Jyväskylä-suhdetta toisella haastattelukierroksella, joiden välissä aikaa kului yli vuosi. Tänä aikana informanttien paikallisidentiteeteissä on voinut tapahtua pieniä muutoksia etenkin alle viisi vuotta Turussa asuneilla. Ensimmäisen haastattelukierroksen Turku-suhteen ja toisen haastattelukierroksen Jyväskylä-suhteen

kysymykset olivat lisäksi muotoilultaan hieman erilaisia:

- Mikä on suhteesi Turkuun kaupunkina? Tykkäätkö vai vihaatko?
- Mikä on suhteesi Jyväskylään kaupunkina?

Näihin seikkoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota aineiston tarkastelussa.

Suhde Turkuun oli kaikilla informanteilla sävyltään myönteinen. Seitsemän informanttia ilmaisi tämän siten, että he pitävät Turusta kaupunkina ja yksi siten, että suhde Turkuun on erittäin hyvä. Kaksi pistettä sai vastauksesta, jossa tähän hyvään Turku-suhteeseen liittyi henkilökohtaisia merkityksiä tai jossa ilmaistiin, että tarkoitus olisi jäädä kaupunkiin pysyvästi. Tällaisia vastauksia antoi viisi informanttia.

H: Mikä on suhteesi Turkuun kaupunkina? Tykkäätkö vai vihaatko?

- Tykkään. On täällä yli kymmenen vuotta oltu, niin ei voi sanoa ettei tykkäisi. En ole miettinyt, että lähtisin poiskaan. (MA1)
- Tykkään tosi paljon ja suunnitelmissa olisi että tänne voisi jäädäkin. Pidän kyllä kaupungista. (MA5)
- En voi sanoa vihaavani mutta en voi sanoa tykkääväniäkään... Ei, olen tykännyt kaupungista. Turku on oikein nätti paikka ja ihmiset mukavia enimmäkseen. Aika vähän varsinaisia natiiviturkulaisia tunnen mutta hienoja ystäviä hienoissa paikoissa. (MB6)
- Kyllä oikeastaan olen tykännyt koko ajan. Jo ennen kuin muutin tänne niin kävin aina välillä täällä ja yhden kesän melkein vietin täällä kokonaan. Olen aina tykännyt tästä, mikä alkuun ehkä jopa hämmästytti minua. Lapsuudessa en muista käyneeni kuin yksi tai kaksi kertaa, mutta mitä enemmän vietti aikaa, sitä enemmän oppi tykkäämään. Mukava pyöräillä ja sopivan kokoinen paikka. (NB7)
- Tykkään tosi paljon. Tampere tuntui kauhean isolta kaupungilta Jyväskylän jälkeen. Jyväskylässä ei ole sellaista vanhaa kaupunkia tai vanhaa ilmapiiriä niin kuin Tampereella ja Turussa. Molemmissa on vanhaa rakennuskantaa ja pitemmät tarinat ja historia on näkyvillä joka paikassa. Tuntui että (Turkuun) muutti kaupunkiin, jolla enemmän historiaa ja pidemmät juuret kuin Jyväskylällä. (NB8)

Puolentoista pisteen Turku-suhdetta kuvaavat vastauksia taas oli luonteeltaan kahdenlaisia. Kaksi informanttia antoi kahden pisteen vastauksia sävyltään lievempiä myönteisiä kuvauksia Turku-suhteestaan.

H: Mikä on suhteesi Turkuun kaupunkina? Tykkäätkö vai vihaatko?

- Kyllä olen viihtynyt ihan. Tykkään kyllä kaupungista. (MA3)
- Tykkään. (NA4)

Yksi vastaus taas oli sellainen, että siinä hyvään Turku-suhteeseen liittyi kyllä henkilökohtaisia merkityksiä, mutta kuvaus sisälsi myös yhden turkulaisia koskevan kielteisen luonnehdinnan.

H: Mikä on suhteesi Turkuun kaupunkina? Tykkäätkö vai vihaatko?

- Tällä hetkellä erittäin hyvä. Koen itsekin olevani turkulainen vaikken

enää olekaan. Koin näin vasta kun muutin Turusta pois. Alkuun en ehkä hirveästi tykännyt, koska turkulaisia on ehkä vaikea lähestyä, mutta tällä hetkellä viihdyn. Tällä hetkellä kaipaen Turkuun ihan kauheasti, vaikka se on ihan tuossa vieressä. (NA2)

Jyväskylän suhteen informanttien vastauksissa taas oli enemmän hajontaa. Kotikaupungiksi tai jollain tavalla tärkeäksi paikaksi sitä kuvasivat kaikki informantit MA5:ttä lukuun ottamatta, joka kuvasi suhdettaan Jyväskylään etäiseksi. Tälle vastaukselle annoin puoli Jyväskylä-pistettä.

Jyväskylän kuvaaminen kotikaupungiksi ei kuitenkaan kerro vielä paljoakaan siitä, millainen on tämän jyväskyläläiseksi itsensä kokevan suhde tähän kotikaupunkiinsa. Kaksi informanttia (MB6 ja NB8) kuvasikin Jyväskylää kotikaupungiksi siten, etteivät he antaneet sävyltään negatiivisia tai positiivisia lisäselvityksiä asiaan. Heidän kohdallaan katsoin muista (ihmisiä ja elinympäristöä koskevista) kysymyksistä, miten he olivat Jyväskylää kuvanneet. NB7:n oli kuvannut Jyväskylää melko neutraaliin sävyyn, joten hänen vastauksensa toivat yhden Jyväskylä-pisteen. MB6:n kuvaukset Jyväskylästä olivat sen sijaan sävyltään selvästi positiivisia, joten tässä päädyin kahteen pisteeseen.

Selvästi positiivisin sävyin kuvatut Jyväskylä-suhteet sisälsivät viittauksia paikallis-identiteetin historialliseen ulottuvuuteen ja informantin omaan elettyyn elämään liittyviä merkityksiä. Tällaisia kahden Jyväskylä-pisteen vastauksia antoivat MA1, MA3 ja NB7:

H: Mikä on suhteesi Jyväskylään kaupunkina?

- Kotikaupunki, jossa on mukava käydä. Paljon muistoja nuoruudesta. (MA1)
- Aavistuksen nostalginen. Lapsuuden ja nuoruuden kotimaisema. Tällä hetkellä painottuu sen ajan kuva Jyväskylästä, jota ei tieten tahtoen halukaan muuttaa. (MA3)
- Aikuiseksi kasvamis paikka kauhean tärkeä. (NB7)

NA2:n ja NA4:n Jyväskylä-suhteita voisi luonnehtia ristiriitaisiksi. Heidän kuvauksensa Jyväskylästä sisälsi sävyiltään sekä myönteisiä että kielteisiä ilmauksia. NA2:n mukaan "Jyväskylä tulee aina pysymään tiettyinä tärkeinä paikkana, mutta on samalla hirveä paikka. Jyväskylä merkitseekin minulle enemmän tiettyjä ihmisiä". NA4 taas pitää Jyväskylää "kotikaupunkina, johon on aina mukavaa mennä, ja se tuntuu minusta kotoisalta, mutta on negatiivisessa mielessä pieni".

NA2:n ristiriitainen Jyväskylä-suhde sisältää suunnilleen yhtä paljon myönteisiä ja

kielteisiä luonnehdintoja, ja sen pisteyttäminen joko pääosin kielteiseksi ja myönteiseksi olisikin lähinnä tulkintaa, kun taas NA4:llä myönteiset puolet tulevat selvemmin esiin. Näin päädyin antamaan NA2:n vastaukselle yhden ja NA4:n vastaukselle 1½ Jyväskylä-pistettä.

Turun ja Jyväskylän kuvaukset elinympäristöinä sisälsivät Jyväskylä-suhteen kuvauksen tavoin monenlaisia määritelmiä ja huomattavissa määrin hajontaa siinä, kuinka myönteisiä tai kielteisiä luonnehdintoja informanttien vastaukset sisälsivät, joten myös niiden pisteytykseen on vaikuttanut oma tulkintani ja intuitioni. Vastauksia olenkin lähestynyt lukemalla aineistoa yhä uudelleen ja uudelleen sekä informantikohtaisesti että vertailemalla eri informanttien samoihin kysymyksiin antamia vastauksia keskenään. Olen pyrkinyt hakemaan luokittelun lähtökohtia informanttien näkökulmasta eli ns. kansan näkemyksistä, en omasta esiyymmärryksestäni käsin. Elinympäristöjen kuvaukset on tässäkin pisteytetty Turku- ja Jyväskylä-indekseihin positiivinen–negatiivinen-akselilla.

Kahden pisteen kuvaukset Turusta elinympäristönä olivat lähes säröttömästi positiivisia, ja niitä kuvaa se, että monet tällaisten vastausten ilmaukset voisivat löytyä myös esim. matkailuesitteestä. Tällaisia vastauksia antoivat informantit MA1 ja NA2:

H: Miten kuvailisit Turkoa elinympäristönä?

- Mahtavan kokoinen, hyvät yhteydet joka paikkaan. Joka puolelle pääsee, vaikka on iso. Hyvä kulttuuri- ja urheilutarjonta. Edullinen kokoisekseen. (MA1)
- Turku on kiehtova. Täällä on kaikkea, kaunis saaristo ja hieno kaupunki, jossa on kulttuuria ja tekemistä ja hyvät palvelut. Luontoon pitää tosin erikseen lähteä, mutta sitäkin löytyy. (NA2)

Puolentoista pisteen Turku-indeksivastaukset olivat myös sävyltään pääosin positiivisia, mutta ilmaukset olivat kahden pisteen vastauksia lievempiä ja lisäksi kuvaukset päättyivät johonkin hieman tai osittain kielteiseen Turkuun liittyvään yksityiskohtaan tai näitä kielteisiä yksityiskohtia oli useampi kuin yksi. Näihin laskin MA3:n, MA5:n ja MB6:n vastaukset:

H: Miten kuvailisit Turkoa elinympäristönä?

- Turku on leppoisa, kaunis kaupunki, jossa tapahtuu sopivasti. On melkein tarpeeksi erilaisia rientomahdollisuuksia ja kulttuuria. (MA3)
- Vanha, kaunis kaupunki, josta pääsee helposti Tukholmaan. (MA5)
- Kaunis paikka. Aurajoki on kiva juttu, vaikka onkin paskainen. Paikoitellen eläväinen. Isompi kuin Jyväskylä, mutta etäisempi. Hieno kaupunki. (MB6)

Myös NA2:n kahden pisteen vastauksesta löytyy Turkuun hieman kielteisesti suhtautuva ilmaisu (*luontoon pitää tosin erikseen lähteä*), mutta toisin kuin MA3, MA5 ja MB6, hän osittain kumoaa seuraavassa lauseessa (*mutta sitäkin löytyy*) asiantilan kielteisyyden.

Yhden Turku-indeksipisteen kuvaukset Turusta elinympäristönä olivat taas luonteeltaan ristiriitaisia, ja ne sisälsivät suunnilleen yhtä paljon sekä myönteisiä että kielteisiä luonnehdintoja Turusta. Tällä tavoin Turkua kuvasivat NA4 ja NB7:

H: Miten kuvailisit Turkua elinympäristönä?

- Turku on virikkeellinen, mutta vähän kylmä paikka. (NA4)
- Isompi kuin Jyväskylä, paljon enemmän virikkeitä olla ja tehdä. Ei ole kuitenkaan liian iso eikä liian kiireinen. Tuulee hirveästi, kesällä ei pääse uimaan viidessä minuutissa. (NB8)

Selvästi negatiiviseen sävyyn Turkua elinympäristönä luonnehti informanteista vain NB8. Hänen mukaan Turku "tuntuu suuremmalta kuin Jyväskylä, koska se on vieraampi, saastuneempi ja teollistuneempi". Tämä vastaus sai 0 Turku-indeksipistettä.

Jotta Jyväskylä- ja Turku-indeksit olisivat keskenään vertailukelpoisia, on samaan asiaan huomiota kiinnittävän kysymyksen pisteytyksen perustuttava samoihin kriteereihin sekä Jyväskylän että Turun osalta. Niinpä kahden pisteen Jyväskylää elinympäristönä kuvaava vastaus sisältää lähinnä sellaisia luonnehdintoja, joita voisi löytää myös matkailu- tai asuntomessuesitteestä. Tällaisia vastauksia antoi neljä informanttia.

H: Miten kuvailisit Jyväskylää elinympäristönä?

- Miellyttävä, kivan kokoinen. Vireä kasvukeskus, hyvät koulutusmahdollisuudet. Hyvä kulttuuri- ja urheilutarjonta. (MA1)
- Jyväskylä on rauhallinen ja luonnonläheinen kaupunki. Varsin hyvä paikka elää. (NA4)
- Kaunis paikka. Järviä ja harjuja. Monipuolinen, paljon liikuntamahdollisuuksia ja teattereita. Sanottu Suomen Ateenaksi. Rauhallinen ja turvallinen. Laskettelukeskus melkein keskustassa. (MB6)
- Sopivan kokoinen, ei liian iso, ihania järviä, sopiva ilmasto, perus keskikokoinen suomalainen kaupunki. (NB7)

Yhden pisteen kuvaukset Jyväskylästä elinympäristönä olivat taas sävyiltään lähinnä neutraaleita, toisin kuin yhden Turku-pisteen Turun kuvaukset, jotka olivat luonteeltaan ristiriitaisia. Neutraaleita kuvauksia Jyväskylästä tuli MA3:lta, MA5:lta ja NB8:lta.

H: Miten kuvailisit Jyväskylää elinympäristönä?

- Rauhaista, suhteellisen staattinen, ei iso, muttei pienikään kaupunki, jossa kuitenkin jonkin verran tapahtuu. (MA3)

- Pieni, maanläheinen maalaiskaupunki. (MA5)
- Luonnonläheinen pikkukaupunki. (NB7)

Voidaan tietysti todeta, että sellaisiin luonnehdintoihin kuin "rauhaisa", "staattinen", "maalaiskaupunki" tai "luonnonläheinen" saattaa liittyä voimakkaitakin arvolatauksia. On kuitenkin paljon tulkitsijastakin kiinni, millaisia arvotuksia tällaiset luonnehdinnat saavat, joten päädyin siis yhteen pisteeseen, varsinkin kun niihin ei saanut kunnolla lisävalaistusta asiaan MA3:n, MA5:n ja NB7:n muista vastauksista.

Selvästi negatiiviseen sävyyn Jyväskylää kuvasi NA2, jonka mielestä Jyväskylä on elinympäristönä "ahdistava, kaunis luonto ja siinä se onkin". NA2:n vastauksen pisteytin Jyväskylä-indeksiin nollassa pisteeksi, mitä voidaan myös kyseenalaistaa, sillä ahdistavaan Jyväskylän elinympäristöön liittyy myös sävyltään myönteinen huomio kauniista luonnosta. NA2 kuitenkin osittain kumoo kauniin luonnon merkitystä seuraavassa lauseessaan (*ja siinä se onkin*). Vertailukohdaksi hain vielä tässä NB8:n nollan Turku-indeksipisteen kuvauksen Turusta, joka tuntuu hänen mielestään "suuremmalta kuin Jyväskylä, koska se on vieraampi, saastuneempi ja teollistuneempi". Yleisesti ottaen NA2:n Jyväskylän kuvaus vaikuttaa yhtä kielteiseltä kuin NB8:n Turun kuvaus, joten päädyin siis lopulta nolnaan pisteeseen myös NA2:n Jyväskylän kuvauksessa.

Aluetasoon samaistumista on suomalaisessa sosiolingvistiikassa aiemmin käyttänyt paikka- tai aluesuhteen indeksoinnin yhtenä tekijänä Vaattovaara (2009: 89), mutta siinä missä hänellä taustalla on Paasin (1986: 34–39) alueellisen identiteetin käsitteellistäminen, itse lähestyn kysymystä Buellin (2001: 64–65) paikkasidonaisuuden ensimmäisestä, spatiaalisen keskuksen ulottuvuudesta käsin. Aluetasoon samaistumista informanteilta kysyttiin siten, että heidän tehtävänä oli laittaa aluetasot Maailma – Eurooppa – Pohjoismaat – Suomi – Keski-Suomi – Varsinais-Suomi – Jyväskylän seutu – Turun seutu järjestykseen sen kannalta kuinka tärkeiksi he kokivat ne itselleen.

Aluetasoon samaistumista kysyttiin siis eräänlaisella monivalintakysymyksellä, joten sen pisteytys oli melko helppoa, joskin siinäkin täytyi tehdä valintoja. Vastauksesta saattoi saada Jyväskylä- ja Turku-indekseihin 0–2 pistettä siten, että jos Turku oli informantin aluetasoista tärkein, siitä sai 2 pistettä Turku-indeksiin ja jos Jyväskylä, Jyväskylä-indeksiin tuli 2 pistettä. Varsinais-Suomi tärkeimpänä aluetasona pisteytyy Turku-indeksiin 1½ pisteenä ja Keski-Suomi Jyväskylä-indeksiin 1½ pisteenä. Jos

mikään näistä aluetasoista ei ollut kaikista aluetasoista tärkein, Turku tärkeimpänä aluetasona alueista Turku, Jyväskylä, Varsinais-Suomi ja Keski-Suomi pisteytyi Turku-indeksiin yhtenä ja Varsinais-Suomi puolena pisteenä. Vastaavasti tällaisessa tapauksessa Jyväskylä tärkeimpänä näistä neljästä tasosta pisteytyi Jyväskylä-indeksiin yhtenä ja Keski-Suomi puolena pisteenä.

Tähän paikka- ja maakunnalliseen lähestymistapaan sisältyy myös omat ongelmansa. Esimerkiksi indeksissä ei tällä tavalla aluetasoon samaistumista lähestyttäessä tule huomioitua sitä, MA1 ja MA3 samaistuivat ensisijaisesti eurooppalaisiksi, NB7 globaalisti maailmankansalaiseksi ja NA4 ja MA5 suomalaisiksi. Aluetason samaistumisen vastauksista tuli kaksi Turku-pistettä NA2:lle, MB6:lle ja NB8:lle, yksi Turku-piste MA5:lle, yksi Jyväskylä-piste MA1:lle, MA3:lle ja NA4:lle ja puoli Jyväskylä-pistettä NB8:lle.

3.1.3. Paikallisten ihmisten merkitykset ja paikalliset verkostot

Tässä luvussa valotetaan paikallisidentiteetin sosiaalista ulottuvuutta, ja käsittelytapa perustuu Relphin (1976: 34) ajatukseen siitä, että ihmiset ja paikat ovat yhtä, edellä esittämiini (ks. s. 30) tarkennuksiin Buellin (2001: 64–74) paikkasidonnaisuuden ulottuvuuksista, Vaattovaaran (2009: 83–85) sosiaalista ympäristöä koskevien luonnehdintojen indeksointiin, James Milroyn (1992: 177–183) ajatuksiin heikkojen ja vahvojen sosiaalisten siteiden vaikutuksesta kieliyhteisöön sitoutumiseen ja Kurjen (2005: 82–83) lähtökohtiin paikallisyhteisöön integroitumisen käsittelyssä.

Tätä aihetta koskevia kysymyksiä oli aineistossani yhteensä kuusi, joista kolme koski jyvaskyläläisiä ja kolme turkulaisia. Näitä kaikkia kysyttiin toisella haastattelukierroksella. Kysymysten aiheina oli jyvaskyläläisten (ks. Liite 2, kysymys 3P) ja turkulaisten (ks. liite 2, kysymys 3Q) sukulaisten, tuttavien ja ystävien merkitys sen kannalta, mitä informantit kokivat olevansa ihmisinä, mielipiteet ja kuvaukset jyvaskyläläisistä (ks. liite 2, kysymys 4D) ja turkulaisista (ks. liite 2, kysymys 4E) ja jyvaskyläläisten (ks. liite 2, kysymys 4J) ja turkulaisten (ks. liite 2, kysymys 4K) ystävien ja tuttavien läheisyydestä (heikot ja vahvat siteet) ja määrästä (verkostojen koko). Kaikki kysymykset pisteytin asteikolla 0–2 pistettä siten, että jokaisesta jyvaskyläläisiä koskevasta kysymyksestä saattoi saada paikallisidentiteetin Jyväskylä-

indeksiin 0–2 pistettä ja jokaisesta turkulaisia koskevasta kysymyksestä Turku-indeksiin 0–2 pistettä.

Tarkkaan ottaen jyvaskyläläisten ja turkulaisten sukulaisten, ystävien tuttavien merkitystä luotaavat kysymykset kuuluivat seuraavasti:

- 3) Kuinka tärkeiksi koet seuraavat asiat sen kannalta, mitä nykyään olet? asteikolla
1) erittäin tärkeää, 2) melko tärkeää, 3) jonkin verran tärkeää, 4) ei kovin tärkeää, 5) ei lainkaan tärkeää
P) jyvaskyläläiset sukulaiset, ystävät ja tuttavat
Q) turkulaiset sukulaiset, ystävät ja tuttavat

Kysymykset olivat siis puhtaita monivalintakysymyksiä, joten niiden pisteyttäminen oli helppoa. Niissä tarvinnut edes suorittaa samanlaista valintaa kuin alueeseen samais-
tumisen yhteydessä, sillä sekä indeksien pisteytykset että nämä kysymykset olivat viisi-
portaisia siten, että jyvaskyläläisten merkitystä luotaavasta kysymyksestä Jyväskylä-
indeksiin ja turkulaisten merkitystä luotaavasta kysymyksestä Turku-indeksiin tuli
vastausvaihtoehdosta 1 kaksi indeksipistettä, vaihtoehdosta 2 puolitoista pistettä, vaihto-
ehdosta 3 yksi piste, vaihtoehdosta 4 puoli pistettä ja vaihtoehdosta 5 nolla pistettä.

Jyväskylä-indeksiin informanttien vastauksista kaksi pistettä saivat MA3:n ja NB7:n
vastaukset, puolitoista pistettä MA1:n, NA2:n, NA4:n, MB6:n ja NB8:n vastaukset ja
puoli pistettä MA5:n vastaus. Turku-indeksiin taas tuli kaksi pistettä MA1:n, NA2:n,
MA3:n ja NB7:n vastauksista, puolitoista pistettä MB6:n ja NB8:n vastauksista, piste
NA4:n vastauksesta ja puoli pistettä MA5:n vastauksesta. Sekä jyvaskyläläiset että
turkulaiset ihmiset olivat siis valtaosalle informanteista merkittäviä sen kannalta, mitä
he haastatteluaikaan olivat ihmisinä. Poikkeuksen tästä tekee MA5, joille muiden
ihmisten merkitys on kaikkiaan vähäinen.

Mielipiteitä ja kuvauksia jyvaskyläläisistä ja turkulaisista ihmisinä kysyin tarkalta
sanamuodoltaan seuraavilla kysymyksillä:

- Mitä mieltä olet jyvaskyläläisistä ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?
- Mitä mieltä olet turkulaisista ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

Kysymykset olivat siis avokysymyksiä, joihin informantit antoivat jälleen monenlaisia
ja jopa osittain ristiriitaisiakin vastauksia. Pisteytyksen kriteeristöä laatiessani tein
vertailua sekä eri informanttien vastausten ja informanttien jyvaskyläläisiä ja turkulaisia

koskevien luonnehdintojen välillä. Mietin myös pisteytystä siltä kannalta, että se pohjautuu suunnilleen samanlaisiin kriteereihin kuin Turkua ja Jyväskylää elinympäristöinä kuvaavien luonnehdintojen pisteytys. Avovastausten pisteytyksessä pisteytyksen laatijan tulkinnan ja intuition osuutta ei tietenkään koskaan voi täysin poistaa, mutta olen yrittänyt löytää mahdollisimman "objektiiviset" luokittelun perusteet.

Kaksi Jyväskylä-pistettä antoi kuvaus, jonka luonnehdintojen sävy oli säröttömän positiivinen. Lisäksi tällaisessa vastauksessa informantti identifioi itse itsensä jyvaskyläläiseksi. Tällaisen kuvauksen jyvaskyläläisistä ihmisinä antoi vain yksi informantti.

H: Mitä mieltä olet jyvaskyläläisistä ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Oikein mukavaa porukkaa. Koen itsekkin olevani identiteetiltäni jyvaskyläläinen. Samanlaisia kuin oululaiset. Helposti lähestyttäviä, paljon taidehenkistä porukkaa. (MB6)

Puolentoista Jyväskylä-pisteen kuvaukset jyvaskyläläisistä olivat myös sävyltään lähinnä positiivisia, mutta niihin liittyi joko lieventäviä ilmaisuja (*kohtalaisen*) tai osa luonnehdinnoista oli monitulkintaisia siten, että ne voi käsittää myös ironiana. Yhdellä informantilla jyvaskyläläisten avoimemmuutta ja sosiaalisemmuutta lievensi vertailukohta turkulaiset, jotka ovat hänen mukaan sisänpäinlämpiäviä. Puolentoista pisteen vastauksissa informantit eivät identifioineet itseään jyvaskyläläisiksi. Näin jyvaskyläläisiä kuvasi neljä informanttia.

H: Mitä mieltä olet jyvaskyläläisistä ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Jyvaskyläläiset ovat kohtalaisen helposti lähestyttäviä. Onko sitten vaikutus Hämeestä vai Savosta vai oma keskisuomalainen juttunsa. (NA2)
- Jyvaskyläläiset ovat leppoisia ja suhteellisen puheliasta ja seurallista väkeä. (MA3)
- Jyvaskyläläiset ovat puheliaita, ystävällisiä ja rentoja. (MA5)
- Ihmiset ovat sosiaalisempia ja avoimempia kuin Turussa. (NB7)

Yhden Jyväskylä-pisteen vastauksissa oli luonteeltaan kahdenlaisia kuvauksia. Kaksi informanttia kuvasi jyvaskyläläisiä ristiriitaisesti siten, että on pitkälti tulkitsijasta kiinni, näyttäytyvätkö kuvaukset sävyltään enemmän myönteisinä vai kielteisinä. Yksi informantti taas kuvasi jyvaskyläläisiä lähinnä neutraaliin sävyyn.

H: Mitä mieltä olet jyvaskyläläisistä ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Jyvaskyläläiset ovat perusmukavaa sakkia, aavistus Pohjois-Suomen juroudesta löytyy. Vähän juntimpaa sakkia kuin Turussa tai muissa isommissa kaupungeissa. (MA1)
- Jyvaskyläläiset ovat avoimia ja ystävällisiä, mutta vähän hitaita ja maalaisia. (NA4)

- Jyväskyläläiset ovat tavallisia ja normaaleja. (NB8)

Kuvaukset turkulaisista olivat pääsääntöisesti sävyltään kielteisempiä kuin kuvaukset jyväskyläläisistä. Itse asiassa yhdenkään informantin luonnehdintoja turkulaisista ei oikeastaan voi tulkita sävyltään edes pääosin myönteiseksi. Lähimpänä tätä ovat ehkä MA3:n, NA4:n ja MA5:n luonnehdinnat, joita kuitenkin kuvaa lähinnä se, että ne ovat sävyltään ristiriitaisia ja on pitkälti tulkitsijasta kiinni, käsitetäänkö kuvaukset enemmän myönteisiksi vai kielteisiksi. Nämä vastaukset olivat tällaisia:

H: Mitä mieltä olet turkulaisista ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Turkulaiset ovat ehkä ulkokohtaisesti aavistuksen kylmäköjä, mutta tylyn huumorin omaavia. (MA3)
- Turkulaiset ovat sisäänpäinlämpiäviä ja varautuneita, mutta ystävällisiä. (NA4)
- Ovat hieman vaikeasti lähestyttäviä ja pidättyväisiä, mutta kun tarkemmin tutustuu, ystävällisiä. (MA5)

Tällaiset ristiriitaiset kuvaukset turkulaisista pisteytin Turku-indeksiin ristiriitaisten jyväskyläläiskuvausten Jyväskylä-indeksipisteytyksen tavoin yhdeksi pisteeksi. Jyväskyläläiskuvausten tavoin myös turkulaiskuvauksissa oli luonteeltaan toisenlaisia yhden pisteen kuvauksia eli niitä, jotka sisälsivät sävyltään lähinnä neutraaleita luonnehdintoja paikallisista. NB8:n vastauksen tulkitsin neutraaliksi osittain sitä kautta, että hänen turkulaisten vertailukohtansa eli jyväskyläläisten kuvaus oli myös lähinnä neutraali:

H: Mitä mieltä olet turkulaisista ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Tunnen todella vähän alkuperäisiä turkulaisia, ja tunnenkin enemmän raisiolaisia. Ei ole selvää mielipidettä. (MB6)
- Turkulaiset ovat vähän erilaisia (kuin jyväskyläläiset). Ehkä siinä on vain se, että puhuvat eri tavalla. Ei luonne-eroa. (NB8)

Sävyltään pääosin kielteisiä kuvauksia turkulaisista ihmisinä antoi siis kolme informanttia. Kielteinen asenne oli näissä niin selvä, että pisteytin ne nollassi Turku-pisteeksi.

H: Mitä mieltä olet turkulaisista ihmisinä ja miten kuvailisit heitä?

- Turkulaiset ovat yllättävänkin sisäänpäinlämpiävää porukkaa, ei kovin avarakatseisia. (MA1)
- Ensivaikutelma on, että turkulaiset ovat varautuneita ja sisäänpäinlämpiäviä, hymyttömiä ja epäluuloisia. Vanhemmat ihmiset tuijottaa avoimesti kaupassa. (NA2)
- Turkulaiset ovat puhetapansa johdosta vihaisen ja kätttyisen oloisia, vaikka eivät varmaan sillä pahaa tarkoita. Tylyt lauseet, ihmisinä sisäänpäinlämpiäviä. (NB7)

NB7:n vastauksen voisi tietysti tulkita myös puoleksi Turku-pisteeksi, sillä se sisältää turkulaisten vihaisuudelle ja kärtyisyydelle lieventävän ilmauksen (*vaikka eivät varmaan sillä paha tarkoita*). NB7 ei kuitenkaan lievennä kielteistä kuvaansa turkulaisten tavasta puhua "tylyin lausein", eikä sitä, että turkulaiset ovat hänen mielestään sisäänpäinlämpiäviä. Nollaan pisteeseen päädyin lopulta vertailemalla NB7:n kuvausta turkulaisista ihmisistä NB8:n nollan pisteen kuvaukseen Turusta ja NA2:n nollan pisteen kuvaukseen Jyväskylästä elinympäristönä.

Sosiaalisen verkoston merkitystä kielenmuutoksen seuraamisessa käsitteellistäneistä sosiolinguistisista ehkä keskeisimpänä on pidetty Lesley Milroyta (1987: 45–52) Belfastin-tutkimuksellaan. Sittemmin esimerkiksi James Milroy (1992: 177–183) on tehnyt tarkennuksia siihen, millaiset yksilöt vastustavat ja millaiset edistävät kielenmuutoksen etenemistä. Lesley Milroyn (1987: 45–52) kuvaamista sosiaalisen verkoston ominaisuuksista tässä tarkastelun keskiössä ovat omien informanttieni jyväskyläläisen ja turkulaisen paikallisverkoston koko sekä vahvat ja heikot sosiaaliset siteet, mutta siinä missä Milroyt käyttävät verkostoa suoraan kielenmuutoksen tarkastelun kielenulkoisena tekijänä, itse käsittelen sitä yksilön paikkakuntiin integroitumisen asteena ja osana tämän paikallisidentiteettiä. Tarkastelutapani pohjautuu Eva Sundgrenin (2004: 24–26) ja Kurjen (2005: 82–83) lähtökohtiin. Informanttien paikallisia sosiaalisia verkostoja kysyin seuraavilla peräkkäisillä kysymyksillä:

- Onko sinulla vielä ystäviä ja tuttavita Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinka paljon?
- Kuinka läheisiä ja kuinka paljon sinulla on ystäviä ja tuttavita Turussa?

Koska tarkempi tutustumiseni verkostojen luonteeseen tapahtui vasta aineistonkeruuvaiheen jälkeen, yksi paikallisten verkostojen merkittävä tekijä eli jyväskyläläisten ja turkulaisten sukulaisten määrä ja läheisyys jäi tarkasteluni ulkopuolelle. Tätä voi pitää pienenä puutteena tutkielmassani, mutta toisaalta sukulaiset ovat tulleet esiin paikallisidentiteetin sosiaalisessa ulottuvuudessa jyväskyläläisten ja turkulaisten ihmisten merkitystä luotaavan kysymyksen yhteydessä.

Kysymykset olivat avokysymyksiä, ja koska kyseessä oli sekä verkostojen koko että laatu, jouduin tekemään monenlaista vastausten arviointia ja tulkintaa niitä pisteyttäessäni. Osassa vastauksia käytettiin ainoastaan epämääräisen määrän ilmauksia (*muutama/muutamia/useita*), joten näiden kohdalla tietysti arviointi oli

tulkinnallisempaa. Tällaisien avokysymysten vastauksissa pohdintoja herättää myös se, että eri ihmisten välillä voi hyvinkin olla eroja siinä, millaiset tuttavuudet koetaan läheisiksi ja millaiset ylipäänsä maininnan arvoisiksi. En kuitenkaan lähtenyt hakemaan vastauksiin tarkennuksia, sillä tällaiset seikat yksilöiden omissa ystävä- ja tuttavapiirien kuvauksissa ovat yksilökokemuksellisia ja kuvaavat epämääräisyydessäänkin kansanlingvististen lähtökohtien mukaan paremmin yksilön identiteettiä kuin tutkijan positiosta täsmäkysymyksen haetut vastaukset.

Jyväskylän verkostoa koskevasta kysymyksestä annetut vastaukset pisteytin Jyväskylä-indeksiin ja Turun verkostokysymyksen vastaukset Turku-indeksiin asteikolla 0–2. Olen ottanut pisteytyksessä huomioon ystävien (vahvat siteet) lisäksi tuttavat ja kaverit (heikot siteet), vaikka sosiolingvistiikassa sitoutuminen kieli- tai paikallisyhteisöön on nähty yleensä tapahtuvan lähinnä vahvojen siteiden kautta (esim. Milroy, J 1992: 177–183; Kurki 2005: 82). Lähestymistapani perustuu näkemykseen, jonka mukaan erityisesti maassamuuttajalla, jolla ei aiempia siteitä tulopaikkakunnalle ole, alkuvaiheessa muodostuvat heikot sosiaaliset siteet toimivat ensimmäisenä tulopaikkakunnalle integroitumisen lähtökohtana. Pitempäänkin paikkakunnalla asuneelle ja jopa syntyperäiselle heikot sosiaaliset siteet saattavat toimia aika ajoin resurssina, jonka kautta integroituminen voimistuu. Yksilö voi esimerkiksi löytää työpaikan hyvän, muttei kovinkaan läheisen tuttavan kautta.

Kahden pisteen vastauksessa informantti kertoi, että hänellä on paikkakunnalla ystäviä viisi tai enemmän ja lisäksi paljon (enemmän kuin kymmenen) tuttavvia. Kahden pisteen vastaus oli myös sellainen, jossa informantti kertoi paikkakunnalla olevan "useita erittäin hyviä ystäviä ja muutama erittäin läheinenkin" Puolitoista pistettä taas tuli vastauksesta, jossa informantti kertoi paikkakunnalla olevan 5–6 ystävää, muttei tuttavvia tai 3–4 ystävää ja lisäksi jonkin verran tai paljon tuttavvia. Puolitoista pistettä sai myös vastauksesta, jossa informantti kertoi paikkakunnalla olevan "hyviä ystäviä muutamia ja läheisiä muutama" ja vastauksesta, jossa paikallisen ystäväpiirin koko ei käynyt selville, mutta paikkakunnalla asui "valtaosa" tuttavista. Puoli pistettä tuli vastauksista, joissa informantti kertoi paikkakunnalla olevan vain vähän tuttuja ja 1–2 ystävää ja vastauksesta, jossa informantti kertoi, että paikkakunnalla (Turussa) "on tuttavvia, ei yhtä läheisiä, eikä yhtä paljon kuin Jyväskylässä". Jos informantti kertoi, että paikkakunnalla on vain "joitakin" tuttavvia, pisteitä tuli nolla.

Eri ihmisillä on eroavaisuuksia sen suhteen, kuinka sosiaalisia he ovat ja kuinka laajat sosiaaliset verkostot he eri paikoissa luovat. Tässä oli suuriakin eroavaisuuksia myös omien informanttien välillä, ja edellisessä kappaleessa esittämieni paikallisverkostoja koskevien vastauksen pisteytyksen perusteiden lisäksi oli otettava huomioon myös se, osoittaako informantin vastaukset suurempaa integraatiota Turkuun vai Jyväskylään. Tämän takia tein kaksi poikkeusta edellä esittämääni pisteytykseen. Yksi informantti oli kuvannut sekä Jyväskylän että Turun verkostot kooltaan ja laadultaan kahden pisteen arvoisesti, mutta Turun verkostossa sekä ystävien että tuttavien määrä oli selvästi Jyväskylän verkostoa suurempi ja yhdellä informantilla molemmat verkostot oli kuvattu puolentoista pisteen vastauksin, mutta Jyväskylän verkosto oli merkittävämpi.

H: Onko sinulla vielä ystäviä ja tuttavias Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinka paljon?

- Tuttujas on monias kymmeniä, läheisiä ystäviä noin viisi. (MA1)
- On sekä ystäviä että tuttavias. Läheisiä ystäviä ihan muutama, paljon eli kymmeniä moikkailututtujas. (NB7)

H: Kuinkas läheisiä ja kuinkas paljon sinullas on ystäviä ja tuttavias Turussa?

- Tuttujas varmaan toistas sataa, läheisiä ystäviä parikymmentä. (MA1)
- Ei kovin paljoa, mutta muutama eli neljä todella tärkeää ystävää. Tuttaviakin kymmeniä, mutta vähemmän kuin Jyväskylässä. (NB7)

Näissäs tapauksissas päätin pudottaa MA1:n Jyväskylä-pisteitä ja NB7:n Turku-pisteitä puolellas pisteellä, joten Turku-indeksiin MA1:n vastaus toi kaksi pistettä ja NB7:n vastaus yhden pisteen ja Jyväskylä-indeksiin MA1:n ja NB7:n vastaukset puolitoistas pistettä. Kaksis Turku-pistettä tuli MA1:n vastauksen lisäksi seuraavanlaisistas vastauksistas:

H: Kuinkas läheisiä ja kuinkas paljon sinullas on ystäviä ja tuttavias Turussa?

- Tuttavias on kymmeniä, ystäviä alle kymmenen. (NA2)
- 6–7 hyvää ystävää ja tuttuas enempi. (MA3)

Kahden Jyväskylä-pisteen kuvaus taas oli:

H: Onko sinullas vielä ystäviä ja tuttavias Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinkas paljon?

- Useitas erittäin hyviä ystäviä ja muutama erittäin läheinenkin. (MB6)

Puolentoistas pisteen Jyväskylän verkoston kuvauksias MA1:n ja NB7:n kuvausten ohellas olivas seuraavat:

H: Onko sinullas vielä ystäviä ja tuttavias Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinkas paljon?

- On hyviä ystäviä kuusi. (MA3)
- On, edelleen valtaosa tuttavista asuu Jyväskylässä, muutamia kymmeniä. (NB8)

Puolitoista Turku-pistettä tuli taas seuraavista kuvauksista:

- H: Kuinka läheisiä ja kuinka paljon sinulla on ystäviä ja tuttavias Turussa?
- Aika paljon tuttavias eli yli kymmenen, läheisiä ystäviä neljä. (NA4)
 - Hyviä ystäviä 5–10, joita tapaan viikoittain. (MA5)
 - Hyviä ystäviä muutamia ja läheisiä muutama. Muodostuu lähinnä opiskelijaporukasta. Erilainen kuin Jyväskylässä, mutta yhtä lailla tärkeä. Moniin Turun ystäviin suhtautuu samalla kuten työkavereihin. (MB6)

Heikkoa integroitumista paikkakunnalle osoitti neljä vastausta. Näistä vain yksi koski Turun verkostoa, ja siitä tuli puoli Turku-pistettä.

- H: Kuinka läheisiä ja kuinka paljon sinulla on ystäviä ja tuttavias Turussa?
- On tuttavias, ei yhtä läheisiä, eikä yhtä paljon kuin Jyväskylässä. (NB8)

Jyväskylän verkostosta heikkoa integroitumista osoittavan tai paremminkin verkoston purkautumista kuvaavia vastauksia oli siis kolme. Näistä kaksi oli puolen Jyväskylä-pisteen vastauksia.

- H: Onko sinulla vielä ystäviä ja tuttavias Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinka paljon?
- Aika vähän, koska melkein kaikki ovat muuttaneet pois. Pari kaveria, joista toinen on hyvinkin läheinen. (NA4)
 - Muutamia ei niin läheisiä, yksi tosiystävä. (MA5)

Nollan Jyväskylä-pisteen vastaus taas kuului seuraavasti:

- H: Onko sinulla vielä ystäviä ja tuttavias Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinka paljon?
- On siellä joitakin, ehkä muutama. (NA2)

Paikallisten verkostojen suhteen yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden välillä näyttäisi olevan selvä ero. Kaikilla yli viisi vuotta Turussa asuneilla Turun verkosto on laajempi tai merkittävämpi ja kaikilla alle viisi vuotta Turussa asuneilla taas Jyväskylän verkosto on laajempi tai merkittävämpi. Informanttien välillä on kuitenkin suuria yksilökohtaisia eroja verkostojen koossa ja Jyväskylän ja Turun verkostojen koko- ja merkityseroissa.

3.1.4. Kaupungeissa eletty elämä ja tulevaisuudensuunnitelmat

Jyväskylässä ja Turussa eletyllä elämällä ja tulevaisuuden uudelleenmuuttoon tai Turkuun jäämiseen liittyvillä suunnitelmilla pyrin valottamaan yksilön paikallisidentiteetistä sitä, mitä Buell (2001: 69–70) kutsuu paikkasidonnaisuuden historialliseksi ulottuvuudeksi. Lähestymistapani asiaan on kuitenkin hieman erilainen kuin Buellin, kutsutaan sitä sitten paikkasuhteeksi, -kokemukseksi, -sidonnaisuudeksi tai paikallisidentiteetiksi. Buell (mts.) lähestyy asiaa sitä kautta, että paikat itsessään kantavat mukanaan eri kerroksia omasta historiastaan. Tässä tarkastelu perustuu osittain kulttuurimaantieteen tapaan käsitteellistää paikkaa merkityksellisenä tai elettyinä sijainnillisuutena (Cresswell 2004: 7). Yksilöt kantavat paikkojaan ja paikkakuntiaan mukanaan heidän omaan elettyyn elämäänsä tai henkilöhistoriaansa liittyvinä paikkoina ja paikkakuntina, ja tähän paikkojen historiaan tai ajallisuuteen liittyy myös mahdolliset yksilön tulevat paikat ja paikkakunnat suunnitelmina, haaveina ja dystopioina.

Kaupungeissa elettyyn elämään ja tulevaisuudensuunnitelmiin liittyviä kysymyksiä oli aineistossa yhteensä kolme, joita kysyttiin toisella haastattelukierroksella. Näistä kaksi koski Jyväskylässä 90-luvulla (ks. liite 2, kysymys 3J) ja Turussa 2000-luvulla (ks. liite 2, kysymys 3K) eletyn elämän merkitystä sen kannalta, mitä informantit kokivat olevansa ihmisinä ja kolmas sitä, mitä suunnitelmia informanteilla on Turkuun jäämisen tai poismuuttamisen suhteen (ks. liite 2, kysymys 4H). Vastaukset pisteytin asteikolla 0–2 pistettä siten, Jyväskylässä eletyn elämän merkitystä luotaavasta kysymyksestä saattoi saada paikallisidentiteetin Jyväskylä-indeksiin 0–2 pistettä ja Turussa eletyn elämän merkitystä luotaavasta kysymyksestä Turku-indeksiin 0–2 pistettä. Muuttoon tai jäämiseen liittyviä suunnitelmia koskevista vastauksista saattoi taas saada sekä Jyväskylä- että Turku-indekseihin 0–2 pistettä.

Jyväskylässä 90-luvulla ja Turussa 2000-luvulla eletyn elämän merkitystä luotaavat kysymykset olivat seuraavanlaisia:

- 3) Kuinka tärkeiksi koet seuraavat asiat sen kannalta, mitä nykyään olet? asteikolla
 - 1) erittäin tärkeää, 2) melko tärkeää, 3) jonkin verran tärkeää, 4) ei kovin tärkeää, 5) ei lainkaan tärkeää
- J) se, että olet viettänyt nuoruuden Jyväskylässä 1990-luvulla
- K) se, että olet nuori aikuinen Turussa 2000–2010-luvuilla

Ne kuuluivat siis samaan kysymysryhmään kuin jyväskyläläisten ja turkulaisten

sukulaisten, ystävien ja tuttavien merkitystä luotaavat kysymykset ja olivat niiden tavoin puhtaita monivalintakysymyksiä, joten käytin myös kaupungeissa elettyjen elämien pisteytykseen samaa asteikkoa. Jyväskylässä 90-luvulla eletyn elämän merkitystä luotaavasta kysymyksestä Jyväskylä-indeksiin ja Turussa 2000-luvulla eletyn elämän merkitystä luotaavasta kysymyksestä Turku-indeksiin tuli siis vastausvaihtoehdosta 1 kaksi indeksipistettä, vaihtoehdosta 2 puolitoista pistettä, vaihtoehdosta 3 yksi piste, vaihtoehdosta 4 puoli pistettä ja vaihtoehdosta 5 nolla pistettä. Liitteen 2 kysymysryhmään 3 kuului myös Jyväskylässä 1980-luvulla vietettyä lapsuutta koskeva kysymys, mutta päätin jättää sen pois indeksistä, koska se olisi tuonut pientä epäsuhtaa Turku- ja Jyväskylä-indeksien välille ja koska osa informanteista oli asunut suuren osan lapsuudestaan 80-luvulla muualla kuin Jyväskylässä.

Jyväskylässä 90-luvulla eletyn nuoruuden merkitystä koskevista vastauksista NA4 ja MA5 saivat puolitoista ja muut informantit kaksi Jyväskylä-pistettä ja Turussa 2000-luvulla aikuisena olemista koskevista vastauksista MA3 ja NB7 saivat puolitoista ja muut informantit kaksi Turku-pistettä. Jyväskylässä eletty nuoruus ja Turussa eletty aikuisuus olivat siis merkittäviä kaikille informanteille, ja yksilökohtaiset erotkin olivat näissä kysymyksissä minimaalisia.

Muuttoon tai jäämiseen liittyvät tulevaisuudensuunnitelmat ovat yksi merkittävimmistä tekijöistä yksilön paikkasidonnaisuudessa, sillä niillä voi olla hyvin suoraakin merkitystä siihen, miltä paikkakunnalta tämän postiosoite tulevaisuudessa löytyy. En kuitenkaan pisteyttänyt tulevaisuudensuunnitelmia painoarvoltaan korkeammalla asteikolla kuin muita paikallisidentiteettiin vaikuttavia tekijöitä, sillä niillä taas on vaikutusta tulevaisuudensuunnitelmiin. Aiemmin sosiolingvistiikassa tulevaisuudensuunnitelmia on indeksoinut osana alueeseen samaistumista esim. Vaattovaara (2009: 86–89).

Kysymys jäämiseen tai muuttoon liittyvistä tulevaisuudensuunnitelmista kuului seuraavasti: "Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?" Kysymys oli siis avokysymys, josta saattoi saada 0–2 pistettä sekä Turku- että Jyväskylä-indekseihin, joten jouduin tekemään tässäkin monenlaista vastausten arviointia ja tulkintaa. Asiaa vielä mutkisti se, että kyseessä ei ollut puhdas joko–tai-kysymys, sillä tulevaisuudensuunnitelmiin saattaa kuulua vaikkapa muutto Turusta jonnekin muualle kuin takaisin Jyväskylään. Jos siis vastauksesta tuli esimerkiksi Turku-indeksiin puolitoista pistettä, se ei automaattisesti tarkoittanut sitä, että samasta

vastauksesta tuli Jyväskylä-indeksiin puoli pistettä. Kahden Turku-pisteen ja nollan Jyväskylä-pisteen vastaus oli sellainen, jonka valossa jääminen Turkuun näytti varmalta tai lähes varmalta. Tällaisia vastauksia tuli yksi.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– En ole suunnitellut poismuuttoa. (MA5)

Puolentoista Turku-pisteen vastauksia tulevaisuudensuunnitelmia koskevaan kysymykseen taas oli neljä eli puolet kaikista vastauksista, ja ne olivat luonteeltaan vaihtelevia. Turku näyttäytyi näissä mieluisimpana tai todennäköisimpänä tulevaisuuden asuinpaikkana, mutta puolentoista Turku-pisteen vastauksissa informantit oli kertoneet jollain tavalla myös sen, että vaihtoehtojakin on. Yhdessä puolentoista Turku-pisteen vastauksessa jääminen näyttäytyi melko tai lähes varmalta, mutta asiaan sisältyi lieventäviä ilmauksia, kuten "*tällä hetkellä ajattelen...*" ja "*...mutta se ei ole ehdotonta*".

Puolentoista Turku-pisteen vastauksista nolla Jyväskylä-pistettä saivat ne, joissa oli jollain tavalla ilmaistu, että Jyväskylä ei ole mahdollisten muuttopaikkakuntien joukossa. Näitä vastauksia tuli kaksi.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– Suomessa tuskin muualle, mutta on mahdollista, että muutan väliaikaisesti ulkomaille Eurooppaan jossain vaiheessa joko Hollantiin, Englantiin, Saksaan tai Luxemburgiin. (MA1)
– Tällä hetkellä olisi kiva jäädä lapsenkin vuoksi, mutta olen avoimena eri vaihtoehtoillemme. Ei kuitenkaan Jyväskylään. (NA2)

Puolitoista Turku- ja puoli Jyväskylä-pistettä taas tuli vastauksesta, jossa Turkuun jääminen näyttäytyi lähes varmana, muttei ehdottomana. Jyväskylää ei ollut rajattu pois epätodennäköisten muuttovaihtoehtojen joukosta.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– En ole suunnitellut muuttamista. Tällä hetkellä ajattelen pysyväni loppuikäni, mutta se ei ole ehdotonta. (NB8)

NB8:n tulevaisuudensuunnitelmien pisteytys oli ehkä koko informanttiryhmän vastauksista tulkinnallisinta, sillä se muistuttaa läheisesti MA5:n kahden Turku- ja nollan Jyväskylä-pisteen vastausta. NB8:n käyttämät asiaa lieventävät ilmaukset saivat minut kuitenkin pisteyttämään vastauksen tässä tällä tavalla.

Puolentoista Turku- ja yhden Jyväskylä-pisteen vastauksessa informantti taas ilmoitti ensisijaiseksi suunnitelmakseen jäädä Turkuun, mutta kertoi erikseen myös Jyväskylän olevan yksi vaihtoehtoista.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– Olen suunnitellut, että voisin jäädä Turkuun, mutta myös järjestyksessä Tampere, Jyväskylä ja Helsinki muut suomalaiset kaupungit kiinnostaa.
(MA3)

Yhden Turku-pisteen vastauksissa kysymys muuttamisesta tai jäämisestä oli täysin avoin. Tällaisia vastauksia oli aineistossa kaksi, joista toisessa Jyväskylä oli rajattu mahdollisten muuttopaikkakuntien ulkopuolelle, joten siitä tuli nolla Jyväskylä-pistettä.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– En ole päättänyt kumpaakaan. Voin nähdä olevani täälläkin, mutta se riippuu töiden saamisesta. En aio kuitenkaan Helsinkiin muuttaa, enkä Jyväskylään. (NB7)

Yhden Turku- ja Jyväskylä-pisteen vastauksessa taas mahdolliseen muuttoon liittyviä suunnitelmia ei ollut rajattu millään tavalla.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– Kysymys on avoin, en tiedä. (MB6)

Puolen Turku- ja yhden Jyväskylä-pisteen vastaus oli sellainen, että informantti ilmaisi suoraan halunsa muuttaa Turusta lähemmäksi Jyväskylää. Vastauksen Turku-pisteitä nosti ja Jyväskylä-pisteitä laski tässä tapauksessa se, että informantti kertoi näihin suunnitelmiinsa vaikuttavan avomiehensä, joka haluaa jäädä Turkuun.

- H: Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin?
– Haluaisin muuttaa Tampereelle tai lähemmäksi Jyväskylää, mutta mies haluaisi jäädä Turkuun. (NA4)

Suurimmalla osalla informanteista oli siis vähän tai ei lainkaan suunnitelmia paluumuutosta Jyväskylään. Asiassa oli kuitenkin paljon yksilökohtaisia eroja, mutta sekin informantti, joka preferoi Jyväskylää Turun edelle, ei kuitenkaan pidä Jyväskylää ykkösvaihtoehtonaan. Paluumuuttoon liittyviin tulevaisuudensuunnitelmiin voi tietenkin vaikuttaa esim. perhesyyt tai työpaikan saanti.

3.2. Maassamuuttajan murreidentiteetti

3.2.1. Maassamuuttajan kielellinen omakuva

Informanttien murreidentiteettiä indeksoin heidän kielellisen omakuvansa ja Turun ja Jyväskylän puhekieliin kohdistamiensa murreasenteiden kautta. Tarkastelutapani perustuu osittain Nuolijärven (1986a: 159–170) esityksiin maassamuuttajan kielellisestä muotokuvasta ja osittain siihen keskusteluun, jota Nuolijärven jälkeen on käyty sosio- ja kansanlingvistiikassa (ks. edellä luku 2.3.) kansan kielinäkemyksistä, murreasenteista ja identiteetistä. Nuolijärven (mts.) esityksessä muuttajan kielellisestä muotokuvasta on oman tutkielmani kannalta otettava huomioon se, että Nuolijärven muuttajat tulivat murteellisiksi ymmärretyiltä savolaisilta ja pohjalaisilta paikkakunnilta yleis- tai puhekieliseksi käsitettyyn Helsinkiin. Laura Arve (2002: 59–63) on tarkastellut gradussaan jyvaskyläläisopiskelijoiden murreasenteita, ja hänen tulostensa mukaan jyvaskyläläisopiskelijoista runsas kolmannes (18/50) pitää jyvaskylässä puhuttua kieltä yleiskielenä, runsas kolmannes (17/50) sekakielenä ja vain vähän yli viidennes (11/50) varsinaisena murteenä. Turun murre taas oli yksi yleisimmin tunnistetuista murteista, ja sen mainitsi yli puolet (27/50) opiskelijoista, kun heiltä kysyttiin, mitä murteita tunnet (Arve 2002: 40–41). Käsitukset Jyväskylän kielimuodon yleis- tai sekakielisyydestä ja Turun kielimuodon murteellisuudesta saattavat olla yleisiä myös omien Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden keskuudessa, jolloin käsitys oman idiolektin yleiskielisyydestä toimii pikemminkin vahvan jyvaskyläläisen murreidentiteetin ilmauksena kuin osoituksena "yleiskieliseen valtakulttuuriin sopeutumisesta" (ks. Nuolijärvi 1986a: 164–166).

Kielelliseen omakuvaan liittyviä kysymyksiä kysyttiin ensimmäisellä haastattelukierroksella, ja niitä oli aineistossani kaksi, joista toinen koski informanttien omaa kokemusta omasta puhekielestään (ks. liite 1, kysymys 16) ja toinen sitä, kokiko informantti puhekielensä muuttuneen sinä aikana, kun hän on asunut Turussa. (ks. liite 1, kysymys 19). Kysymykset olivat avokysymyksiä, jotka eivät olleet puhtaita joko–tai-kysymyksiä Turun ja Jyväskylän suhteen, sillä Jyväskylästä Turkuun muuttajan puhekieli voi muuttua muutenkin kuin Turun puhekielen suuntaan. Kysymyksistä ensimmäisen pisteysin asteikolla 0–4 pistettä ja toisen asteikolla 0–2 pistettä sekä Jyväskylä- että Turku-indekseihin. Omaa kokemusta omasta puhekielestä luotaavan kysymyksen painoarvo oli kaksinkertainen verrattuna muihin informanttien murreidentiteettiä luotaaviin kysymyksiin, koska se perustui melko suoraan Nuolijärven

(1986a: 159–170) esitykseen maassamuuttajan kielellisestä muotokuvasta. Kielellisen omakuvan painoarvo oli kuitenkin pienempi kuin paikallisuuden kokemista luotaavan kysymyksen painoarvo paikallisidentiteetissä, koska murreidentiteettiä koskevia kysymyksiä oli selvästi vähemmän kuin paikallisidentiteettiä koskevia kysymyksiä. Informanttien kielellistä omakuvaa kysyttiin kaksivaiheisella kysymyksellä, joka oli muotoilultaan seuraavanlainen:

Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- Jos ei, niin miksi kutsuisit puhumaasi kieltä?
- Jos kyllä, niin mitä murretta koet puhuvasi?

Neljän Jyväskylä-pisteen ja nollan Turku-pisteen vastauksissa informantit kertoivat puhuvansa yhä Jyväskylän tai Keski-Suomen puhekieltä. Tällaisia vastauksia tuli kolmelta informantilta.

H: Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- Kyllä puhun. En voi sanoa puhuvani yleiskieltä. Toki töissä pyrin puhumaan enemmän kirjakieltä, mutta vapaa-ajalla käytän ihan niitä sanoja, mitä olen aina käyttänyt. Puhun Jyväskylän niinsanottua murretta. (MA1)
- Olen käsittänyt puhuvani aika puhtaasti suomen kieltä, koska olen Keski-Suomesta. Kutsuisin sitä Jyväskylän kieleksi tai en osaa nimenä. (MB6)
- En puhu murretta. En osaa sanoa, onko murteella sitten lievempiä asteita, mutta keskisuomalainen nuotti. (NB8)

Kolmen Jyväskylä-pisteen vastaukset olivat kahdenlaisia: joko informantti sanoi puhuvansa yhä Jyväskylässä puhuttua kieltä, mutta lievemmin kuin aiemmin tai informantti kertoi, ettei puhu mitään murretta. Jälkimmäisessä tapauksessa tarkistin vielä, miten informantti kuvasi Jyväskylän puhekieltä (ks. liite 1, kysymys 13). Jyväskylän puhekielen kuvaus tuli siis näissä tapauksissa olla suunnilleen samanlainen kuin oman idiolektin kuvaus. Kolmen Jyväskylä-pisteen vastauksista nollan Turku-pisteen vastauksissa informantti ei kuvannut puheensa muuttuneen tai muutos oli tapahtunut pikemminkin yleiskielen kuin Turun murteen suuntaan. Näitä vastauksia oli kaksi.

H: Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- En puhu, mutta äänenpaino kuulostaa kauhean maalaiselta. (NA2)
- En osaa sanoa, ehkä vähän. Turkuun tullessa ajatteli, ettei puhu mitään murretta, mutta täällä sai kuulla, että miten sää puhut noin ja sen jälkeen on alkanut miettiä, että ehkä sitä puhuukin jotain murretta. Puhun siis Jyväskylän seudun murretta, nykyään vähän laimeampana kuin aikaisemmin. (NA4)

Yksi Turku-piste tuli sellaisesta kolmen Jyväskylä-pisteen vastauksesta, jossa informantti kuvasi Turun murteen tarttuneen jossain määrin ainakin väliaikaisesti.

H: Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- En silloin, kun en ole vaikutuksille altis. Mummolassa tarttuu esim. helposti se puhetyyli, joka saattaa jäädä muutamaksi päiväksi päälle lähdön jälkeen. Turun murrekin tuntuu välillä siltä. Tiedän, millaisia sanoja täällä käytetään ja miten sanoja lyhennetään, niin joskus se jää jostain syystä päälle. Puhuisinko sitten puhekieltä, kun kirjakieltäkään en puhu. (NB7)

Kuvaus, jossa informantti kertoi puhuvansa sekasotkua, oli kielellisten omakuvien pisteytyksessä kaikista tulkinallisinta. Oman kielen kuvaaminen sekakieleksi tai sekasotkuksi voi Jyväskylästä Turkuun muuttaneella osoittaa joko vahvaa jyväskyläläistä murreidentiteettiä tai kokemusta siitä, että kieli on muuttunut sinä aikana, kun informantti on asunut Turussa. Lisäselvitystä asiaan hainkin kysymyksestä, jossa informanttia oli pyydetty kertomaan, onko hänen puheensa muuttunut Turun aikana. Kun informantin vastaus oli: "ei omasta mielestä, mutta sukulaisten mielestä kyllä", päädyin tässäkin tapauksessa kolmeen Jyväskylä- ja yhteen Turku-pisteeseen.

H: Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- En puhu omasta mielestäni, ehkä se on jonkinlainen sekoitus vähän kaikesta. Kutsuisin sitä sekasotkuksi. (MA5)

Yksi informantti kuvasi puhuvansa jotain Jyväskylä ja Turun välistä ja tälle vastaukselle annoin kaksi Jyväskylä- ja kaksi Turku-pistettä.

H: Puhutko omasta mielestäsi murretta?

- Jos ajatellaan yleiskieleen verrattuna, niin kyllä puhun, mutta tarkempi murteen määrittely on vaikeampaa. En osaa tarkasti paikantaa. Jyväskylässä ihmiset on sitä mieltä, että puhun Turun murretta ja Turussa esiin nousevat jyväskyläläiset ja itäiset piirteet. Johonkin siihen väliin murre asettuu ja jotain manereita saattaa olla muistakin. (MA3)

Kaiken kaikkiaan oman puhekielen kuvausten valossa informanteilla näyttää säilyneen ensisijaisesti jyväskyläläinen murreidentiteetti. Poikkeuksen tästä tekee MA3, jonka oma kokemus idiolektistaan oli se, että se on jotain Jyväskylän ja Turun puhekielten välimaastosta.

Kysyttäessä informanteilta heidän kokemukseensa oman kielimuotonsa muuttumisesta Turussa asutussa ajassa vastauksissa oli enemmän hajontaa ja niissä korostuivat oman idiolektin turkulaisuudet. Kysymyksestä saattoi siis saada sekä Turku- että Jyväskylä-

indekseihin 0–2 pistettä ja se kuului seuraavasti: "Onks sun puhe muuttunu sun mielestä sinä aikana kun sää oot asunu Turussa?" Puolentoista Jyväskylä- ja nollan Turku-pisteen vastauksessa informantti kuvasi, että oma puhe on muuttunut, mutta ei Turun suuntaan.

H: Onks sun puhe muuttunu sun mielestä sinä aikana kun sää oot asunu Turussa?

- Varmasti ainakin yleiskielen suuntaan. Helsinkiläisiltä opiskelukavereilta tuli joitakin sanoja ja toisaalta joitakin jyväskyläläisiä sanoja jäi pois käytöstä. (MA1)

Puolentoista Jyväskylä- ja puolen Turku-pisteen kuvauksia oman kielen muuttumisesta oli taas kahdenlaisia. Kaksi informanttia (NA2 ja NB8) kertoi, että puhe oli muuttunut hieman tai pienissä yksityiskohdissa Turun puhekielen suuntaan, ja kahdella informantilla (MA5 ja MB6) oli tapahtunut jonkinasteista kielenmuutosta, mutta he eivät osanneet eritellä, mihin suuntaan muutos oli tapahtunut. MA5:n vastauksen olisi tosin voinut pisteyttää myös kahdeksi Jyväskylä- ja nollaksi Turku-pisteeksi, sillä hänen puhekielensä ei ollut hänen omasta mielestään muuttunut. Pisteytykseni perustuukin siihen, että sukulaisten kommentoinnin kautta MA5 oli kuitenkin havainnut jotain muutosta idiolektissaan.

H: Onks sun puhe muuttunu sun mielestä sinä aikana kun sää oot asunu Turussa?

- Tietyissä asioissa kyllä. Nykyään tulee sanottua toisesta ihmisestä hän eikä se, vaikka se tuntuukin epäluonnolliselta. Puheen tempo on varmaan vähän muuttunut. Pientä hienosäätöä on tapahtunut, mitä ei itse huomaa. (NA2)
- On ainakin Jyväskylässä huomautettu, että näin on jonkin sanan tai ilmauksen osalta, että tuo on varmaan Turusta tullut. (NB8)
- Ei omasta mielestä, mutta sukulaisten mielestä kyllä. (MA5)
- Ihan varmasti, en kylläkään osaa itse sanoa miten. (MB6)

Yhden Jyväskylä-pisteen ja yhden Turku-pisteen vastauksissa informantit kertoivat puheeseensa tarttuneen selviä turkulaisuuksia, mutta näistä vastauksista ei voinut päätellä, tuliko idiolekteissa esiin enemmän turkulaiset vai jyväskyläläiset variantit. Tällaisia vastauksia antoi kolme informanttia.

H: Onks sun puhe muuttunu sun mielestä sinä aikana kun sää oot asunu Turussa?

- On muuttunut. Murteellisuuksia on tarttunut jonkin verran. Vaikea itse sanoa, missä määrin puhe on muuttunut. Paljon riippuu siitä, kenen kanssa juttelee ja tilanteista ja puhekumppanin murretaustasta. Sisä-Suomessa ihmiset tapaavat huomauttaa puheen turkulaisuuksista. (MA3)

- Kyllä. On oppinut joitain turkulaisten tyhmiä sanoja ja sitten vähemmän puhuu Jyväskylän murretta. Enää ei kuule niitä kommentteja, että venytätää sää omituisesti. Varmaan puhe on muuttunut neutraalimmaksi. (MA5)
- On jossain määrin. Kuten sanoin, nämä erilaiset murteellisuudet jää helposti päälle. Joskus on itseäkin huvittanut, kun on huomannut puhuvansa murretta, kun esim. siivouspäivänä kysyin avomieheltä, että imuroisisiks sää tän yläkerran jo tai kirjoittaa tekstiviestiin siel eikä siellä. Päätteiden unohtamiseen on tullut muutos ihan puheessakin. (NB7)

Kaikkiaan informanttien kokemuksissa idiolektiensa turkulaistumisessa ei ollut juurikaan eroja yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden tai miesten ja naisten välillä, vaan erot olivat lähinnä yksilökohtaisia.

3.2.2. Murreasenteet, prestiisit ja stigma

Turun ja Jyväskylän kielimuotoihin liitettyjä asenteita kartoittaessani otin tarkasteluun aineistostani neljä kysymystä, jotka koskivat informanttien suhtautumista idiolektiensa jyvaskyläläisyyksiin prestiisinä tai stigmana (ks liite 1, kysymys 20), mielipiteitä Turun kielimuodosta (ks. liite 1, kysymys 21) sekä käsityksiä siitä, missä puhutaan parasta (ks. liite 1, kysymys 23) ja huonointa (ks. liite 1, kysymys 24) suomen kieltä. Kaikki asenteita luotaavat kysymykset kysyttiin ensimmäisellä haastattelukierroksella ja pisteytin ne asteikolla 0–2 siten, että suhdetta oman idiolektin jyvaskyläläisyyksiin luotaavasta kysymyksestä saattoi saada pisteitä Jyväskylä-indeksiin, Turun kielimuotoon liittyviä asenteita luotaavasta kysymyksestä Turku-indeksiin ja parhaaseen ja huonoimpaan suomen kieleen liittyvistä näkemyksistä 0–2 pistettä sekä Turku- että Jyväskylä-indeksiin. Jyväskylän ja Turun kielimuotoihin liitettyjen asenteiden pisteytys ei siis perustu aivan samanlaisiin kysymyksiin, mutta ensimmäisellä haastattelukierroksella ajatuksenani oli, että tällaiset kysymykset luotaavat parhaiten Jyväskylästä Turkuun muuttaneen murreidentiteettiä. Pisteytyksen perustana olen käyttänyt prestiisi–stigma-akselia eli sitä, kuinka myönteinen tai kielteinen informantin suhtautuminen Turun tai Jyväskylän puhekieliin on. Turun tai Jyväskylän puhekielen kuvaaminen murteelliseksi tai yleiskieliseksi ei siis ole vaikuttanut pisteytykseen muuten kuin perusteluna asenteen myönteisyydelle tai kielteisyydelle.

Informanttien suhdetta oman idiolektin jyvaskyläläisyyksiin kysyttiin seuraavalla kysymyksellä:

– Ootko ylpeä tai häpeätkö puheesi jyvaskyläläisyyksiä?

Kaikille informanteille oman kielimuodon jyvaskyläläisyydet olivat enemmän ylpeyden kuin häpeän aihe. Näistä kaksi Jyväskylä-pistettä saivat ne vastaukset, joissa ylpeyteen oman idiolektin jyvaskyläläisyyksistä liittyi muutakin henkilökohtaista tunnelatausta sisältäviä tai Jyvaskylän kielimuotoon identifikoitumista kuvaavia luonnehdintoja aiheesta. Tällaisia vastauksia oli viisi.

H: Ootko ylpeä tai häpeätkö puheesi jyvaskyläläisyyksiä?

- Olen ylpeä, enkä ainakaan peittele yhtään. En puhu Turun murretta. Väännän kyllä ja saan siitä kuullakin, mutta se on yleensä hyvántahtoista. (MA1)
- Olen ylpeä. Tämä on yksi niitä harvoja asioita, jotka on tärkeää pitää mukana, vaikken enää koekaan olevani sieltä kotoisin. (NA2)
- En häpeä. Se on kuitenkin sen verran puhdasta suomea, että se on vain hyvä. Enemmän olen ylpeä, koska se on niin puhdas tai se on niin lähellä puhdasta suomea. (MA5)
- Olen kauhean ylpeä siitä, jos kuulostan jyvaskyläläiseltä. Siinä ei ole mitään häpeiltävää. (NB7)
- Ylpeä olen, se on omin ja rehellisin juttu. (NB8)

Puolentoista pisteen vastauksia oli taas kahdenlaisia. Yhdellä informantilla ylpeyteen oman puheen jyvaskyläläisyyksistä liittyi muutakin henkilökohtaista tunnelatausta, mutta samalla hän kuvasi idiolektinsa turkulaistuneen:

H: Ootko ylpeä tai häpeätkö puheesi jyvaskyläläisyyksiä?

- Ylpeä olen. Se harmittaa, että ne ovat häviämässä ja että on oppinut turkulaista puhetyyliä. (NA4)

Kaksi informanttia taas kuvasi ylpeyttään puheensa jyvaskyläläisyyksistä kahden pisteen kuvauksia lievempään, jopa lähes neutraaliin sävyyn. Näitä vastauksia oli kaksi.

H: Ootko ylpeä tai häpeätkö puheesi jyvaskyläläisyyksiä?

- Enemmän olen ylpeä. (MA3)
- En ole ylpeä, enkä todellakaan häpeä. Mitä sitä ylpistelemään tällaisella aiheella, mutta vielä vähemmän sitä kannattaa hävetä. (MB6)

Asennetta Turun kielimuotoa kohtaan kysyttiin taas seuraavalla kysymyksellä: "Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?" Vastauksissa tähän kysymykseen oli enemmän hajontaa kuin suhdetta oman puheen jyvaskyläläisyyksiä luotaavan kysymyksen vastauksissa, mutta tässäkin tuli enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kuvauksia. Kahden Turku-pisteen kuvauksissa Turussa puhutusta kielestä sävy oli erittäin myönteinen, ja Turussa puhuttua kieltä luonnehdittiin mm. adjektiiveilla "hieno" ja "kaunis". Tällaisia kuvauksia Turun kielimuodosta oli kolme.

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- On hienoa murretta. Turun murrekin on enemmän ylpeyden aihe. Se on hienon kuuloista. (MA3)
- Ihan kaunista kieltä siinä kuin mikä tahansa muukin. Ihmisiä on mukava kuunnella silloin kun niitä ymmärtää ja silloinkin kun niitä ei ymmärrä. Olen tykännyt tästä puheasusta, vaikka Turun kielestä puhutaankin paljon pahaa. En osaa sanoa mitään ärsyttävää piirrettä, miellyttävää tekstiä. (MB6)
- On ihan kauniin kuuloinen. On hauskaa kuunnella kun ihminen puhuu omaa murretta ja tykkään kuulla enemmän tällaista kuin esim. helsinkiläisten nykykuorten puhetapaa. Murre, ihan mikä tahansa, on hauskan kuuloista. Murteella ihminen pystyy ilmaisemaan itseään luontevammin kuin kirjakielellä. (NB8)

Puolentoista Turku-pisteen kuvaus taas oli sävyltään hieman lievämpi myönteisissä luonnehdinnoissaan:

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- Ihan hauskan kuuloinen murre. Ei ole niin kauhea kuin peloteltiin silloin kun muutti tänne. Ei häiritse millään tavalla. Neutraali tai positiivinen asenne. (MA1)

Yhden Turku-pisteen kuvaukset olivat luonteeltaan eri tavoin ristiriitaisia, mutta kuitenkin niin, että on pitkälti tulkitsijasta kiinni, käsitetäänkö kuvaus pääosin myönteisenä vai kielteisenä. Tällaisia vastauksia oli kolme, joista yhdessä Turun puhekieltä kuvattiin lähinnä myönteisin luonnehdinnoin, mutta samalla informantti ilmaisi myös vierastavansa sitä.

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- Se on mielenkiintoista ja jännittävää, mutten varmaan koskaan oppisi itse puhumaan sitä. (NA2)

Toisessa yhden Turku-pisteen vastauksessa informantti kertoi eräänlaisen sopeutumistarinan: Turussa puhuttu kieli tuntui aluksi rumalta, mutta sittemmin siihen on tottunut.

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- Kuulosti aluksi todella rumalta ja ajattelin, ettei kukaan voi tosissaan puhua tällä tavalla. Liian lyhennetty, vähän niin kuin olevinaan hienompi, mutta kyllä siihen nykyään jo suhtautuu eri tavalla. Sitä on oppinut kuuntelemaan. (NA4)

Kolmas yhden Turku-pisteen kuvaus Turun puhekielestä oli sävyltään lähinnä neutraali. Kuvaus sisälsi tosin ironisia ja jopa sarkastisia luonnehdintoja Turun murteesta, mutta informantti kertoi myös, ettei Turun murre ole hänestä rumaa.

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- Vanhojen turkulaisten puhe naurattaa vieläkin ihan hirveästi ja kuulostaa ihan siltä kuin se olisi jostain sketsiohjelmasta siis pahimmillaan, mutta Turun murre ei ärsytä toisin kuin Savon murre. Turun murre ei ole rumaa, mitä taas Savo on. (NB7)

Selvästi sävyiltään kielteisiä luonnehdintoja Turun puhekielestä tuli siis yksi, jolle annoin nolla Turku-pistettä.

H: Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?

- Se on paljon hölmömpi, hölmön kuuloinen murre. (MA5)

Yleisesti ottaen "Turun murre" oli informanteille pikemminkin arvostettu kuin kartettava kielimuoto. Arvostus ei kuitenkaan ollut aivan yhtä varauksetonta ja yksimielistä kuin Jyväskylän kielimuodon arvostus.

Stigmatisoituneita ja prestiisikielimuotoja kysyin informanteilta seuraavilla peräkkäisillä kysymyksillä:

- Missä puhutaan parasta suomea?
- Missä huonointa?

Molemmista kysymyksistä saattoi siis saada sekä Jyväskylä- että Turku-indekseihin 0–2 pistettä siten, että parasta suomen kieltä koskevasta kysymyksestä saattoi saada pisteitä Jyväskylä-indeksiin, jos Jyväskylän tai Keski-Suomen puhekieli tai jokin lähimurre (Savon murre) oli mainittu ja Turku-indeksiin, jos Turun tai Varsinais-Suomen puhekieli tai jokin lähimurre (esim. Porin tai Rauman murre) oli mainittu. Huonointa suomen kieltä koskevassa kysymyksessä samat maininnat taas vähensivät pisteitä lähtökohtaisesta kahdesta. Näkökulmani on tässä suomen kielen aluemuurteissa, joten maininnat muista suomen puhekielen muodoista eivät vaikuta pisteytykseen.

Lähes kaikki informantit (7/8) olivat sitä mieltä, että parasta suomen kieltä puhutaan Jyväskylässä tai Keski-Suomessa. Näistä vastauksista kolme oli sellaisia, ettei mitään muuta suomen kielen muotoa edes mainittu asian yhteydessä.

H: Missä puhutaan parasta suomea?

- Jyväskylän seudulla, Keski-Suomessa. (NA4)
- Keski-Suomessa. (MA5)
- Tietysti Jyväskylässä. (NB7)

Nämä vastaukset toivat siis kaksi Jyväskylä-pistettä. Kaksi Jyväskylä-pistettä sai myös niistä vastauksista, joissa Jyväskylän tai Keski-Suomen lisäksi oli mainittu asian yhteydessä jokin muu kuin alueellinen suomen puhekielen muoto tai asian yhteydessä mainittu aluemurre lopulta hävisi vertailussa Jyväskylän tai Keski-Suomen puhekielille. Näkökulman Jyväskylässä tai Keski-Suomessa puhutun kielen parhaudesta aluemurteenä tuli myös olla melko varauksetonta. Tällaisia vastauksia oli kolme.

H: Missä puhutaan parasta suomea?

- Tykkään Jyväskylän suomen kielestä, mutta toisaalta olen sellainen kirjafriikki, että tykkään ihan kirjakielestäkin, jota ei puhuta suoranaisesti missään. (MA1)
- En osaa sanoa, onko tämä henkilökohtainen mielipide, sillä koulussa äidinkielen opettajat puhuivat aina, että kyllä Keski-Suomessa puhutaan kauneinta suomen kieltä niin kai se sitten niin menee. Ihmiset puhuvat kyllä Helsingissäkin ja Etelä-Suomessa normaalikieltä. Sanotaan kuitenkin Jyväskylää, vedetään kotiinpäin. (NA2)
- Tietenkin Jyväskylässä, Keski-Suomessa on ehkä puhtain. Stadin slangi, palatakseni murteisiin, mutta Keski-Suomen tietämillä se on. (MB6)

Yhdessä vastauksessa näkemys Keski-Suomen puhekielestä parhaana aluemurteenä oli hieman varauksellinen. Tälle vastaukselle annoin puolitoista Jyväskylä-pistettä.

H: Missä puhutaan parasta suomea?

- Varmaan jossain suomen kielen luennolla. Puhekieli on aina kuitenkin niin eri asia kuin kirjoitettu kieli, mutta jos pitää sanoa, niin Keski-Suomessa puhutaan vähiten murteellista kieltä. (NB8)

Yksi informantti oli sitä mieltä, että parasta suomen kieltä puhutaan Oulussa. Tälle vastaukselle tuli nolla Jyväskylä- ja nolla Turku-pistettä:

H: Missä puhutaan parasta suomea?

- Tykkään puhekielessä voimakkaista murteellisuuksista. Ne ovat hieno juttu ja värittävät puheenpartta. Joku perverssi mieltymys on oululaiseen puheenparteen. (MA3)

Kaiken kaikkiaan suomen kielen prestiisimurteet olivat siis informanteilla seuraavat:

1) Jyväskylän tai Keski-Suomen murre	7
2) Oulun murre	1

Mainintoja saivat lisäksi:

1) Helsingin murre (Stadin slangi)	2
2) Etelä-Suomen puhekieli	1
3) kirjakieli	1
4) suomen kielen luennon puhekieli	1

Huonointa suomen kieltä kysyttäessä vastauksissa oli paljon enemmän hajontaa. Neljällä informantilla huonoimpien suomen puhuttujen kielten joukossa ei ollut Jyväskylän tai Turun, eikä niiden lähimurteita. Nämä vastaukset saivat siis kaksi pistettä sekä Turku- että Jyväskylä-indekseihin.

H: Missä puhutaan huonointa suomea?

- Lahden tienoilla puhutaan kamalinta suomea. (MA3)
- En osaa sanoa. Kaikki murteet on hauskan kuuloisia. (NA4)
- Tampereen murre kuulostaa kyllä ihan hirveältä. Se on kaikista hölmöimmän kuuloinen murre. (MA5)
- Huonointa suomea on kieli, johon on sekoittunut paljon nuoria lainasanoja, esim. jotkin ammattikielet kuten it-alan kieli. Paikallismurteista ehkä suomenruotsalaisten suomen kieli. (NB8)

Puolitoista Jyväskylä-pistettä ja kaksi Turku-pistettä tuli NB7:n vastauksesta, jossa hän kertoi Savossa olevan huonoin suomen kieli. Kielitieteen näkökulmasta Jyväskylässä puhuttu kieli kuuluu kyllä savolaismurteisiin (mm. Rapola 1990 [1947]: 103; Mielikäinen 1991: 7) ja tarkemmin ottaen niiden Keski-Suomen tai Päijät-Hämeen murreryhmään (Rautkorpi 1980:73–74; Wiik 2004: 234–242), mutta tässä tarkastelen näkemyksiä kansanlingvivistisistä lähtökohdista eli informanttien kielitietoisuudesta käsin. Esimerkiksi Arve (2002: 41, 60) on kuvannut, että jyväskyläläisopiskelijat tekevät selvän eron Jyväskylän yleis- tai sekakielen ja savolaismurteiden välille. Samanlaisen eron mm. "kirjakielisen" Jyväskylän tai Keski-Suomen puhekielen ja murteellisen Savon murteen välille tekevät myös Pohjois-Karjalan savolaiset (Palander 2010: 97–110). Myös NB7:llä voi havaita selvän eron Jyväskylän kielimuodon ja Savon murteen välillä: parasta suomea puhutaan hänen mielestään "tietysti Jyväskylässä", mutta huonoin suomen kieli löytyy Savosta. Näin päädyin vähentämään tästä vastauksesta vain puoli Jyväskylä-pistettä.

H: Missä puhutaan huonointa suomea?

- Savossa. En osaa perustella, mutta se ärsyttää. (NB7)

Vähän samanlaisten kielitieteellisten pohdintojen äärellä olin pisteyttäessäni Turku-indeksiin vastausta, jossa kerrottiin huonointa suomen kieltä puhuttavan Helsingin lisäksi Raumalla. Kielitieteen näkökulmasta Rauman paikallismurre kuuluu lounaismurteiden pohjoisen ryhmän Rauman murteisiin ja Turun paikallismurre joko lounaismurteiden Maskun murteisiin tai lounaisten välimurteiden Turun ylämaan murteisiin (mm. Rapola 1990 [1947]: 103; Mielikäinen 1991: 7; Wiik 2004: 17, 60–62, 125–128) eli Rauman ja Turun paikallismurteet ovat keskenään lähimurteita. Arven

(2002: 41) jyvaskyläläisopiskelijoilla taas Turun ja Rauman murteet olivat molemmat erikseen tunnistetuimpien suomen kielen murteiden joukossa, ja myös Palanderin (2010: 47–54) helsinkiläisinformanteista monet erottivat Turun ja Rauman murteet toisistaan. Tässä tapauksessa siis Turku-indeksistä olisi vähentynyt puoli pistettä, ellei informantti olisi lopulta kumonnut näkemystään Helsingin ja Rauman kielimuotojen huonoudesta. Lopulta tämä vastaus sai siis kaksi pistettä sekä Jyväskylä- että Turku-indekseihin

H: Missä puhutaan huonointa suomea?

- Tekisi mieli sanoa, että Raumalla, mutta se on kuitenkin lopulta niin hauskan kuuloista. Teininä ärsytti stadin slangi kun Helsingissä ollaan niin suuressa maailmassa ja siellä on kaikki paremmin, mutta ei enää näe siinäkään mitään pahaa. Eipä oikeastaan ole huonoa suomea, kaikki ne on vain arvostettavia, erilaisia tapoja puhua. (MB6)

Yhden Turku-pisteen ja kaksi Jyväskylä-pistettä sai vastaus, jossa Turun murre oli mainittu asian yhteydessä, muttei kaikkein huonoimpana murteena.

H: Missä puhutaan huonointa suomea?

- Tampereen murre on kaikkein kauheimman kuuloista. Kirjakielen kannalta taas esim. Turun murteessakin on paljon sellaista, mikä on kaukana kirjakielestä. (MA1)

Kahden Jyväskylä-pisteen ja nollan Turku-pisteen vastaus taas oli lyhyt ja ytimekäs, eikä jättänyt paljon tulkinnanvaraa.

H: Missä puhutaan huonointa suomea?

- Turussa. (NA2)

Kaiken kaikkiaan stigmatisoituneimmat suomen kielen murteet olivat siis informanteilla seuraavat:

1) Tampereen murre	2
2) Lahden murre	1
3) Savon murre	1
4) Turun murre	1
5) Rauman tai Helsingin murre	1

Mainintoja saivat tämän lisäksi kaikista suomen puhekielen muodoista:

1) Turun murre	1
2) it-alan ammattislangi	1
3) suomenruotsalaisten suomen kieli	1

Informanttien stigmat ja prestiisit olivat melko odotuksenmukaisia. Jyväskylän seudulla vahvaa käsitystä Keski-Suomen kielimuodosta jonkinlaisena suomen kielen ideaalina mm. opetetaan jyväskyläläisissä kouluissa äidinkielen tunneilla. Näkemys säilyy siis myös poismuuttajalla, jolla muutosta on kulunut pitkäkin aika. Odotuksenmukaista oli myös se, että vain harva informanteista piti (enää) Turun murretta suomen huonoimpana kielimuotona. Uudelle paikkakunnalle muuttaminen vaatii muuttajaa ainakin jossain määrin identifikoitumaan uudelleen ja identifikoituminen saattaa pitää sisällään myös muutoksia puhekieltä koskevissa asenteissa. Sekään ei ollut yllättävää, että Turun murre sai kuitenkin hajamainintoja kysyttäessä huonointa suomen kieltä. Vaikka yleiskieli ei edustakaan prestiisiä kaikille ei-lingvisteille, joillekin (esim. MA1 ja NA2) se voi hyvinkin olla sellainen, ja Turun murteelliseksi koettu kielimuoto tuntuu vieraalta. Yllättävää olikin se, että maininnat Turun murteesta suomen huonoimman kielimuodon yhteydessä tulivat kauimmin Turussa asuneilta informanteilta.

3.3. Paikallis- ja murreidentiteettien vertailuindeksit

Laskemalla yhteen informanttien Turkua ja Jyväskylää koskevista vastauksista edellä annetut pisteet saadaan näiden paikallisidentiteettien Turku- ja Jyväskylä-indeksit, jotka olen taulukoinut liitteisiin 3A1 ja 3A2. Paikallisidentiteetin käyttö jonkin kielenpiirteen muutoksen tarkastelun kielenulkoisena tekijänä on kuitenkin raskasta ja epäkäytännöllistä, jos sitä kuvataan erikseen Turku- ja Jyväskylä-indeksein. Siksi laskin vielä Turku- ja Jyväskylä-indekseistä yksilökohtaiset vertailuindeksit vähentämällä kunkin informantin isomman indeksiluvun saaneen kaupungin pisteistä pienemmän indeksiluvun saaneen kaupungin pisteet, josta sain informanttien jyväskyläisyyden tai turkulaisuuden asteen vertailuindeksit. Yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden paikallisidentiteettien ryhmävertailuindeksejä en sen sijaan taulukoinut, sillä samassa ryhmässä voi olla sekä enemmän turkulaisia että enemmän jyväskyläläisiä. Tällöin voi perustellusti kysyä, mistä ryhmävertailuindeksi kertoo. Vertailuindeksit, joka on kuvattu taulukossa 1, ei ole tarkoitus olla mikään ehdoton ja lopullinen totuus informanttien paikallisidentiteeteistä, vaan nimenomaan väline kielenmuutoksen seuraamisessa.

	Jyväskylä- indeksi	Turku- indeksi	Jyväskyläläis- aste	Turkulaish- aste
MA1	17	11,5	5,5	–
NA2	7,5	17,5	–	10
MA3	18	11	7	–
NA4	13	11,5	1,5	–
MA5	10	13	–	3
A-ryhmä ka.	13,1	12,9		
MB6	18,5	12,5	6	–
NB7	16	9	7	–
NB8	13	12	1	–
B-ryhmä ka.	15,8	11,2		

Taulukko 1: Paikallisidentiteettien Jyväskylä- ja Turku-indeksit sekä vertailuindeksi

Ensimmäinen pulma vertailuindeksissä tuli siitä, että jälleen kerran oli tulkinnallista, millaiset pisteet osoittivat vahvaa jyväskyläläistä tai turkulaista paikallisidentiteettiä. Kun sekä Jyväskylä- että Turku-indekseissä kukin informantti saattoi saada 0–22 pistettä, esimerkiksi vahvinta turkulaista paikallisidentiteettiä olisi osoittanut turkulaisuuden asteen vertailuindeksin pisteet 22. Epäilen kuitenkin, että edes syntyperäisistä turkulaista harva, jos kukaan, on Turku-kuvassaan niin myönteinen ja Jyväskylä-kuvassaan niin kielteinen ja samalla niin voimakkaasti Turkuun kaupunkina tai seutukuntana sitoutunut, että saisi vertailuindeksiinsä tällaisia pisteitä. Sama tietenkin pätee syntyperäisten jyväskyläläisten jyväskyläläiseen paikallisidentiteettiin. Esimerkiksi omista informanteistani NA2, jonka Jyväskylä-kuva oli kokonaisuudessaan melko kielteinen ja joka osoitti enää hyvin vähäistä sitoutumista Jyväskylään alueena ja jyväskyläläiseen paikallisidentiteettiin, sai kuitenkin Jyväskylä-indeksiin 7,5 pistettä. Vahvaa tai heikkoa paikallisidentiteettiä osoittavien pisteiden määrää arvioidessani tukeuduinkin osin omien informanttien vertailuindeksipisteiden jakaumaan.

Melko puhdasta kaksinaisidentiteettiä osoitti se, jos informantti vertailuindeksiluvuksi tuli alle kaksi. Näitä informantteja olivat NA4 ja NB8. Turkulaisuuteen painottunutta kaksinaisidentiteettiä taas edusti MA5, jonka turkulainen vertailuindeksi oli 3. Keskivahvaa jyväskyläläistä paikallisidentiteettiä osoittivat MA1:n, MA3:n, MB6:n ja NB7:n vertailuindeksiluvut 5,5–7. NA2:n vertailuindeksiluku 10 taas osoitti vahvaa turkulaista paikallisidentiteettiä.

Tällaisessa lähestymistavassa huomiotta jää se, että esimerkiksi kaksinaisidentiteetti saattaa muodostua siten, että informantin Turku- ja Jyväskylä-indeksipisteet osoittavat

joko heikkoa tai vahvaa osallisuutta ja sitoutumista sekä Turkuun että Jyväskylään kaupunkina. Omista informanteistani kuitenkin niillä, joiden paikallisuutta määritteli kaksinaisidentiteetti (NA4, MA5 ja NB8), sekä Jyväskylä- että Turku-indeksipisteet (10–13) osoittivat keskivahvaa sitoutumista sekä Turkuun että Jyväskylään.

Joka tapauksessa informanttien paikallisidentiteetin vertailuluvut korreloivat melko hyvin sen kanssa, miten he itse olivat kertoneet paikallistuvansa eli mikä oli heidän paikallisuuden kokemus. Niistä, joilla vertailuindeksin perusteella oli säilynyt keskivahva jyvaskyläläinen identiteetti, MA1, MA3 ja MB6 olivat kertoneet olevansa vielä täysin ja NB7 ensisijaisesti jyvaskyläläisiä. NA2, jolle oli muodostunut vertailuindeksin perusteella vahva turkulainen identiteetti, kertoi myös itse olevansa ensisijaisesti turkulainen. NA4:lle oli taas muodostunut sekä omien sanojensa mukaan että vertailuindeksin perusteella kaksinaisidentiteetti.

Pientä epäsuhtaa itse kerrotun paikallisuuden kokemuksen ja paikallisidentiteetin vertailuindeksin välillä oli MA5:llä ja NB8:lla. Molempien paikallisidentiteetti oli sekä omien sanojen että vertailuindeksin valossa kaksinaisidentiteetti, mutta omassa paikallisuuden kokemuksessa ja vertailuindeksissä sen turkulainen tai jyvaskyläläinen painotus oli erilainen. Sekä MA5 että NB8 kertoivat itse olevansa vielä ensisijaisesti jyvaskyläläisiä, mutta vertailuindeksin perusteella NB8:n paikallistumisena oli kumpakaan kaupunkia preferoimaton kaksinaisidentiteetti ja MA5:llä vertailuindeksissä painottui turkulaisuus. Syynä tähän saattaa olla se, että eri ihmisillä identiteetin rakentuminen ja rakenne ovat erilaisia, ja MA5:llä ja NB8:lla identiteetti yksinkertaisesti rakentui edellä kuvatuilla tavoilla. Toista mahdollista syytä voi hakea siitä, että informanttien omaa paikallisuuden kokemusta kysyttiin ensimmäisellä haastattelukierroksella syksyllä 2008 ja lähes kaikkia muita paikallisidentiteettiin vaikuttavia asioita toisella haastattelukierroksella keväällä 2010 ja että MA5:llä ja NB8:lla tapahtui haastattelukierrosten välisenä aikana jonkinasteista turkulaistumista.

Vertailuindeksitaulukkoon laitoin vielä yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden Turku- ja Jyväskylä-indeksien ryhmäkeskiarvot, joiden perusteella näyttäisi, että Turussa asutulla ajalla on jonkin verran merkitystä Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden paikallisessa identifikaatiossa. Kun yli viisi vuotta asuneilla Turku- ja Jyväskylä-indeksilukujen keskiarvojen erotus oli käytännössä nolla, alle viisi vuotta asuneilla Jyväskylä- indeksilukujen keskiarvo oli lähes viisi indeksipistettä suurempi kuin Turku-

indeksiluku. Yksilökohtaiset erot ovat kuitenkin suuria erityisesti yli viisi vuotta asuneilla, joista joillakin (MA1 ja MA3) oli säilynyt keskivahva jyväskyläläinen identiteetti, yhdelle (NA4) oli muodostunut kaksinaisidentiteetti ja jotkut (NA2 ja MA5) olivat pidemmälläkin turkulaistumisessaan. Suurten yksilökohtaisten erojen vuoksi en laskenut taulukkoon ryhmäkohtaisia vertailuindeksilukuja. Karkeasti ottaen paikallisen identifikoitumisen näkökulmasta informanteista muodostuu kuitenkin kaksi erilaista ryhmää: jyväskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneet (MA1, MA3, MB6 ja NB7) ja selvästi turkulaistuneet (NA2, NA4, MA5 ja NB8).

Murreidentiteetin vertailuindeksin laskin samoin periaattein kuin paikallisidentiteetin vertailuindeksin. Niihin molempiin liittyy myös suunnilleen samanlaiset ongelmat ja niiden käyttöön olen päättänyt suunnilleen samanlaisista syistä. Murreidentiteetin Turku- ja Jyväskylä-indeksit, joiden pohjalta murreidentiteetin vertailuindeksi on laskettu, on taulukoitu liitteisiin 3B1 ja 3B2.

	Jyväskylä- indeksi	Turku- indeksi	Jyväskylä- läisaste	Turkulais- aste	x 22/12
MA1	11,5	2,5	9	–	16,5 JA
NA2	10,5	1,5	9	–	16,5 JA
MA3	6,5	7	–	0,5	0,9 TA
NA4	9,5	4	5,5	–	10,1 JA
MA5	10,5	3,5	7	–	12,8 JA
A-ryhmä ka.	9,7	3,7			
MB6	11	4,5	6,5		11,9 JA
NB7	9,5	5	4,5		8,3 JA
NB8	11	4,5	6,5		11,9 JA
B-ryhmä ka.	10,5	4,7			

Taulukko 2: Murreidentiteettien Jyväskylä- ja Turku-indeksit sekä vertailuindeksi

Koska murreidentiteetin Jyväskylä- ja Turku-indeksiin saattoi saada 0–12 ja paikallisidentiteetin vertailuindeksiin 0–22 pistettä, viimeiseen sarakkeeseen olen laskenut murreidentiteetin vertailuluvun, joka on vertailukelpoinen paikallisidentiteetin vertailuluvun kanssa. Siinä olen jakanut informanttien saaman murreidentiteetin vertailuluvun suurimmilla mahdollisilla murreidentiteetin vertailuluvun pisteillä eli 12:lla ja kertonut näin saamani lukeman sitten paikallisidentiteetin vertailuluvun suurimmilla mahdollisilla pisteillä eli 22:lla. Täten laskemalla saamani paikallisidentiteetin vertailuluvun kanssa vertailukelpoisen murreidentiteetin

vertailuluvun perään olen vielä laittanut joko kirjaimet JA, joka tarkoittaa jyvaskyläläisyysastetta tai TA, joka tarkoittaa turkulaisastetta.

Kaiken kaikkiaan informantit olivat säilyttäneet erittäin voimakkaan jyvaskyläläisen murreidentiteetin. Valtaosalla heistä murreidentiteetin vertailuindeksiluku osoitti joko keskivahvaa (NB7), vahvaa (NA4, MA5, MB6 ja NB8) tai erittäin vahvaa (MA1 ja NA2) jyvaskyläläistä murreidentiteettiä. Poikkeuksen tästä teki MA3, jonka murreidentiteetin vertailuluku osoitti melko puhdasta kaksinaisidentiteettiä. MA3:n murreidentiteettiin saattoi tietenkin vaikuttaa se, että hän oli suorittanut ennen haastatteluja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen sivuaineopintoja ja niissä mm. alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun kurssin. Tämä on kuitenkin vain yhteen tapaukseen perustuva oletamus, ja lingvistien ja ei-lingvistien murreidentiteettien välisten erojen selvittämisessä voisikin olla yksi mahdollinen jatkotutkimuksen paikka.

Turussa asuttu aikakaan ei näyttäisi vaikuttavan muuttajan murreidentiteettiin. Sekä yli että alle viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmissä murreidentiteetin Jyvaskylä- ja Turku-indeksin välisen erotuksen keskiarvo on noin kuusi, josta laskemalla paikallisidentiteetin vertailuindeksin kanssa vertailukelpoinen indeksiluku saadaan vahvaa jyvaskyläläistä murreidentiteettiä osoittava lukema 11. Jotain Jyvaskylästä Turkuun muuttaneiden jyvaskyläläisen murreidentiteetin säilymisen vahvuudesta kertoo se, että informanttien murreidentiteettien jyvaskyläläisasteiden keskiarvo 11 osoittaa hieman vahvempaa jyvaskyläläisen murreidentiteetin säilyttämistä kuin informanteista vahvinta turkulaista tai jyvaskyläläistä paikallisidentiteettiä osoittava NA2:n turkulaisasteen vertailuluku 10. Yli viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmässä yksilökohtaiset erot olivat tosin suurempia, ja heistä löytyivät sekä vahvimman jyvaskyläläisen murreidentiteetin säilyttäneet informantit MA1 ja NA2 että ainoa murreidentiteetiltään selvästi turkulaistunut MA3. Miesten ja naisten välilläkään ei ollut muita eroja kuin se, että miehillä yksilökohtaiset erot olivat suurempia.

Murreidentiteetin vertailuindeksi korreloi melko hyvin informanttien kielellisen omakuvan kanssa. Sekä vertailuindeksin perusteella että oman puhekielen kuvauksen mukaan MA3:lla murreidentiteettinä oli kaksinaisidentiteetti ja kaikilla muilla informanteilla jyvaskyläläinen murreidentiteetti. Murreidentiteetiltään jyvaskyläläisinä säilyneet ja selvästi turkulaistuneet olisivat muodostaneet kooltaan epäsuhtaiset ryhmät, ja ainoa selvästi turkulaistunut oli kielitieteen opiskelija. En ole siis muodostanut

murreidentiteetin perusteella vertailuryhmiä kielenmuutoksen seurantaan, mutta kuvaan sanallisessa muodossa MA3:n ja muiden informanttien mahdollisia eroja kielenpiirteiden variaatiossa.

Hypoteesini siitä, että maassamuuttajalla yksi identiteeteissä tapahtuvista muutoksista on paikallis- ja murreidentiteetin välisen suhteen murtuminen, näyttäisi pitävän melko hyvin paikkansa, kun vertaillaan informanttikohtaisesti paikallis- ja murreidentiteettien jyväskyläläis- ja turkulaisasteita. Kolmella informantilla (MA1, MB6 ja NB7) vertailuluvut osoittivat, että heillä oli säilynyt jyväskyläläinen paikallis- ja murreidentiteetti, kun taas muilla paikallis- ja murreidentiteetit osoittivat eri tavoin eri paikkakuntiin.

Selvin ero paikallis- ja murreidentiteetin välillä oli NA2:lla, jonka paikallisidentiteetin turkulaisaste osoitti informanttiryhmän vahvinta turkulaistumista ja murreidentiteetin jyväskyläläisaste MA1:n ohella informanttiryhmän vahvinta jyväskyläläisyyden säilyttämistä. NA2 kuvasikin puhekielensä jyväskyläläisyyttä mm. siten, että: "se on yksi niitä harvoja asioita, jotka on tärkeää pitää mukana, vaikken enää koekaan olevani sieltä kotoisin". Toinen vertailuindeksien perusteella paikallisidentiteetiltään enemmän turkulainen ja murreidentiteetiltään enemmän jyväskyläläinen oli MA5, jonka paikallisidentiteetin turkulaisaste osoitti ensisijaisesti turkulaista kaksinaisidentiteettiä ja murreidentiteetin vertailuaste vahvaa jyväskyläläistä murreidentiteettiä. NA4:llä ja NB8:lla paikallisidentiteetin vertailuluvut osoittivat taas kaksinaisidentiteettiä ja murreidentiteetin vertailuluvut vahvaa jyväskyläläisyyttä. Neljällä niistä viidestä informantista, joilla paikallis- ja murreidentiteettien välisessä suhteessa oli tapahtunut kahtiajakautuminen, muutos oli tapahtunut siis siten, että he olivat turkulaistuneet paikallisidentiteetiltään, mutta säilyttäneet jyväskyläläisen murreidentiteetin. MA3:lla, jota voidaan siis pitää lingvistinä, muutos oli tapahtunut toisin päin. Hänen murreidentiteettiään kuvaa turkulaistuminen kaksinaisidentiteettiin ja paikallisidentiteettiään jyväskyläläisyyden säilyttäminen.

3.4. Muita näkemyksiä Jyväskylän ja Turun puhekielistä

Murreidentiteettiin en indeksoinut informanttien näkemyksiä siitä, mitä Jyväskylässä ja Turussa puhutaan (ks. liite 1, kysymykset 13 ja 14) ja mitä piirteitä Jyväskylän ja Turun puhekielissä tai paikallismurteissa on (ks. liite 1, kysymykset 17 ja 18). Tällaisiin kysymyksiin annetuista vastauksista ei kaikkien informanttien osalta voinut päätellä, osoittivatko ne samaistumista vai erottumista kyseessä olevasta murteesta, vaikka joitakin samaistumista tai erottautumista osoittavia luonnehdintoja vastauksissa tulikin. Kuten muitakin murteisiin liittyviä asioita, kysyin näitä ensimmäisellä haastattelukierroksella.

Perinteisen murremaantieteellisen jaottelun mukaan Turun paikallismurre kuuluu siis joko lounaismurteiden Maskun ryhmään tai lounaisten välimurteiden Turun ylämaan murteisiin (mm. Rapola 1990 [1947]: 103; Itkonen 1964: 31; Mielikäinen 1991: 7; Wiik 2004: 17, 60–62, 125–128) ja Jyväskylän paikallismurre savolaismurteisiin (mm. Rapola 1990 [1947]: 103; Mielikäinen 1991: 7) ja tarkemmin ottaen niiden Keski-Suomen tai Päijät-Hämeen murreryhmään (Itkonen 1964: 31; Rautkorpi 1980:73–74; Wiik 2004: 234–242). Vakiintuneen kannan mukaan Jyväskylän paikallismurre kuuluu Päijät-Hämeen murreryhmään (Itkonen 1964: 31; Rautkorpi 1980: 73–74; Wiik 2004: 239). Nykysuomalaisen puhekielen murros -hankkeen myötä alettiin puhua mm. kaupunkimurteista tai puhekielestä (mm. Mielikäinen 1980: 25) tai (Turun) kaupunkipuhekielestä ja -kielistä (Suojanen 1985: 13). Puhekieli ja kaupunkipuhekielet ovat sittemmin vakiintuneet käsitteinä fennistiikassa, ja esim. Liisa Mustanoja (2011) tutki väitöskirjassaan nimenomaan Tampereen puhekieltä, ei paikallismurretta. Eilingvistien näkemykset Turun ja Jyväskylän puhekielistä ovat kuitenkin erilaisia kuin kielitieteilijöiden (mm. Arve 2002: 41, 60; Palander 2010: 47–54, 97–110), ja tässä keskityn nimenomaan niihin.

Näkemyksiä siitä, mitä Jyväskylässä ja Turussa puhutaan, kysyin informanteilta seuraavilla perättäisillä kysymyksillä:

- Mitä murretta sin mielestä puhutaan Jyväskylässä?
- Entä Turussa?

On huomattava, että kysymyksen muotoilu ja sanavalinnat "mitä *murretta* puhutaan" ovat saattaneet ohjata informantteja kuvaamaan sekä Turun että Jyväskylän puhekieliä

murteellisimpina kuin vaikkapa neutraalimmassa kysymyksessä "mitä puhutaan" olisi tapahtunut. Näkemykset Jyväskylän puhekielen yleiskielisyydestä tai murteettomuudesta tulivat silti jollain tavalla esiin jokaisen informantin vastauksessa joko omana näkemyksenä tai muiden mielipiteinä. Jyväskylän puhekieltä kutsuttiin mm. termeillä "yleiskieli", "kirjakieli", "normaalikieli" ja "selvä/puhdas suomen kieli". Varauksettomasti murteettomaksi tai yleiskieleksi Jyväskylän puhekieltä kuvasi tosin vain kaksi informanttia:

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Jyväskylässä?

- Siellä puhutaan kirjakieltä, Suomen puhtainta suomea. Osa puhuu Savon, osa Hämeen suuntaan. (NA2)
- Ei mitään. Siellä puhutaan Jyväskylää. (MB6)

Yksi informantti kuvasi Jyväskylän puhekieltä "vääntämiseksi", eli ainakin jossain määrin murteeksi.

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Jyväskylässä?

- Jyväskylän vääntämistä, monet sanoo, että yleiskieltä, mutta on sillä kuitenkin oma puhevirta. (MA1)

Suurin osa informanteista kuvasi eräänlaisen maassamuuttoon liittyvän kielitietoisuuden kehitystarinan omassa näkemyksessään Jyväskylän puhekielestä. Tarina alkaa Jyväskylästä, jossa asuessaan informantti ajatteli, että Jyväskylässä puhutaan yleiskieltä tai murteetonta suomen kieltä. Turkuun muuttamisen jälkeen informantti on kertomansa mukaan havainnut, että Jyväskylän puhekielikin sisältää ainakin joitakin murteellisuuksia. Tällaisia kuvauksia Jyväskylän puhekielestä oli viisi. Näissäkin tarinoissa on kahdenlaisia kuvauksia Jyväskylän puhekielestä. Kaksi informanttia kertoi, että nykyinen näkemys Jyväskylän puhekielestä on se, että kyseessä on ainakin jonkinlainen murre.

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Jyväskylässä?

- Silloin kun siellä asui, oli sitä mieltä, ettei siellä puhuta mitään murretta, että sehän on kirjakieltä puhtaimmillaan, mutta nyttemmin sangen savolaiselta se kuulostaa, kun täältä lännestä sinne menee. Itäistä murteen tuntumaa on. (MA3)
- Silloin kun asuin Jyväskylässä, ajattelin että siellä ei puhuta mitään murretta, että se on sitä normaalikieltä tai sitä selvää suomen kieltä, mutta muutettuani Turkuun huomasin, että Jyväskylässäkin on oma murteensa, mutta en osaa oikein sitä kuvailla. Sellainen vähän venyttävä murre, mutta aika selvä kuitenkin. (NA4)

Kolme informanttia taas kertoi pitävänsä Jyväskylän puhekieltä yhä yleiskielenä, mutta huomanneensa Jyväskylästä pois muutettuaan, että tähän yleiskieleen liittyy sanojen tai

vokaalien venyttäminen tai että siinä on jyväskyläläinen nuotti.

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Jyväskylässä?

- En osaa sanoa, onko siellä minkään sortin murretta. Vähän tuntuvat venyttävän sanoja ja lauseita, minkä huomasi itse, kun muutti sieltä pois ja sitten kävi vähän ajan jälkeen. (MA5)
- Olen ollut aina sitä mieltä, että Jyväskylän seudulla ei puhuta mitään murretta, vaan siellä puhutaan Suomen puhtainta kieltä, mutta jonkun asiasta mainittua tai ehkä vasta Turkuun muutettua havaitsin, että Jyväskylässä venyytetään vokaaleita. Jyväskylässä ei puhuta mitään murretta, mutta ulkopaikkakuntalainen tunnistaa jyväskyläläisen siitä, että se venyttää vokaaleita. (NB7)
- En ole koskaan ajatellut, että siellä puhuttaisiin mitään murretta. Vasta Tampereelle muutettuani aloin erottamaan jyväskyläläisen nuotin puheessa, jos menin käymään Jyväskylässä tai tapasin jyväskyläläisiä Tampereella ja myöskin sitä kautta, että ulkopaikkakuntalaiset ystävät huomauttivat, että onhan nyt ihan selvä Jyväskylän nuotti kuultavissa, mitä en ollut koskaan ajatellut, koska koulussa opetettiin, että Keski-Suomessa puhutaan lähes kirjakieltä. Tällainen mielikuva on jäänyt, että oliko se nyt Agricola, joka suomen kirjakieltä kehitellessään on ottanut paljon nimenomaan Keski-Suomesta sitä kielimuotoa. Siellä ei puhuta mitään murretta, vaan Keski-Suomen mukaan on tehty kirjakielen oikeaoppisuuden säännöt, vaikka ei se ihan niin mene, mutta jos puhutaan murteellisesta puhumisesta ja murteista, niin kaikkialla muualla on mutta Keski-Suomessa ei, kunnes sitten opin erottamaan sen sieltä jälkeen päin. (NB8)

Kaiken kaikkiaan Jyväskylän puhekieltä kuvattiin siis seuraavilla luonnehdinnoilla:

1) Yleiskieli (murteeton tai kirjakieli)	2
2) Yleiskieli, jossa kuitenkin venytys tai oma nuotti	3
3) Venyttävä murre	1
4) Jyväskylän vääntäminen	1
5) Itäinen murre (MA3, joka kielitieteen opiskelija)	1

Turun puhekielen suhteen informanttien vastaukset olivat taas täysin yhteneväisiä: Turussa puhutaan Turun murretta. Aivan totaalisen yksiselitteisiä vastaukset tähankään kysymykseen eivät toki olleet, vaan joissakin vastauksissa informantit alkoivat esim. pohtia Turun paikallismurteen suhdetta lähimurteisiinsa, kuten Rauman, Porin ja Laitilan murteisiin. Turun puhekieltä yksinkertaisesti Turun murteeksi luonnehti informanteista puolet (MA1, NA2, NA4 ja MA5). Seuraavatkaan kaksi Turun puhekielen luonnehdintaa eivät jättäneet paljoa tulkinnanvaraa:

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Turussa?

- Turun murretta. Läntistä välimurretta. (MA3)
- Turkua. (MB6)

Suomalais-ugrilaista kielentutkimusta opiskelleen informantin MA3:n kielitieteellinen oppineisuus tuli esiin siinä, että hän kuvasi Turun puhekieltä sekä paikallismurteena että laajemmin aluemurteista "läntisenä välimurteena". Ne informantit, jotka alkoivat pohtia

Turun ja esim. Porin paikallismurteiden välisiä eroja, eivät välttämättä olleet itse huomanneet näiden murteiden välisiä eroja puhekielestä, mutta tiedostivat kuitenkin jollain tasolla, että kyseessä on eri paikallismurteet.

H: Mitä murretta sun mielestä puhutaan Turussa?

- Turun murretta. En osaa sitten sanoa muuta kuin sanaston osalta, miten se eroaa vaikkapa Porin murteesta. Porilaisella avomiehelläni on ihan ihme sanoja, joita esim. turkulaiset koulukaverit ei tunnista tai ymmärrä. (NB7)
- Kai Turussa on omansa. En kuitenkaan erota niin selvästi, kuinka omaleimaisia on Porin ja Rauman ja Turun murteet tai se murrerunoilija Heli mikälie Laitilasta, mutta käsitys on, että Turussa puhutaan Turkua, Turun murretta ja oman lisänsä tuo se, että vanhat turkulaiset puhuu eri tavalla kuin nuoret turkulaiset ja paljon täällä on myös tuttuja, jotka on muuttaneet Raumalta ja Porista ja muualta Varsinais-Suomesta ja he sanovat, että erottavat tosi selvästi, että Turussa puhutaan erilailla kuin siellä mistä he ovat muuttaneet, mutta omaan korvaan ei ole selvää eroa. (NB8)

Joka tapauksessa kaikkien informanttien mielestä Turussa puhuttiin siis Turun murretta, ja ainoina yksilökohtaisina eroina kuvauksissa voidaan pitää sitä, että MA3 nimesi Turun puhekielen myös laajemman aluemurteen näkökulmasta ja sitä, että NB7 ja NB8 pohtivat Turun murteen määrittelyssään sen suhdetta lähimurteisiinsa.

Jyväskylän puhekielen kuvauksissa oli sen sijaan enemmän eroja, joista täytyy mainita, että ne kolme informanttia (MA1, MA3 ja NA4), jotka kuvasivat Jyväskylän tai Keski-Suomen puhekielen jonkinlaisena paikallis- tai aluemurteena, tulivat yli viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmästä. Sukupuolieroja taas ei ollut juurikaan ollut siinä, kuinka yleiskielisenä tai murteellisenä Jyväskylän puhekieltä kuvattiin.

Kuvauksia Jyväskylän ja Turun puhekielten piirteistä kysyin seuraavilla kahdella peräkkäisellä kysymyksellä:

- Mitä piirteitä sun mielestä on Jyväskylän puhekielessä? Missä sitä puhutaan?
- Entäpä Turku?

Näihin kysymyksiin annetuista vastauksista jätin tarkastelun ulkopuolelle sen, miten laajaksi tai suppeaksi informantit katsoivat Turun ja Jyväskylän puhekielten murrealueet, sillä sanalliset kuvaukset aiheesta ovat epätarkkoja ja tulkinnallisia mentaalikarttapiirroksiin verrattuna, eivätkä vastaukset olleet luonteeltaan sellaisia, joissa murreidentiteettiä olisi rakennettu vaikkapa Keski-Suomen murrealueeseen liittyvillä vahvoilla käsityksillä, joissa Keski-Suomen murrealueen rajaamiseen olisi

liittynyt selvää erottautumista esim. muiden savolaismurteiden alueesta. Näihin kysymyksiin annettuja vastauksia en avaa informantti informantilta, vaan piirteittäin siten, että piirteen perään olen laittanut sulkuihin niiden informanttien kirjainkoodit, jotka ovat maininneet sen kyseessä olevan puhekielen piirteenä.

Olen jaotellut Jyväskylän ja Turun puhekielten piirteitä sen mukaan, onko kyseessä äänne- ja muoto-opillinen piirre, sanastollinen piirre, prosodinen piirre vai syntaktinen piirre. Jaottelutapaani on vaikuttanut Lappalaisen (2004: 16) esittämä näkemys variaation tarkastelun kapea-alaisuudesta ongelmana variaation tutkimuksessa. Jaottelu ei kuitenkaan perustu ainoastaan kielitieteen näkemyksiin kielenpiirteiden sijoittamisesta fonologian, morfologian, sanaston, syntaksin ja prosodian tasoille, vaan siihen, mille kielen tasolle informantit ovat itse kuvaamansa kielenpiirteen sijoittaneet, mikäli he näin ovat tehneet. Näin joissain tapauksissa piirteen sijoittuminen saattaa olla kielitieteellisen näkemyksen kanssa ristiriidassa, mutta tällä tarkastelutavalla saadaan tietoa myös informanttien kielitietoisuudesta. Puhekielen tarkastelussa tässä pro gradu -työssä on tosin mukana vain äänne- ja muoto-opillisia piirteitä, joten sen suhteen Lappalaisen kritiikki (2004: 16) kohdistuu myös tähän tutkielmaan. Koska tarkastelun fokus on nimenomaan informanttien näkemyksissä, olen ottanut kielellisten tasojen lisäksi omaan jaotteluuni mukaan vielä yhden tason eli metakieli 2:n, jossa puhuja arvioi ja arvottaa puhekielen muotoja ja puhujia (ks. Niedzielski – Preston 2000: 307–314).

Jyväskylän puhekielestä informantit mainitsivat seuraavia piirteitä:

Äänne- ja muoto-opilliset piirteet

- 1) venytys / vokaalien venytys (esim. diftongin jompikumpi tai molemmat vokaalit; MA1, NA2)
- 2) venytys / vokaalien venytys (esim. savolaistyyppinen puolipitkä tai pitkä vokaali; MA3, NA4, MA5, NB8)
- 3) venytys / vokaalien venytys (esim. *mää* pro *minä*; MA3, NB7)

Sanastolliset piirteet

- 1) *pilikku* pro *pilkku* (MA1)
- 2) *riskata* pro *kiukutella* (NA2)
- 3) *linkki* pro *linja-auto* (MA5)
- 4) *mää* ja *sää* pro *minä* ja *sinä* (MB6)
- 5) *käet* pro *kädet* (NB8)

Prosodiset piirteet

- 1) venyttävä intonaatio (MA3)

Metakieli 2

- 1) vähän laiska (NA2)
- 2) leppoisa (NA4)
- 3) maaseututyypinen (NA4)

Jyväskylän puhekielestä ylivoimaisesti tunnistetuin piirre oli "vokaalien venytys" eri muodoissaan ja se sai lähes puolet (8/17) kaikista maininnoista, kun kaikki kielen tasot ja myös metakieli 2 otetaan huomioon. "Vokaalien venytyksen" tunnisti jyvaskyläläiseksi murrepiirteeksi kaikki muut informantit paitsi MB6, joka toisaalta oli piirteittäisessä murrekyselyssä (ks. Liite 2, kysymys 2) ainoa informantti, joka kunnolla tunnisti savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin jyvaskyläläisyydeksi. "Vokaalien venytys" olikin Jyväskylän puhekielen ainoa äänne- ja muoto-opillinen piirre, jonka informantit tunnistivat.

Kaikki "vokaalien venytyksen" tunnistaneet informantit antoivat asiasta jonkinlaisen esimerkin tai matkimuksen, joista neljässä kyseessä oli nimenomaan savolaistyyppinen puolipitkä vokaali. Näistä kolmessa esiintyi eri sijamuodoissaan sana *Jyvääskylää*. Kaksi esimerkkiä "vokaalien venytyksestä" koski piirrettä, jota suomen kielen litterointiohjeissa (Itkonen 1961: 47–48; 1973: 23, 30) on kutsuttu savolaismurteiden diftonginreduktioon liittyväksi alku- (tai jälki-)komponentin pidentymiseksi. Informanttien esimerkeissä (*mieettiä* pro *miettiä*; *aaauto* pro *auto*) pidentyminen koski pikemminkin diftongin jälki- kuin alkukomponentin pitenemisenä, eikä jälkikomponentti ollut redusoitunut.

Kuten jo edellä Prestoniin viitaten mainitsin (ks. luku 2.2.), kielitietoisuus ei ole joko- tai-kysymys, vaan se muodostuu jatkumoista (Preston 1996: 40–45). Informanttien vastauksista "vokaalien venytyksestä" Jyväskylän puhekielen piirteenä voidaan siis muodostaa kaksi ryhmää tiedostetun Jyväskylän puhekielen piirteen tarkasteluun sen mukaan, kuinka hyvin nimenomaan savolaistyyppinen puolipitkä vokaali on tunnistettu. Piirteen hyvin tai melko hyvin tiedostavan ryhmän muodostavat ne informantit (MA3, NA4, MA5 ja NB8), joiden vastauksessa on annettu itsenäisesti "vokaalien venytyksestä" esimerkki tai matkimus, jossa kyseessä on nimenomaan savolaistyyppinen puolipitkä vokaali. Piirteen osittain tai kohtuullisesti tiedostavan ryhmän muodostavat taas ne informantit, jotka antoivat itsenäisesti "vokaalien venytyksestä" jotain muuta tapausta kuin savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia edustavan esimerkin tai jotka tunnistivat savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin jyvaskyläläisyydeksi piirrekohtaisesta murreasennetestistä (ks. liite 2, kysymys 2) haastattelijan ohjaamana.

Sanastollisina edustustapoina esitetyistä Jyväskylän puhekielen piirteistä

mielenkiintoisia äänne- ja muoto-opin kannalta olivat *pilikku* pro *pilkku* ja *käet* pro *kädet*, joista ensimmäistä kutsutaan fennistiikassa svaa-vokaaliksi (mm. Kettunen 1940: Sisällysluettelo 199 ja 200) ja toista *d:n* kadoksi (mm. Rapola 1990 [1947]: 34) tai kadoksi *t:n* heikkoasteisena vastineena (mm. Silvennoinen 1980: 96). Jyväskylän paikallismurre on savolaismurteenä kuulunut perinteisen murremaantieteellisen jaottelun mukaan svaa-vokaalin esiintymisalueeseen *l:n* jälkeisessä asemassa (esim. *jalaka*, *kylymä*, *silimä*), muttei muiden konsonanttien jälkeisessä asemassa (esim. *vanha*, *lehemä*) ja *d:n* katovariantin esiintymisalueeseen (mm. Kettunen 1940: kartat 199, 200, 65, 68, 73, 74, 78, 79, Pinola 1997: 59).

d:n katovariantti oli Silvennoisen (1980: 96–105) tulosten mukaan 1970-luvun lopussa Jyväskylän puhekielessä valtaedustukseltaan stabiili variantti *h:n* jälkeisessä asemassa (esim. *yheksän* tai *yheeksän* pro *yhdeksän*) ja näennäisaikamenetelmällä tarkastellen ekspansiivinen variantti sekä lyhyen että pitkän vokaalin jälkeisessä asemassa työikäisistä (vuosina 1933–42 syntyneet) koululaisiin (vuosina 1959–1960 syntyneet). Koululaisten ryhmässä *d:n* kato oli jo valtaedustuksena (yli 80 % varianteista) pitkän vokaalin jälkeisessä asemassa (esim. *meijän* pro *meidän*, *viien* pro *viiden* ja *tiijän* pro *tiedän*), mutta vaihtelussa (40–60 % varianteista) lyhyen vokaalin jälkeisessä asemassa (esim. *soan* – *sodan*, *käen* – *käden*, *koat* – *kodat*). Uudempaa tutkimusta Jyväskylän puhekielen *d:n* variaatiosta ei ollut saatavilla, sillä Jyväskylän sosiolingvistisissa opinnäytetöissä on 1990-luvun puolivälin jälkeen keskitytty puhtaisiin asennetutkimuksiin (esim. Arve 2002) ja joissakin puhekielen tutkimuksissa on käsitelty äänne- ja muoto-opillisten piirteiden sijaan mm. syntaksia (esim. Hallamäki 2001). Oman kokemukseni perusteella kuitenkin arvelisin, että 1970-luvun jälkeen *d:n* katovariantin edustus on kääntynyt uudelleen laskuun Jyväskylässä lyhyen vokaalin jälkeisessä asemassa, mutta ei *h:n* tai pitkän vokaalin jälkeisessä asemassa.

Leksikaalinen variaatio on kuitenkin erityisen merkittävää nimenomaan *d:n* vastineissa, mutta kyse on myös siitä, että *d* on suomalaisessa dialektologiassa ja sosiolingvistiikassa ehkä tutkituin kielenpiirre ja näin sen kohdalla asiaan on kiinnitetty erityistä huomiota. Antero Varelius määritteli suomen itä- ja länsimurteiden rajan etenkin *d:n* vastineiden mukaisesti (Rapola 1990 [1947]: 33). Svaa-vokaali oli taas selvästi katoamassa Jyväskylän puhekielestä 1980-luvulla (Silvennoinen 1980: 96–105, 119–122). Svaa-vokaalin käsittäminen sanastollisena murrepiirteinä saattaakin johtua siitä, että sen esiintyminen nykyjyväskyläläisessä puhekielessä on niin harvinaista. *d:n*

kohdalla kyse taas voi olla siitä, että *h:n* ja pitkän vokaalin jälkeisessä asemassa ja tietyissä lekseemeissä (esim. *oottaa, ees*) katovariantti on niin laajalle levinnyt, ettei sitä pidetä edes minään murteellisuutena ja lyhyen vokaalin jälkeisessä asemassa (esim. *soan pro sodan* ja *käen pro käden*) ja joissain lekseemeissä (esim. *tie'e pro tiede* ja *taije pro taide*) se on niin harvinainen, että näissä esiintyessään se koetaan äänneopillisen sijasta sanastollisena murrepiirteenä.

Kansan kielinäkemyksen kannalta mielenkiintoisia olivat myös informanttien metakieli 2:n luonnehdinnat eli se, missä määrin ja miten he arvioivat ja arvottivat Jyväskylän puhekielen muotoja ja jyvaskyläläisiä puhekielen piirteitä kuvatessaan. Kaiken kaikkiaan metakieli 2:ta oli kuvauksissa melko vähän, ja siihen luokiteltavien mainintojen osuus kaikista maininnoista oli noin viidennes (3/14), vaikka tarkastelun ulkopuolelle jättäisi informanttiryhmän suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen sivuaineopiskelija MA3:n. Metakieli 2:n kuvauksia Jyväskylän puhekielestä antoi kaksi informanttia eli selvä vähemmistö. Kuvaukset olivat luonteeltaan sellaisia, että on pitkälti tulkitsijasta kiinni, käsitetäänkö ne enemmän myönteisessä vai kielteisessä valossa ja niissä (*vähän laiskaa, leppoisaa, maaseututyypistä*) korostui Jyväskylän puhekielen maaseutumaisuus.

Turun puhekieltä kuvattiin taas seuraavilla piirteillä:

Äänne- ja muoto-opilliset piirteet

- 1) sanojen lyhentäminen / loppuheitto (MA1, MA3, NA4, NB7, NB8)
- 2) *si*-imperfekti (NA2, MA3, NA4, MA5, NB8)
- 3) geminaatiot (MA3)
- 4) "läntinen erityisgeminaatio" (MA3)

Syntaktiset piirteet

- 1) kieltomuodon käyttö esim. kysymyksissä *ei kai sul semmosta oo* ja *et kai sää vaan* (NB8)

Prosodiset piirteet

- 1) erilainen sointi tai rytmi (MA5)
- 2) puhe nopeaa (MB6)
- 3) italialaisempi tempo (MB6)
- 4) nasaalimainen, ihmiset puhuu nenästä (MB6)

Metakieli 2

- 1) töykeä (NA2, NB7)
- 2) töksäyttelevä (NB7)
- 3) tyly (NB7)

Taso määrittelemätön

- 1) paljon vaikutteita ruotsista (MB6)

Turun puhekielestä annettiin kaikkiaan vähän enemmän kuvauksia kuin Jyväskylän puhekielestä (22/17), ja ne sijoittuivat vähän eri tavalla kielen eri tasoille. Jyväskylän puhekielen kuvausten tavoin noin puolet (12/22) kaikista Turun puhekielen kuvauksista luonnehti äänne- ja muoto-opin piirteitä. Sanastoon liittyviä puhekielen piirteitä, joita Jyväskylän puhekielestä oli kuvattu melko runsaastikin eri informanttien toimesta, Turusta ei sen sijaan mainittu. Turun puhekielestä kuvattiin Jyväskylää selvästi enemmän prosodisia piirteitä (4/1), ja syntaktisista murrepiirteistä, joita Jyväskylästä ei ollut kuvattu, Turun puhekielessä oli yksi maininta (*kieltomuodon käyttö kysymyksissä*). Yksi luonnehdinta (*paljon vaikutteita ruotsista*) sopi kaikille muille kielen tasoille paitsi metakieli 2:een.

Kun Jyväskylän puhekielestä informanttien selvästi tiedostamia äänne- ja muoto-opillisia piirteitä oli vain yksi eli "vokaalien venyttäminen", Turun puhekielestä näitä oli kaksi eli "sanojen lyhentäminen" ja *si*-imperfekti. Jos tarkastelun ulkopuolelle jätetään suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen sivuaineopiskelija MA3:n maininnat, nämä kaksi olivat ainoat informanttien Turun puhekielestä tunnistamat äänne- ja muoto-opilliset piirteet. "Sanojen lyhentäminen" ja *si*-imperfekti olivat informanttiryhmässä yhtä tiedostettuja murrepiirteitä, mikä tässä tarkoittaa sitä, että yhtä moni informantti (5/8) tunnisti piirteen. Koska *si*-imperfektiä käsitelin jo kandidaatintutkielmassani (Kaihlavirta 2009), valitsin näistä kahdesta tiedostettua Turun murrepiirrettä edustamaan "sanojen lyhentämisen".

Kielitieteen näkökulmasta "sanojen lyhentäminen" suomen kielessä pitää kuitenkin niin paljon erilaisia vokaalistoon ja konsonantistoon liittyviä kadon ilmiöitä (ks. Kettunen 1940; Rapola 1990 [1947]; Wiik 2006), että jonkinlainen raja oli tarpeen. "Sanojen lyhentämistä" olen valinnut edustamaan paikallisijojen A:n loppuheiton (esim. *Turus*, *Turust*, *turuil* ja *toreilt* pro *Turussa*, *Turusta*, *turuilla* ja *toreilta*), sillä sitä on tutkittu sekä Jyväskylän (Lahtinen 1981) että Turun (Salomaa 1979; Lindberg 2005: 55–61) puhekielistä ja myös muista lounaismurteista (Siitonen 1979). Siitä, että valitsin paikallissijojen A:n loppuheiton edustamaan "sanojen lyhentämistä", on huomattava se, että informanttien antamat esimerkit tai matkimukset turkulaisesta variantista olivat seuraavat:

- kui, kummottos, simmottos, tämmöttis, mugei, kugei (MA1)
- kyl (MA3)
- omenoi (NA4)
- kuim pal laitetaa (NB8)

Esimerkit edustivat siis muita "sanojen lyhentämisen" ilmiöitä, joten tiedostamisen näkökulmasta paikallissijojen A:n loppuheitto ei ehkä ollut paras "sanojen lyhentämisen" vaihtelun ilmiö kuvaamaan puhekielen muutosta. A:n loppuheiton vaihtelun piiriin kuuluvat paikallissijat ovat kuitenkin puhekielessä frekventtejä, ja niiden tarkastelu yhtenä loppuheiton kokonaisilmiönä ei ole kovinkaan ongelmallista, joten päädyin näistä syistä piirteen valintaan. Tiedostamisen kannalta on kuitenkin huomioitava se, että vaikka paikallissijojen A:n loppuheiton yleisessä murrekyselyssä "tiedostava" ryhmä oli isompi kuin savolaistyyppisessä puolipitkässä vokaalissa, paikallissijojen A:n loppuheitto oli yleisissä murreasenteissa kaikkiaan heikommin tiedostettu kielenpiirre. Tarkkaan ottaen loppuheiton "tiedostava" ryhmä tunnisti tai tiedosti loppuheiton suunnilleen samalla tasolla kuin savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin "tiedostamaton" ryhmä puolipitkän vokaalin.

Paikallissijojen A:n loppuheiton yleisissä murreasenteissa tiedostamisen näkökulmasta informanttiryhmästä muodostuu kaksi ryhmää, jotka eivät ole kuitenkaan aivan yhtä suuria keskenään. Piirteen osittain tai kohtuullisesti tiedostavaan ryhmään kuuluvat ne informantit (MA1, MA3, NA4, NB7, NB8), jotka olivat maininneet itsenäisesti "sanojen lyhentämisen" turkulaisena murrepiirteenä. Toiseen ryhmään kuuluu kolme informanttia (NA2, MA5 ja MB6), jotka eivät maininneet "sanojen lyhentämistä" Turun puhekielen piirteenä, joten heille se on tiedostamattomampi kielenpiirre. On kuitenkin huomattava, että vaikka "tiedostamattomaan" ryhmään kuuluvat informantit eivät maininneet loppu- tai sisäheittoa tai "sanojen lyhentämistä" haastattelussa lainkaan, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että piirre olisi heille täysin tiedostamaton. Esimerkiksi FERENCE Marton on kuvannut fenomenografista näkemystä tietoisuudesta, joka ei jakaudu dikotomisesti tietoiseen ja ei-tietoiseen tai tajuntaan ja alitajuntaan, vaan jotkin asiat ovat etualalla (foreground) eksplisiittisinä ja tematisoituneina ja jotkin asiat takalalla (background) implisiittisinä ja tematisoituneina (Marton 1994; ks. Tarnanen 2002: 24). Jossakin tilanteissa siis jotkin asiat ovat etualalla ja toiset takalalla, mutta toisessa tilanteessa toiset asiat saattavat nousta etualalle. Piirteittäisten murreasenteiden mukaan ottaminen muuttaakin näkökulmaa paikallissijojen A:n loppuheiton tiedostamiseen sekä suhteessa tiedostamattomaan että savolaistyyppiseen puolipitkään vokaaliin (ks. s. 116).

Turun puhekielen muotoja ja turkulaisia arvioivia ja arvottavia luonnehdintoja Turun puhekielen piirteistä oli noin viidennes (4/18) kaikista Turun murrepiirteitä kuvaavista

maininnoista, vaikka MA3:n maininnat jättäisi tarkastelun ulkopuolelle. Metakieli 2:n luonnehdintojen ja kaikkien mainintojen välinen suhde oli siis suunnilleen sama kuin Jyväskylän puhekielessä. Turun puhekielestä metakieli 2:n kuvauksia antoi kaksi informanttia, joista toinen oli käyttänyt myös Jyväskylän puhekielestä metakieli 2:ta. Turun kuvaukset olivat sävyltään selvästi negatiivisempia kuin Jyväskylän puhekielestä annetut metakieli 2:n kuvaukset ja ne (*töykeää, töksäyttelevää, tylyä*) herättivät Jyväskylän kuvauksia (*vähän laiskaa, leppoisaa, maaseututyypistä*) kaupunkilaisempia miellelyhtymiä.

4. MAASSAMUUTTAJAN PUHEKIELI

4.1. Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali

4.1.1. Yleistä

Toisen tavun puolipitkää vokaalia yleiskielisen lyhyen sijasta esiintyy suomen murteissa tai puhekielen muodoissa lyhyen pää- tai sivupainollisen tavun jälkeisessä asemassa (mm. Setälä 1882: 5; Airila 1912: 47–52; Lehtonen 1970: 102–152; Leskinen – Lehtonen 1973: 315–328; Wiik 1985: 253–317; Ylitalo 2009). Varianttia voisikin siksi kutsua pikemminkin painottoman kuin toisen tavun puolipitkäksi vokaaliksi, mutta käytän tässä silti termiä toisen tavun puolipitkä vokaali sen takia, että käsite on vakiintunut suomalaisen dialektologian ja sosiolingvistiikan perinteissä. Variantin käsitteellistäminen puolipitkäksi on ongelmallista myös siksi, että vokaaliston kvantiteettisuhteet toimivat aina käytännössä jatkumoina ja puolipitkästä variantista esiintyy kaikenpituisia edustuksia, joista osaa voi pitää jo enemminkin täys- tai ylipitkinä kuin puolipitkinä (mm. Wiik 1985: 253–317). Puolipitkään vokaaliin liittyy myös muiden ensi- ja toisen tavun foneemien kestojen vaihteluita (mm. Lehtonen 1970: 102–152; Ylitalo 2004: 414–422).

Vokaalien kvantiteettien kestojen vaihtelut eivät kuitenkaan rajoitu suomalaisen puhekielen muodoissa pelkästään toisen tavun puolipitkää vokaalia koskeviksi, ja esimerkiksi Alpo Räisänen (1972: 57–59) on kuvannut yhdeltä puolipitkän vokaalin alueelta eli Kainuun murteista muitakin pääpainottoman tavun vokaalien pidentymistapauksia. Antti Sovijärvi (1937) taas on kuvannut, kuinka toisen tavun puolipitkän vokaalin asemaan tuleva svaa-vokaali (esim. *Ilikka*; *pulukka*) toimii osassa Tornionjoen ja Pohjanmaan murteita puolipitkän vokaalin tavoin ja osassa näitä murteita se edustuu ylilyhyenä tai lyhyenä vokaalina. Vokaalien kestojen vaihtelun yleisyys suomen puhekielessä asettaa haasteen puolipitkän vokaalin tarkastelulle: kun kielestä itsestään ei löydy objektiivista mittaa puolipituuden määrittelylle abluuttisina kestoina tai edes suhteessa johonkin, puolipituuden määrittelystä tulee väistämättä näkökulmakysymys.

Wiikin (1985: 253–317) esityksessä puolipitkän toisen tavun vokaalin kestoa suomen murteissa on tutkittu sekä absoluuttisina kestoina, ns. syntagmaattisena puolipituusprosenttina eli KVKV-sanojen (esim. *muta*) ensi- ja toisen tavun vokaalien kestojen välisenä suhteena että ns. paradigmaattisena puolipituusprosenttina eli KVKV-

sanojen toisen tavun puolipitkän vokaalin ja KVKKV-sanojen (esim. *mutta*) toisen tavun vokaalin kestojen välisenä suhteena. On kuitenkin huomattava, että Wiikin (mts.) esitys ei ole vielä kattava. Paradigmaattisesta puolipituusprosentista tarkastelun ulkopuolelle jää mm. KVKV-sanojen ja KVVKV-sanojen (esim. *muuta*) toisen tavun vokaalien kestojen välinen suhde sekä toisen tavun puolipitkä vokaali kahta tavua pidemmissä sanoissa.

Erilaisissa sanarakenteissa esiintyvistä toisen tavun puolipitkän vokaalin keston varianteista ei ole juurikaan tehty tutkimusta, mutta Heikki Leskiseltä ja Jaakko Lehtoselta löytyy aiheesta kuvaus läntisistä kaakkoismurteista. Heidän mukaansa läntisissä kaakkoismurteissa toisen tavun puolipitkän vokaalin pituus on ensitavun vokaaliin nähden sanarakenteessa KVKV (esim. *kasa*) 1,7-kertainen, sanarakenteessa (K)VKVK (esim. *kasat*) 1,5-kertainen, sanarakenteessa (K)VKVKV (esim. *kasata*) 1,6-kertainen, sanarakenteessa (K)VKVKKV (esim. *kasakka*) 1,4-kertainen ja sanarakenteessa (K)VKVKKVV (esim. *kasakkaa*) 1,3-kertainen (Leskinen – Lehtonen 1973: 321–322). Tarkastelutapa on siis syntagmaattinen, minkä lisäksi on huomioitava, että tulokset koskevat vain yhden murrealueen edustustapoja, eikä niitä voi sinänsä yleistää koskemaan kaikkien puolipitkän vokaalin alueella sijaitsevien murteiden tai puhekielten, kuten Jyväskylän puhekielen, edustustapoja.

Jyväskylästäkin on tehty tutkimus toisen tavun puolipitkästä vokaalista (Lehtonen 1970), mutta siinä kohdekielimuotona ei ollut Jyväskylän puhekieli, vaan jyvaskyläläisopiskelijoiden korteista lukemat yleiskieliset lauseet. Lehtosen tarkastelemasta kohdekielimuodosta voidaan olettaa, että siinä suositaan enemmän yleiskielisiä kuin murrevariantteja, ja kun jyvaskyläläisopiskelijoiden toisen tavun yksinäisvokaali oli Lehtosen (1970: 82–83) tulosten mukaan noin puolitoista kertaa ensitavun yksinäisvokaalia pidempi kaksitavuisissa sanoissa, voidaan pitää melko todennäköisenä, että ero Jyväskylän arkipuheessa oli 1960-luvulla vähintään tätä suuruusluokkaa myös ylempien koulutusryhmien puhekielessä. Päähuomionsa Lehtonen kuitenkin kiinnitti puolipituuden tutkimiseen paradigmaattiseen tarkastelutapaan, ja kahta tavua pidemmissä sanoissa KVKKKV-sanarakenteen sanojen (esim. *takkana*) toisen tavun vokaali oli jyvaskyläläisopiskelijoilla 29 % lyhyempi kuin KVKVKV-rakenteisten sanojen (esim. *takana*) toisen tavun vokaali (Lehtonen 1970: 115).

Toisen tavun pituuteen vaikuttaa sanarakenteen lisäksi sanan lauseasema eli se, onko

toisen tavun lyhyen (puolipitkän) vokaalin sisältävä sana lausepainollisessa vai lausepainottomassa asemassa (Setälä 1882: 5; Ylitalo 2009: 37–38). Lausepaino voi olla puhekielessä saman lauseen millä tahansa sanalla (esim. *MINÄ rakastan sinua.* ; *Minä RAKASTAN sinua.* ; *Minä rakastan SINUA.*), ja käytännössä lausepainoa on joskus mahdoton erottaa nauhoitetusta puheesta. Ehkä juuri tästä syystä lausepainoa ei ole juurikaan tutkittu toisen tavun puolipitkään vokaaliin vaikuttavana tekijänä, ja ainoassa aiheesta löytämässäni tutkimuksessa (Ylitalo 2009: 41–45) kohdekielimuotona oli oululaisten, turkulaisten ja tamperelaisten informanttien tietokoneruudulta lukemat kirjoitetun yleiskielen lauseet, joihin oli kirjoitettu kapitaalikirjaimin ne sanat, joita heidän pyydettiin painottavan. Kyseessä ei siis ollut murre tai keskustelupuhekieli.

Puolipitkän vokaalin levikkialueesta ei ole aina vallinnut fennistiikassa yksimielisyyttä. Esimerkiksi Kettusen (1940: kartta 198) ja Rapolan (1990 [1947]: 108–109, 124, 134) esitysten mukaan puolipitkää vokaalia esiintyy lounaismurteissa, Tornion murteissa ja osassa lounaisia välimurteita, mutta ei muissa keski-, pohjois- ja peräpohjalaismurteissa tai savolaismurteissa. Kettusen (1940: kartta 198) ja Rapolan (1990 [1947]: 108–109, 124, 134) näkemyksiin on saattanut vaikuttaa se, ettei ennen 1960-lukua ollut olemassa teknisiä keinoja mitata foneemien kestoja. Lisäksi aiemmin edustustavasta huomioita tehneistä tutkijoista Emil Nestor Setälää ja Heikki Ojansuuta on pidetty Martti Airilaa merkittävämpinä auktoriteetteina, joten 1940-luvulla oli mahdollisesti luontevampaa hakea puolipitkän vokaalin levikkitietoja ennemmin Setälän (1882: 37) ja Ojansuun (1901: 34) kuin Airilan (1912: 224–225) esityksistä. Dialektologian näkemyksiin puolipitkän vokaalin levikistä on voinut vaikuttaa osaltaan myös J. H. Wennolan esitys Pohjois-Pohjanmaan rantamurteesta (1897: 17–18).

Wiikin ja Ilse Lehisten (1968: 569–574), Lehtosen (1970), Leskisen ja Lehtosen (1973: 315–328) ja Wiikin (1982: 22–27 ja 1985: 253–317) foneettisiin mittauksiin perustuvien tutkimusten myötä dialektologian ja sosiolingvistiikan nykynäkemyksen puolipitkän vokaalin esiintymisalueesta voidaan sanoa vakiintuneen. Wiik (1985: 295–296) esittää, että syntagmaattisesti tarkastellen puolipitkä toisen tavun vokaali kuuluu karkeasti ottaen lounaismurteiden, itämurteiden ja keski-, pohjois- ja peräpohjalaisten murteiden murrepiirteisiin ja lyhyt toisen tavun vokaali, jonka kesto on alle 128 % ensitavun vokaalista, Helsingin puhekielen ja eteläpohjalaisten sekä hämäläismurteiden murrepiirteisiin.

Poikkeuksia tästä pääjaottelusta tekevät lounaismurteinen Satakunta, savolaismurteiset Päijät-Häme ja Etelä-Savo, itäiset ja pohjoiset peräpohjalaismurteet sekä kaakkoismurteinen Laatokan ranta-alue, joissa esiintyy lähinnä lyhyttä toisen tavun vokaalia sekä lounaishämäläiset murteet, joissa esiintyy myös puolipitkää vokaalia. (Wiik 1985: 295–296, 304–306.) Vertailemalla Terho Itkosen (1964: 31) kalvolle tulostamaani suomen murteiden levikkikarttaa päällekkäin samassa mittakaavassa oleviin Wiikin (1985: 298–303) toisen tavun vokaalin eripituisten varianttien syntagmaattisiin levikkikarttoihin havaitsin, että näillä ns. poikkeusalueilla eli Satakunnassa, Päijät-Hämeessä, Etelä-Savossa, Laatokan ranta-alueella ja Kaakkois-Hämeessä esiintyy jossain määrin kaikenpituisia toisen tavun vokaalin variantteja, joten niitä voisikin pitää oikeastaan toisen tavun vokaalin siirtymäalueina. Toisen tavun puolipitkällä vokaalilla on siis suomen puhekielen muodoissa alueellista vaihtelua, joten sitä voi kutsua dialektologian ja sosiolingvistiikan näkökulmasta murrepiirteeksi, vaikka esimerkiksi Leskinen ja Lehtonen (1973: 322–323) ovat esittäneet fonetiikan lähtökohdista, että se olisi tulkittava fonologisesti vain edeltävän vokaali- tai konsonanttisegmentin lyhyt-pitkä-oppositioon liittyväksi saattoilmiöksi, jolla ei ole itsenäistä distinktiivistä funktiota.

Wiikin (1985: 304) puolipitkän vokaalin syntagmaattisen levikin kartassa Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen murrealueiden välinen raja kulkee toisen tavun puolipitkän vokaalin osalta hieman Itkosen (1964: 31) kuvaaman murrealueiden välisen rajan eteläpuolella, ja Mielikäinen (1997: 89) on todennut sen olevan erittäin jyrkkä. Jyväskylästä pohjoiseen ja itään on alue, jolla toisen tavun vokaali ääntyy selvästi ensitavun vokaalia pidempänä. (Mielikäinen 1997: 89.) Itkosen (1964:31) ja Wiikin (1985: 298–300) karttoja vertailemalla voidaan havaita, että lounaismurteiden ohella erityisesti Keski-Suomen murteet edustuvat kaikkein pisimmillä syntagmaattisilla puolipituusprosentteilla (147–159 %, 159–177 % ja yli 177 %).

On kuitenkin huomioitava, että kielitieteen nykynäkemyks toisen tavun puolipitkästä vokaalista ja sen eri murteiden edustuksista perustuvat keskustelu- ja kerrontapuheaineistoihin, jotka on kerätty ainakin 40 vuotta sitten (Wiik 1985: 254), ja lisäksi nykynäkemyksen pohjana toimivat Wiikin ja Lehisten (1968: 573) ja Wiikin (1985: 304–306) syntagmaattiseen tarkastelutapaan pohjautuvat puolipitkän vokaalin levikkikartat esittävät piirteen levinneisyyden itäisten ja pohjoisten peräpohjalaismurteiden, Päijät-Hämeen murteiden, Etelä-Savon murteiden ja Laatokan ranta-alueen osalta

toisistaan poikkeavalla tavalla. Piirteen nykylevinneisyydestä ja sen edustustavoista suomalaisen nykypuhekielen muodoissa ei siis ole tarkkoja tietoja (kuitenkin esim. Nuolijärvi – Sorjonen 2005: 100–101; Ylitalo 2009).

Hämäläis- ja eteläpohjalaismurteinen lyhyen vokaalin alue jakaa puolipitkän toisen tavun alueen kahteen erilliseen osaan, joista toiseen kuuluvat lounaismurteet ja toiseen savolaismurteet ja keski-, pohjois- ja peräpohjalaiset murteet (Wiik – Lehist 1968: 573; Wiik 1985: 304–305). Toisen tavun puolipitkistä vokaaleista lounaismurteinen ja savolaistyyppinen voidaan erottaa ainakin prosodisesti ja kielihistoriallisesti erilaisiksi ja eri murteita edustaviksi murrepiirteiksi. Wiik ja Lehist (1968: 572) kuvaavatkin, että lounaissuomalainen puolipitkä vokaali, toisin kuin savolaistyyppinen, on helppo kuulla. Tämä johtuu lounaissuomalaisen toisen tavun vokaalin prosodisesta noususta, jota Ojansuu (1901: 33–34) on kutsunut musikaaliseksi aksentiksi, Wiik (1985: 280–281) puolipitkässä vokaalissa esiintyväksi sävelilmiöksi eli "kiekaisuksi" ja mm. Ylitalo (2009: 23–24) tonaaliseksi nousuksi (tonal peak) tai tonaaliseksi eroiksi (tonal differences). Wiikin (1988: 216–224) mukaan myös savolaismurteiden toisen tavun puolipitkään vokaaliin liittyy prosodinen nousu, joka kuitenkin sijoittuu aikaisempaan kohtaan (K)VKV(K)-rakennetta kuin lounaismurteissa.

Kielihistorian näkökulmasta Wiik on arvellut mm. murrepiirteiden levikkitietojen pohjalta, että savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin kehittyminen on liittynyt yleisgeminatian kehittymiseen, ja tästä hypoteettisesta yhtenäiskehittymisestä hän antaa kaksi vaihtoehtoa. Joko puolipituus on aiheuttanut yleisgeminatian tai sitten yleisgeminatio on aiheuttanut puolipituuden. (Wiik 1982: 22–27.) Lounaisten murteiden toisen tavun puolipitkän vokaalin historiasta Wiik (1985: 281) taas esittää variantin prosodian perusteella, että lounaismurteet ovat lähellä sävelkieltä, ja että tämä sävelkielimäisyys on joko ruotsalaista tai Viron länsimurteiden perua. Ylitalo (2004: 421) on arvellut Wiikin ja Lehisteen (1968: 569–574) esityksen pohjalta, että keski-, pohjois- ja peräpohjalaismurteiden puolipitkä vokaali kuuluu näiden murteiden savolaiskerrostumaan ja on siis savolaista alkuperää.

Foneettisten ja kvantitatiivisten tutkimusten ohella savolaistyyppinen puolipitkä vokaali on ollut laajalti perinteisten murreasennetutkimusten ja kansanlingvististen tutkimusten (mm. Mielikäinen 1997: 89; 2006: 210–211; Arve 2002: 48, 59–63; Mielikäinen–Palander 2002: 97; Vaattovaara 2009: 32; Palander 2010: 108–109) huomion kohteena,

ja savolaistyyppinen puolipitkä vokaali nimenomaan Jyväskylän puhekieleen kuuluvana piirteenä on laajalti tunnettu ainakin hämäläismurteiden alueella asuvien ei-lingvistien keskuudessa (Mielikäinen 1997: 89; 2006: 211; Palander 2010: 108–109). Sen kuulevat myös Etelä-Pohjanmaalta ja Kymenlaaksosta Jyväskylään tulevat opiskelijat (Mielikäinen–Palander 2002: 97). Arven (2002: 48, 61–62) pro gradu -tutkielman murrepiirre-esimerkeissä jyvaskyläläisestä toisen tavun puolipitkästä vokaalista tai vokaalien venyttämisestä oli mainintoja myös Juvalta, Lappeenrannasta, Porvoosta ja Espoosta Jyväskylään muuttaneilta opiskelijoilta.

Toisaalta Palanderin murreasennetutkimuksen pohjois- ja eteläkarjalaisista yksikään ei maininnut Jyvaskyläläistä toisen tavun puolipitkää vokaalia ja pääkaupunkiseutulaisilta murrepiirteestä tuli vain yksi maininta. Syyksi Jyväskylän puolipitkästä vokaalista annettujen mainintojen marginaalisuuteen Palander arveli itäsuomalaisten kohdalla sen, että variantti kuuluu myös heidän murteeseensa ja pääkaupunkiseutulaisten kohdalla vähäiset kontaktit Jyväskylään ja Keski-Suomeen. (Palander 2010: 108–109.) Turussakin Jyväskylän puolipitkä vokaali on heikosti tiedostettu murrepiirre, ja syventävien opintojen harjoittelussa Palanderin tulevaa Turku-tutkimusta varten tekemässäni murreasennekyselyssä 37:stä turkulaisinformantista kukaan ei maininnut puolipitkää vokaalia Jyväskylän tai Keski-Suomen murteen piirteenä. Ylitalon (2004: 419–420) mukaan puolipitkä vokaali on tiedostamaton murrepiirre myös oululaisten keskuudessa. Jyvaskyläläistä puolipitkää vokaalia voi kuitenkin pitää melko hyvin tunnettuna murrepiirteenä, ja Mielikäinen ja Palander (2002: 97.) ovat todenneet, että kansan kielitietoisuudessa (Hämeessä ja Keski-Suomessa) foneettisista ja prosodisista seikoista esiin nousee mm. "venytys" (*Jyvääskylää*).

Toisen tavun puolipitkä vokaali on tunnettu variantti myös Turun puhekielestä. Mielikäisen (2005: 103) jyvaskyläläisopiskelijoilla teettämässä kyselylomakkeessa yksi yleisistä opiskelijoiden Turun murteesta antamista matkimuksista oli kaupungin nimen elatiivimuoto *Turuust*, jossa toisen tavun puolipitkä vokaali edustuu täyspitkänä. Toisen tavun puolipitkää vokaalia tarkoittava Turun murteen "venyttäminen" (esim. *Turuun murretta*) oli murrepiirre, johon myös Palanderin (2010: 47) murrekyselyn informanteista sekä pääkaupunkiseutulaiset että etelä- ja pohjoiskarjalaiset olivat kiinnittäneet huomiota. Syventävien opintojen harjoitteluni murreasennekyselyssä 37:stä turkulaisinformantista neljä oli maininnut jossain muodossa lounaismurteisen puolipitkän vokaalin Turun murteen piirteenä.

4.1.2. Maassamuuttajan asenteet puolipitkää vokaalia kohtaan

Mantilan (1997: 11–22) nykysuomalaisen puhekielen piirteiden viisijakoa mukaillen savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia voisi siis kielitieteen näkökulmasta pitää laaja-alaisena puhekielisyytenä, jonka levikkialuetta on suurin osa Suomen pinta-alasta eli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (ks. Wiik 1985: 304) itämurteiden sekä keski-, pohjois- ja peräpohjalaismurteiden alueet. Kansan kielitietoisuudessa savolaistyyppinen puolipitkä vokaali näyttäytyy taas pikemminkin leimallisena jyvaskyläläisyytenä ainakin hämäläisten, keskisuomalaisten ja muualta Jyväskylään tulevien keskuudessa (mm. Mielikäinen 1997: 89; Arve 2002: 48, 59–63; Mielikäinen–Palander 2002: 97), mutta on tällaisena pikemminkin elävä paikallisuus kuin leimallinen ja kartettava aluepuhekielisyyss.

Omilla informanteillani ainut Jyväskylän tai Keski-Suomen murteen äänne- tai muoto-opin piirre, jonka informantit tunnistivat, oli "vokaalien venytys". Sen tunnisti yleisessä murrekyselyssä seitsemän informanttia kahdeksasta eli MB6:tta lukuun ottamatta kaikki, ja nämä seitsemän informanttia olivat myös kaikkiaan erityisen ylpeitä puheensa jyvaskyläläisyyksistä (ks. edellä s. 55, 71–72). Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali saattaakin toimia eräänlaisena yleiskieliseksi prestiisikielimuodoksi koetun Jyväskylän puhekielen enemmän tai vähemmän tietoisena identifikaatiotunnuksena puhujiensa keskuudessa. Sen avulla erottaudutaan toisesta yleiskielisestä prestiisikielimuodosta eli mahdollisesti arrogantiksi koetusta Helsingin puhekielestä.

Vaikka foneettisista ja prosodisista seikoista esiin nousevatkin mm. intonaatio, eri murteiden "nuotti", "rytmi" ja "venytys" (esim. *Jyvääskylää*) ja poikkeavat ääntämistavat (Mielikäinen–Palander 2002: 97), "venytystä" eli savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia ei välttämättä tunnisteta foneettisena murrepiirteenä omasta tai toisen puheesta etenkään, jos puolipitkä vokaali kuuluu omaan puhekieleen (ks. Nahkola 1987: 166; Ylitalo 2004: 419–420). Tällaista Jyväskylän puhekielen tunnistamista edustavat ne omien informanttieni (MA3, NA4, MA5, NB7 ja NB8) kertomat tarinat, joissa kuvattiin Turkuun muuttamisen jälkeistä oman suhtautumistavan muutosta Jyväskylän puhekieleen. Sellaista erityisesti jyvaskyläläisen puolipitkän vokaalin tiedostamista, jossa sitä ei välttämättä tunnisteta omasta tai toisen puheesta, edustavat ne tarinat, joissa tieto piirteen olemassaolosta on tullut jonkun toisen

huomauttaessa siitä. Informantit NB7 ja NB8 kertoivat havainneensa piirteen alun perin tällä tavalla. Kun tietoisuus Jyväskylän puhekielen murteellisuuksista on syntynyt suurimmalla osalla informanteista (vähintään 5/8) vasta Turkuun muuttamisen jälkeen, tiedostetumpi murrepiirteiden käyttö Jyväskylän puhekieleen identifikoitumisen väli-
neenä on tullut paradoksaalisesti mahdolliseksi vasta Jyväskylästä poismuuton jälkeen. On toki mahdollista, että Jyväskylässä yhä asuville syntyperäisille jyvaskyläläisille, jotka tunnistavat savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin heikommin, piirteen käyttö toimii tiedostamattomamman murre- tai paikallisidentiteetin tai molempien markkerina.

Käsitys siitä, että yleisluontoisella murreasennekyselyllä tunnistettua foneettista tai prosodista murrepiirrettä ei välttämättä tunnisteta omasta tai toisen puheesta, sai vahvistusta myös murrepiirteittäisen asennekyselyni informanttien antamista savolaistyyppistä toisen tavun puolipitkää vokaalia koskevien kysymysten vastauksista. Kysymykset kuuluivat seuraavasti:

1: Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

- A) Mikolla oli pahat mielessä.
- B) Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä.

2: A) Onko 'Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

B) Onko se jyvaskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

D) Kuulostaako se hyvältä?

3: A) Onko 'Mikolla oli pahat mielessä' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

B) Onko se jyvaskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

D) Kuulostaako se hyvältä?

Yleisesti voisi sanoa, että näissä kysymyksissä puolipitkä vokaali oli paljon heikommin tunnistettu kuin Jyväskylän puhekielen piirteitä koskevassa yleisluontoisessa kysymyksessä, jossa siis seitsemän informanttia kahdeksasta mainitsi vokaalien venyttämisen jyvaskyläläisyytenä. Suullisesta imitoinnistani "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" piirteen tunnisti jyvaskyläläisyydeksi vain yksi informantti (MB6), mutta myös toisen informantin (NB8) mielestä tällä vastinparilla oli alueellista vaihtelua siten,

että yleiskielinen tapaus "Mikolla oli pahat mielessä" oli hänen mielestään turkulaisuus. Kaikkiaan tässä vastinparissa ainakin jonkinlaisen eron havaitsi joko kysymyksessä 1 tai kysymyksissä 2 ja 3 kuusi informanttia kahdeksasta (MA1, NA4, MA5, MB6, NB7 ja NB8), mutta pelkän eron havaitsemisessa tiedostamisen voidaan katsoa olevan huomattavasti heikompaa kuin siinä, että seitsemän informanttia kertoi nimenomaan "vokaalien venyttämisen" olevan jyvaskyläläinen murrepiirre, ja näistä neljä antoi juuri *Jyvääskylää*-tyyppisen esimerkin tai matkimuksen. Huomionarvoista tuloksissa on myös se, että imitoinneista piirteen osasi erottaa yleiskielisestä variantista jyvaskyläläisyytenä MB6 eli juuri se informantti, joka ei ollut maininnut vokaalien venytystä Jyvaskylän puhekielen piirteenä yleisiä murrenäkemyksiä kysyttäessä. Tiedostamisessa ei siis ole kysymys pelkästään tiedostetun ja tiedostamattoman välisestä suhteesta, vaan tiedostaminen tapahtuu myös eri ihmisillä eri tavoilla, minkä myös Preston (1996: 40–45) on pannut merkille.

Näitä tuloksia kohtaan pitää kuitenkin esittää se varaus, että havaitsemisen ohella foneettiset ja prosodiset piirteet ovat myös haastavia tuottaa, ja koska olen Jyvaskylän puhekielen alueelta (Jyvaskylästä ja entisestä Jyvaskylän maalaiskunnasta) kotoisin, hankaluuksia on voinut tulla joissakin haastatteluissa erityisesti yleiskielisen variantin tuottamisessa. Esimerkiksi Ylitalo (2004: 420) esittää, että puhuja, jonka idiolektiin puolipidennys kuuluu, ei pysty välttämään sitä, vaikka haluaisikin. Ylitalo (2004: 419–420) liittyy kuitenkin puolipidennyksen välttämisen vaikeuden siihen, että (oululainen) puhuja ei tunnista puolipidennystä foneettisena murrepiirteenä omasta tai muiden puheesta. Itse Jyvaskylästä poismuuttaneena puolipidennystäkin käsittelevän tutkielman tekijänä voisin sanoa, että savolaistyyppinen puolipitkä vokaali on minulle tiedostettu variantti. On toki mahdollista, että imitointini yleiskielisestä variantista vaihtoehdossa "Mikolla oli pahat mielessä" on ollut jossain määrin epäluonnollisen kuuloinen. Tämän vuoksi informantit eivät ole välttämättä tunnistanee piirrettä yleiskieliseksi, helsinkiläiseksi, hämäläiseksi tai eteläpohjalaiseksi, vaikka he muutoin pitäisivät lyhyttä vokaalia edustustapana, joka liittyy johonkin tai useampaan näistä puhekielistä.

Informanteille puolipitkän vokaalin tunnistamisvaikeuksia on voinut tuottaa myös se, että kysymyksissä 2 ja 3 vastinparin esimerkkilauseet "Mikolla oli pahat mielessä" ja "Mikoolle oli pahaat mieele(e)ssä" olivat kysymykseen 1 nähden käännettyssä järjestyksessä. Erityisesti tähän asiaan liittyvät tunnistamisvaikeudet tulivat ilmi MA1:n ja NB7:n vastauksissa. Kysymykseen 1 yleiskieltä puhekielen prestiisinään pitävä MA1

vastasi, että "Mikolla oli pahat mielessä" on oikea tapa sanoa asia, mutta vastauksissaan kysymyksiin 2 ja 3 hän oli sitä mieltä, että vaihtoehto "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" on yleiskielinen ja Suomessa yleinen tapa sanoa asia. MA1:n vastauksia voi siis pitää osittain ristiriitaisina. NB7 taas sanoi vaihtoehdon "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" olevan oikea tapa sanoa, mutta kysymykseen 2 siirryttäessä hän totesi, ettei sittenkään kuule eroa. Vastinparin vaihtoehtojen käännetyllä järjestyksellä on siis ollut jonkinasteista vaikutusta puolipitkän vokaalin tiedostamiseen haastattelutilanteessa ainakin osalla informanteista.

MA1:n ohella yleiskielistä ja murremaantieteen näkökulmasta hämäläis-eteläpohjalaista vaihtoehtoa "Mikolla oli pahat mielessä" piti oikeana tapana sanoa informantit NA4, MA5 ja MB6. Eroa eivät tunnistanee (NA2, MA3) tai kumpaakin vaihtoehtoa oikeina tapoina sanoa asia (NB8) piti kolme informanttia. Kuten jo totesin, NB7 kääntyi savolaistyyppistä puolipitkää (tai pitkää) vokaalia edustavan vaihtoehdon "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" kannalle. Vaikka siis savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin käyttö saattaa toimia Jyväskylässä poismuuttaneellakin identifikaatiotunnuksena, jolla erottaudutaan Helsingin puhekielestä, helsinkiläistä ja yleiskielistä vaihtoehtoa "Mikolla oli pahat mielessä" pidetään silti huomattavasti useammin (4 informanttia 8:sta) oikeana sanomistapana kuin jyväskyläläistä ja savolaistyyppistä vaihtoehtoa "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" (1 informantti 8:sta).

Kysymyksiin 2 ja 3 annetuista vastauksista ensimmäinen huomioni oli se, että yli puolet informanteista (5/8: NA2, MA3, NA4, MA5 ja NB7) oli kuvannut molempia vastinparin vaihtoehtoja täsmälleen samalla tavalla. Näistä kolme (MA3, MA5 ja NB7) oli kuvannut sekä vaihtoehdon "Mikolla oli pahat mielessä" että vaihtoehdon "Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä" yleiskielisyytenä, jota käytetään sekä Jyväskylässä että Turussa ja lisäksi kaikkialla muuallakin Suomessa. Molemmat vaihtoehdot kuulostivat heidän mielestään hyviltä. NA4:n näkemykset vaihtoehdoista olivat muuten samanlaisia MA3:n, MA5:n ja NB7:n kanssa, mutta yleiskielisten sijasta hän piti esimerkkilauseita puhekielisinä. NA2 taas piti MA3:n, MA5:n ja NB7:n tavoin molempia vaihtoehtoja yleiskielisyyksinä, mutta hänen näkemyksensä oli, että näitä yleiskielisyyksiä ei käytetä minkään suomalaisen paikkakunnan murteessa tai puhekielessä, eivätkä ne kuulostaneet hänen mielestään hyviltä.

Savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia edustavaa vaihtoehtoa "Mikoolla olii pahaat

miele(e)ssä" yleiskielisyytenä pitivät myös informantit MA1 ja NB8. MA1 piti tätä vaihtoehtoa MA3:n, MA5:n ja NB7:n tavoin myös yleissuomalaisena puhekielisyytenä, joka kuulostaa hyvältä. NB8:n mukaan vaihtoehto ei kuulu Jyväskylän tai Turun puhekieliin, vaan se on julkiseen kielenkäyttöön liittyvä ja kuulostaa hyvältä. Vaihtoehtoa "Mikolla oli pahat mielessä" NB8 taas kuvasi yleiskieliseksi tai turkulaiseksi tavaksi sanoa asia, mutta hän ei osannut sanoa, onko se jonkin muunkin, laajemman paikan puhetapaan liittyvä. Hänen mielestään vaihtoehto kuulosti hyvältä. MA1 ei osannut sanoa, onko vaihtoehto "Mikolla oli pahat mielessä" yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia. Hänen mielestään vaihtoehto kuulosti oudolta, eikä se ollut minkään paikkakunnan tai alueen puhetapaan liittyvä.

Ainut informantti, joka piti vaihtoehtoa "Mikolla oli pahaat miele(e)ssä" murteellisena, oli MB6. Vaihtoehto oli siis hänen mukaansa jyvaskyläläinen ja keskisuomalainen tapa sanoa asia. Vastaukseksi tämän vaihtoehdon kysymykseen "Kuulostaako se hyvältä?" hän sanoi: "Ei pahaltakaan", minkä olen tulkinnut melko positiiviseksi suhtautumiseksi savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia kohtaan. Vaihtoehtoa "Mikolla oli pahat mielessä" MB6 piti MA3:n, MA5:n ja NB7:n tavoin yleiskielisyytenä, jota käytetään kaikkialla suomen puhekielen muodoissa ja joka kuulostaa hyvältä.

Kaikkiaan informanttien asenteet savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia kohtaan olivat myönteisiä. Piirteen tosin tunnisti jyvaskyläläisenä murrepiirteenä piirteittäisen murreasennekyselyn imitoinneistani informanteista vain MB6, mutta hyvältä sen sanoi kuulostavan seitsemän informanttia eli kaikki muut paitsi NA2. On kuitenkin eri asia pitää jotakin kielenpiirrettä hyvänkuuloisena yleisesti kuin jonkin tietyn murteen erityispiirteenä, ja koska jyvaskyläläinen puolipitkä vokaali oli melko heikosti tiedostettu murrepiirre imitoinneistani, mutta ylivoimaisesti tunnistetuin ja eniten kommentoitu murrepiirre kysyttäessä Jyväskylän ja Turun puhekielten piirteitä, hain tietoa puolipitkään vokaaliin ja vokaalien venytykseen liittyvistä asenteista myös yleisistä murreasennekysymyksistä.

Vokaalien venytys ja puolipitkä vokaali ovat siis kaikkiaan erityisen hyvin tiedostettuja murrepiirteitä, vaikka niitä ei imitoinneistani juurikaan tunnistettu. Informanttien asenteet tätä murrepiirrettä kohtaan olivat lähes poikkeuksetta positiivisia silloin, kun informantti käsitteli piirrettä jyvaskyläläisyytenä tai keskisuomalaisuutena. Puolipitkään vokaaliin liittyi myös ainakin jonkinlaista ja -asteista jyvaskyläläistä

murreidentifikaatiota joko yleisissä murreasenteissa (enemmän tai vähemmän kaikki muut paitsi MB6, ks. edellä s. 55, 71) tai piirteittäisessä murreasennekyselyssä (MB6) kaikilla informanteilla. Pienimuotoisen poikkeuksen positiivisista asenteista teki NA2, jonka suhtautumista puolipitkään vokaaliin voisi sanoa ristiriitaiseksi. Yleisessä murreasennekyselyssä hän kertoi olevansa ylpeä puheensa jyvaskyläläisyyksistä ja että Jyvaskylän puhekielen piirteisiin kuuluu mm. vokaalien venytys (esim. *aaauto* pro *auto*), mutta piirteittäisessä kyselyssä imitointini "Mikooolla olii pahaat mieele(e)ssä" ei kuulostanut hänen mielestään hyvältä.

Asenne savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia kohtaan on siis NA2:lla ainakin jossain määrin ristiriitainen, mutta hyvinkin positiivinen ja identifiointumista sisältävä silloin, kun hän käsitteellistää sitä jyvaskyläläisyytenä. Kaikkien muiden informanttien asenne puolipitkään vokaaliin oli lähes säröttömän positiivinen ja jyvaskyläläistä murreidentiteettiä markkeeraava. Vaikka siis Jyvaskylän kaupunkipuhekielen variaatioon kuului ainakin vielä 1970-luvun lopussa paljon muitakin murteellisuuksia kuin savolaistyyppinen puolipitkä vokaali (mm. Silvennoinen 1980: 89–122), siitä on muodostunut eräänlainen "Jyvaskylä-label" ja sillä kerrotaan Jyvaskylää puhekielessä. Puolipitkään vokaaliin myönteisesti (7/8) ja osittain ristiriitaisesti (1/8) suhtautuvat olisivat muodostaneet yhtä epäsuhtaiset tarkasteluryhmät kuin edellä (ks. s. 66–68) murreidentiteetiltään jyvaskyläläisinä säilyneet (7/8) ja selvästi turkulaistuneet (1/8). En siis tässäkään muodostanut vertailuryhmiä kielenpiirteittäisen variaation kielenulkoisten tekijöiden tarkasteluun, mutta kuvaan sanallisessa muodossa NA2:n ja muiden informanttien puhekielten mahdollisia eroja.

4.1.3. Savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin variaatio

Puolipitkää vokaalia olen tarkastellut nauhoituksistani siten, että korvakuulolta tekemissäni litteraatioissa olen erottanut lyhyen pää- tai sivupainollisen tavun jälkeisistä toisen tavun vokaaleista yleiskielisen lyhyen muodon, puolipitkän savolaistyyppisen muodon, pitkän savolaistyyppisen muodon ja lounaismurteisen muodon, jossa toisen tavun puolipitkään tai pitkään vokaaliin liittyy tonaalinen loppunousu. Eri varianttien esiintymistä olen taulukoinut sekä esiintymämäärät että prosenttiosuudet toisen tavun lyhyen vokaalin kokonaisesiintymämääristä idiolekteittain ja ryhmäkeskiarvoina. Isossa suomen kieliopissa (2005: 45) ei oteta kantaa, onko vieras-

ja slangisanoissa esiintyvä tavutyyppi KKV (esim. *sta-di*, *sna-di*, *kra-vatti*) lyhyt vai pitkä tavu, joten päädyin jättämään tällaiset tapaukset tarkastelun ulkopuolelle.

Vaikka vokaalien kvantiteetin korvakuulolta litteroimisessa väkisinkin vaikuttavat sekä vokaalin absoluuttinen kesto, syntagmaattinen puolipituusprosentti, paradigmaattinen puolipituusprosentti, lauseasema että vokaalin kvaliteetti eli erilaatuiset tonaaliset loppunousut, pyrin karkeasti ottaen jakamaan toisen tavun vokaalin kestoja puolipitkään ja pitkään Wiikin (1985: 295) syntagmaattisen puolipituusprosentin kuusijaon pohjalta. Wiikin jaon kaksi lyhyintä puolipituusprosenttia, joiden kesto on alle 128 % ensitavun vokaalin kestoista, laskin Wiikin tavoin lyhyeksi toisen tavun vokaaliksi. Savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin taas ajattelin edustuvan Wiikin syntagmaattisen kuusijaon kolmella seuraavalla variantilla, joiden kesto on 128–177 % ensitavun vokaalin kestoista ja pitkän vokaalin Wiikin pisimmällä syntagmaattisella variantilla, jonka kesto on yli 177 % ensitavun vokaalin kestoista. Lounaismurteisen puolipitkän ja pitkän vokaalin rajan lyhyeen vokaaliin nähden laitoin myös 128 %:iin.

Korvakuulolta litteroimisessa on tietenkin mahdotonta kuulla rajatapauksissa, joita ovat n. 120–135 %:n ja 170–185 %:n syntagmaattiset toisen tavun vokaalin pituudet, onko kyse lyhyestä vai puolipitkästä tai puolipitkästä vai pitkästä vokaalista. Kvantiteetin ohella myös vokaalien kvaliteetti (mm. prosodia) toimii jatkumon tavoin, joten rajatapauksissa oli toisinaan tulkintakysymys, oliko kyseessä savolainen vai lounaissuomalainen edustustapa. Suomalaisessa sociolingvistiikassa vokaalien kvaliteetin jatkumoluonteisuus ja tarkastelun tulkinnallisuus on pantu aiemmin merkille erityisesti diftongien avartumisen yhteydessä (mm. Virtaranta 1957: 406; Rapola 1966: 360; Salonen 1982: 25–31; Mustanoja 2011: 281–290). Tähän haasteeseen on haettu ratkaisua mm. jakamalla avartuminen viideksi avartuma-asteeksi ja laskemalla avartuma-asteiden keskiarvoja (mm. Salonen 1982). Tällaista keskiarvoihin perustuvaa tarkastelutapaa kohtaan on esitetty myös kritiikkiä (mm. Krook 1999: 171–174; Mustanoja 2011: 283–290), mutta monesti myös kritiikkiä esittäneet tutkijat ovat ottaneet diftongien avartumisen tarkastelun lähtökohdaksi neli- (Krook 1999: 172–173) tai viisiportaisen asteikon (Mustanoja 2011: 282–283).

Kvantiteetin tai kvaliteetin määrittelyssä tarkasteltavien varianttien pituutta tai puolipitkässä vokaalissa tonaalista nousua kuvaavien asteiden määrän lisääminen ei kuitenkaan olisi ollut välttämättä paras keino vastata tulkinnallisuuden haasteeseen,

vaan olisi voinut jopa oikeastaan korostaa tulkinnallisuuden merkitystä. Jos olisin esimerkiksi ottanut tarkasteluni lähtökohdaksi Wiikin (1985: 295) toisen tavun vokaalin variaation syntagmaattisen kuusiportaisen asteikon sellaisenaan, tulkinnallisen alueen koko olisi kasvanut n. 120–135 %:sta ja 170–185 %:sta n. 105–185 %:iin, eikä välimuodoilla olisi ollut lainkaan omaa itsenäistä keston aluetta, joka ei olisi mennyt päällekkäin muiden varianttien tulkinnallisten keston alueiden kanssa. On myös huomattava, että kun puolipitkään vokaaliin liittyy lounais- ja savolaismurteissa kesto mm. hämäläismurteista erottavana jatkumonluonteisena tekijänä ja prosodininen nousu lounaismurteissa savolaismurteista erottavana jatkumonluonteisena tekijänä, tekijöiden tarkasteleminen esimerkiksi viisiportaisilla asteikoilla olisi nostanut varianttien määrän pahimmillaan 25:een ($5 \times 5 = 25$). Näistä syistä päädyin siis tämän tutkielman tarkastelutapaan.

Sekä kvantiteetin jaottelussani että savolaistyyppinen–lounaistyyppinen–vastinparissani on siis tulkinnallinen alue, ja jälkimmäisestä on erikseen todettava, että osasta "savolaistyyppisiä" puolipitkiä ja pitkiä vokaaleita havaitsin myös vähäistä lounaismurteisia tonaalisuutta. Merkitsin nämä kuitenkin savolaistyyppisten joukkoon, sillä mm. Rapola (1966: 360) ja Krook (1999: 159–165) ovat todenneet, että vokaalien kvaliteetin arvioinnissa (difongien avartumisessa) tutkijan murretaustalla on merkitystä. Tämän pohjalta voidaan arvella, että olen Jyväskylän seutukunnalla varttuneena erityisen herkkä kuulemaan puolipitkästä vokaalista vähäisiäkin viitteitä lounaissuomalaisesta tonaalisesta noususta.

Korvakuulolta tekemistäni litteroinneista saamiani tuloksia voidaan siis pitää jossain määrin tulkinnallisina, eikä niitä ole tarkoitettukaan luettavaksi mitenkään ehdottomina. Suuntaa antavina tuloksia voidaan kuitenkin pitää. Tarkempia tuloksia kvantiteetista olisi toki voinut saada foneettisilla mittauksilla, mutta myös niissä on omat rajoituksensa. Suurimmassa osassa foneettisiin mittauksiin perustuvista tutkimuksista ja artikkeleista (mm. Wiik–Lehiste 1968: 569–574; Lehtonen 1970; Ylitalo 2004: 414–422 ja 2009; Toivanen – Suomi – Ylitalo 2005: 182–206) tarkastelun kohteena on tutkijoiden tekemien koelauseiden lukupuhunta. Silloinkin, kun foneettisilla mittauksilla toteutettu puolipitkän vokaalin tutkimus on perustunut murreääniteaineistoon (Leskinen – Lehtonen 1973: 315–328; Wiik 1985: 253–317), siinä on jouduttu tekemään erilaisia aineiston rajauksia, sillä mingogrammi- tai dupleksioskillogrammikäyristä (tai Praat-ohjelman tietokonekäyristä) on toisinaan mahdotonta erottaa esim. vokaalienvälisen *j*:n

(esim. *oja*) tai *h:n* (esim. *uho*) ja toisen tavun vokaalin tarkkaa rajaa (Leskinen – Lehtonen 1970: 316; Wiik 1985: 254–255). Wiikin (1985: 255) mukaan tällaisia konsonantteja ovat myös *v* (esim. *ovi*, *kuva*) ja *r* (esim. *ura*, *pora*) ja Lehtosen (1970: 53–58) mukaan *s* (esim. *tosi*, *iso*), *n* (esim. *uni*, *koni*) ja *m* (esim. *oma*, *komistus*). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että foneettisiin mittauksiin perustuvissa puolipitkän vokaalin tutkimuksissa osa äänneympäristöistä, joilla saattaa olla kielensisäistä merkitystä toisen tavun vokaalin kestoon, on jätettävä tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkielmani lähtökohdat ovat identiteettien ja puhekielen välisen suhteen tarkastelussa, ja päädyin näin ollen korostamaan puolipitkän vokaalin tarkastelutavassani ennemminkin autenttisuutta kuin tarkkuutta, toisin kuin murrepiirteittäisten asenteiden tarkastelussa. Tämän vuoksi olenkin tehnyt litteraationi korvakuulolta, jolloin olen voinut mahdollistaa hieman epätarkkaan taulukointiini myös foneettisissa mittauksissa epäselvät tapaukset, joita ovat mm. toisen tavun vokaali *j:n*, *v:n*, *h:n*, *r:n*, *s:n*, *n:n* ja *m:n* jälkeisessä asemassa. Ehkäpä puolipitkää vokaalia voisi tarkastella jossain foneettisia mittauksia ja epäselvien tapausten korvakuulolta litteroimista yhdistelemällä, mikä parantaisi jossain määrin tarkastelun tarkkuutta tähän tutkielmaan verrattuna, mutta ei rajaisi tarkastelun laaja-alaisuutta ja sitä kautta autenttisuutta. Tässä tutkielmassa kuitenkin yksittäisten "väärin" tulkintojen mahdollista merkityksellisyyttä kaventaa tosin se, että lyhyen ensitavun jälkeistä toisen tavun vokaalia esiintyy puhutussa kielessä todella paljon. Alle kolmen tunnin keskustelupuhenuhoituksissani toisen tavun vokaalin eri varianttien esiintymiä oli haastateltavien puheessa yhteensä yli 2500, mikä ylitti kaksinkertaisesti toisen frekventtinä pidetyn kielenpiirteen eli A-loppuisten paikallissijojen yhteenlasketut esiintymämäärät.

Seuraavasta taulukosta löytyvät lyhyen ensitavun jälkeisen toisen tavun yksittäisvokaalin eri varianttien esiintymämäärät ja prosenttiosuudet kokonaismääristä idiolekteittain ja ryhmäkeskiarvoina. Lyhyt muoto on yleiskielinen variantti (*Jyväskylä*), Puolipitkä st. savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin variantti (*Jyv'äskyl'ä*), Pitkä st. savolaistyyppisen pitkän vokaalin variantti (*Jyvääskylää*) ja pitkä lm. lounaismurteisen puolipitkän (*Turûs*) tai pitkän (*Turuûs*) vokaalin variantti, johon kuuluu tonaalinen loppunousu.

	Lyhyt muoto		Puolipitkä st.		Pitkä st.		Pitkä lm.		Yht.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N
MA1	130	24,5	296	56,0	103	19,5	0	*(0)	529
NA2	85	26,3	167	51,7	71	22,0	0	(0)	323
MA3	73	35,4	97	47,1	36	17,5	0	(0)	206
NA4	23	(10)	127	58,0	67	30,6	2	(1)	219
MA5	41	13,7	160	53,3	99	33,0	0	(0)	300
Ryhmä A Yht.	352	22,3	847	53,7	376	23,8	2	(0)	1577
MB6	34	14,5	151	64,3	50	21,3	0	(0)	235
NB7	28	(10)	135	50,2	105	39,0	1	(0)	269
NB8	98	21,8	273	60,7	79	17,6	0	(0)	450
Ryhmä B Yht.	160	16,8	559	58,6	234	24,5	1	(0)	954
Kaikki Yht.	512	20,2	1406	55,5	610	24,1	3	(0)	2531

Taulukko 3*: Lyhyen ensitavun jälkeisen tavun lyhyen vokaalin edustustavat idiolekteittain ja Turussa asutun ajan perusteella laskettuina ryhmäkeskiarvoina.

* Jos esiintymämäärä on jäänyt alle 30:n, olen laittanut variantin prosenttiosuuden sulkuihin, enkä ole merkinnyt kymmenesosaprosentteja. Näin siksi, koska pienessä aineistossa sattuman merkitys saattaa olla suuri. Samaa merkintätapaa olen käyttänyt muissakin toisen tavun vokaalin taulukoissa.

Taulukosta voidaan havaita, että savolaistyyppinen puolipitkä vokaali oli säilynyt pää- tai valtaedustuksena kaikilla informanteilla, mutta eri informanteilla oli jonkin verran vaihtelua sen suhteen, oliko savolaistyyppinen vokaali toisen tavun lyhyen vokaalin pää- (MA1, NA2, MA3 ja tietyin varauksin NB8) vai valtaedustuksena (NA4, MA5, MB6 ja NB7). Yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden välistä eroa (5,5 %) savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin edustuksissa ei voida pitää ainakaan kovin merkittävänä etenkin, kun osa erosta voi selittyä lyhyen ja puolipitkän vokaalin välisten rajatapausten tulkinnallisuudella ja kun idiolektittaiset erot olivat huomattavasti ryhmäkeskiarvojen eroa merkittävämpiä.

Yli viisi vuotta Turussa asuneista löytyivät informanttiryhmän ainut murreidentiteetiltään turkulaistunut informantti MA3, joka oli myös ainut lingvisti ja jonka savolaistyyppisten edustusten prosentuaalinen osuus toisen tavun vokaalin kokonaismäärästä oli informanttiryhmän pienin (yht. 64,6 %) ja ainut savolaistyyppiseen puolipitkään vokaaliin osin ristiriitaisesti suhtautuva informantti NA2, jonka savolaistyyppisten edustusten osuus oli ryhmän toiseksi pienin (yht. 73,7 %). NA2:n ja MA3:n muita informantteja pienemmät savolaistyyppisten varianttien osuudet selittyvät puhtaasti puhekielen yleiskielistymisellä, sillä lounaismurteisia variantteja heiltä ei löytynyt lainkaan. Jos nämä murreidentiteetiltään tai asenteiltaan

muista erottuvat informantit NA2 ja MA3 jätettäisiin ryhmätarkastelun ulkopuolelle, yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden toisen tavun vokaalin eri varianttien suhteelliset osuudet ja idiolektittainen variaatio olisivat keskenään lähes identtiset.

Savolaistyyppisen vokaalin pää- ja valtaedustuksen välisen rajan olen määritellyt Baileyn (1973: 65–109) sekä William Wangin ja Chin-Chuan Chengin (1977: 86–87) S-käyrämallin vaihtoehtoisen variantin hitaan etenemisen alkuvaiheen ja nopean etenemisen keskivaiheen rajan mukaisesti 20 %:ksi. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi Baileyn (1973: 77) mallissa hitaan alkuvaiheen ja nopean keskivaiheen välillä on kaksi rajapyykkiä, joista ensimmäinen kulkee jo 10 %:ssa. Tämän 10 %:n rajapyykin olivat ylittäneet yleiskielisissä varianteissa kaikki informantit.

Maassamuuttajan mahdollista kielenmuutosta kuvatessa on tulopaikkakunnalla asutun ajan lisäksi otettava huomioon se, millaiset ovat lähtö- ja tulopaikkakuntien kielimuodot. Tähän tarkoitukseen käytin Wiikin (1985: 298–306) syntagmaattisen puolipituusprosentin mukaisia toisen tavun lyhyen vokaalin keston varianttien levikkikarttoja ja Itkosen (1964: 31) karttaa suomen murteista päällekkäisvertailuna. Vertailun perusteella näyttäisi siltä, ettei Jyväskylässä ja Turussa esiinny yleiskielisiä, lyhyitä (toisen tavun vokaalin pituus alle 128 % ensitavun vokaalista) variantteja lainkaan. Wiikin (1985: 298–306) levikkikartat perustuvat kuitenkin murreaineistoihin, jotka on kerätty viimeistään 1960-luvulla (ks. Wiik 1985: 254), eikä niissä ole siis voitu ottaa huomioon niitä muutoksia, joita on sittemmin mahdollisesti tapahtunut Jyväskylän ja Turun nykypuhekielten muodoissa. Siihen, että informanttien yleiskieliset variantit kuvaisivat maassamuuton jälkeen tapahtunutta kielenmuutosta, on siis syytä suhtautua pienellä varauksella, vaikka idiolektittaisia eroja voidaankin pitää Baileyn (1973: 65–109) haitarimaisen etenemisen teoreettisen mallin pohjalta merkinä käynnistyneestä kielenmuutoksesta.

Mahdollista kielenmuutosta osoittavista varianteista yleiskielinen lyhyt muoto oli lähes yksinomainen (512/515), ja lounaismurteisia puolipitkiä vokaaleita esiintyi vain muutamassa yksittäisessä tapauksessa kahdella informantilla (NA4: 2 tapausta ; NB7: 1 tapaus). Tällöin lounaismurteisten varianttien esiintyminen puhekielessä saattaa selittyä tilanteiseen vaihteluun liittyvillä tekijöillä, kuten puheenaiheella tai ironian käytöllä. Kaikki lounaismurteiset variantit tulivat lekseemin *Turku* taivutusmuodoista. Lappalaisen (2001: 89) näkemys siitä, ettei muuttaja omaksu lähtöpaikkakuntansa

leimallisten murrepiirteiden tilalle kovinkaan helposti tulopaikkakunnan suppea-alaisia kielenpiirteitä, näyttäisi pitävän siis melko hyvin paikkansa myös Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden toisen tavun vokaalin osalta. Sen sijaan Turkuun muuttaneilla on vähän merkkejä savolaistyyppisestä toisen tavun puolipitkästä tai pitkästä vokaalista luopumisesta. Turussa asutulla ajallakaan ei näytä olevan merkittävää vaikutusta savolaistyyppisen ja yleiskielisen variantin esiintymien väliseen suhdeluukuun, ja myös pitkä savolaistyyppinen variantti on yleiskielistä varianttia hieman tai vähän yleisempi sekä yli että alle viisi vuotta Turussa asuneilla.

Jatkumoluonteisen toisen tavun vokaalin tonaalisen nousun käsitteleminen lounaismurteisen ja savolaistyyppisen edustuksen välisenä joko–tai-kysymyksenä ei kuitenkaan kuvaa ilmiötä kattavasti. Kuten olen edellä todennut (s. 93), joissakin savolaistyyppisiksi puolipitkiksi vokaaleiksi taulukoimissani tapauksissa havaitsin myös hieman lounaismurteisia tonaalisia piirteitä, eivätkä nämä tapaukset rajoittuneet koskemaan pelkästään lekseemin *Turku* taivutusmuotoja. Rapolan (1966: 360) ja Krookin (1999: 159–165) esitykset tutkijan murretaustan merkityksestä vokaalien kvaliteetin arvioinnissa (difongien avartumisessa) sai minut lopulta laittamaan nämä tapaukset savolaistyyppisten puolipitkien vokaalien joukkoon. Saattaa nimittäin hyvinkin olla, että lounaismurteiselta paikkakunnalta kotoisin oleva murretutkija olisi tulkinut nämä tapaukset tai osan niistä korvakuulolta täysin savolaistyyppisiksi. En kuitenkaan lähtenyt hakemaan toista näkökulmaa litteraatioihin, sillä useamman ihmisen tekemässä litteraatiossa tulkinnallisuuden merkitys saattaa toisinaan jopa kasvaa. Joka tapauksessa vähänkään lounaismurteisten tonaalisten puolipitkien vokaalien kokonaismäärät olisivat jääneet korkeintaan muutamaan prosenttiin kokonaisedustuksista.

Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla savolaistyyppinen puolipitkä vokaali näyttäisi siis olevan hyvin säilyvä murrepiirre, ja yleiskielisimmällekkin kannalle kääntyneellä informantilla MA3 savolaistyyppisen vokaalin osuus kaikista toisen tavun vokaaleista on n. 2/3. Turussa asutulla ajalla ei näyttäisi olevan juurikaan merkitystä piirteen suhteelliseen edustukseen, vaan yleisesti ottaen variaatiota selittävinä tekijöinä näyttäisivät olevan murreidentiteetti ja asenteet savolaistyyppisestä vokaalista, sillä ainut murreidentiteetiltään turkulaistunut informantti MA3 käyttää suhteellisesti vähiten ja savolaistyyppisen vokaaliin ristiriitaisesti suhtautuva NA2 toiseksi vähiten savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia puhekielessään. Murreidentiteetti ja -asenteet eivät kuitenkaan selitä kaikkea variaatiota, sillä kahden informantin perusteella ei ehkä

kannata tehdä kovin pitkälle vietyä johtopäätöksiä ja idiolektittaista variaatiota löytyy myös muiden informanttien kuin NA2:n ja MA3:n osalta. Loput informantit jakautuvat karkeasti ottaen kahteen ryhmään, joista ensimmäisessä yleiskielisten varianttien osuus on 20–25 % ja johon kuuluu kaksi informanttia (MA1 ja NB8). Toisessa ryhmässä yleiskielisten varianttien osuus on taas 10–15 %, ja siihen kuuluu neljä informanttia eli NA4, MA5, MB6, ja NB7.

Informanttiryhmän naiset ja miehet jakautuvat niin tasaisesti yleiskielisen variantin osuuksien pohjalta tehtyihin ryhmiin, että en katsonut tarpeelliseksi tehdä mahdollisia sukupuolieroja kuvaavaa taulukkoa. Edellisestä kappaleesta voi havaita, että naisia ja miehiä on jokaisessa ryhmässä yhtä paljon. On kuitenkin huomattava, että jokaisen ryhmän sisällä miesten yleiskielisen toisen tavun vokaalin variantin osuus on aavistuksen suurempi kuin naisten vastaava (ks. edellä taulukko 3, s. 95), ja idiolektittaiten keskiarvojen keskiarvoilla laskien yleiskielisten varianttien osuus on miehillä 22 % ja naisilla 17,3 %. Ero on siis noin 5 %, mitä ei voi pitää vielä kovinkaan merkittävänä varsinkaan, koska yleiskielisen ja puolipitkän savolaistyyppisen vokaalin välinen raja on korvakuulolta tulkinnallinen. Tässäkin informanttiryhmän lingvistin MA3:n jättäminen tarkastelun ulkopuolelle tasoittaisi eroa huomattavasti. Tällöin miesten yleiskielisten varianttien osuudeksi jäisi 17,6 %, ja miesten ja naisten välinen ero olisi käytännössä nolla (tarkalleen 0,3 %).

Paikallisidentiteetilläkään ei näytä olevan juuri mitään vaikutusta siihen, kuinka eri informantit käyttävät savolaistyyppisiä, yleiskielisiä ja lounaismurteisia toisen tavun lyhyen vokaalin variantteja. Seuraavan sivun taulukossa 4 olen ryhmitellyt informantit paikallisidentifikaation mukaisesti jyväskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneisiin (MA1, MA3, MB6 ja NB7) ja paikallisuudeltaan turkulaistuneisiin (NA2, NA4, MA5 ja NB8). Muuten merkintätavat ja niiden merkitykset ovat samat kuin taulukossa 3.

Taulukosta voi havaita, että itse asiassa paikallisuudeltaan turkulaistuneiden ryhmässä suositaan hieman jyväskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneitä enemmän savolaistyyppisiä variantteja, vaikka ryhmien välinen ero (2,3 %; JKL-ryhmä 78,5 % ja Turku-ryhmä 80,8 %) voidaankin selittää tilastollisilla seikoilla ja korvakuulolta litteroimisella. Molempien ryhmien idiolektittaiset erot ovat pitkälti samanlaisia. Jyväskyläläisryhmästä löytyy myös informanttiryhmän lingvisti MA3, jonka toisen tavun vokaalin variaatiolla selittyy jyväskyläläisryhmän hieman isommat idiolektittaiset

erot ja jonka jättäminen tarkastelun ulkopuolelle nostaisi jyvaskyläläisryhmän savolaistyyppisten varianttien edustuksen muutaman prosenttiyksikön turkulaistuneen ryhmän edustusta korkeammalle tasolle. Tämäkin ero tosin voidaan selittää puhtaasti tilastollisilla seikoilla.

	Lyhyt muoto		Puolipitkä st.		Pitkä st.		Pitkä lm.		Yht.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N
MA1	130	24,5	296	56,0	103	19,5	0	(0)	529
MA3	73	35,4	97	47,1	36	17,5	0	(0)	206
MB6	34	14,5	151	64,3	50	21,3	0	(0)	235
NB7	28	(10)	135	50,2	105	39,0	1	(0)	269
JKL-ryhmä	265	21,4	679	54,8	294	23,7	1	(0)	1239
NA2	85	26,3	167	51,7	71	22,0	0	(0)	323
NA4	23	(10)	127	58,0	67	30,6	2	(1)	219
MA5	41	13,7	160	53,3	99	33,0	0	(0)	300
NB8	98	21,8	273	60,7	79	17,6	0	(0)	450
Turku-ryhmä	247	19,1	727	56,3	316	24,5	2	(0)	1292
Kaikki Yht.	512	20,2	1406	55,5	610	24,1	3	(0)	2531

Taulukko 4: Lyhyen ensitavun jälkeisen tavun lyhyen vokaalin edustustavat idiolekteittain ja paikallisidentiteetin mukaisina ryhmäkeskiarvoina.

Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali oli erityisen hyvin tunnistettu ja tiedostettu Jyvaskylän puhekielen piirteenä, ja tiedostamista koskevan ryhmäjaottelun tein sen pohjalta, oliko tämä murrepiirre hyvin (MA3, NA4, MA5 ja NB7) vai osittain tai kohtuullisesti (MA1, NA2, MB6 ja NB7) tiedostettu murrepiirre. Seuraavan sivun taulukkoon 5 jaottelun olen tehnyt tiedostamisen asteen pohjalta, ja etualaryhmä tarkoittaa niitä, jotka tunnistivat kyselyissä jyvaskyläläisen puolipitkän vokaalin hyvin ja taka-alaryhmä niitä, jotka tunnistivat piirteen kohtuullisesti. Muut merkintätavat ja niiden merkitykset ovat samoja kuin taulukoissa 3 ja 4.

Taulukon perusteella tiedostamisen asteella ei näyttäisi olevan juuri mitään vaikutusta toisen tavun lyhyen vokaalin variaatioon, vaikka taulukkoa lukisi kirjaimellisesti. Etualan ja taka-alan ryhmien eri varianttien suhteellisten osuuksien keskiarvot ovat lähes täsmälleen samanlaiset, ja yksilökohtaisten edustusten hajontakin on suunnilleen samaa tasoa. Informanttiryhmän lingvistin eli MA3:n jättäminenkin tarkastelun ulkopuolelle ei juurikaan muuta tilannetta, sillä idiolektittaisten savolaistyyppisten

varianttien keskiarvojen ryhmäkeskiarvoilla laskettuna etualan ja taka-alan ryhmien eroksi tulee vain 3,4 % (etalan ryhmä ilman MA3:a 84,4 % ; taka-alan ryhmä 81 %, huom. laskentatapa erilainen kuin taulukossa, jossa ryhmäkeskiarvot laskettu esiintymämääristä).

	Lyhyt muoto		Puolipitkä st.		Pitkä st.		Pitkä lm.		Yht.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N
MA3	73	35,4	97	47,1	36	17,5	0	(0)	206
NA4	23	(10)	127	58,0	67	30,6	2	(1)	219
MA5	41	13,7	160	53,3	99	33,0	0	(0)	300
NB8	98	21,8	273	60,7	79	17,6	0	(0)	450
etuala-ryhmä	235	20,0	657	55,9	281	23,9	2	(0)	1175
MA1	130	24,5	296	56,0	103	19,5	0	(0)	529
NA2	85	26,3	167	51,7	71	22,0	0	(0)	323
MB6	34	14,5	151	64,3	50	21,3	0	(0)	235
NB7	28	(10)	135	50,2	105	39,0	1	(0)	269
taka-ala-ryhmä	277	20,4	749	55,2	329	24,3	1	(0)	1356
Kaikki Yht.	512	20,2	1406	55,5	610	24,1	3	(0)	2531

Taulukko 5: Lyhyen ensitavun jälkeisen tavun lyhyen vokaalin edustustavat idiolekteittain ja tiedostamisen asteen mukaisina ryhmäkeskiarvoina.

Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali on siis maassamuuttajilla hyvin säilynyt Jyväskylän puhekielen piirre, ja tarkastelemillani Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla savolaistyyppiset variantit olivat valta- tai pääedustuksena lyhyen ensitavun jälkeisestä vokaalista. Savolaistyyppisten varianttien osuus kielenpiirteen kokonaisesiintymämäärästä aineistossani oli noin 80 %. Toisen tavun vokaalin variaatiota tarkastelemistani kielenulkoisista tekijöistä näyttäisi selittävän parhaiten murreidentiteetti ja piirteittäiset murreasenteet. Sen sijaan Turussa asuttulla ajalla, sukupuolella, paikallisidentiteetillä tai piirteen tiedostamisella ei näyttäisi olevan juurikaan tekemistä toisen tavun vokaalin variaation kanssa, eikä kielenulkoisilla tekijöillä pysty selittämään kaikkea toisen tavun vokaalin variaatiota. Kielensisäisten tekijöiden (esim. toisen tavun vokaalin variaatio eri sanarakenteissa ja äänneympäristöissä) ottaminen mukaan tarkasteluun olisi voinut myös syventää ja tarkentaa huomioitani kielenulkoisista tekijöistä, vaikka toisaalta osa variaatiosta voi selittyä yksinkertaisesti S-käyrämallilla ja sillä, että kahden kieliyhteyden sisällä toimivilla informanteilla diffuusion yksilökohtaiset erot ovat luonnollisia.

4.2. Paikallissijojen A:n loppuheitto

4.2.1. Yleistä

Suomen kielessä voidaan katsoa olevan joko kahdeksan (ISK 2005: 1175) tai yhdeksän (Leino 1989: 58; Ikola 2001: 30) paikallissijaa. Varsinaisia tai yhteisiä paikallissijoja on kuusi ja niitä ovat sisäpaikallissijat inessiivi (esim. *metsässä*), elatiivi (*metsästä*) ja illatiivi (*metsään*) ja ulkopaikallissijat adessiivi (*metsällä*), ablatiivi (*metsältä*) ja allatiivi (*metsälle*) (Leino 1989: 58; Ikola 2001: 30–31; ISK 2005: 1187). Pronominin *se* inessiivin tunnuksena on *ssA*-pääteen sijasta essiivinmuotoinen *-nA* (essiivi *sinä*, inessiivi *siinä*) ja elatiivin tunnuksena *stA*-pääteen sijasta partitiivinmuotoinen *-tA* (partitiivi *sitä*, elatiivi *siitä*) (Ikola 2001: 47; ISK 2005: 129, 715).

Pirkko Leino (1989: 58) ja Osmo Ikola (2001:30) käyttävät essiivistä (esim. *kotona*, *luona*), partitiivista (*kotoa*, *luota*) ja translatiivista (asetuin *taloksi*, *luokse*) nimitystä yleiset paikallissijat, sillä alun perin niillä on ilmaistu paikallisuutta. Isossa suomen kielipissa (2005: 1174–1175, 1181–1182, 1186–1188) lähdetään taas siitä, että suomen nykyisissä kielimuodoissa partitiivin keskeisin tehtävä on toimia objektin sijana, ja näin se rajataan kielipillisiin sijamuotoihin ja paikallissijojen ulkopuolelle. Sen sijaan essiivin tehtävänä nähdään ajanilmausten olosijaisena adverbina (esim. *tiistaina*, *tänä kesänä*) ja jonakin tai jonkinlaisena olemisen kuvaajana toimiminen (esim. *Kari toimi opettajana*. *Tuoreena* *pulla tuoksuu ihanalta*), ja translatiivin tehtäväksi katsotaan joksikin tai jonkinlaiseksi tulemisen kuvauksen sijana toimiminen (esim. *Raimo valmistui lääkäriksi*. *Tilanne kääntyi lopulta paremmaksi*). Näin niitä kutsutaan abstrakteiksi paikallissijoiksi. (ISK 2005: 860–861, 927–931, 1175, 1187–1188, 1206–1208.) Kaikkiaan A-loppuisia paikallissijoja on siis viisi tai kuusi eli essiivi, inessiivi, elatiivi, adessiivi, ablatiivi ja mahdollisesti partitiivi, mutta tässä tutkielmassa keskityn yleisiin eli varsinaisiin A-loppuisiin paikallissijoihin eli inessiiviin, elatiiviin, adessiiviin ja ablatiiviin. Näiden keskeisin tehtävä on lokatiivisen paikallisuuden osoittaminen.

Inessiivissä ja adessiivissa on suomen murteissa ja nykypuhekielen muodoissa kolme varianttia eli *ssA/lla* (esim. *tuolla metsässä*), *sA/la* (esim. *tuola metsäsä*) ja loppuheittoinen *s/l* (esim. *tuol metsäs*) (mm. Ojansuu 1901:168–171; Kettunen 1940: kartat 104 ja 131; Kurki 2005: 134–136). Elatiivissa ja ablatiivissa vaihtoehtoisia variantteja on taas kaksi eli yleiskielinen *stA/ltA* (esim. *täältä Turusta*) ja

loppuheittoinen *st/lt* (esim. *täält Turuust*) (mm. Ojansuu 1901: 169–170; Salomaa 1979: 122–125, 130–133). Nämä variantit eivät kuitenkaan kata vielä kaikkea A-loppuisten paikallissijojen variaatiota.

Eteläpohjalaisista murteista tunnetaan *hnA*-tyyppinen inessiivi, jonka esiintymisala rajoittuu pronomineihin missä, jossa ja kussa (*mihnä, johna, kuhna*) sekä possessiivi-suffiksillisiin nomineihin (esim. *tuvahnani, kärehnäsi, maahnansa*) (mm. Aminoff 1871: 264; Kettunen 1940: kartta 104; Kurki 2005: 134). *hnA*-inessiivin rinnalla käytetään Etelä-Pohjanmaalla myös *snA*-inessiiviä (Rapola 1966: 241–243). Kanssa-adverbi edustuu taas Kettusen kartaston perusteella suomen murteissa monenlaisilla varianteilla. Tyyppien *kañh*, *kañs* ja *kaas* esiintymisala on pääosiltaan sama kuin *hnA*-tyyppisen inessiivin, ja *kañh*, *kañs* ja *kaas*-tyyppistä inessiiviä esiintyy myös jonkin verran muiden varianttien rinnalla Torniojokilaaksossa ja sydänhämäläisten murteiden lounaisosassa Tampereelta lännenpuolella etelään. Yläsatakunnan murteiden luoteisosassa eli Ikaalisen seudulla kanssa-adverbi edustuu *ka-*, *kas-* ja *kah*-varianteilla. Kaakkoishämäläismurteiden kaakkoisosassa eli Kotkan, Haminan ja Kouvolan seuduilla sekä Sulkavalta Kangaslammelle edustustapoina on *kaa* ja *kää*. (Kettunen 1940: kartta 117.)

Proadverbit siellä ja tuolla edustuvat hämäläisissä, eteläpohjalaisissa ja satakuntalaisissa murteissa osittain varianteilla *siä* ja *tua* (Virtaranta 1957: 410–411; Rapola 1966: 266; Mustanoja 2011: 287–290). Samantyyppinen tapaus *vuo* löytyy Heikki Ojansuulta (1901: 77) vuosi-substantiivin essiivistä vuonna myös lounaismurteiden alueelta Muurlasta. Pertti Virtaranta (1957: 411) ja Rapola (1966: 266) ovat arvelleet muotojen *siä* ja *tua* syntyneen sanansisäisen *ell*-aineksen kadon kautta (esim. *siellä* → *sielä* → *sieä* → *siä*). Tällöin kyse ei olisi A:n loppuheitosta. Mustanoja (2011: 288) on todennut, että kansan kielinäkemyksestä käsin variantit *siä* ja *tua* näyttäytyvät taas loppuheiton kautta syntyneiksi (esim. *siellä* → *siällä* → *siäl* → *siä*). Tästä näkökulmasta *siä* ja *tua* kuuluisivat A:n loppuheiton piiriin. Kielihistorian näkökulmasta Virtarannan (1957: 411) ja Rapolan (1966: 266) teoriaa asettavat kyseenalaiseksi taas Ojansuun (1901: 77) esimerkkitapaus *vuo* ja Virtarannan (1957: 410–411) omat esimerkkitapaukset *sie*, *sie*, *tuo* ja *tuä*, mutta on todettava, ettei nykytietämyksen perusteella sisäheiton tai loppuheiton teorioista kumpaakaan voi todistaa oikeaksi.

Inessiivin, elatiivin, adessiivin ja ablatiivin nykysuomen puhekielen varianttien on todettu muodostuneen alun perin varhaiskantasuomen muodoista *snA*, *stA*, *lnA* ja *ltA*

(mm. Lönnrot 1841: 34–37; Ahlqvist 1863: 21–32; Setälä 1899: 407–412; Rapola 1966: 238–244). Elias Lönnrot (1841: 35–37) ja Setälä (1899: 409–411) ovat esittäneet sisä- ja ulkopaikallissijojen muodostumisen (*snA/lnA* → *ssA/llA*) lähteneen käyntiin *se-* (*si-*) ja *le-* (*li-*)johtoisista sanoista, joihin on liittynyt essiivin *nA-* tai partitiivin *tA-*pääte (esim. *päälenä* → *päälnä* → *päällä*; *puusena* → *puusna* → *puussa*; *puuleta* → *puulta*; *pääsetä* → *päästä*), ja joista paikallissijat ovat levinneet muihin sanoihin. Geminaatta-konsonantin yksinäisvokaalisen variantin (*sA/lA*) Ojansuu (1913: 12) on arvellut kehittyneen puolipitkistä *ʼs-* ja *ʼl-*konsonanteista (esim. *metsässä* → *metsäʼsä* → *metsäsä*).

Sen sijaan loppuheiton äännehistoriallisesta kehityksestä (*ssA/sA* → *s* ja *llA/lA* → *l*) ei ole juurikaan esitetty teorioita, minkä lisäksi on huomioitava mm. Rapolan (1966: 238–244) esittämä kritiikki Lönnrotin, Setälän ja Ojansuun teorioita kohtaan. Joka tapauksessa A-loppuisten paikallissijojen nykysuomen variaatio voidaan palauttaa varhaiskantasuomeen tai loppuheittoisten varianttien osalta aikaan, jolloin itämerensuomalaiset kielet olivat juuri erkaantuneet toisistaan. Kehityksen kronologinen suunta taas on ollut mitä todennäköisimmin inessiivissä ja adessiivissa muodoista *snA* ja *lnA* muotoihin *ssA* ja *llA*, niistä edelleen muotoihin *sA* ja *lA* ja viimein loppuheittoisiin muotoihin *s* ja *l* (elatiivissa *st* ja ablatiivissa *lt*). (Lönnrot 1841: 34–37; Ahlqvist 1863: 21–32; Setälä 1899: 407–412; Ojansuu 1901: 168–171; Rapola 1966: 238–244.) On kuitenkin huomattava, että paikallissijat edustavat kielessämme niin vanhoja kerrostumia, että joissakin suomen puhekielen muodoissa on saattanut hyvinkin tapahtua toisinaan myös toiseen suuntaan kulkenutta kehitystä.

Rapola (1990 [1947]: 69–70; 1966: 240) jakaa inessiivin variaatiolla suomen murteet karkeasti itämurteiseen *ssA*-alueeseen (esim. *kirkossa*, *kylässä*) ja länsimurteeseen *sA*-alueeseen (esim. *kirkosa*, *kyläsä*). Ongelmalliseksi Rapolan jaottelun tekee se, että jo 1900-luvun alkupuolen suomen murteissa inessiivin *s*-variantti (esim. *kirkos*, *kyläs*) oli laajemmalle ja väestöpohjaltaan tiheämmälle alueelle levinnyt kuin *sA*-variantti (Kettunen 1940: kartta 104; Rapola 1990 [1947]: 71; Wiik 2006: kartat 117,143), ja lisäksi inessiivin eri varianttien levinneisyydellä on leksikaalista vaihtelua (ks. Kettunen 1940: kartat 104, 117; Wiik 2006: kartat 117, 142–144). Rapola (1966: 240) huomauttaakin, että hänen itä–länsi-jaotteluunsa on syytä suhtautua eräin varauksin, mutta toteaa samalla, että läntisen *sA*-variantin ja itäisen *ssA*-variantin kahtiajako näkyy myös Etelä-Suomen *s*-variantin alueella omistusliitteellisissä muodoissa (lännessä *kyläsäni*, idässä *kylässäni*).

Inessiivin omistusliitteelliset muodot ovat kuitenkin vain pieni osa A-loppuisten paikallissijojen variaatiota, joten niiden pohjalta ei ehkä kannata tehdä kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä eri varianttien ensi- ja toissijaisuudesta. Esimerkiksi ns. sandhiloppuheiton perusteella voisi väittää, että suomen nykypuhekielen muodoissa *s*-(*n*-)inessiivi ja *l*-adessiivi ovat nykyvarianteista ensisijaisia ja *ssA*-, *lIA*-, *sA*- ja *lA*-variantit (se-pronominin inessiivissä *nA*-variantti) analogisia palautuksia. Tällainen teoria olisi kylläkin melko kaukaa haettu, eikä sen puolesta puhuisi sandhiloppuheiton lisäksi oikeastaan minkäänlainen todistusaineisto. Sandhiloppuheitto koskee tiettyjen olla- ja ei-verbien edellä esiintyvien pronominien ja adverbien A-loppuisia paikallissijaisia muotoja (esim. *mul on*, *siin ei oo*, *tos on*), ja se on yleinen kaikissa suomen murteissa (Mielikäinen 1991: 40–41).

Sen sijaan inessiivin ja adessiivin samanaikainen *ssA/lIA*–*sA/lA*–*s/l*-variaation tarkastelu muuttaa kuvaa A-loppuisten paikallissijojen alueellisen variation luonteesta Rapolan (1990 [1947]: 69–70; 1966: 240) itä–länsi-jaotteluun nähden. *s*-inessiivin ja *l*-adessiivin ydinalueet ovat suunnilleen samanlaiset, ja niihin kuuluu lounaismurteet, Turun ylämaan murteet, Someron–Somerniemen murteet, Länsi-Uudenmaan murteet, kaakkoishämäläiset murteet, kaakkoismurteet ja Uusimaa ja *s*-inessiivissä lisäksi lounaisten välimurteiden pohjoisosat, valtaosa Ylä-Satakunnan murteista ja eteläpohjalaiset murteet (Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik: 2006: kartat 67, 117, 143). Alueellisen levikin morfologisen variaation eli *s*-inessiivin *l*-adessiivia laajemman levikkialueen lisäksi ainakin *s*-inessiivin levikissä on siis leksikaalista vaihtelua (Kettunen 1940: kartat 104, 117; Wiik 2006: kartat 117, 142–144).

Erityisen selvänä alueellisen levinneisyyden morfologinen vaihtelu näkyy *ssA/lIA*–*sA/lA*-varianttien levikeissä. Yksinäis-*s*:llinen *sA*-variantti edustaa tietyin varauksin läntisiä murteita, kun taas *lA*-varianttia esiintyy lähinnä savolaismurteissa (Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik: 2006: kartat 67, 142, 143). Sekä inessiivi että adessiivi edustuvat yksinäiskonsonantillisilla *sA*- ja *lA*-varianteilla ainoastaan eteläisissä Tornion ja Kemin murteissa Rovaniemelle asti, ja näistäkin Tornion murteissa *sA*-inessiivin rinnan *ssA*-inessiivin kanssa (Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik: 2006: kartat 67, 142–144). Muita *sA*-inessiivin pää- tai valtaedustusalueita ovat lounaiset välimurteet Porin ryhmää lukuun ottamatta, kaakkoishämäläisten murteiden Iitin ryhmän läntisimmät osat, Ylä-Satakunnan murteiden eteläosat ja keski- ja pohjoispohjalaisten

murteiden länsiosat (Kettunen 1940: kartta 104; Wiik: 2006: kartta 143). Adessiivi taas edustuu *lA*-variantilla eteläisten Kemin ja Tornion murteiden lisäksi Kittilässä, Etelä-Savon murteissa, Savonlinnan seudun siirtymämurteissa, Pohjois-Karjalan murteiden eteläosissa, Lemin seudun siirtymämurteissa ja Sortavalan seudun siirtymämurteissa ja *lIA*-variantin rinnalla Päijät-Hämeen murteissa, Pohjois-Savon murteiden eteläosissa, Pohjois-Karjalan murteiden lounaisosissa ja Sodankylässä (Kettunen 1940: kartta 131; Wiik: 2006: kartta 67).

Inessiivin pää- tai valtaedustuksena on yleiskielinen *ssA*-variantti sydänhämäläisissä murteissa, Virroilla, kaakkoismurteiden läntisimmässä kulmassa, Sortavalan seudun välimurteissa, savolaismurteissa, keski- ja pohjoispohjalaisten murteiden itäosassa ja valtaosassa peräpohjalaisia murteita (Kettunen 1940: kartta 104; Wiik: 2006: kartta 143). Adessiivin *lIA*-variantti on taas pää- tai valtaedustuksena Ylä- ja Ala-Satakunnan murteissa, Porin seudun murteissa, sydänhämäläisissä murteissa, kaakkoishämäläisten murteiden litiin ryhmän itäosassa, pohjalaismurteissa, peräpohjalaismurteiden itäosassa, kaakkoismurteiden läntisimmässä kulmassa ja savolaismurteissa suunnilleen linjalta Jyväskylä–Kuopio–Joensuu pohjoiseen (Kettunen 1940: kartta 131; Wiik: 2006: kartta 67). Kaiken kaikkiaan olosijojen edustusten 1900-luvun alkupuolen levikitiedot näyttäisivät kumoavan Rapolan (1990 [1947]: 69–70; 1966: 240) näkemyksen yksinäiskonsonantillisten ja yleiskielisten varianttien ensisijaisuudesta ja variaation itä-länsi-jaottelusta. Inessiivin ja adessiivin eri varianttien levikitietojen perusteella *ssA* ja *lIA*- sekä *s* ja *l*-variantit ovat olleet ensisijaisia jo suomen perinteisissä murteissa, ja *sA*- ja *lA*-variantit ovat edustuneet marginaalisemmin ja eri murrealueilla.

Mantila (2004: 327) on esittänyt A:n loppuheiton olevan yleistynyt puhekielen piirre suomen nykykielimuodoissa. Mm. Paunosen (2006: 66–90) tulosten mukaan tilanne näyttäisikin olevan tällainen Helsingin puhekielessä, mutta *s*-inessiivin osuus inessiivin kokonaisedustuksesta on noussut töölöläisillä 1970-luvulta 1990-luvulle vain 11 % 13:sta 24 %:iin ja *l*-adessiivin osuus 15 % 17:stä 32 %:iin. Muutoksia ei voi pitää siis kovinkaan suurina, vaikka ne ovat sekä inessiivissä että adessiivissa ohittaneet Baileyn (1973: 77) S-käyrämallin hitaan etenemisen alkuvaiheen rajapyykin (20 %) ja siirtyneet nopean etenemisen yleistymisvaiheeseen.

Sen sijaan tulokset muiden nykysuomalaisten puhekielten muotojen paikallissijojen edustustapojen variaatiosta ja diffuusiosta eivät tue kovinkaan hyvin Mantilan (2004:

327) oletusta A:n loppuheitosta yleistyvänä puhekielen piirteenä. Airi Vilhusen (1982: 37–60) näennäisaikaturkimuksen tulokset osoittavat, että Tampereella paikallissijojen A:n loppuheitto oli 1970–80-lukujen taitteessa marginaalisesti ekspansiivinen variantti (mukana myös yleiset paikallissijat partitiivi ja essiivi), mutta erot A:n loppuheiton osuuksissa eri ikäryhmien välillä oli muutaman prosenttiyksikön luokkaa (alle 4 %). Näin ollen ne voidaan selittää myös tilanteisella vaihtelulla tai tilastollisilla seikoilla. Vilhusen (1982: 37–60) tuloksissa kielensisäinen variaatio olikin huomattavasti merkittävämpää kuin sosiaali-, sukupuoli- tai ikäryhmittäiset erot, ja loppuheittoa esiintyi erityisesti sandhikaava-asemassa ja muutenkin vokaalin edellä eli lausefoneettisessa asemassa. Paikallissijojen välistä morfologista vaihtelua esiintyi marginaalisesti siten, että loppuheittoinen variantti oli hiukan yleisempi inessiivissä, elatiivissa ja adessiivissa kuin ablatiivissa, essiivissä ja partitiivissa konsonantin edellä, mutta yleiskielisen A-loppuisen variantin osuus oli silti kaikissa sijoissa kaikilla ikä- ja sosiaaliryhmillä yli 90 % (Vilhunen 1982: 44). Tauon edellä A:n loppuheiton diffuusiosta tai morfologisesta vaihtelusta ei ollut senkään vertaa merkkejä, ja tässä fonologisessa asemassa yleiskielisen A-loppuisen variantin osuus ylitti kaikissa sijoissa kaikilla ikä- ja sosiaaliryhmillä 96 % (Vilhunen 1982: 45). Mustanojan (2011: 155) tulokset inessiivin nykyvariaatiosta osoittavat, ettei ainakaan sen eri varianttien osuuksille kokonaisedustuksesta ole tapahtunut sitten 1980-luvun Tampereella käytännössä mitään.

Maaseudun nykyisistä puhekielen muodoista tehdyt näennäis- ja reaaliaikaturkimukset osoittavat myös inessiivin ja adessiivin eri varianttien edustuksien olevan melko vakaita, mutta pienten muutosten kulkevan eri paikallismurteissa hieman eri suuntiin. Kurjen tulokset osoittavat, että Alastarolla vanha inessiivin *sA*-variantti on yhä pääedustuksena, mutta sen osuus on laskenut 1970-luvun taitteen 87 %:sta 2000-luvun taitteen 59 %:iin. Ekspansiivinen variantti on ollut erityisesti yleiskielinen *ssA*-variantti, jonka osuus on kasvanut 21 %:a 1970-luvun taitteen 2 %:sta 2000-luvun taitteen 23 %:iin, mutta myös *s*-variantti, jonka osuus on kasvanut 7 %:a 11:sta 18 %:iin. 1990-luvun taitteesta 2000-luvun taitteeseen *ssA*- ja *s*-inessiivit ovat taas kasvattaneet osuuttaan suunnilleen saman verran *sA*-inessiivin kustannuksella (*ssA*-inessiivin osuus kasvanut 5 %:a 18:sta 23 %:iin, *s*-inessiivin 6 %:a 12:sta 18 %:iin ja *sA*-inessiivin osuus laskenut 11 %:a 70:stä 59 %:iin) (Kurki 2005: 137).

Alastarolla muutos, jossa *s*-inessiivi ja *ssA*-inessiivi ovat nostaneet tasaisesti osuuksiaan *sA*-inessiivin kustannuksella 1990-luvun taitteesta 2000-luvun taitteeseen, on toteutunut

melko yhdenmukaisesti kaikissa inessiivin sananloppuisissa asemissa, ja sekä *s*-inessiivin että *ssA*-inessiivin osuudet ovat nousseet 4–8 % ja *sA*-inessiivin osuus on laskenut 9–13 % sekä taukoa edeltävässä, vokaalialkuista sanaa edeltävässä että konsonanttialkuista sanaa edeltävässä asemassa (Kurki 2005: 146, 151, 158).

Omistusliitteiden ja liitepartikkelien edellä *s*-inessiiviä taas ei esiinny Alastarolla lainkaan (Kurki 2005: 164). Omistusliitteissä vaihtelu vain *sA*- ja *ssA*-varianttien (esim. *talosani*, *kädessänsä*) välillä on äänneläillinen, sillä omistusliite estää *s*-inessiivin (ei siis esim. *talosni*, *kädesnsä*) esiintymisen puhekielessä (ellei kyse ole korjaussekvenssistä) (mm. Rapola 1966: 240; Mustanoja 2011: 151–152). Sen sijaan liitepartikkelisissa muodoissa (esim. *talvellakin*, *talvelkin*, *siinähan*, *siinhän*, *televisioskin*) nollaa *s*-inessiivin esiintymää voidaan pitää jopa hieman yllättävänä, sillä vaikka liitepartikkeli osin estää *s*-inessiivin esiintymistä, *s*-inessiivi on kuitenkin liitepartikkelisissa muodoissa toissijaisena edustuksena mahdollinen (Ruoppila 1955: 140; Mustanoja 2011: 151–152, 171). *s*-inessiivi voidaan siis nähdä Alastarolla ekspansiivisena varianttina, mutta kokonaiskuva muutoksesta on se, että perinteinen *sA*-inessiivi on ollut 1990-luvulla sekä *s*-inessiivin että yleiskielisen *ssA*-inessiivin tieltä hitaasti väistyvä murrepiirre ja 1970-luvulta 2000-luvun taitteeseen ennemminkin yleiskielisen *ssA*-inessiivin tieltä väistyvä murrepiirre.

Eteläpohjanmaalaisella Kauhavalla murteen vanha *s*-variantti on ollut 1990-luvulla yhä lähes yksinomainen inessiivin edustustapa, eikä ikäryhmittäisiä eroja ainakaan tuolloin juuri ollut. Kanssa-adverbin perinteiset *kans*, *kaas* ja *kanh* sekä missä- ja jossa-inessiivien vanhat *mihnä*- ja *johna*-variantit olivat myös elinvoimaisia. (Lehtinen 1996: 31–37; ks. Nuolijärvi – Sorjonen 2005: 85–86.) Pohjoiskarjalaisesta Liperistä tehdyssä näennäisaikatutkimuksessa (Pajarinen 1995: 97–100; ks. Nuolijärvi – Sorjonen 2005: 101) taas adessiivin yksinäiskonsonantillinen *lA*-variantti ja lyhentyneen geminaatan *ʔA*-variantti olivat 1990-luvun alkupuolella pää- tai valtaedustuksina, ja niiden yhteenlaskettu osuus kaikista adessiivin esiintymistä kaikissa ikäryhmissä oli lähes 80 %. Kettusen (1940: kartta 131) mukaan adessiivin edustuksina ovat olleet Liperissä 1900-luvun alkupuolella *lA*- ja *ʔA*-variantit, mutta varianttien prosenttiosuuksia Kettusen kartastossa ei ole kerrottu. On myös huomattava mm. kielensisäisen variaation olleen niin runsasta jo perinteisissä suomen murteissa (mm. Penttilä 1925: 44–61; Virtaranta 1946: 227–233, 296–298; 1957: 410–411, 593–609; Ruoppila 1955: 139–145; Setälä 1966: 238–245, 266, 490–493, 495–497), ettei sosiolingvistiikalle ole ollut

muutoksen tutkimisessa vertailukohtaa oikeastaan missään päin Suomea mistään varsinaisten A-loppuisten paikallissijojen variantista.

Lounaismurteissa on vanhastaan loppuvokaali kadonnut kolme- tai useampitavuisista sanoista ja kaksitavuisista sanoista, joiden ensimmäinen tavu on pitkä (Ojansuu 1901: 155; Rapola 1966: 491). Tätä lounaismurteiden loppuheittoa Leena Salomaa (1979: 39) ja Siitonen (1979: 37) kutsuvat strukturaaliseksi loppuheitoksi. Rapola (1966: 491–492) on todennut säännönvastaisten loppuvokaalin säilymistapausten levinneen tähän strukturaaliseen loppuheittoon kuuluviin sanoihin 1900-luvun alkupuolella etenkin Turun seudulla. Turun puhekieli kuuluu myös ns. morfologisen loppuheiton eteläsuomalaiseen alueeseen (Salomaa 1979: 32, 37–39). Morfologisella loppuheitolla tarkoitetaan suomen murteissa sitä, että sananloppuinen A on kadonnut essiivistä, partitiivista, inessiivistä, elatiivista, adessiivista, ablatiivista ja abessiivista (Salomaa 1979: 37). A-loppuisten paikallissijojen pää- tai valtaedustuksena on siis Turussa vanhastaan ollut loppuheittoiset muodot, mutta inessiivin, elatiivin, adessiivin ja ablatiivin eri edustustapojen osuuksien välillä on ollut sekä Turussa (Salomaa 1979: 113–133) että muualla Suomessa (mm. Lahtinen 1981: 35–50; Vilhunen 1982: 37–60; Lappalainen 2004: 87–89) morfologista variaatiota. A-loppuisissa paikallissijoissa on Turussa esiintynyt myös leksikaalista variaatiota esimerkiksi siten, että tämä-tyyppisten pronomien inessiiveissä on loppuheittoisen *täs*-variantin rinnalla esiintynyt yksinäiskonsonantillista *täsä*-varianttia ja kanssa-adverbin osalta Turku on sijoittunut lounaismurteiden pohjoisryhmän *kans*-variantin ja itäryhmän *kansa*-variantin rajalle (Kettunen 1940: kartat 104, 117; Salomaa 1979: 115–116; Wiik 2006: kartat 142–144).

Salomaan (1979: 113–133) 1970-luvun näennäisaikatutkimuksen ja Kristiina Lindbergin (2005: 55–61) 2000-luvun inessiivin reaaliaikatutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, ettei A-loppuisten paikallissijojen variaatiolle ole tapahtunut 1900-luvun loppupuolella juuri mitään. Salomaan informanteista korkeintaan ammattikoulutuksen saaneilla loppuheittoiset variantit olivat lähes yksiomaisia (osuus yli 97 %) kaikissa A-loppuisissa paikallissijoissa sekä 1910-luvulla, 1930-luvulla että 1950-luvulla syntyneiden ikäryhmissä. Vähintään opistoasteen tai lukiokoulutuksen saaneiden ryhmässä loppuheittoisten varianttien osuudet olivat taas keskimäärin vähän yli 60 %, ja ne olivat vaihtelussa inessiivissä ja adessiivissa lähinnä yleiskielisten *ssA*- ja *llA*-varianttien kanssa. (Salomaa 1979: 113–133.)

Korkeampiasteisesti koulutetuilla eri paikallissijoihin liittyi morfologista variaatiota siten, että loppuheittoisten varianttien osuus oli adessiivissa 70,8 %, inessiivissä ja elatiivissa 62,6 % ja pienifrekventtisessä ablatiivissa 51,2 % ja leksikaalista variaatiota siten, että vartaloltaan yksitavuisissa pronomineissa ja proadverbeissä (esim. *sillä*, *siellä*, *tuolla*, *täällä*) loppuheitto oli jonkin verran yleisempää kuin muissa nomineissa. Tässä-inessiivin variaatio oli vanhan murteen mukainen korkeintaan ammattikoulutuksen saaneilla (edustustapana lähinnä *sA*, mutta myös *s*), mutta vähintään opistoasteen tai lukiokoulutuksen saaneiden ryhmässä variaatio tapahtui lähinnä varianttien *s* ja *ssA* välillä. Korkeampiasteisesti koulutetuilla ikäryhmittäinen variaatio oli kaikissa A-loppuisissa paikallissijoissa samantyyppinen. Vanhimmassa (1910-luvulla syntyneet) ja nuorimmassa (1950-luvulla syntyneet) ikäryhmässä loppuheiton osuus oli lähes täsmälleen sama, mutta keskimmaisessä ikäryhmässä (1930-luvulla syntyneet) sen osuus oli karkeasti ottaen kymmenisen prosenttiyksikköä muita ryhmiä suurempi. (Salomaa 1979: 113–133.)

Lindbergin (2005: 55–61) tulokset inessiivin edustuksesta Turussa 2000-luvulla eivät ole suoraan vertailukelpoisia Salomaan (1979: 118–119) tulosten kanssa, sillä Salomaalla inessiivissä tarkasteltavana olivat vain struktuurallisen loppuheiton piiriin kuuluvat tapaukset, kun Lindberg taas jätti taulukointinsa (2005: 57) ulkopuolelle omistusliitteelliset inessiivit. Informanttiryhmät on myös kerätty Salomaalla (1979: 10–22) ja Lindbergillä (2005: 4–11) vähän eri tavoin, eivätkä ne siis välttämättä edusta lingvistiseltä käytökseltään samantapaisia ryhmiä. Lindberg (2005: 6–7) on kuitenkin hakenut vuonna 2003 haastattelemansa informantit niiden 1940–50-luvuilla syntyneiden ihmisten joukosta, joita haastateltiin jo Turun puhekielen tutkimus -hankkeeseen 1970-luvun lopulla, joten hän on siis voinut tehdä reaaliaikatuutkimuksen yksilön puhekielen muutoksesta. Lindbergin (2005: 57) tulosten mukaan turkulaisten puhekielessä *sA*-inessiivi on kasvattanut osuuttaan inessiivin kokonaisedustuksesta hieman 6,5:stä 10,4 %:iin, *s*-inessiivi aavistuksen 67,0:sta 68,8 %:iin ja *ssA*-inessiivin osuus on laskenut vähän 26,4:stä 20,8 %:iin 1970-luvulta 2000-luvulle. *s*-inessiivin ei voi tämän pohjalta sanoa olevan Turussa ekspansiivinen variantti, sillä käytännössä sen osuus inessiivin kokonaisedustuksesta on sama eli noin kaksi kolmannesta sekä 1970-luvun lopussa että 2000-luvun alussa, ja *s*-inessiivin edustuksen 1,8 %:n nousu saattaa hyvinkin selittyä tilastollisilla seikoilla.

A-loppuisissa paikallissijoissa on siis havaittu monenlaista fonologista, morfologista ja

leksikaalista variaatiota. Jyväskylän puhekielen kielensisäisessä variaatiossa kyse vaikuttaisi olevan sen sijaan lähinnä syntaktisesta variaatiosta. Tämä tarkoittaa sitä, että muuten lähes yksinomaisilta edustuksiltaan yleiskielisiä *ssA*-, *stA*-, *lIA*- ja *lIA*-variantteja edustavassa Jyväskylän puhekielessä loppuheittoiset variantit esiintyvät pääedustuksina tai jossain määrin tietyissä lauserakenteissa, kuten sandhikaavassa kaikissa A-loppuisissa paikallissijoissa (esim. *tos on*; *must ei oo*; *sil ei oo*; *täält o*), mielipiteenilmauksissa inessiivissä ja elatiivissa (esim. *siinä mieles*; *mum mielest*; *must tuntuu*) ja adessiivissa rakenteessa, jota tässä kutsun tavan rakenteeksi (esim. *sil-lail*; *täl-lai(n)*; *mil-lei(n)*; *tol-lee(n)*) (ks. Lahtinen 1981: 39–40, 42–44, 47–50).

Sandhikaava-asemassa loppuheittoisten muotojen edustus oli Jyväskylän puhekielessä 1970-luvun lopulla keskimäärin 54,6 % ja nuorimmissa, vuosien 1953–1960 aikana syntyneissä ikäryhmissä n. 64 % eli lähes 2/3 (Lahtinen 1981: 48). Elatiivimuotoisissa mielipiteenilmauksissa (*mum mielest*; *must tuntuu*) loppuheittoisten varianttien osuus oli opiskelijanaisilla noin puolet (60/121) ja opiskelijamiehillä hieman yli neljännes (11/40). Ikäryhmittäin elatiivimuotoisten loppuheittoisten mielipiteenilmausten esiintymiä oli vuosina 1907–16 syntyneillä yksi, vuosina 1933–42 syntyneillä 14, vuosina 1953–56 syntyneillä opiskelijoilla 71 ja vuosina 1959–60 syntyneillä koululaisilla 85 (Lahtinen 1981: 42–43). Eri ikäryhmien *siinä mieles* -inessiivimieli-piderakenteesta Lahtinen toteaa vain, että loppuheittoisia *mieles*-esiintymiä on kokonaisuudessaan kymmenen (Lahtinen 1981: 39–40), eikä elatiivimuotoisista mielipiteenilmauksista ole mainittu kokonaismääriä kuin vuosina 1953–56 syntyneiden ikäryhmästä (Lahtinen 1981: 42–43). Tavan rakenteet eli *sillail*-, *tällee*-tyyppiset tapaukset Lahtinen (1981: 44) jätti kokonaan tarkastelun ulkopuolelle, mutta kokonaisuudesta voisi silti sanoa, että syntaktisen loppuheiton piiriin kuuluvissa tapauksissa paikallissijojen loppuheitto oli 1970-luvulla Jyväskylässä ekspansiivinen variantti.

Jyväskylän puhekielen A-loppuisissa paikallissijoissa on 1900-luvun alkupuolella ollut morfologista variaatiota siten, että inessiivissä yleiskielinen *ssA*-variantti on ollut yksinomainen ja adessiivissa yleiskielinen *lIA*-variantti ja yksinäiskonsonanttinen *lA*-variantti ovat esiintyneet rinnakkain (Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik 2006: kartat 67, 142–144). 1970-luvulla *lA*-adessiivia ei enää esiintynyt Jyväskylässä lainkaan (Lahtinen 1981: 35–38, 44–45). Yleiskieliset paikallissijojen variantit olivat 1970-luvun Jyväskylässä kaikkiaan lähes yksinomaisena edustuksena (osuus kaikissa ikäryhmissä yli 95 %) muissa lauseasemissa kuin sandhikaavassa (Lahtinen 1981: 37).

Sandhikaavatapausten mukaan ottaminenkaan ei juuri muuttanut tilannetta inessiivissä, adessiivissa ja ablatiivissa, joissa loppuheittoisten varianttien osuus oli marginaalinen (0,9–2,3 %), eikä ikäryhmittäisiä eroja juurikaan ollut (Lahtinen 1981: 38–39, 44, 46). Sen sijaan elatiivissa loppuheiton leviämisestä näyttää olleen 1970-luvun Jyväskylässä orastavia merkkejä, sillä loppuheittoisen *st*-variantin osuus elatiivin kokonaisedustuksesta oli vuosina 1907–1916 syntyneillä 0,5 %, 1933–1942 syntyneillä 2,4 %, 1953–56 syntyneillä 11,4 % ja 1959–60 syntyneillä 12,5 % (Lahtinen 1981: 41). Huomattavaa on loppuheittoisen *st*-elatiivin osuuden noin kymmenen prosenttiyksikön kasvu toiseksi vanhimmasta ikäryhmästä nuorimpiin ikäryhmiin, mikä saattaa tosin selittyä valtaosin loppuheiton ekspansiivisuudella sandhikaavassa ja mielipiteen- ilmauksissa. Syntaktisen variaation piiriin kuuluvien tavan rakenteiden (*sil-lai*, *täl-leen*) ottaminen mukaan tarkasteluun olisi saattanut vaikuttaa Lahtisen (1981: 44–45) tuloksiin niin, että loppuheittoisen *l*-adessiivin osuus kokonaisedustuksesta olisi voinut kasvaa marginaalisesta 1 %:sta jopa suunnilleen samantasoisesti *st*-elatiivin kanssa.

Joka tapauksessa yleiskielisten varianttien asema Jyväskylässä oli A-loppuisissa paikallissijoissa vahva 1970-luvulla, ja elatiivissakin niiden osuus kaikista tapauksista oli yli 90 % (Lahtinen 1981: 38). Uudempaa tutkimusta Jyväskylän paikallissijojen variaatiosta ei ollut saatavilla, joten 1970-luvun lopun jälkeen tapahtuneista muutoksista ja 2000-luvun paikallissijojen variaatiosta ei ole tietoa. Voisi kuitenkin olettaa, että kun lähellä *s*-inessiivin aluetta sijaitsevalla Tampereella yleiskielisen *ssA*-inessiivin valtaedustus on säilynyt 2000-luvulle tultaessa vakaana (ks. Kettunen 1940: kartta 104; Mustanoja 2011: 155), tilanne olisi suunnilleen samanlainen myös syvemmillä *ssA*-inessiivin aluetta sijaitsevassa Jyväskylässä.

Paikallissijojen variaatiota ja muutosta on tutkittu Suomessa myös postmodernin rakennemuutoksen työpaikan ja opiskelujen perässä tapahtuneessa maassamuutossa, ja tutkimusten (mm. Järvi 1981: 49–56; Nuolijärvi 1986b: 154–162) perusteella *s*-inessiivin alueelta *ssA*-inessiivin alueelle muuttanut omaksuu hyvin tulopaikkakunnan edustuksen. Martti Järven (1981: 49) Etelä-Pohjanmaalta Jyväskylään 1970-luvulla muuttaneilla kolmannen tai neljännen vuoden opiskelijainformanteilla *s*-variantin osuus inessiivin kokonaisedustuksesta oli 55 %, kun Etelä-Pohjanmaalla yhä asuvilla lukiolaisilla *s*-inessiivi oli 96 %:n osuudella lähes yksinomaisena edustuksena. Jyväskyläläisen ja yleiskielisen *ssA*-variantin omaksuminen oli voimakasta erityisesti

naisopiskelijoilla, joilla sen osuus oli lähes 60 %, kun miesopiskelijoilla *ssA*-inessiivin osuus oli hieman alle 30 %. Joka tapauksessa muutos oli sekä miehillä että naisilla vahva. (Järvi 1981: 49.) Nuolijärven (1986b: 160) 1980-luvun alussa haastattelemilla suurten ikäluokkien (syntyneet vuosina 1943–1950) työperäisesti *s*-inessiivilliseltä Etelä-Pohjanmaalta Helsinkiin muuttaneilla ja Helsingissä 9–17 vuotta asuneilla *s*-varianttia oli 36,3 % inessiivin kokonaisedustuksesta, kun Paunosen (2006: 89) töölöläisinformanteilla *s*-inessiivin osuus oli ollut 1970-luvulla keskimäärin 13 %.

Muista mahdollisista murrealueelta toiselle muuttaneiden A-loppuisten paikallissijojen muutoksista Järven (1981: 49–56) ja Nuolijärven (1986b: 154–162) tutkimukset eivät sen sijaan kerro paljoakaan. Järven (1981: 49–56) tarkasteltavana oli ainoastaan *s*-variantilliselta Etelä-Pohjanmaalta *ssA*-variantilliseen Jyväskylään muuttaneiden inessiivin edustus. Nuolijärven (1986b: 160) tuloksissa pohjalaismuuttajien variaatiosta elatiivissa, adessiivissa ja ablatiivissa sekä savolaismuuttajien variaatiosta kaikissa A-loppuisissa paikallissijoissa on huomattavaa, että sekä Helsinki (ks. Lappalainen 2005: 87–88; Paunonen 2006: 89–90), Pohjois-Savo (ks. Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik 2006: kartat 67, 142–144) että Etelä-Pohjanmaa (ks. Kettunen 1940: kartta 131; Wiik 2006: kartta 67) ovat olleet näissä tapauksissa pää- tai valtaedustuksiltaan yleiskielisten varianttien kannalla. Nuolijärven (1986b: 160) pohjalaismuuttajien elatiivin, adessiivin ja ablatiivin edustukseltaan marginaaliset tai vähäiset loppuheittoiset tapaukset on selitettävissä eteläpohjalaisten murteiden lausefoneettisella loppuheitolla eli A:n heittymisellä minkä vokaalin edellä tahansa (ks. Laurosela 1914: 49) ja savolaismuuttajien vielä vähäisemmät loppuheittoiset tapaukset sandhiloppuheitolla (ks. Mielikäinen 1991: 40–41) ja mielipiderakenteilla (Nuolijärvi 1986b: 161). A-loppuisten paikallissijojen syntaktinen variaatio ei siis välttämättä ole pelkästään Jyväskylän puhekielen ilmiö, vaan sitä esiintyy mahdollisesti yleisemminkin suomen murteissa (ks. Penttilä 1927: 48–51, 55–56).

Paikallissijojen A:n loppuheiton tai laajemmin sanojen lyhentymisen on aiemmissa kansanlingvistisissä tutkimuksissa havaittu olevan mm. Turun puhekielestä tunnistettu murrepiirre ainakin jyväskyläläisten suomen kielen opiskelijoiden (Mielikäinen 2005: 102–103) ja pohjois- ja eteläkarjalaisten sekä helsinkiläisten ei-lingvistien (Palander 2010: 49) keskuudessa. Yleisin matkimus Turun murteesta on ei-turkulaisilla *tois(t)* *puol(t)* *jokke(e)* (Mielikäinen 2005: 102; Palander 2010: 49). Kyseinen matkimus edustaa sanojen lyhentymistä yleisemmin, mutta sekä Mielikäisen (2005: 102)

jyväskyläläisopiskelijoiden että Palanderin (2010: 49) ei-lingvistien matkimuksissa siitä esiintyy myös versio *toiselt puol(el)t jokke(e)*, joka kuvaa erityisesti turkulaista paikallissijojen A:n loppuheittoa ablatiivissa. Yleinen sanojen lyhentymistä edustava matkimus on jyväskyläläisopiskelijoilla myös *onk mul kukka soittanu* (Mielikäinen 2005: 102), ja Turun murteen paikallissijojen A:n loppuheittoa edustavat *toiselt puol(el)t jokke(e)*-matkimuksen lisäksi *s*-inessiivin (ja lounaismurteisen puolipitkän vokaalin) matkimus *Turu(u)s* (Palander 2010: 49) ja *st*-elatiivin (ja lounaismurteisen puolipitkän vokaalin) matkimus *Turu(u)st* (Mielikäinen 2005: 103; Palander 2011: 49).

Sanojen lyhentyminen on myös syntyperäisten turkulaisten omasta paikallisesta ja yleisimmin Turun murteeksi kutsumastaan kielimuodosta parhaiten tunnistama murrepiirre, ja syventäviin opintoihini tekemääni murreasennekyselyyn osallistuneista 37:stä Turun seutulaisesta sen tai jonkin muun katoilmiön mainitsi 26. Turkulaisinformanteistani kolme antoi sanojen lyhentymisestä esimerkin tai matkimuksen, joka edusti lähinnä paikallissijojen A:n loppuheittoa, kaksi *l*-adessiivista (*kyl tääl meil; markal sait*) ja yksi *lt*-ablatiivista (*siält*). Turkulainen sanojen lyhentyminen ja paikallissijojen A:n loppuheitto ovat siis muutenkin kuin Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla Suomessa laajalti tunnettuja murrepiirteitä, ja syntyperäiset turkulaiset identifikoituvat niihin paikallisessa kielellisessä omakuvassaan itsekkin.

4.2.2. Maassamuuttajan asenteet loppuheittoa kohtaan

Sanojen lyhentyminen oli siis (ks. edellä s. 76–77) *si*-imperfektin ohella Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden parhaiten tunnistama Turun puhekielen piirre, ja yleisessä murreasennekyselyssä sen tunnisti viisi informanttia (MA1, MA3, NA4, NB7 ja NB8) kahdeksasta. Tämä olikin odotuksenmukaista aiemman kansanlingvistisen tutkimuksen valossa (ks. Mielikäinen 2005: 102–103; Palander 2010: 49). Hieman yllättävää oli sen sijaan se, ettei Jyväskylästä Turkuun muuttaneista yksikään antanut sanojen lyhentymisestä esimerkkiä tai matkimusta, jossa olisi ollut kyse nimenomaan paikallissijojen A:n loppuheitosta, sillä aiemmissa tutkimuksissa yleisimpiä matkimuksia sanojen lyhentymisestä ovat olleet ne, joissa on ollut kyse erityisesti tästä murrepiirteestä (esim. *toiselt puol(el)t jokke(e)*, *Turu(u)s*, *Turu(u)st*) (ks. Mielikäinen 2005: 102–103; Palander 2010: 49). Maassamuuttajilla paikallissijojen A:n loppuheitto Turun puhekielen piirteenä olikin yleisissä murreasenteissa jyväskyläläistä puolipitkää

vokaalia heikommin tunnistettu ja tiedostettu murrepiirre, sillä turkulaisen sanojen lyhentymisen mainitsi viisi ja jyvääskyläläisen vokaalien venytyksen seitsemän informanttia, joista neljä antoi vokaalien venytyksestä savolaistyyppistä puolipitkää tai pitkää vokaalia edustavan matkimuksen (esim. *Jyvääskylää*).

Piirteittäisen murreasennekyselyn esimerkkilauseista paikallissijojen A:n loppuheitto taas oli savolaistyyppistä puolipitkää vokaalia tiedostetumpi murrepiirre, ja loppuheittoisen esimerkkilauseen sijoittivat Turkuun tai jollekin muulle loppuheittoiselle paikkakunnalle tai alueelle (Etelä-Suomeen tai pääkaupunkiseudulle) kaikki informantit. Tällainen ero puolipitkän vokaalin ja A:n loppuheiton tiedostamisen välillä selittyy sillä, että morfofonologisena piirteenä A:n loppuheitto kuullaan foneettista puolipitkää vokaalia helpommin omasta tai toisen puheesta (ks. Nahkola 1987: 166; Ylitalo 2004: 419–420). Morfofonologista variaatiota tarkastellessa tutkijan matkimusten käyttäminen esimerkkilauseina ei ole välttämättä yhtä ongelmallista kuin foneettista variaatiota tarkastellessa.

Murrepiirteestä annettujen mainintojen määrällä laskettuna sanojen lyhentymisen ja *si*-imperfekti (molemmista viisi mainintaa) ovat Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla yhtä tunnettuja Turun puhekielen piirteitä. Sen sijaan yksityiskohtaisuuden, hallinnan ja jäljittelykyvyn (ks. Preston 1996: 40–45) näkökulmasta *si*-imperfekti on paikallissijojen A:n loppuheittoa maassamuuttajien paremmin tiedostama turkulaisuus. Sanojen lyhentymisestä informanttien antamat esimerkit tai matkimukset koskivat muita kadon ilmiöitä kuin paikallissijojen A:n loppuheittoa, mutta *si*-imperfektistä kaikki sen maininneet viisi informanttia (NA2, MA3, NA5, MA5 ja NB8) antoivat jonkin matkimuksen, joista kahdella (MA5: *sanosi*; NB8: *kaatusin*) esiintyi myös Turun murteen mukainen matkimus. Näin ollen informanttien yleisten murreasenteiden Turun puhekielestä voidaan katsoa kohdistuvan ennemminkin *si*-imperfektiin ja muihin katoilmiöihin kuin paikallissijojen A:n loppuheittoon. Tässä luvussa edellä lueteltujen syiden takia päädyin tarkastelemaan paikallissijojen A:n loppuheittoon kohdistettuja asenteita ainoastaan piirteittäisistä murreasenteista eli hieman eri tavalla kuin asenteita jyvääskyläläisestä puolipitkästä vokaalista. Loppuheiton tiedostamista sen sijaan tarkastelen sekä yleisistä että piirteittäisistä murreasenteista.

Paikallissijojen eri edustustapoihin ja erityisesti niiden A:n loppuheittoon liittyviä asenteita kysyin informanteiltani kahdella eri kysymyssarjalla, joista ensimmäisessä oli

kyse nimenomaan turkulaisesta ja eteläsuomalaisesta loppuheitosta ja toisessa ainakin jossain määrin kaikissa suomen kielen murteissa esiintyvistä A:n loppuheitosta sandhikaava-asemassa. Koska sandhikaava-asemassa esiintyvä loppuheitto on vain pieni osa suomen murteiden paikallissijojen A:n loppuheiton kielensisäistä variaatiota, päädyin käyttämään johdonmukaisesti ryhmitellen ja taulukoiden vain ensimmäisestä kysymyssarjasta saamani tuloksia kielenulkoisena tekijänä paikallissijojen variaation tarkastelussa. Ensimmäisen kysymyssarjan kysymykset kuuluivat seuraavasti:

1) 1: Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

- A) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaala sekä Toijalasa että Viialasa matkala Tampereele. (yksinäiskonsonantillinen esimerkki)
- B) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaalla sekä Toijalassa että Viialassa matkalla Tampereelle. (yleiskielinen esimerkki)
- C) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel. (loppuheittoinen esimerkki)

2: Yksinäiskonsonantillinen esimerkki

- A) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaala sekä Toijalasa että Viialasa matkala Tampereele.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?
- B) Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?
- C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?
- D) Kuulostaako se hyvältä?

3: Yleiskielinen esimerkki

- A) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaalla sekä Toijalassa että Viialassa matkalla Tampereelle.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?
- B) Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?
- C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?
- D) Kuulostaako se hyvältä?

4: Loppuheittoinen esimerkki

- A) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?
- B) Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?
- C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?
- D) Kuulostaako se hyvältä?

Yleiskielistä esimerkkilauseetta piti oikeana tapana sanoa asia kuusi informanttia, kun taas murteellisuuksia muutenkin arvostava ryhmän lingvisti-informantti MA3, jonka murreidentiteetti oli ainoana edes jossain määrin turkulaistunut, piti oikeina sanontatapoina esimerkeistä yksinäiskonsonantillista ja loppuheittoista. NB8 taas piti kaikkia kolmea vaihtoehtoa oikeina tapoina sanoa asia. Hänenkään yleiset murreasenteensa eivät olleet normatiivisia, vaan hän esim. sanoi suomen murteiden tulevaisuutta luotaavan kysymyksen yhteydessä, että kirjakieltä ei tulisi käsittää normina, vaan murteisiin verrattavissa olevana kielen laatuna.

Se, että pää- tai valtaosa (6/8) informanteista piti yleiskielistä esimerkkiä oikeana tapana sanoa asia, ei välttämättä tarkoita, että kyseinen vaihtoehto olisi heidän mielestään prestiisivarianttia edustava. Mm. Vaattovaara (2009: 146) on todennut, ettei oikean ja väärän näkökulma ole ainut ulottuvuus kieliasenteissa. Vaattovaara (2009: 98–103) käyttikin yhden vastinparin sijasta ns. Osgoodin skaalausta eli useita vastinpareja, jotka hän jakoi kielimuodon status-dimensioon (älykäs–tyhmä, vahva–heikko, selkeä–epämääräinen, oikein–väärin) ja solidaarisuus-dimensioon (ystävällinen–epäystävällinen, mielenkiintoinen–tylsä, lämmin–kylmä, kaunis–ruma), ja Pellon puhekieli sai pellolaisnuorilta sekä korkeat status- että solidaarisuuspisteet.

Vaattovaaraltakaan (2009) ei tosin löydy metateoreettisia pohdintoja siitä, millaisia arvosisältöjä esimerkiksi vastinparit oikea–väärä, älykäs–tyhmä, oma–vieras, yleiskielinen–murteellinen, hyvä–huono tai kaunis–ruma sisältävät, ja itse asiassa tutkijan positiosta ei voi määritellä, millä tavalla arvottaen tai arvottamatta informantit kokevat vaikkapa vastinparin oikea–väärä suhteessa erilaisiin puhekielen muotoihin ja mitä vastinparia tai -pareja eri informantit pitävät eri tavoin tärkeimpänä tai tärkeimpinä puhekielen eri varianttien kuvauksessa. Tässä olen lähtenyt siitä, että esimerkiksi vastinpari oikea–väärä voi kuvata arvottamisen ohella informantin melko neutraaliakin jakoa yleiskieliseen ja murteelliseen kielimuotoon tai omaan jyvaskyläläisen puhekieleen ja muihin suomen kielen alueellisiin muotoihin. Käsitteinä kaunis ja rumia taas viittaavat ensisijaisesti kielimuotojen arvottamisen esteettisiin näkökulmiin ja hyvä–huono/paha-vastinpari, jonka siis olen valinnut tarkastelun näkökulmaksi, yleisemmin eri kielimuotojen subjektiivisen arvottamisen eri puoliin.

Hyvältä yleiskielisen esimerkkilauseen, jonka paikallissijojen variantit ovat kirjakielen

lisäksi mm. Jyväskylän puhekielen edustustapoina, sanoi kuulostavan seitsemän informanttia eli kaikki muut paitsi NA2 ja loppuheittoisen ja mm. turkulaisen esimerkkilauseen MA3 varauksettomasti ja MB6 sillä varauksella, ettei itse sanoisi niin. NA4 sanoi taas loppuheittolaisen esimerkkilauseen kuulostavan "ihan kohtuulliselta" ja MA5, jolle yleiskieli edusti yleisissä murreasenteissa prestiisiä, murteelliselta. Informanttiryhmä jakautui siis suhtautumisessaan turkulaiseen tai eteläsuomalaiseen paikallissijojen loppuheittoon kahteen ryhmään siten, että kolmella informantilla (MA3, NA4 ja MB6) oli myönteinen tai neutraali ja viidellä informantilla (MA1, NA2, MA5, NB7 ja NB8) kielteisempi suhtautuminen tätä murrepiirrettä kohtaan. Turussa asutulla ajalla tai sukupuolella ei juurikaan ollut merkitystä asenteisiin paikallissijojen A:n loppuheittoa kohtaan, ja on myös otettava huomioon, että näin pienessä informanttiryhmässä sattuman merkitys voi olla suuri. Yksinäiskonsonantillisen esimerkkilauseen sanoi kuulostavan hyvältä informanteista vain MB6, joka kertoi jo tottuneensa siihen. NB8 ei taas halunnut arvottaa yksinäiskonsonantillista lausetta vastinparilla hyvä–huono/paha, vaan sanoi sen kuulostavan "vähän vieraalta", mikä voidaan tosin tulkita ainakin jossain määrin kielteiseksi suhtautumiseksi.

Yleiset murreasenteet jakoivat informanttiryhmän kahteen eri tasolla paikallissijojen A:n loppuheiton tiedostavaan ryhmään. Tiedostavampi ryhmä, johon kuuluivat informantit MA1, MA3, NA4, NB7 ja NB8 olivat maininneet sanojen lyhentämisen yhtenä Turun puhekielen piirteenä ja vähemmän tiedostavalta ryhmältä ei tullut mainintaa A:n loppuheitosta tai jostain yleisemmästä ilmiöstä, johon loppuheitto kuuluu. Sen sijaan piirteittäisessä murreasennekyselyssä loppuheittoisen esimerkkilauseen "Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel" sijoitti Turkuun tai muulle loppuheittoiselle alueelle tai seutukunnalle kaikki. Loppuheiton tiedostamista piirteittäisistä murreasenteista tarkastelenkin siitä näkökulmasta, ovatko informantit havainneet sitä Turun tai Varsinais-Suomen puhekielistä.

Yleisissä murreasenteissa sanojen lyhentämisen Turun puhekielen piirteeksi maininneista informanteista NA4 ja NB8 pitivät loppuheittoista esimerkkilauseetta lähinnä pääkaupunkiseudun puhekieleen kuuluvana. NA4 sanoi sen olevan myös laajemmin eteläsuomalaisuus, mutta ei kuitenkaan Turun puhekieleen kuuluva. Niistä, jotka eivät olleet maininneet yleisissä murreasenteissa sanojen lyhentämistä Turun puhekielen piirteenä, kaikki eli informantit NA2, MA5 ja MB6 pitivät loppuheittoista esimerkkilauseetta turkulaisuutena. NA2 piti sitä lisäksi laajemmin varsinaissuomalaisuutena ja

MB6 eteläsuomalaisuutena. Näistä kahdesta eri tavoin paikallissijojen A:n loppuheiton Turun puhekielen piirteenä tunnistavasta ryhmästä muodostin tiedostamisen asteen näkökulmasta osittain tai kohtuullisesti murrepiirteen tiedostavan vertailuryhmän, johon siis kuuluu viisi informanttia eli NA2, NA4, MA5, MB6 ja NB8.

Loput kolme informanttia eli MA1, MA3 ja NB7 muodostavat turkulaisen loppuheiton hyvin tiedostavan ryhmän, ja heitä kuvaa se, että he mainitsivat yleisessä murreasennekyselyssä sanojen lyhentämisen Turun puhekielen piirteenä ja että he tunnistivat piirteittäisessä murreasennekyselyssä loppuheittoisen esimerkkilauseen turkulaisuutena ja MA1:n ja MA3:n tapauksissa laajempaan varsinais- tai lounaissuomalaisuutena. NB7 kuvasi loppuheittoista esimerkkilauseetta enemmän nuorison ja kaupunkilaisten sekä pääkaupunkiseudun puhekieliin kuuluvaksi, mutta sanoi, että: "se voi olla turkulainenkin". Turussa asuttu aika tai sukupuoli eivät vaikuttaneet merkittävästi paikallissijojen A:n loppuheiton tiedostamiseen. Kun paikallissijojen A:n loppuheiton ja savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin tiedostamista tarkastelee siis sekä yleisistä että piirteittäisistä murreasenteista, loppuheitto ei enää olekaan välttämättä puolipitkää vokaalia tiedostamattomampi, vaan vain eri tavalla tiedostettu murrepiirre.

Loppuheitto oli erityisesti piirteittäisessä murreasennekyselyssä informanttien hyvin tunnistama, ja tämä tuli esiin jo kysyttäessä yleiskielisestä ja loppuheittoisesta esimerkistä sitä, ovatko esimerkit yleis- vai puhekielisiä vai murteellisia. Yleiskielisen esimerkkilauseen yleiskieliseksi kuvasi kuusi informanttia, joista MA1, MA5 ja NB8 kuvasivat loppuheittoista esimerkkiä murteelliseksi ja NA4, MB6 ja NB7 puhekieliseksi. NA2 ja MA3 taas kuvasivat yleiskielistä esimerkkiä puhekieliseksi ja loppuheittoista esimerkkiä murteelliseksi. Eronteko oli selvä myös kysyttäessä sitä, ovatko esimerkit ensisijaisesti jyväskyläläisiä vai turkulaisia tapoja sanoa asia. Informanteista kuusi kuvasi yleiskielistä esimerkkiä ensisijaisesti jyväskyläläiseksi ja loppuheittoista turkulaiseksi. NA4 taas sanoi yleiskielisen esimerkin olevan jyväskyläläisyys ja loppuheittoisen eteläsuomalaisuus ja pääkaupunkiseutulaisuus, ja MA5 kertoi yleiskielisen esimerkin kuuluvan sekä Jyväskylän että Turun puhekieliin ja loppuheittoisen esimerkin olevan turkulaisuus.

Esimerkkilauseista yksinäiskonsonantillinen "Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaala sekä Toijalasa että Viialasa matkala Tampereele" sisältää sekä /A-adessiivia että sA-inessiiviä, joten dialektologian näkökulmasta näin voidaan sanoa vain

eteläisissä Kemin ja Tornion murteissa Rovaniemelle asti (ks. Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik 2006: kartat 67, 143). Kansan kielinäkemyksessä jonkin tietyn variantin edustus voi kuitenkin hahmottua toisin kuin kielitieteessä, ja Jyväskylästä Turkuun muuttaneista yksinäiskonsonantillista esimerkkilausesta laajimmillaan koko Varsinais-Suomen alueen kattavana turkulaisuutena piti puolet informanteista eli MA1, NA4, MA5 ja MB6. Yleiskielisten *ssA*-inessiivin ja *lA*-adessiivin alueelta Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden näkemys yksinäiskonsonantillisista *sA*-inessiivistä ja *lA*-adessiivista Turun puhekielen piirteinä on sinänsä perusteltu, sillä joissakin suurifrekventtisissä tässä-tyyppin pronomineissa (esim. *täsä*, *tosa*, *misä*) *sA*-inessiivi on ollut vanhastaan vaihtelussa Turun murteessa (mm. Kettunen 1940: kartta 104; Wiik 2006: kartta 142) loppuheittoisen *s*-inessiivin kanssa ja on Turun nykypuhekielessäkin elinvoimainen ja jopa aavistuksen verran ekspansiivinen variantti (Salomaa 1979: 115–118; Lindberg 2005: 56–58).

Muista informanteista NB7 sanoi yksinäiskonsonantillisesta esimerkkilauseesta, ettei se ole jyväskyläläinen, eikä ehkä turkulainenkaan tapa sanoa asia. NA2 ja MA3 eivät taas sijoittaneet yksinäiskonsonantillista lausetta mihinkään päin Suomea, mutta eivät sanoneet sitäkään, ettei näin voitaisi sanoa jossain. NB8 puolestaan sanoi yksinäiskonsonantillisen lauseen olevan pohjanmaalaisuus. Kielitieteen näkökulmasta *sA*-inessiivi kuuluukin vanhastaan etenkin keski- ja pohjoispohjalaisiin murteisiin vielä lounaismurteitakin selvemmin (mm. Kettunen 1940: kartta 104; Wiik 2006: kartat 142–144).

Maassamuuttajien näkemyksiä paikallissijojen eri varianteista loppuheiton laukaisevissa lauseasemissa kysyin esimerkkilausein, joissa paikallissijaiset sanat olivat pronomineja ja sijoittuivat sandhikaava-asemaan. Esimerkkilauseita ja siten myös eri variantteja oli tässä tapauksessa tarkasteltavana vain kaksi eli loppuheittoisen variantin (*sul-lei oo, tässon*) esimerkki, josta jatkossa käytän nimitystä sk-loppuheittoinen (esimerkki tai variantti) ja loppuheitoton variantti (*sulla ei oo, tässä on*). Sandhikaava-asemassa loppuheitto on yleinen kaikissa suomen murteissa (Mielikäinen 1991: 40–41). Tosin niissä alueellisissa puhekielissä, joihin loppuheitto ei muuten kuulu, sandhikaava-asemassa esiintyy suunnilleen saman verran sk-loppuheittoista ja loppuheitotonta varianttia. Näin on esim. Jyväskylän ja Tampereen puhekielissä. (Lahtinen 1981: 48; Vilhunen 1982: 40.) Sandhikaava-asemassa olevaa loppuheittoista ja loppuheitotonta varianttia koskevia asenteita luotasin seuraavanlaisella kysymyspatteristolla:

2) 1: Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

- A) Ai sul-lei oo nälkä mutta täs-son suklaamuffinssi. (sk-loppuheittoinen)
- B) Ai sulla ei oo nälkä mutta tässä on suklaamuffinssi. (loppuheitoton)

2: Sk-loppuheittoinen esimerkki

- A) Onko 'Ai sul-lei oo nälkä mutta täs-son suklaamuffinssi.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?
- B) Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?
- C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?
- D) Kuulostaako se hyvältä?

3: Loppuheitoton esimerkki

- A) Onko 'Ai sulla ei oo nälkä mutta tässä on suklaamuffinssi.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?
- B) Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?
- C) Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?
- D) Kuulostaako se hyvältä?

Kumpaakin esimerkkiä voi pitää kielitieteen näkökulmasta yleisinä puhekielisyyksinä sikäli, etteivät ne ole kirjakielisiä, mutta toisaalta melkein mistä päin Suomea tahansa oleva ihminen voi käyttää arkipuheessaan kumpaa sanontatapaa tahansa eli vastinparilla ei ole dikotomista tai ehdotonta alueellista vaihtelua. Molemmat esimerkkilauseet näyttäytyivät puhekielisyyksinä myös Jyväskylästä Turkuun muuttaneille. Puolet informanteista (MA3, NA4, MB6 ja NB7) piti molempia esimerkkilauseita puhekielisinä. Loppuheitotonta esimerkkiä yleiskielisenä ja sk-loppuheittoista puhekielisenä pitivät MA1 ja NB8, ja loppuheitotonta esimerkkiä puhekielisenä ja sk-loppuheittoista murteellisenä pitivät NA2 ja MA5. Kumpaakin esimerkkiä puhekielisenä piti siis yhteensä kuusi informanttia.

Murteelliseksi sk-loppuheittoista esimerkkilauseetta kuvanneet informantit NA2 ja MA5 sanoivat sen kuuluvan Turun murteeseen. Loppuheitoton lause taas oli MA5:n mielestä sekä jyväskyläläisyys että turkulaisuus, mutta hän ei osannut sanoa, liittyykö se jonkin muun paikan puhekieleen. NA2:n mielestä loppuheitoton lause kuuluu erityisesti Jyväskylän ja Keski-Suomen puhekieliin. Muista informanteista kaikki paitsi NB8 kuvasivat molempia esimerkkilauseita kaikkialla Suomessa käytettävänä tai ainakin erittäin laaja-alaisina puhekielisyyksinä, mutta MA3, NA4 ja NB7 sanoivat

loppuheitottoman esimerkin olevan enemmän jyvaskyläläinen kuin turkulainen tapasanoa asia, ja MB6 ja NB7 pitivät sk-loppuheittoista esimerkkiä enemmän turkulaisena kuin jyvaskyläläisenä. NB8 taas kuvasi sk-loppuheittoisen esimerkin kuuluvan enemmänkin Jyvaskylän kuin Turun puhekieleen, mutta olevan myös yleinen puhekielisyys, ja loppuheitoton esimerkki on hänen mielestään lähinnä tiedotusvälineissä esiintyvä yleiskielisyys.

Kaiken kaikkiaan sandhikaava-asemassa tapahtuva loppuheitto oli piirteittäisessä murreasennekyselyssä maassamuuttajien hyvin tunnistama ja tiedostama murrepiirre, ja kaikki informantit kuvasivat ainakin jonkinasteisia eroja sk-loppuheittoisen esimerkin ja loppuheitottoman esimerkin välillä. Kuvaukset mm. sandhikaavaisen loppuheiton alueellisesta vaihtelusta ja loppuheittoisen ja loppuheitottoman variantin eroista olivat myös kielitieteen näkökulmasta usein oikeansuuntaisia, joskaan eivät välttämättä aivan dialektologian ja sosiolingvistiikan nykynäkemyksen mukaisia.

Hyvältä kuulostamisen näkökulmasta informanteista vain NA2 arvosti jompaa kumpaa esimerkkiä toisen edelle, ja hän oli sitä mieltä, että loppuheitoton esimerkki kuulostaa hyvältä, mutta sk-loppuheittoinen ei. Kaikki muut informantit pitivät molempia esimerkkejä hyvänkuuloisina, ja vaikka esimerkeissä kyseessä onkin kaksi yleisesti suomen puhekielen muodoissa esiintyvää varianttia, tällaista yksimielisyyttä voi pitää hieman yllättävänäkin, koska kyseessä on arvostukset ja murreasenteet. Oikea–väärä-vastinparilla esimerkkien arvottamisessa oli sen sijaan enemmän hajontaa. Puolet informanteista (NA2, NA4, MA5 ja MB6) piti loppuheitotonta esimerkkiä oikeana tapana sanoa asia. Muista informanteista kaksi (NB7 ja NB8) piti sk-loppuheittoista esimerkkiä oikeana sanontatapana ja kaksi (MA1 ja MA3) molempia esimerkkilauseita.

4.2.3. Paikallissijojen variaatio

Paikallissijojen tarkastelussa on rajattu monenlaisia erikoistapauksia monin eri tavoin taulukoinnin ulkopuolelle (mm. Salomaa 1979:118; Lahtinen 1981: 35, 38, 44; Lindberg 2005: 56; Kurki 2005: 136). Erilaisia rajauksia voi tehdä aivan yhtä perustellusti, ja mitään vakiintunutta tai oikeaa tapaa ilmiön rajaamiseen ei ole. Rajaaminen on siis näkökulmakysymys, johon vaikuttavat mm. tutkimuskohde ja -kysymykset. Tässä olen ottanut taulukointiini mukaan usein ulos rajatuista tapauksista omistusliitteelliset

muodot (esim. *päässä-ni, tiedoilta-si*) ja paikallissijaisilta lähtökohdiltaan hämärtyneet adverbikiteymät (esim. *kanssa, johdosta, perillä, alta*), mikäli yleiskielisessä variantissa paikallissijan A-pääte ja loppuheittoisessa paikallissijan tunnus päättää tavun, jossa se sijaitsee. Jos taas omistusliitteellisissä muodoissa (esim. *päässän-sä, tiedoiltam-me*) tai adverbikiteymissä (esim. *jossain, pelkästään, silloin, miltään*) yleiskielisen variantin A-päätteen tavu ei pääty A-päätteeseen, olen jättänyt tapauksen taulukoinnin ulkopuolelle. Loppuheittoinen muoto on näissä tapauksissa lähes mahdoton.

Se-pronominin essiivi- ja partitiivipäätteiset sijat siinä ja siitä otin mukaan tarkasteluun siksi, että ne käsitetään nykyään inessiiviksi ja elatiiviksi (ks. ISK 2005: 129, 715). Suomen kielessä on tosin muitakin sanoja, joiden essiivi- ja partitiivipäätteisiä muotoja käytetään olo- tai erosijan merkityksessä (esim. *luona, luota; kotona, kotoa*), mutta nämä tapaukset jätin tarkastelun ulkopuolelle. Se-pronomini eroaa näistä sanoista siinä, että sillä ei ole *siinä-* ja *siitä-*muotojen lisäksi muita inessiivin ja elatiivin merkityksisiä muotoja (vrt. *kotona – kodissa; kotoa – kodista*) ja että sillä on *siinä-* ja *siitä-*muodoista eroavat essiivin ja partitiivin muodot *sinä* ja *sitä* (vrt. *luona – ?; luota – ?; takana – ?; takaa – ?*).

Kolmas taulukoinnin ulkopuolelle jättämäni erikoistapausten ryhmä olivat ne adessiivimuotoiset tiettyjen sanojen variantit, joiden äännehistoriallisesta muodostumisesta esiintyy kilpailevia teorioita eli niiden syntymekanismia ei tiedetä. Tavan rakenteissa näitä ovat jälkiosan *lai(n)-*, *lei(n)-* ja *lee(n)-*variantit (esim. *sillai, tälle*), joiden yhteenlaskettu osuus oli lähes 70 % tavan rakenteiden jälkiosien kokonaismäärästä ja joita Lahtinen (1981: 44) on kutsunut epäselviksi asuiksi. *lai(n)-*, *lei(n)-* ja *lee(n)-*varianttien vuoksi Lahtinen (1981: 44) jätti kaikki tavan rakenteiden etu- ja jälkiosat tarkastelunsa ulkopuolelle. Itse kuitenkin taulukoin tavan rakenteiden etuosat ja jälkiosien *lla-* ja *l-*adessiiviset variantit (esim. *sillä tavalla, tällä*). Muutamassa epävarmasti lausutussa korjaussekvenssillisessä *sel lain-*tyyppisessä tapauksessa jätin myös alkuosan tarkastelun ulkopuolelle, sillä nauhoituksesta ei selvinnyt, oliko informantin tarkoitus sanoa *sellaine(n)* vai *sillail*. Taulukoinnin ulkopuolelle jäi myös kaksi siellä-proadverbin hämäläis–eteläpohjalais–satakuntalaista *siä-*variantin esiintymää *siä-* ja *tua-*muotojen tulkinnallisten hankaluuksien vuoksi (ks. Mustanoja 2011: 287–290). Molemmat *siä-*muodot tulivat informantilta NB8, joka oli asunut vuoden Tampereella ennen Turkuun muuttamista. Tavan rakenteet ja siellä-tyyppisten proadverbien variaation olen taulukoinut erikseen liitteisiin 3C1 ja 3C2.

Kielensisäisestä vaihtelusta tarkasteltavaksi otin syntaktisen ja morfologisen variaation. Tämä tarkoittaa sitä, että olen taulukoinut erikseen paikallissijojen A:n loppuheiton sen Jyväskylässä laukaisevissa lauserakenteissa ja eri paikallissijoissa. Maassamuuttajien syntaktisesta ja morfologisesta vaihtelusta saamieni tulosten pohjalta ratkaisuani voidaan pitää perusteltuna. Tarkastelutapani heikkous piilee taas siinä, että A-loppuisten paikallissijojen fonologisesta ja leksikaalisesta vaihtelusta en voi sanoa paljoakaan.

Inessiivin ja adessiivin yksinäiskonsonantillisten *sA*- ja *lA*-varianttien taulukointi oli monenlaisen pohdinnan tulos. Inessiivin *sA*-variantin voidaan sanoa kuvaavan maassamuuttajan puhekielessä turkulaistumista, kun taas adessiivin *lA*-pääte on eteläisten savolaismurteiden edustustapa (ks. Kettunen 1940: kartat 104, 131; Wiik 2006: kartat 67, 142–144). Litteroidessani nauhoituksia havaitsin myös, ettei konsonantistonkaan kestoissa ole kysymys yksinäiskonsonantin ja geminaatan välisestä joko–tai-vaihtelusta, vaan kysymys on liukumista, joita on merkitty perinteisesti suomalais-ugrilaisessa tarkekirjoituksessa erilaisin kestoastein (ks. Sovijärvi – Peltola 1953: 8–9; Itkonen 1961: 43–44; 1973: 21–22). Tarkasteluni pääpaino oli kuitenkin syntaktisessa ja morfologisessa variaatiossa. Näin ollen käsittelin loppuheitottomien inessiivien ja adessiivien kvantiteettia vain kahdella eli lyhyellä ja pitkällä kestoasteella, koska puolipitkien konsonanttien *ʼsA*- ja *ʼlA*-varianttien ottaminen mukaan taulukointiin olisi monimutkaistanut sitä entisestään ja identiteetin ja puhekielen välisen suhteen tarkastelun näkökulmasta tarpeettomasti.

Yksinäiskonsonantillisia loppuheitottomia variantteja litteroin yhteensä neljä, joista kolme oli *lA*-adessiiveja (kaikki adverbistä *sielä*) ja yksi *sA*-inessiivi (*vaiheesa*). Yksikään yksinäiskonsonantillinen variantti ei siis ollut Turun puhekieleen kuuluvasta tässä-tyyppisen pronominin tai adverbien *sA*-inessiivistä. Lyhyellä konsonantilla litteroimani *lA*-adessiivit ja *sA*-inessiivi eivät olleet täysin lyhyitäkään, ja aineistossa oli myös muutamia geminaatalla litteroimiani loppuheitottomia inessiivejä ja adessiiveja, joiden konsonantin kvantiteetti oli jotain lyhyen ja geminaatan väliltä. Kvantiteetin rajatapauksissa oli siis toisen tavun vokaalin tavoin tulkinnallista, mihin kategoriaan foneemi kuuluu. Inessiivissä ja adessiivissa näiden rajatapauksen määrä tosin oli marginaalinen eli toisin sanoen korkeintaan prosentin tai kahden luokkaa olosijojen kokonaisedustuksesta. Konsonanttien kvaliteetti ei sen sijaan tuottanut paikallissijojen taulukoinnissa tulkinnallisia hankaluuksia.

Yksinäiskonsonantillisten *lA*-adessiivien ja *sA*-inessiivin pääosan ollessa itämurteisia sekä niiden marginaalisen määrän (adessiivissa 3/349, inessiivissä 1/395) ja keston tulkinnallisuuden vuoksi päädyin taulukoimaan ne samaan kategoriaan yleiskielisten ja jyväskyläläisten varianttien kanssa. Tällä tavoin sain myös yksinkertaistettua taulukointia. Paikallissijoissa maassamuuttajien puhekielen muutoksen näkökulma on siis siinä, missä määrin informanttien idiolekteissa ja ryhmäkeskiarvoissa esiintyy lounais- ja eteläsuomalaisia loppuheittoisia variantteja. Erikseen on kuitenkin mainittava, että muissa kuin syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa esiintyvistä adessiiveista MA3:lla kokonaisesiintymämäärässä on yksi ja NB7:llä kaksi *sielä*-tapausta ja inessiiveistä NA2:lla yksi *vaiheesa*-tapaus.

	Syntax N %	Iness. N %	Elat. N %	Adess. N %	Ablat. N %	Yht. N %
MA1	16/23 *(70)	21/54 38,9	5/15 (33)	6/55 10,9	1/16 (6)	49/163 30,1
NA2	14/22 (64)	6/56 10,7	2/28 (7)	4/53 7,5	0/7 (0)	26/166 15,7
MA3	12/16 (75)	1/41 2,4	1/18 (6)	0/17 (0)	0/6 (0)	14/98 14,3
NA4	13/21 (62)	6/32 18,8	0/16 (0)	3/27 (11)	0/6 (0)	22/102 21,6
MA5	26/44 59,1	13/50 26,0	9/23 (39)	4/53 7,5	0/2 (0)	52/172 30,2
ryhmä A Yht.	81/126 64,3	47/233 20,2	17/100 17,0	17/205 8,3	1/37 2,7	163/701 23,3
MB6	5/7 (71)	3/43 7,0	0/15 (0)	2/28 (7)	0/6 (0)	10/99 10,1
NB7	13/22 (59)	7/52 13,5	1/30 3,3	2/51 3,9	0/9 (0)	23/164 14,0
NB8	33/43 76,7	7/67 10,4	6/53 11,3	2/65 3,1	2/9 (22)	50/237 21,1
ryhmä B Yht.	51/72 70,8	17/162 10,5	7/98 7,1	6/144 4,2	2/24 (8)	83/500 16,6
Kaikki Yht.	132/198 66,7	64/395 16,2	24/198 12,1	23/349 6,6	3/61 4,9	246/1201 20,5

Taulukko 6*: Paikallissijojen loppuheittoisten varianttien osuus kokonaismääristä

* Jos kokonaisesiintymämäärä on jäänyt alle 30:n, olen laittanut prosenttiosuuden sulkuihin merkitsemättä kymmenysosaprosentteja, sillä niin pienessä aineistossa sattuman merkitys voi olla hyvinkin suuri. Samaa merkintätapaa käytän muissakin paikallissijojen variaation taulukoissa.

Taulukko 6 kuvaa paikallissijojen variaatiota siten, että siihen on laitettu loppuheittoisten varianttien osuus kokonaisesiintymämäärästä loppuheiton Jyväskylässä laukaisevissa lauseasemissa ja muiden tapausten osalta eri paikallissijoissa idiolekteittain ja ryhmäkeskiarvoina. Näin esim. Syntax-sarakkeen MA1-riville laitettu lukema 16/23 tarkoittaa sitä, että sandhikaava-asemissa (esim. *mulla on, tos ei oo*) sekä tavan (esim. *sillä lailla, tällai*) ja mielipiderakenteissa esim. *siinä mielessä, mum mielest, must tuntuu*) MA1:n puheessa on esiintynyt keskustelunauhoituksessa yhteensä 23 kertaa paikallissijoja, joista 16 on loppuheittoisia ja lukema (70) sitä, että loppuheittoisten varianttien osuus kaikista näissä lauseasemissa esiintyvistä paikallissijoista on prosenttin tarkkuudella pyöristettynä 70 %. Yht.-sarakkeen ja ryhmä A Yht.-rivin lukemat 163/701 ja 23,3 tarkoittavat puolestaan sitä, että yli viisi vuotta Turussa asuneet käyttivät keskustelunauhoituksissa yhteensä 701 paikallissijaa, joista 163 oli loppuheittoisia, ja niiden osuus oli siis 23,3 %. Paikallissijojen kokonaismäärä keskusteluaineistossa informanttien puheessa oli siis 1201, joista 246 oli loppuheittoisia, ja loppuheittoisten varianttien osuus paikallissijojen kokonaismäärästä oli siis 20,5 % (ks. Taulukko 6, ruutu oikeassa alakulmassa).

Ryhmäkeskiarvojen perusteella Turussa asuttu aika näyttäisi vaikuttavan vähän paikallissijojen loppuheiton edustukseen. Alle viisi vuotta Turussa asuneilla loppuheittoisia variantteja oli 16,6 % ja yli viisi vuotta Turussa asuneilla 23,3 % paikallissijojen kokonaisedustuksesta. Kovin merkittävänä eroa ei kuitenkaan voi pitää, sillä ryhmäkeskiarvojen välinen ero on vain 6,7 %. Tulosta voi kuitenkin pitää luotettavana, sillä paikallissijojen kokonaisesiintymämäärä on alle viisi vuotta Turussa asuneilla 500 ja yli viisi vuotta Turussa asuneilla 701 eli piirre on frekventti. Ryhmäkeskiarvot pohjautuvat myös useampaan kuin yhteen keskustelutilanteeseen, jotka on pyritty rakentamaan samanlaisiksi, joten tilanteisella vaihtelulla eroa ei voi tyhjentävästi selittää. Tulkinnallisuuskin koskee paikallissijoissa vain marginaalisia tapauksia ja niissäkin vain *ssA//IA-sA/IA*-vaihtelua, ei A:n loppuheittoa. On myös huomattava, että pienestä erosta huolimatta yli viisi vuotta Turussa asuneilla loppuheittoisten varianttien osuus on ylittänyt Baileyn (1973: 77) mallin hitaan etenemisen alkuvaiheen rajapyykin eli 20 % ja siirtynyt nopean etenemisen keskivaiheeseen. Tosin Baileyn (mts.) mallissa on kyse vain teoriasta. Suomalais-ugrilaista kielentutkimusta opiskelleen MA3:n jättäminen tarkastelun ulkopuolelle kasvattaisi yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmäkeskiarvojen eroa jonkin verran.

Loppuheittoisista muodoista yli puolet (132/246) sijoittui syntaktisen variaation piiriin kuuluviin eli Jyväskylässä loppuheiton laukaiseviin lauseasemiin, ja muiden tapausten idiolektittainen ja sijamuodoittainen tarkastelu tarkentaakin kuvaa loppuheiton diffuusiosta maassamuutajilla kaikkien tapausten ryhmäkesiarvojen pohjalta tapahtuvaan vertailuun nähden. Yli viisi vuotta Turussa asuneilla loppuheitto oli siis vähän yleisempää kuin alle viisi vuotta Turussa asuneilla, mutta kahdella yli viisi vuotta Turussa asuneella informantilla loppuheittoisten varianttien osuus (NA2: 15,7 %; MA3: 14,3 %) oli hieman pienempi kuin alle viisi vuotta Turussa asuneiden ryhmäkesiarvo 16,6 %, joten heillä ei voi sanoa tapahtuneen Turussa paikallissijojen edustuksessa minkäänlaista muutosta. Sen sijaan informanteilla MA1 ja MA5 näyttäisi lähteneen käyntiin selvä muutos loppuheittoisia muotoja kohti inessiivissa ja elatiivissa (loppuheiton osuudet n. 25–40 %), mutta ei adessiivissa ja ablatiivissa (loppuheiton osuudet n. 0–10 %). Myös NA2:lla näyttäisi lähteneen käyntiin orastava muutos inessiivissä, jossa hänen loppuheittoisten varianttien osuus oli 18,8 %. Kaikissa muissa sijamuodoissa ja kaikilla muilla informanteilla loppuheiton osuus jäi Jyväskylässä loppuheiton laukaiseviin lauseasemiin kuulumattomissa tapauksissa korkeintaan noin 10 %:iin. Poikkeuksena tästä oli NB7:n inessiivi, jossa loppuheiton osuus oli 13,5 %.

Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden kohdalla voisi siis sanoa, että paikallissijojen loppuheittoisten varianttien omaksuminen on yksilökohtaista, ja jotkut (NA2 ja MA3) eivät olleet omaksuneet pidempäänkään Turussa asuttuaan loppuheittoisia muotoja lainkaan. Toisilla (MA1 ja MA5) taas oli saattanut tapahtua selväkin muutos, mutta heilläkin loppuheiton diffuusio oli morfologista eli se oli tapahtunut inessiivissä ja elatiivissa, mutta adessiivissa ja ablatiivissa siitä oli vähän merkkejä. NA4, jolla oli orastavia merkkejä inessiivin loppuheitosta, taas sijoittui jonnekin näiden kahden ryhmän välimaastoon.

Morfologinen ja idiolektittainen diffuusio inessiivissä ja elatiivissa heijastui myös ryhmäkesiarvoihin, sillä näissä sijamuodoissa loppuheiton osuus oli yli viisi vuotta Turussa asuneilla noin 10 % suurempi kuin alle viisi vuotta asuneilla (inessiivi 20,2 % – 10,5 %, elatiivi 17,0 % – 7,1 %). Adessiivissa ryhmien välinen ero oli muutaman prosenttiyksikön luokkaa (8,3 % – 4,2 %), kun taas ablatiivissa loppuheiton osuus olikin suurempi alle viisi vuotta Turussa asuneilla (2,7 % – ~8 %). Kovinkaan pitkälle vietyjä johtopäätöksiä muutoksesta ja sen suunnasta yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden ablatiivin edustuksesta ei kuitenkaan kannata tehdä, sillä ablatiivi oli molemmissa

ryhmissä harvafrekventtinen paikallissija (yli 5 v: 37; alle 5 v: 24), ja loppuheittoisten varianttien määrä oli yhteensä kolme. Tällöin tilanteinen vaihtelu, kuten vaikkapa NB8:n *sielt*-ablatiivin esiintyminen yhdessä toistorakenteessa kaksi kertaa, saattaa vaikuttaa tuloksiin merkittävästi. Joillakin yli viisi vuotta Turussa asuneilla informanteilla (MA1 ja MA5, osin myös NA4) käynnistyneestä inessiivin ja elatiivin loppuheiton diffuusiosta huolimatta loppuheitottomat variantit olivat yhä pääedustuksena kaikilla informanteilla kaikissa sijamuodoissa syntaktisen variaatioon piiriin kuulumattomissa tapauksissa ja ryhmäkeskiarvoissa valtaedustuksena sekä yli että alle viisi vuotta asuneilla.

Jyväskylältä Turkuun muuttaneilla esiintyi loppuheittoa kaikissa loppuheiton laukaiseviin lauseasemiin kuulumattomissa tapauksissa enemmän kuin Lahtisen (1981: 35–47) jyväskyläläiskoululaisilla ja -opiskelijoilla etenkin, kun ottaa huomioon, että Lahtisen (1981: 41–42) taulukoimista opiskelijoiden ja koululaisten elatiivin loppuheitoista 76,7 % oli mielipiderakenteita. Jyväskylässä on tosin saattanut tapahtua tai olla tapahtumatta monenlaisia muutoksia paikallissijojen edustuksessa 1970-luvun lopun jälkeen. Lahtisen (1981: 35–47) ja tässä tutkielmassa esiteltyjen tulosten vertailu ei siis välttämättä kuvaa 2000-luvun ensikymmenellä Jyväskylältä Turkuun muuttaneiden paikallissijojen edustuksessa Turussa tapahtuneita muutoksia.

Erityisen selvänä taulukosta 6 näkyy maassamuuttajien loppuheiton vahva edustus syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa, joissa loppuheiton osuus oli tasan kaksi kolmannesta (132/198). Yksilökohtaisia eroja oli syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa jonkin verran, mutta erot olivat melko pieniä. Karkeasti ottaen voisi sanoa, että informanteilla NA2, NA4, MA5 ja NB7 loppuheiton osuus oli näissä tapauksissa n. 60 % ja informanteilla MA1, MA3, MB6 ja NB8 n. 70–75 %. Suurin loppuheiton osuus syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa oli 76,7 % informantilla NB8 ja pienin ~59 % informanteilla MA5 ja NB7, joten suurin yksilöiden välinen ero informanttiryhmässä oli vähän alle 18 %. Eri informanttien loppuheiton edustuksen loppuheiton laukaisevissa lauseasemissa voi siis sanoa olleen melko tasaista siihen nähden, että yhdelläkään informantilla loppuheitto ei ollut yksinomaisena tai lähes yksinomaisena edustuksena, eikä tapausten pienen idiolektittaisen esiintymämäärän vuoksi (ka. ~17/25) kannata vetää kovinkaan pitkälle vietyjä johtopäätöksiä siitä, että loppuheittoinen variantti oli melko tasaisessa vaihtelussa loppuheitottoman kanssa informanteilla NA2, NA4, MA5 ja NB7 ja pää- tai

valtaedustuksena informanteilla MA1, MA3, MB6 ja NB8 näissä lauseasemissa. Baileyn (1973: 65–109) S-käyrämallia ja Kurjen (2005: 239–240) haitarimaisen etenemisen mallia tulkiten voidaan tosin sanoa, että melko pienet yksilökohtaiset erot ovat merkki edustustavan stabiiliudesta.

Ryhmäkeskiarvoista voidaan havaita pientä muutosta loppuheiton edustuksessa syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa. Alle viisi vuotta Turussa asuneilla loppuheiton osuus oli 70,8 % ja yli viisi vuotta Turussa asuneilla 64,3 %. Sandhikaava-asemassa sekä tavan ja mielipideranteissa loppuheiton osuus näyttäisi siis hieman odotuksenvastaisesti laskevan kauemmin Turussa asuneilla, mutta ero yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneilla oli vain 6,5 %. Ero oli siis lähes täsmälleen käänteinen verrattuna loppuheiton kokonaisedustukseen, jossa yli viisi vuotta Turussa asuneiden loppuheiton osuus (23,3 %) oli 6,7 % alle viisi vuotta Turussa asuneiden loppuheiton osuutta (16,6 %) suurempi. Näyttäisikin siis siltä, että yksi Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla paikallissijojen edustuksessa tapahtuva muutos olisi maltillinen loppuheiton osuuden eron tasoittuminen syntaktisen variaation piiriin kuuluvien lauseasemien ja muiden tapausten välillä.

Joka tapauksessa loppuheittoinen muoto oli paikallissijojen pää- tai valtaedustuksena syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa ja loppuheitoton muoto pää- tai valtaedustuksena kokonaisaineistossa kaikilla informanteilla. Kokonaisuudesta voikin sanoa, että Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden paikallissijojen kielensisäinen variaatio on pääasiassa syntaktista ja loppuheiton diffuusio pääasiassa idiolektittaista ja morfologista eli se on lähtenyt käyntiin joillakin informanteilla (MA1 ja MA5) erityisesti inessiivissä ja elatiivissa. Paikallissijojen yleiskielinen ja jyväskyläläinen edustus ja sen näennäisaikainen muutos (alle 5 v: 83,4 %; yli 5 v: 76,7 %) oli kokonaisedustuksen ryhmäkeskiarvoina lähes identtinen jyväskyläläisen ja savolaistyyppisen puolipitkän ja pitkän vokaalin edustuksen ja näennäisaikaisen muutoksen (alle 5 v: 83,1 %; yli 5 v: 77,5 %) kanssa, ja yksilökohtaiset erotkin olivat pitkälti samansuuruisia. Sekä toisen tavun vokaaleissa että paikallissijoissa eniten Jyväskylän edustustavoissa pitäytyneillä informanteilla niiden osuus oli 85–90 % ja vähiten Jyväskylän edustustavoissa pitäytyneillä informanteilla noin 65–70 %. Syntaktisen variaation piiriin kuuluvat tapaukset olen taulukoinut erikseen sandhikaava-asemassa, tavan rakenteissa ja mielipiderakenteissa liitteeseen 3C3, josta voi nähdä, että loppuheiton osuus oli kaikissa kolmessa lauserakenteessa sijaitsevilla paikallissijoissa

melko tarkasti samaa luokkaa eli noin 2/3.

Sukupuolieroissa huomionarvoista on, että paikallissijojen loppuheiton idiolektittainen ja morfologinen diffuusio oli lähtenyt käyntiin erityisesti yli viisi vuotta Turussa asuneilla miehillä MA1 ja MA5, mutta yli viisi vuotta Turussa asuneilla naisilla siitä oli vähemmän merkkejä. Yli viisi vuotta Turussa asuneiden pienin loppuheittoisten paikallissijojen osuus 14,3 % löytyi tosin miesinformantilta MA3, mutta hänen tapauksessaan yleiskielisten paikallissijojen suosiminen puhekielessä saattaa selittyä kielitietellisillä opinnoilla. MA3 oli ainut murreidentiteetiltään edes jossain määrin turkulaistunut informantti, joten murreidentiteetti korreloi huonosti tai käänteisesti sen kanssa, omaksuiko informantti loppuheittoisia ja turkulaisia paikallissijojen variantteja puhekieleensä. Sen sijaan sukupuolittainen ero loppuheiton diffuusiosta oli MA3:sta huolimatta niin selvä, että paikallissijoissa päätin taulukoida sukupuolittaisen variaation seuraavaan taulukko 7:ään.

	Syntax N %	Iness. N %	Elat. N %	Adess. N %	Ablat. N %	Yht. N; %
MA1	16/23 (70)	21/54 38,9	5/15 (33)	6/55 10,9	1/16 (6)	49/163; 30,1
MA3	12/16 (75)	1/41 2,4	1/18 (6)	0/17 (0)	0/6 0,0	14/98; 14,3
MA5	26/44 59,1	13/50 26,0	9/23 (39)	4/53 7,5	0/2 0,0	52/172; 0,2
MB6	5/7 (71)	3/43 7,0	0/15 (0)	2/28 (7)	0/6 0,0	10/99; 10,1
Miehet yht.	59/90 65,6	38/188 20,2	15/71 21,1	12/153 7,8	1/30 3,3	125/532; 23,5
NA2	14/22 (64)	6/56 10,7	2/28 (7)	4/53 7,5	0/7 (0)	26/166; 15,7
NA4	13/21 (62)	6/32 18,8	0/16 (0)	3/27 (11)	0/6 (0)	22/102; 21,6
NB7	13/22 (59)	7/52 13,5	1/30 3,3	2/51 3,9	0/9 (0)	23/164; 14,0
NB8	33/43 76,7	7/67 10,4	6/53 11,3	2/65 3,1	2/9 (22)	50/237; 21,1
Naiset yht.	73/108 67,6	26/207 12,6	9/127 7,9	11/196 5,6	2/31 6,5	121/669; 18,1
Kaikki Yht.	132/198 66,7	64/395 16,2	24/198 12,1	23/349 6,6	3/61 4,9	246/1201; 20,5

Taulukko 7: Paikallissijojen loppuheittoisten varianttien osuus kokonaismääristä sukupuolittain tarkasteltuna

Taulukkoja 6 ja 7 vertailemalla voi havaita, että miesten ja naisten välisten erot loppuheiton edustuksessa olivat kaikissa paikallissijoissa samansuuntaisia kuin yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden. Inessiivissä miesten loppuheittoisten varianttien osuus oli 7,6 %, elatiivissa 13,2 % ja adessiivissa 2,2 % suurempi ja ablatiivissa 3,2 % ja loppuheiton Jyväskylässä laukaisevissa lauseasemissa 2,0 % pienempi kuin naisten loppuheittoisten varianttien osuus. Miehistä tosin löytyi myös informantti MB6, jonka loppuheittoisten varianttien osuus oli kokonaisuudessaan informanttiryhmän pienin eli

10,1 %. Idiolektittaiset erot olivatkin miehillä selvästi suurempia kuin naisilla, ja pienimmän ja suurimman idiolektittaisen loppuheiton osuuden ero oli miehillä 20,1 % ja naisilla 7,6 %. Miesten suurempia idiolektittaisia eroja selittää kuitenkin ennemminkin yli viisi vuotta Turussa asuneiden informanttien MA1 ja MA5 inessiivin ja elatiivin loppuheiton melko suuret osuudet kuin MB6:n loppuheiton pieni osuus, ja miehillä loppuheiton osuus oli kaikkiaan 5,4 % suurempi kuin naisilla. Turussa asutun ajan ohella sukupuoli näyttäisi siis olleen toinen maltillisesti paikallissijojen variaatioon ja diffuusioon vaikuttava kielenulkoinen tekijä, ja aineiston perusteella Jyväskylästä Turkuun muuttajista loppuheiton omaksuvat parhaiten miehet inessiivissä ja elatiivissa ja marginaalisesti myös adessiivissa.

Informanttiryhmän lingvistin MA3:n jättäminen tarkastelun ulkopuolelle kasvattaisi miesten ja naisten ryhmäkeskiarvojen eroa jonkin verran, sillä MA3:n loppuheiton edustus jää selvästi miesten ryhmän keskiarvon alapuolelle kaikissa paikallissijoissa ja kokonaisedustuksessa. MA3:n paikallissijojen variaation perusteella näyttäisi myös siltä, että murreidentiteetti ei vaikuta puhekieleen tai että kielitieteelliset opinnot ovat murreidentiteettiä merkittävämpi puhekieleen vaikuttava tekijä. Seuraavassa taulukossa 8 olen tarkastellut paikallisidentiteettiä paikallissijojen variaatioon vaikuttavana kielenulkoisena tekijänä, ja informantit olen ryhmitellyt siihen jyväskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneisiin (MA1, MA3, MB6 ja NB7) ja paikallisuudeltaan turkulaistuneisiin.

	Syntax N %	Iness. N %	Elat. N %	Adess. N %	Ablat. N %	Yht. N; %
MA1	16/23 (70)	21/54 38,9	5/15 (33)	6/55 10,9	1/16 (6)	49/163; 30,1
MA3	12/16 (75)	1/41 2,4	1/18 (6)	0/17 (0)	0/6 (0)	14/98; 14,3
MB6	5/7 (71)	3/43 7,0	0/15 (0)	2/28 (7)	0/6 (0)	10/99; 10,1
NB7	13/22 (59)	7/52 13,5	1/30 3,3	2/51 3,9	0/9 (0)	23/164; 14,0
JKL-ryhmä	46/68 67,6	32/190 16,8	7/78 9,0	10/151 6,6	1/37 2,7	96/524; 18,3
NA2	14/22 (64)	6/56 10,7	2/28 (7)	4/53 7,5	0/7 (0)	26/166; 15,7
NA4	13/21 (62)	6/32 18,8	0/16 (0)	3/27 (11)	0/6 (0)	22/102; 21,6
MA5	26/44 59,1	13/50 26,0	9/23 (39)	4/53 7,5	0/2 (0)	52/172; 30,2
NB8	33/43 76,7	7/67 10,4	6/53 (11)	2/65 3,1	2/9 (22)	50/237; 21,1
Turku-ryhmä	86/130 66,2	32/205 15,6	17/120 14,2	13/198 6,6	2/24 (8)	150/677; 22,2
Kaikki Yht.	132/198 66,7	64/395 16,2	24/198 12,1	23/349 6,6	3/61 4,9	246/1201; 20,5

Taulukko 8: Paikallissijojen loppuheittoisten varianttien osuus kokonaismääristä paikallisidentiteetin mukaan tarkasteltuna

Taulukon 8 ryhmäkeskiarvojen perusteella paikallisidentiteetillä on hieman pienempi

vaikutus maassamuuttajan paikallissijojen variaatioon kuin Turussa asutulla ajalla tai sukupuolella. Jyväskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneillä loppuheiton osuus oli 18,3 % ja paikallisidentiteetiltään turkulaistuneilla 22,2 % eli ero oli 3,9 %. Suurimmat yksilökohtaiset erot olivat kuitenkin molemmissa ryhmissä n. 15–20 %, joten muutaman prosenttiyksikön ero voi näin pienessä informanttiryhmässä perustua sattumaan informanttien valinnassa. On myös huomattava, että Turku-ryhmässä loppuheiton Jyväskylässä laukaisevissa lauseasemissa esiintyvien tapausten määrä oli lähes kaksinkertainen Jyväskylä-ryhmään verrattuna, mikä selittää 3,9 %:n eron melko tyhjentävästi.

Muista tapauksista inessiivissä Jyväskylä-ryhmän loppuheiton osuus oli itse asiassa aavistuksen eli 1,1 % Turku-ryhmän loppuheiton osuutta suurempi, adessiivissa loppuheiton osuus oli molemmilla ryhmillä täsmälleen sama (6,6 %) ja ablatiivissa Turku-ryhmän noin 5 %:n suuremmasta loppuheiton osuudesta ei oikeastaan voi vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä suuntaan tai toiseen, sillä ablatiivi oli kaikkiaan niin harvafrekventtinen. Ainoastaan elatiivissa paikallisidentiteetin voi sanoa korreloineen vähäisissä määrin paikallissijojen edustuksessa tapahtuneiden muutosten kanssa, mutta siinäkin Turku-ryhmän loppuheiton osuus oli vain 5,2 % Jyväskylä-ryhmän loppuheiton osuutta suurempi. Kaikkiaan Turku-ryhmän loppuheiton osuus oli 11,7 % ja Jyväskylä-ryhmän 11,0 % muissa kuin loppuheiton Jyväskylässä laukaisevissa lauseasemissa, joten paikallisidentiteetillä ei ollut juuri mitään vaikutusta paikallissijojen loppuheiton edustukseen.

Piirteittäisessä murreasennekyselyssä informantit MA3, NA4 ja MB6 sanoivat loppuheittollisen esimerkkilauseen "Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel." kuulostavan hyvältä tai ihan kohtuulliselta, kun taas informanttien MA1, NA2, MA5, NB7 ja NB8 mielestä se ei kuulostanut hyvältä tai se kuulosti vieraalta. Seuraavan sivun taulukossa 9 on tarkasteltu loppuheittoon suhtautumisen suhdetta paikallissijojen variaatioon. Taulukossa 9 +ryhmä tarkoittaa siis niitä, jotka sanoivat loppuheittollisen esimerkkilauseen kuulostavan hyvältä ja -ryhmä niitä, jotka sanoivat, että se ei kuulosta hyvältä. Piirteittäisillä murreasenteilla näyttäisi siis olleen murreidentiteetin tavoin käänteinen tai negatiivinen korrelaatio siihen, miten loppuheittoa esiintyi maassamuuttajien keskustelupuhekielessä. Loppuheittoa hyväntekeväisenä pitävien puhekielessä sen osuus oli 15,4 % ja loppuheittoa karsastavien puhekielessä 22,2 % kaikista paikallissijoista. Edes loppuheittoa hyväntekeväisenä pitäneen ja suomalais-ugrilaisista kielentutkimusta opiskelleen

informantin MA3:n jättäminen tarkastelun ulkopuolelle ei muuta tilannetta juuri mihinkään, sillä hän edusti melko hyvin ryhmänsä keskiarvoa.

	Syntax N %	Iness. N %	Elat. N %	Adess. N %	Ablat. N %	Yht. N; %
MA3	12/16 (75)	1/41 2,4	1/18 (6)	0/17 (0)	0/6 (0)	14/98; 14,3
NA4	13/21 (62)	6/32 18,8	0/16 (0)	3/27 (11)	0/6 (0)	22/102; 21,6
MB6	5/7 (71)	3/43 7,0	0/15 (0)	2/28 (7)	0/6 (0)	10/99; 10,1
+ryhmä yht.	30/44 68,2	10/116 8,6	1/49 2,0	5/72 6,9	0/18 (0)	46/299; 15,4
MA1	16/23 (70)	21/54 38,9	5/15 (33)	6/55 10,9	1/16 (6)	49/163; 30,1
NA2	14/22 (64)	6/56 10,7	2/28 (7)	4/53 7,5	0/7 (0)	26/166; 15,7
MA5	26/44 59,1	13/50 26,0	9/23 (39)	4/53 7,5	0/2 (0)	52/172; 30,2
NB7	13/22 (59)	7/52 13,5	1/30 3,3	2/51 3,9	0/9 (0)	23/164; 14,0
NB8	33/43 76,7	7/67 10,4	6/53 11,3	2/65 3,1	2/9 (22)	50/237; 21,1
-ryhmä yht.	102/154 66,2	54/279 19,4	23/149 15,4	18/277 6,5	3/43 6,8	200/902; 22,2
Kaikki Yht.	132/198 66,7	64/395 16,2	24/198 12,1	23/349 6,6	3/61 4,9	246/1201; 20,5

Taulukko 9: Paikallissijojen loppuheittoisten varianttien osuus kokonaismääristä piirteittäisten murreasenteiden mukaan tarkasteltuna

Syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa loppuheiton osuus oli molemmissa ryhmissä n. 2/3, eikä näiden tapausten osuus ryhmien kaikista paikallissijoista eronnut +- ja -ryhmissä paljonkaan toisistaan, joten syntaktisella variaatiolla ryhmien välistä eroa ei voi tässä tapauksessa selittää. Muissa tapauksissa loppuheittoa karsastavien loppuheiton osuus oli selvästi suurempi inessiivissä (19,4 % - 8,6 % = 10,8 %) ja elatiivissa (15,4 % - 2,0 % = 13,4 %) ja vähän suurempi ablatiivissa (6,8 % - 0 % = 6,8 %) kuin loppuheittoa hyväntekeväisyydenä pitävien, ja adessiivissa loppuheiton osuus oli molemmissa ryhmissä melkein sama eli 6,5–7,0 %. Negatiivinen korrelaatio murreasenteiden tai tässä tapauksessa tarkemmin murrepiirteeseen suhtautumisen ja murrepiirteiden edustuksen välillä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei korrelaatiota olisi. Hankalampaa sen sijaan on selittää sitä, mistä tällainen negatiivinen tai käänteinen korrelaatio voisi kertoa.

Paikallissijojen A:n loppuheitto ei ollut turkulaisena murrepiirteenä yleisessä murrekyselyssä yhtä tiedostettu kuin savolaistyyppinen puolipitkä vokaali, mutta imitoinneistani informantit tunnistivat sen puolipitkää vokaalia paremmin. Yleisen ja piirteittäisen murrekyselyn tuloksien pohjalta muodostin informanteista kaksi paikallissijojen tiedostamisen asteen ryhmää. Informantit MA1, MA3 ja NB7 tunnistivat piirteittäisen murrekyselyn tuloksien pohjalta muodostin informanteista kaksi paikallissijojen tiedostamisen asteen ryhmää. Informantit MA1, MA3 ja NB7 tunnistivat piirteittäisen murrekyselyn tuloksien pohjalta muodostin informanteista kaksi paikallissijojen tiedostamisen asteen ryhmää. Informantit MA1, MA3 ja NB7 tunnistivat piirteittäisen murrekyselyn tuloksien pohjalta muodostin informanteista kaksi paikallissijojen tiedostamisen asteen ryhmää. Informantit MA1, MA3 ja NB7 tunnistivat piirteittäisen murrekyselyn tuloksien pohjalta muodostin informanteista kaksi paikallissijojen tiedostamisen asteen ryhmää.

jommassa kummassa kyselyssä sanojen lyhenemisen tai A:n loppuheiton turkulaisuudeksi tunnistivat NA2, NA4, MA5, MB6 ja NB8. Taulukossa 10 tarkastellaan paikallissijojen variaation ja piirteen tiedostamisen välistä suhdetta.

	Syntax N %	Iness. N %	Elat. N %	Adess. N %	Ablat. N %	Yht. N; %
MA1	16/23 (70)	21/54 38,9	5/15 (33)	6/55 10,9	1/16 (6)	49/163; 30,1
MA3	12/16 (75)	1/41 2,4	1/18 (6)	0/17 (0)	0/6 (0)	14/98; 14,3
NB7	13/22 (59)	7/52 13,5	1/30 3,3	2/51 3,9	0/9 (0)	23/164; 14,0
etuala-ryhmä	41/61 67,2	29/147 19,7	7/63 11,1	8/123 6,5	1/31 3,2	86/425; 20,2
NA2	14/22 (64)	6/56 10,7	2/28 (7)	4/53 7,5	0/7 (0)	26/166; 15,7
NA4	13/21 (62)	6/32 18,8	0/16 (0)	3/27 (11)	0/6 (0)	22/102; 21,6
MA5	26/44 59,1	13/50 26,0	9/23 (39)	4/53 7,5	0/2 (0)	52/172; 30,2
MB6	5/7 (71)	3/43 7,0	0/15 (0)	2/28 (7)	0/6 (0)	10/99; 10,1
NB8	33/43 76,7	7/67 10,4	6/53 11,3	2/65 3,1	2/9 (22)	50/237; 21,1
taka-ala-ryhmä	91/137 66,4	35/248 14,1	17/135 12,6	15/226 6,6	2/30 6,7	160/776; 20,6
Kaikki Yht.	132/198 66,7	64/395 16,2	24/198 12,1	23/349 6,6	3/61 4,9	246/1201; 20,5

Taulukko 10: Paikallissijojen loppuheittoisten varianttien osuus kokonaismääristä paikallissijojen tiedostamisen mukaan tarkasteltuna

Turkulaisen paikallissijojen A:n loppuheiton tiedostamisella ei vaikuta olleen mitään vaikutusta sen osuuteen Jyväskylästä Turkuun muuttaneen keskustelupuhekielessä. Piirteen paremmin tiedostavassa etuala-ryhmässä loppuheiton osuus kaikista paikallissijoista oli 20,2 % ja vähemmän tiedostavassa taka-ala-ryhmässä 20,6 % eli lähes täsmälleen sama. Ainut vähänkään selvä ryhmien välinen ero löytyi inessiivistä, mutta siinäkin turkulaisen loppuheiton paremmin tiedostavan ryhmän loppuheittoisen variantin osuus oli vain 5,6 % vähemmän tiedostavaa ryhmää suurempi. Harvafrekventtisessä ablatiivissa sen sijaan vähemmän tiedostavan ryhmän loppuheiton osuus oli hieman eli 3,5 % paremmin tiedostavaa ryhmää suurempi. Elatiivissa, adessiivissa ja loppuheiton Jyväskylässä laukaisevissa lauseasemissa ryhmien väliset erot loppuheittoisten varianttien osuuksissa olivat korkeintaan runsaan prosentin luokkaa eli käytännössä ryhmien edustus oli sama.

Kaiken kaikkiaan paikallissijojen jyväskyläläinen, yleiskielinen edustus oli säilynyt vahvana kaikilla Jyväskylästä Turkuun muuttaneilla, vaikka muutosta oli kulunut pitkäkin aika. Eniten turkulaisia, loppuheittoisia variantteja suosivillakin informanteilla MA1 ja MA5 jyväskyläläisten, yleiskielisten varianttien osuus oli kuitenkin noin 70 %, ja neljällä informantilla (NA2, MA3, MB6 ja NB7) jyväskyläläisten varianttien osuus

oli noin 85–90 %. Paikallissijojen jyvaskyläläisten edustustapojen pää- tai valtaedustus oli vieläkin selvempää, jos tarkastelun ulkopuolelle jättää syntaktisen variaation piiriin kuuluvat lauseasemat eli ne tapaukset, joissa Jyvaskylän puhekielessä loppuheitto on pääedustuksena. Tällöin loppuheittoisten varianttien osuus oli MA1:llä ja MA5:llä 20–25 % ja muilla informanteilla korkeintaan kymmenen prosentin luokkaa. Turussa asuttu aikakaan ei vaikuttanut kovin paljoa maassamuuttajan paikallissijojen edustukseen, sillä alle viisi vuotta Turussa asuneilla loppuheittoisten varianttien osuus oli 16,6 % ja yli viisi vuotta Turussa asuneilla 23,3 % kaikista paikallissijoista. Paikallissijojen kokonaisedustuksen Jyvaskylästä Turkuun muuttaneiden puhekielessä voi siis sanoa toimineen merkinä vahvasta jyvaskyläläisestä murreidentiteetistä.

Idiolektittaisia eroja maassamuuttajien paikallissijojen edustuksessa ei sen sijaan voi selittää murreidentiteetillä tai -asenteilla tai paikallisidentiteetillä. Murreidentiteetiltään turkulaistuneen informantin MA3 ja loppuheittoisia paikallissijoja hyvältä kuulostavien informanttien loppuheiton osuus oli itse asiassa pienempi kuin muiden informanttien, joten korrelaatio oli negatiivinen tai käänteinen. Paikallisidentiteetiltään turkulaistuneiden informanttien loppuheiton osuus oli hieman eli 3,9 % suurempi kuin jyvaskyläläisen paikallisidentiteetin säilyttäneillä, mutta ero selittyi lähinnä kielensisäisillä tekijöillä. Kielensisäiset tekijät olivatkin kielenulkoisia tekijöitä huomattavasti merkittävämpiä maassamuuttajien paikallissijojen variaatiossa. Syntaktisen variaation piiriin kuuluvissa lauseasemissa loppuheitto oli pääedustuksena kaikilla informanteilla, kun muissa tapauksissa yleiskieliset variantit olivat pää- tai valtaedustuksena kaikilla informanteilla kaikissa paikallissijoissa. Identiteettien ja murreasenteiden ohella turkulaisen loppuheiton tiedostamisellakaan ei ollut vaikutusta paikallissijojen edustukseen maassamuuttajien puhekielessä.

Kielenulkoisista tekijöistä paikallissijojen variaatioon vaikuttivat selvimmin sukupuoli ja Turussa asuttu aika, ja loppuheiton diffuusio oli lähtenyt käyntiin idiolekteittain yli viisi vuotta Turussa asuneilla miehillä MA1 ja MA5, joilla loppuheiton osuus oli inessiivissä ja elatiivissä 25–40 %, mutta adessiivissä ja ablatiivissä korkeintaan kymmenen prosentin luokkaa. Paikallissijojen kielensisäinen diffuusio oli siis pääasiallisesti morfologista toisin kuin kielensisäinen variaatio, joka oli pääosin syntaktista.

5. LOPUKSI

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden nuorten aikuisten identiteettien suhdetta puhekieleen. Tarkastelutapaani olen peilannut Lappalaisen (2001: 89) sitä näkemystä vasten, että maassamuuttaja luopuu leimallisimmista murrepiirteistä, muttei omaksu niiden tilalle kovinkaan helposti tulopaikkakunnan puhekielen suppea-alaisia edustustapoja. Jyväskylästä Turkuun muuttaneita näyttäisi kuvaavan se, että heidän identifikoitumisensa Jyväskylän puhekieleen on voimakasta, vaikka muutosta olisi kulunut pitkäkin aika ja että tällä murreidentiteetillä on kokonaisuudessaan selvä vaikutus muuttajien puhumaan kieleen. Jyväskyläläisistä puhutun kielen edustustavoista luopuminen on maassamuuttajilla erittäin hidasta, ja sekä kansan kielinäkemyksissä leimallisesta jyvaskyläläisyydestä eli savolaistyyppisestä toisen tavun puolipitkästä vokaalista että yleiskielen mukaisista paikallissijojen jyvaskyläläisistä varianteista luopuminen näytti vähäiseltä verrattaessa yli ja alle viisi vuotta Turussa asuneiden muuttajien edustustapoja keskenään. Yli viisi vuotta aiemminkin Turkuun muuttaneiden pää- tai valtaedustuksina oli sekä lyhyen tavun jälkeisissä toisen tavun lyhyissä vokaaleissa että paikallissijoissa jyvaskyläläiset variantit.

On kuitenkin huomattava, että Lappalaisen (2001: 89) näkemyksen taustalla olevissa tutkimuksissa tarkastelun kohteena ovat olleet stigmatisoituneen puhekielen alueelta prestiisikielimuotoiseen Helsinkiin muuttaneet, kun taas omien maassamuuttajieni suunta oli prestiisikielimuotoisesta Jyväskylästä leimallisesti murteiseen Turkuun. Eilingvistien keskuudessa Suomessa yleinen näkemys Jyväskylän puhekielestä eräänlaisena yleis- tai kirjakielisenä prestiisikielimuotona on tietenkin omiaan pitämään yllä Jyväskylästä poismuuttajankin identifikoitumista Jyväskylän puhekieleen.

Paikallista ja paikalliseen puhekielen muotoon liittyvää identiteettiä olen tarkastellut paikallisidentiteettiin ja murreidentiteettiin kahtiajakautuneena rakenteena, sillä yhtenä hypoteesinani maassamuuttajan identiteeteissä tapahtuvista muutoksista oli paikallis- ja murreidentiteettien välisen kytköksen murtuminen. Tämä näyttäisikin pitävän paikkansa, sillä suurimmalla osalla Jyväskylästä Turkuun muuttaneita paikallis- ja murreidentiteetit osoittivat eri paikkakuntiin. Sen sijaan oletukseni siitä, että muutokset olisivat kaikilla maassamuuttajilla samansuuntaisia, ei saanut tukea tuloksistani. Kolmella informantilla oli säilynyt jyvaskyläläinen paikallis- ja murreidentiteetti,

neljällä oli säilynyt jyväskyläläinen murreidentiteetti, mutta paikallisidentiteetti osoitti turkulaistumista ja yhdellä oli säilynyt jyväskyläläinen paikallisidentiteetti, mutta murreidentiteetti osoitti turkulaistumista.

Haastattelemieni Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden selvä murreidentiteetin ja puhekielen suhde sai myös osittain tukea lyhyen ensitavun jälkeisen toisen tavun lyhyen vokaalin edustuksen idiolektittaisista eroista. Pienin savolaistyyppisten puolipitkien vokaaleiden osuus oli niillä informanteilla, jotka olivat joko murreidentiteetiltään turkulaistuneita tai joiden suhtautuminen savolaistyyppiseen vokaaliin ei ollut pelkästään myönteinen. Heilläkin tosin savolaistyyppisten puolipitkien vokaaleiden osuus oli vähintään 2/3, ja ne olivat variaatiossa lähes yksinomaan lyhyiden yleiskielisten, ei lounaismurteisten tonaalisten ja puolipitkien varianttien kanssa. Murreidentiteetiltään turkulaistuneita ja savolaistyyppiseen vokaaliin kielteisesti suhtautuvia oli myös molempia vain yksi, joten tuloksista ei kannata vetää mitään pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kielensisäisten tekijöiden ottaminen mukaan tarkasteluun olisi voinut tarkentaa myös savolaistyyppiseen puolipitkän vokaaliin kielenulkoisten tekijöiden analyysiä ja tulkintaa.

Paikallissijojen A:n loppuheiton tarkastelussa sen sijaan olivat mukana myös kielensisäiset tekijät, ja niistä erityisesti paikallissijojen syntaktinen eli lauseasemittainen ja morfologinen eli sijamuodoittainen variaatio. Paikallissijojen idiolektittainen tarkastelu ei tukenut ajatusta murreidentiteetin ja puhekielen välisestä suhteesta juuri lainkaan, sillä yksilökohtaisen murreidentiteetin tai loppuheittoon suhtautumisen ja idiolektittaisen paikallissijojen variaation välinen suhde olikin negatiivinen eli käänteinen. Ryhmäkeskiarvojen perusteella paikallisidentiteetillä ja paikallissijojen variaatiolla näytti olevan pientä korrelaatiota, mutta tarkempi tarkastelu osoitti eron selittyvän lähinnä kielensisäisillä tekijöillä. Kielensisäiset tekijät ja etenkin syntaktinen variaatio selittivätkin valtaosan paikallissijojen variaatiosta, mutta maassamuuttajien paikallissijojen A:n loppuheiton omaksumisessa näytti olevan kyse ensisijaisesti morfologisesta diffuusiosta, jota selitti osaltaan myös kielenulkoisista tekijöistä sukupuoli ja Turussa asuttu aika. A:n loppuheiton oli siis omaksuneet inessiivissä ja elatiivissa lähinnä yli viisi vuotta Turussa asuneet ei-lingvistikiehet.

Kaikkiaan savolaistyyppisen puolipitkän vokaalin ja paikallissijojen variaation voidaan sanoa kuitenkin osoittavan vahvaa jyväskyläläistä murreidentiteettiä, sillä molemmissa

kielenpiirteissä jyvaskyläläiset edustustavat olivat kaikilla informanteilla pää- tai valtaedustuksena, eikä yli viisi vuotta Turussa asuneiden jyvaskyläläisten varianttien osuus ollut ryhmäkeskiarvona kuin muutaman prosenttiyksikön (n. 5 %) pienempi kuin alle viisi vuotta asuneilla ja lähes kaikilla informanteilla (7/8) murreidentiteetin vertailuindeksiluku osoitti vahvaa tai erittäin vahvaa jyvaskyläläistä murreidentiteettiä. Paikallisidentiteetillä ja kielenpiirteen tiedostamisen asteella ei sen sijaan näytä olevan mitään vaikutusta Jyväskylästä Turkuun muuttaneen variaatioon kummassakaan tarkastelemassani puhekielen piirteessä.

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut lähinnä paikallisia merkityksiä saavia paikallis- ja murreidentiteettejä ja niiden suhdetta puhekieleen representatiivisesta identiteettinäkömyksestä käsin. Näin tarkastelun ulkopuolelle ovat jääneet identiteettien sosiaaliset ja diskursiiviset ulottuvuudet sekä se, miten esimerkiksi sellaiset seikat kuin sukupuoli, alakulttuuri, koulutus, ideologia, ammatti tai vaikkapa sosiaaliluokka toimivat identiteetteinä ja puhekielessä. Sukupuoli oli tosin tutkielmassani yhtenä puhekielen variaation kielenulkoisena tekijänä, mutta syväluotaavampi aiheen tarkastelu jäi nyt tekemättä.

Puhekielessä tarkastelun kohteena oli vain kaksi tiedostettua murrepiirrettä, joten heikommin tiedostettujen jyvaskyläläisten ja turkulaisten murrepiirteiden, kuten rajaussyistä tutkielman ulkopuolelle jääneiden *d:n* kadon ja diftongien avartumisen, ottaminen mukaan tarkasteluun olisi varmasti syventänyt tutkielman otetta tiedostamisen ja puhekielen lisäksi identiteeteissä ja näiden välisissä suhteissa. Tällä kertaa tarkastelussa oli vain yksi foneettinen ja yksi morfofonologinen puhekielen piirre, joten esimerkiksi syntaktisten, leksikaalisten, prosodisten tai mahdollisesti myös metakieli *2:n* piirteiden ottaminen mukaan tarkasteluun olisi myös syventänyt ja laajentanut identiteettien ja puhekielen sekä niiden suhteen tarkastelua. Kielenmuutokseen vaikuttavia kielensisäisiä ja -ulkoisia tekijöitä tarkastelin perinteisin ristiintaulukoinnein, joita on nykysosiolingvistiikassa aiheellisestikin kritisoitu. Monimuuttujamenetelmien, kuten vaikkapa SPSS- tai Varbrul-ohjelman, käyttäminen olisi voinut tarkentaa näkemystä siitä, mikä painoarvo milläkin kielensisäisellä tai -ulkoisella tekijällä on etenkin paikallissijojen variaatiossa.

LÄHTEET:

AINEISTOLÄHTEET:

Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden puhekielen parikeskustelunauhoitukset 2008. 8 informanttia. Nauhoittanut, keskustelukumppanina toiminut ja litteroinut Tero Kaihlavirta.

Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden nauhoitetut murreasennekyselyt 2008. 8 informanttia. Nauhoittanut, haastatellut ja kirjalliseen muotoon tallentanut Tero Kaihlavirta.

Syntyperäisten Turun seutulaisten kirjallisessa muodossa tallennetut murreasennekyselyt 2009. 37 informanttia. Haastatellut ja kirjalliseen muotoon tallentanut Tero Kaihlavirta.

Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden kirjallisessa muodossa tallennetut asennekyselyt 2010. 8 informanttia. Haastatellut ja kirjalliseen muotoon tallentanut Tero Kaihlavirta.

MUUT LÄHTEET:

Ahlqvist, August 1863: Om Ungerska språkets förvandtskap med Finskan. *SUOMI. Kirjoituksia isän-maallisista aineista. Toinen jakso. 1:nen Osa*. SKS, Helsinki. s. 1–61.

Airila, Martti 1912: *Äännehistoriallinen tutkimus Tornion murteesta. Murteen suhdetta suomen muihin murteihin silmälläpitäen*. Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston filosofinen tiedekunta, Helsinki.

Aminoff, T. G. 1871: Tutkimus Etelä-Pohjanmaan kielimurteesta. *SUOMI. Kirjoituksia isän-maallisista aineista. Toinen jakso. 9 Osa*. SKS, Helsinki. s. 235–302.

Arve, Laura 2002: *Murtaen, sortaen vai juuret irti repien? Katsaus Jyväskylän yliopisto-opiskelijoiden murreasenteisiin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä.

Bailey, Charles-James 1973: *Variation and Linguistic Theory*. Center for Applied Linguistics, Arlington, Virginia, USA.

Bloomfield, Leonard 1935: *Language*. George Allen & Unwin, London, UK.

- Buell, Lawrence 2001: *Writing for an Endangered World. Literature, Culture and Environment in the U.S. and Beyond*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England.
- Chambers, J. K. 1995: *Sociolinguistic Theory*. Blackwell Ltd, Oxford UK & Cambridge USA.
- Chambers, J.K. – Trudgill, Peter 1998 [1980]: *Dialectology*. Cambridge University Press. Cambridge, UK.
- Cresswell, Tim 2004: *Place: A Short Introduction*. Blackwell, Oxford, England.
- Deprez, Kas – Persoons, Yves 1987: Attitude. teoksesta Ammon, Ulrich – Dittmar, Norbert – Mattheier, Klaus (toim.) 1987: *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society. First Volume*. Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Downes, William 1998: *Language and Society*. Cambridge University Press, New York, U.S.A.
- Gauchat, Louis 1905: *L'Unité phonétique dans le patois d'une commune*. Halle.
- Hall, Stuart 1999: *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Hallamäki, Irene 2001: Nominaalirakenteet Jyväskylän puhekielessä. Pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä.
- Hermann, M.E. 1929: Lautveränderungen in der Individualsprache einer Mundart teoksesta *Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen*. Philosophisch-historische Klasse 11. s. 195–214.
- Ikola, Osmo 2001: *Nykysuomen opas*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku
- ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2005: *Iso suomen kielioppi*. SKS, Helsinki.
- Itkonen, Terho 1961: *Nimestäjän opas*. SKS, Helsinki.
- Itkonen, Terho 1964: *Proto-finnic Final Consonants. Their History in the Finnic Languages With Particular Reference to the Finnish Dialects. I: 1. Introduction. The history of -k in Finnish*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Itkonen, Terho 1973: Suomen murteiden transkription yksinkertaistamisesta. Teoksesta Posti, Lauri – Itkonen, Terho (toim.): *FU-transkription yksinkertaistaminen*. Castrenianum, Helsinki
- Jonninen-Niilekselä, Kaija (toim.) 1982: *Folia Fennistica & Linguistica. Tampereen puhekieli tutkimuskohteena*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.

- Järvi, Martti 1981: Murrepiirteet eteläpohjalaisten opiskelijoiden ja koululaisten puhekielessä: konsonantit. Teoksesta Mielikäinen, Aila (toim.): *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2.* Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Kaihluvirta, Tero 2009: *Maassamuuttajan puheen kieli ja mieli. Sosiolingvistinen katsaus Jyväskylästä Turkuun muuttaneiden 26–30-vuotiaiden puhekielestä MA-infinitiivin illatiivin ja si-imperfektin valossa.* Kandidaatintutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Kettunen, Lauri 1940: *Suomen murteet III. Murrekartasto.* SKS, Helsinki.
- Koski, Mauno 2002: Murteet muodissa. Teoksesta Herlin, Ilona – Kalliokoski, Jyrki – Kotilainen, Lari – Onikki-Rantajääskö, Tiina (toim.): *Äidinkielen merkitykset.* SKS, Helsinki.
- Krook, Kristina 1999: *Ensi tavun ie-, yö- ja uo-diftongien avartuminen suomen murteissa.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Kunnas, Niina 2007: *Miten muuttuu runokyliä kieli. Reaaliaikatu tutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa.* Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulu.
- Kurki, Tommi 1998: *Kui Kuivlahdel puhuta? Eurajoen vanhan murteen ja puhekielen vertailua sekä puhekielen ikäryhmittäisten ja sukupuolikohtaisten erojen tarkastelua.* Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Kurki, Tommi 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä.* Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kurki, Tommi 2007: Variaation tutkimuksen nykynäkymiä. *Sananjalka* 49. s. 143—162.
- Käkelä-Puumala, Tiina 2001: Persoona, funktio, teksti – henkilöhaahmojen tutkimuksesta. teoksesta Alanko, Outi – Käkelä-Puumala, Tiina (toim.): *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä.* SKS, Helsinki.
- Labov, William 1966: *The Social Stratification of English in New York City.* Center of Applied Linguistics, Washington D.C., USA.
- Labov, William 1980: *Locating Language in Time and Space.* Academic Press, New York, USA.
- Labov, William 1994: *Principles of Linguistic Change. Volume 1: Internal factors.* Blackwell Ltd, Oxford, UK & Cambridge, USA.

- Labov, William 2001: *Principles of Linguistic Change. Volume 2: Social factors*. Blackwell Ltd, Oxford, UK.
- Lahtinen, Leena 1981: *a:n ja ä:n loppuheitto Jyväskylän puhekielessä*. teoksesta Mielikäinen, Aila (toim.) *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 3*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Lappalainen, Hanna 1994: *Artjärven murteen variaatioilmiöitä. Ikävariaation tarkastelua ja kahden eri haastattelutilanteen vertailua*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaalaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsinki.
- Lappalainen, Hanna 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. *Virittäjä* 2001. s. 74—101.
- Lappalainen, Hanna 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. SKS, Helsinki.
- Lappalainen, Hanna – Vaattovaara, Johanna 2005: Vielä murteen ja identiteetin suhteesta. *Virittäjä* 2005. s. 98–110.
- Laurosela, Jussi 1914: Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta II. Vokaalit. *SUOMI. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Neljäs jakso. 13 Osa*. SKS, Helsinki.
- Lehtonen, Jaakko 1970: *Aspects of Quantity in Standard Finnish*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Leino, Pirkko 1989: *Suomen kielioppi*. Otava, Helsinki.
- Leiwo, Matti 1978: Äidinkielen mitä-missä-milloin. teoksesta Leiwo, Matti – Räsänen, Anne (toim.): *AFinLA:n vuosikirja 1978*. Jyväskylä.
- Leskinen, Heikki 1974: Karjalan siirtoväen murteen sulautumisesta ja sen tutkimisesta. *Virittäjä* 1974. s. 361–377.
- Leskinen, Heikki – Lehtonen, Jaakko 1973: Kvantiteettisuhteista läntisissä kaakkoismurteissa. *Virittäjä* 1973. s. 315–328.
- Lindberg, Kristiina 2005: *Miten Turussa puhutaan? Kuuden idiolektin reaaliaikainen muuttuminen 1970-luvulta 2000-luvulle*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Lönnrot, Elias 1841: *Om Finska Ordspråk och Gåtor. SUOMI. Tidskrift i fösterlandskä ämnen. 1841. Femte Häftet*. Helsingfors.

- Makkonen, Riitta 2005: Riäkkylästä Stadiin – murteesta kaupunkikieleen. teoksesta Palander, Marjatta & Nupponen, Anne–Maria (toim.) *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, Joensuu.
- Makkonen, Seija – Mantila, Harri 1997: *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulu.
- Mantila, Harri 1992: *Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulu.
- Mantila, Harri 1997: Johdanto. teoksesta Makkonen, Seija – Mantila, Harri *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulu.
- Mantila, Harri 2004: Murre ja identiteetti. *Virittäjä* 2004. s. 322–345.
- Mielikäinen, Aila (toim.) 1980: *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Mielikäinen, Aila (toim.) 1981a: *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Mielikäinen, Aila (toim.) 1981b: *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 3*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Mielikäinen, Aila 1982: Nykypuhesuomen alueellista taustaa. *Virittäjä* 1982. s. 277–294.
- Mielikäinen, Aila 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, Jyväskylä.
- Mielikäinen, Aila 1997: Puhdasta suomea Suomen sydämessä. Teoksesta Ilkka Nummela (toim.): *Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylä. s. 86–95.
- Mielikäinen, Aila 2006: Paikkoihin viittavat ilmaukset murteiden jäljittelyssä. Teoksesta Kaivapalu, Annekatrin – Külvi, Pruuli (toim.): *Lähivertailuja 17*. University of Jyväskylä, Jyväskylä. s. 192–215.
- Mielikäinen, Aila – Palander, Marjatta 2002: Suomalaisten murreasenteista. *Sananjalka* 44. s. 87–109.

- Milroy, James 1992: *Linguistic Variation and Change. On the Historical Sociolinguistics of English*. Basil Blackwell, Oxford, UK.
- Milroy, Lesley 1987: *Language and Social Networks. Second Edition*. Basil Blackwell, Oxford, UK & New York, USA.
- Mustanoja, Liisa 2001: *Kauhavan murteen muutos: viiden vokaaliston piirteen analyysi*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Mustanoja, Liisa 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Nahkola, Kari 1987: *Yleisgeminaatio. Ääntenmuutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Niedzielski, Nancy – Preston, Dennis 2000: *Folk Linguistics*. Mouton de Gruyter, Berlin, New York.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986a: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. SKS, Helsinki.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986b: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. SKS, Helsinki.
- Nuolijärvi, Pirkko 1988: Kielenulkoisten taustamuuttujien huomioonottaminen 1800-luvun ja 1900-luvun alun murretutkimuksissa. Teoksesta Kalliokoski, Jyrki – Leino, Pentti – Pyhtilä, Pertti (toim.) *Kieli* 3. s. 117–156. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Nuolijärvi, Pirkko 1999: Murteet kiinnostavat jälleen. Teoksesta Takala, Anna – Hollmén, Hannakatri – Suramo, Ari (toim.): *Mitä Missä Milloin. Kansalaisen vuosikirja 1999*. Otava, Helsinki. s. 240–245.
- Nuolijärvi, Pirkko 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. teoksesta Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsh, Arja (toim.): *Kieli, diskurssi & yhteisö*. s. 13–38. Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Nuolijärvi, Pirkko – Sorjonen, Marja-Leena 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseurauhankkeen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- Nupponen, Anne-Maria 2011: »Savon murre» savolaiskorvin. *Kansa murteen havainnoijana*. University of Eastern Finland, Joensuu.

- Ojansuu, Heikki 1901: *Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Vokaalioppi. Descendentti esitys.* Suomen Keisarillisen Aleksanterin-Yliopiston Filosofinen Tiedekunta. SKS, Helsinki.
- Ojansuu, Heikki 1913: Äännehistoriallista. *Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja XXX.* Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- Paasi, Anssi 1986: *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehitymisestä.* Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Pajarinen, Jaana 1995: *Liperin murre 1990. Muuttuuko Kivenpyörittäjienkin kieli?* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaalaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsinki.
- Palander, Marjatta 1982: Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta. *Virittäjä* 1982. s. 164–176.
- Palander, Marjatta 2005a: *Lapsuudesta keski-ikään. Seuruututkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä.* SKS, Helsinki.
- Palander, Marjatta 2005b: Johdanto. teoksesta Palander, Marjatta – Nupponen, Anne-Maria (toim.): *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti.* Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, Joensuu
- Palander, Marjatta 2010: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset.* SKS, Helsinki.
- Palander, Marjatta — Nupponen, Anne-Maria (toim.) 2005: *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti.* Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta, Joensuu.
- Paunonen, Heikki 1980: Kieli ja variaatio. Teoksesta Kari Sajavaara (toim.) *Soveltava kielitiede.* s. 36–54. Gaudeamus, Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1989: Muuttuvat puhesuomen muodot teoksesta Aalto, Seija – Hakulinen, Auli – Laalo, Klaus – Leino, Pentti – Lieko, Anneli (toim.): *Kielestä kiinni.* SKS, Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1995a: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta.* Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1995b: Puhekielen kielioppia etsimässä teoksesta Jan Rydman (toim.) *Tutkimuksen etulinjassa. Tieteen päivät 1995.* s. 183–201. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva.

- Paunonen, Heikki 1996: Language Change in Apparent Time and Real Time. Possessive Constructions in Helsinki Colloquial Finnish. teoksesta Mats Thelander (toim.) *Samspel och variation, språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*. s. 375–386. Uppsala Universitet, Uppsala.
- Paunonen, Heikki 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. Teoksesta Juusela, Kaisu – Nisula, Katariina (toim.): *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, Helsinki.
- Paunonen, Heikki – Mielikäinen, Aila – Suojanen, Matti (toim.) 1976: *Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus. Esitutkimusraportti*. Helsinki.
- Pedersen, Inge Lise 1994: Linguistic Variation and Composite Life Models. teoksesta Bengt Nordberg (toim.) 1994: *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries*. Walter de Gruyter, Berlin, New York.
- Penttilä, Aarni 1927: Suomen ja sen lähimpien sukukielten painotusoppia. Kielipsykologinen tutkimuskoe. *Turun suomalaisen yliopiston julkaisuja. Sarja B. Osa III. N:o 2*. Turku.
- Pinola, Kati 1997: Svaa-vokaali. teoksesta Makkonen, Seija – Mantila, Harri 1997: *Pohjoissuomalaisen puhekielen sociolingvistinen variaatio*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos, Oulu.
- Preston, Dennis 1989: *Sociolinguistics and Second Language Acquisition*. Basil Blackwell, Oxford, UK & New York, USA
- Preston, Dennis (toim.) 1993: *American Dialect Research*. John Benjamins Publishing, Amsterdam, Netherlands & Philadelphia, USA.
- Preston, Dennis 1996: Whaddayaknow?: The Modes of Folk Linguistic Awareness. *Language Awareness* 5/1. s. 40–74.
- Pälli, Pekka 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. teoksesta Määttä, Urho – Pälli, Pekka – Suojanen, Matti (toim.): *Kirjoituksia sociolingvistiikasta*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Pälli, Pekka 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteen laitos, Tampere.
- Rapola, Martti 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. SKS, Helsinki.
- Rapola, Martti 1990 [1947]: *Johdatus suomen murteisiin*. SKS, Helsinki.
- Rautkorpi, Esko 1980: Jyväskylän murteen väistyviä piirteitä. teoksesta Mielikäinen, Aila (toim.) *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- Relph, Edward 1976: *Place and Placelessness*. Pion Ltd., London, UK.

- Ruoppila, Veikko 1955: *Äyrämöismurteiden äännehistoria*. SKS, Helsinki.
- Räisänen, Alpo 1972: *Kainuun murteiden äännehistoria. I. Vokaalisto*. SKS, Helsinki.
- Saanilahti, Marja – Nahkola, Kari 1990: *Kielen vaihtelu ja puhujan valinnat. Tutkimuksia virtolaisten kielenkäytöstä, murteentuntemuksesta ja kielellisistä asenteista*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere
- Saanilahti, Marja – Nahkola, Kari 2001: *Kymmenen vuotta myöhemmin. Seuruututkimus kielenmuutosten etenemisestä yksilön kielessä ja puheyhteisössä*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Salomaa, Leena 1979: *Loppuheitto Turun puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomen kielen oppiaine, Turku.
- Salomaa, Leena 1981: *Loppuheiton sosiaalinen variaatio Turun puhekielessä*. teoksesta Suojanen, Matti (toim.) *Kirjoituksia puhekielestä. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Salonen, Marja 1982: *Diftongien avartuminen Tampereen puhekielessä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen laitos, Tampere.
- Sankoff, David 1978: *Linguistic Variation. Models and Methods*. Center for Mathematical Research. University of Montreal, Montreal, Canada.
- Setälä, Emil Nestor 1882: *Munapoika. Länsisuomalaisia Kullervon-aineksia. Ylipainos Lännettärestä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Setälä, Emil Nestor 1899: *Yhteissuomalainen äännehistoria*. SKS, Helsinki.
- Siitonen, Kirsti 1979: *Loppuheitto lounaismurteiden luoteisryhmässä – muutoksen ja variaation ongelmia*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopiston suomen kielen oppiaine, Turku.
- Siitonen, Kirsti 1981: *Dialektologian ja sosiolingvistiikan suhteesta*. teoksesta Suojanen, Matti (toim.) *Kirjoituksia puhekielestä. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Silvennoinen, Leena 1980: *Laaja-alaiset itämurteellisuudet jyvaskylän puhekielessä*. teoksesta Mielikäinen, Aila (toim.) *Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitos, Jyväskylä.
- SKS = Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Sovijärvi, Antti 1937: *Foneettisia havaintoja Tornionjoen ja Pohjanmaan murteiden švaavokaaleista*. Teoksesta SKS 1938: *Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aiheista. Viides jakso. 19:s osa*. SKS, Helsinki.

- Sovijärvi, Antti – Peltola, Reino 1953: *Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus*. Helsingin yliopiston foneettinen laitos, Helsinki.
- Sundgren, Eva 2004: *Språklig variation och förändring. Exemplet Eskilstuna*. Studentlitteratur, Lund, Sweden.
- Suojanen, Matti (toim.) 1981: *Kirjoituksia puhekielestä. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Suojanen, Matti 1982: Sosiolingvistiikka – synkretistinen tieteenala. teoksesta Suojanen, Matti – Suojanen, Päivikki (toim.): *Sosiolingvistiikan näkymiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Suojanen, Matti 1985: *Mitä Turussa puhutaan?. Raportti Turun puhekielen tutkimuksesta. Turun puhekielen projektin julkaisuja 3*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Suojanen, Matti – Salomaa, Leena – Vuorinen, Riitta 1981: Kolmen murrepiirteen sosiaalinen erottelevuus Turun puhekielessä. teoksesta Suojanen, Matti (toim.) *Kirjoituksia puhekielestä. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Tarnanen, Mirja 2002: *Arvioija valokeilassa: suomi toisena kielenä -kirjoittamisen arviointia*. Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylä.
- Toivanen, Juhani – Suomi, Kari – Ylitalo, Riikka 2005: Suomen lauseopin foneettinen toteutuminen. Teoksesta Iivonen, Antti (toim.): *Puheen salaisuudet. Fonetikan uusia suuntia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vaattovaara, Johanna 2009: *Meän tapa puhua. Tornionjokilaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. SKS, Helsinki.
- Vilhunen, Airi 1982: A:n loppuheitto ja sen sosiaalinen variaatio. teoksesta Jonninen-Niilekselä, Kaija (toim.): *Folia Fennistica & Linguistica. Tampereen puhekieli tutkimuskohteena*. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Virtaranta, Pertti 1957: *Länsiyläsatakuntalaisten murteiden äännehistoria. II. Vokaalit*. SKS, Helsinki.
- Vuorinen, Riitta 1981: Puhekielen täytelisäkkeistä. teoksesta Suojanen, Matti (toim.) *Kirjoituksia puhekielestä. Turun puhekielen projektin julkaisuja 1*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.

- Wang, William — Cheng, Chin-Chuan 1977: Tone Change in Chao-zhou Chinese: A Study in Lexical Diffusion. teoksesta Wang, William (toim.): *The Lexicon in Phonological Change*. Mouton Publishers, The Hague–New York–Paris.
- Wennola, J. H. 1897: Äänneopillisia havainnoita Pohjois-Pohjanmaan rantamurteesta. Teoksesta *Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Kolmas jakso. 13 Osa*. SKS, Helsinki.
- Wiik, Kalevi – Lehiste, Ilse 1968: Vowel Quantity in Finnish Dissyllabic Words. teoksesta Ravila, Paavo (ed.): *Congressus Secundus Internationalis Fenno-Ugristarum. Helsingiae habitus 23.–28. VIII. 1965. Pars I. Acta Linguistica*. Societas Fenno-ugrica, Helsinki. s. 569–574.
- Wiik, Kalevi 1982: Savolaistyyppinen puolipitkä vokaali ja yleisgeminaatio. Teoksesta *Kielitieteellisiä lastuja 2*. Suomen kielitieteellinen yhdistys, Turku.
- Wiik, Kalevi 1985: Suomen murteiden vokaalien kestoista. Teoksesta Aaltonen, Olli – Hulkko, Timo (toim.): *Fonetiikan päivät – Turku 1985. XIII Fonetiikan päivillä Turun yliopistossa 30.–31.8.1985 pidetyt esitelmät*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Wiik, Kalevi 1988: F0:n huipun sijainti suomessa. Teoksesta Karjalainen, Matti – Laine, Unto (toim.): *Fonetiikan päivät - Espoo 1988. Papers from the 15th Meeting of Finnish Phoneticians*. Akustiikka ja äänenkäsittely, Sähkötekniikan osasto, Teknillinen Korkeakoulu, Otaniemi. s. 215–229.
- Wiik, Kalevi 2004: *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus*. SKS, Helsinki
- Wiik, Kalevi 2006: *Suomen murteiden kartasto*. Kirjapaino Pika, Turku.
- Ylitalo, Riikka 2004: Toisen tavun vokaalin puolipidennyksestä oulunseutulaisten puheessa. *Virittäjä* 3/2004. s. 414–422.
- Ylitalo, Riikka 2009: *The Realisation of Prominence in Three Varieties of Standard Spoken Finnish*. Faculty of Humanities, Phonetics, Finnish Language, University of Oulu, Oulu.
- Žižek, Slavoj 2011 [1989]: *Ideologian ylevä objekti*. Apeiron kirjat, Vantaa.

LIITTEET:

LIITE 1: Ensimmäisen haastattelukierroksen kysymyspatteristo

- 1) Minkä ikänen oot?
- 2) Mitäs sää opiskelitkaan?
- 3) Ootko jo valmistunu vai vieläkö opinnot jatkuu?
- 4) Jos valmistunu niin mitä nykyään duunailee?
- 5) Mikäs sun siviilisääty olikaan?
- 6) Montako teitä asuu yhdessä?
- 7) Kauanko sitten muutit Turkuun?
- 8) Mistä syystä muutit Turkuun? Halusitko nimenomaan tänne vai ajauditko?
- 9) Mikä on suhteesi Turkuun kaupunkina? Tykkäätkö vai vihaatko?
- 10) Ootsää syntyny Jyväskylässä?
- 11) Jos et, niin minkä ikäsenä muutit Jyväskylään ja mistä?
- 12) Koetko olevasi ensisijaisesti jyväskyläläinen vai turkulainen vai mahdollisesti jotain muuta?
- 13) Mitä murretta sun mielestä puhutaan Jyväskylässä?
- 14) Entä Turussa?
- 15) Mitä muita murteita Suomessa sun mielestä puhutaan ja missä? (lypsä jos tarvis)
- 16) Puhutko omasta mielestäsi murretta?
 - Jos ei, niin miksi kutsuisit puhumaasi kieltä?
 - Jos kyllä, niin mitä murretta koet puhuvasi?
- 17) Mitä piirteitä sun mielestä on Jyväskylän puhekielessä? Missä sitä puhutaan?
- 18) Entäpä Turku?
- 19) Onks sun puhe muuttunu sun mielestä sinä aikana kun sää oot asunu Turussa?
- 20) Ootko ylpeä tai häpeätkö puheesi jyväskyläläisyyksiä?
- 21) Mitä mieltä oot Turussa puhutusta kielestä?
- 22) Mitä muita murteita Suomessa puhutaan ja missä? (lypsä jos tarvis)
- 23) Missä puhutaan parasta suomea?
- 24) Missä huonointa?
- 25) Puhuuks sun mielestä eri ihmiset eri tavoin vaikkapa Jyväskylän alueella?
- 26) Koetko itsesi ikäisten puhuvan eri tavalla kuin vaikkapa vanhempiesi ikäisten? Anna esimerkkejä.
- 27) Koetko itse vaihtelevasi puhetapaasi eri tilanteissa? Anna esimerkkejä.
- 28) Koetko koulutuksesi vaikuttaneen puhekieleesi? Anna esimerkkejä.
- 29) Koetko sukupuolesi vaikuttaneen puhekieleesi? Anna esimerkkejä.
- 30) Miten sun mielestä Suomessa suhtaudutaan murteisiin ylipäätään?
- 31) Mikä on sun mielestä suomen murteiden tulevaisuus?
- 32) Miten itse suhtaudut murteisiin?
- 33) Missä kaikkialla oot törmänny murteisiin?
- 34) Ootko törmänny murteella kirjoitettuihin sarjakuviin, kirjoihin jne. tai jopa lukenut niitä? Mitä mieltä niistä oot?
- 35) Koetko suomalaisten suhtautumisen murteisiin muuttuneen viime vuosien aikana?
 - Jos kyllä, niin:
 - a) Onko se muuttunut positiiviseen vai negatiiviseen suuntaan vai onko se ollut neutraalia?
 - b) Mistä syistä katsot muutoksen johtuvan?
- 36) Koetko suhtautumisesi murteisiin muuttuneen viimeisen kymmenen vuoden aikana?
 - Jos kyllä, niin:
 - a) Onko suhtautumisesi muuttunut positiiviseen vai negatiiviseen suuntaan vai onko se ollut neutraalia?
 - b) Mistä syistä muutoksen katsot johtuvan?

LIITE 2: Toisen haastattelukierroksen kysymyspatteristo

1) Tunnetko muut informantit ja haastattelijan (tuntee=x):

A) Kuinka hyvin tunnet tuntemasi henkilöt: 1) erittäin hyvin 2) melko hyvin 3) jonkin verran 4) melko huonosti 5) en juuri lainkaan

B) Kuinka kauan olet tuntenut tuntemasi henkilöt: 1) yli viisitoista vuotta 2) yli kymmenen vuotta 3) yli viisi vuotta 4) yli kaksi vuotta 5) vähemmän aikaa

C) Kuinka usein tapaat näitä tuntemiasi ihmisiä: 1) päivittäin tai lähes päivittäin 2) kerran tai muutaman kerran viikossa 3) kerran tai muutaman kerran kuussa 4) joitakin kertoja vuodessa 5) kerran vuodessa tai harvemmin

D) Oletko joskus aiemmin tavannut näitä ihmisiä: 1) päivittäin tai lähes päivittäin 2) kerran tai muutaman kerran viikossa 3) kerran tai muutaman kerran kuussa

E) Millaisissa kaikissa yhteyksissä tapaat näitä tuntemiasi ihmisiä: 1) asutte yhdessä 2) töiden tai opiskelujen parissa 3) vapaa-ajalla harrastusten parissa 4) vapaa-ajalla muuten 5) muuta, mitä

F) Missä ja milloin olet tutustunut näihin tuntemiisi ihmisiin:

2)

A) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Mikolla oli pahat mielessä.

2) Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä.

2) Onko 'Mikoolla olii pahaat mieele(e)ssä' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

1) Onko 'Mikolla oli pahat mielessä' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

B) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaala sekä Toijalasa että Viialasa matkala Tampereele.

2) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaalla sekä Toijalassa että Viialassa matkalla Tampereelle.

3) Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel.

1) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaala sekä Toijalasa että Viialasa matkala Tampereele.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaalla sekä Toijalassa että Viialassa matkalla Tampereelle.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Onko 'Juna Hyvinkäältä tai siis Helsingistä pysähtyi Akaal sekä Toijalas et Viialas matkal Tampereel.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

C) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Ai sul-lei oo nälkä mutta täs-son suklaamuffinssi.

2) Ai sulla ei oo nälkä mutta tässä on suklaamuffinssi.

1) Onko 'Ai sul-lei oo nälkä mutta täs-son suklaamuffinssi.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko 'Ai sulla ei oo nälkä mutta tässä on suklaamuffinssi.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

D) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Kirsi ei tul eikä men.

2) Kirsi ei tuu eikä mee.

3) Kirsi ei tule eikä mene.

1) Onko ' Kirsi ei tul eikä men.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko ' Kirsi ei tuu eikä mee.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Onko.' Kirsi ei tule eikä mene.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

E) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Joel sanoi että latoi jo kirjat pöydälle.

2) Joel sanos että latos jo kirjat pöydälle.

1) Onko ' Joel sanoi että latoi jo kirjat pöydälle.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko 'Joel sanos että latos jo kirjat pöydälle.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

F) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Täällä ei ole kettään eikä mittään.

2) Täällä ei ole ketään eikä mitään.

1) Onko ' Täällä ei ole kettään eikä mittään. ' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko ' Täällä ei ole ketään eikä mitään.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

G) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) En tiedä, lähdenkö edes yhden ja kahdeksan välillä mihinkään.

2) En tiää, lähdenkö ees yhen ja kaheksan välillä mihinkään.

3) En tierä, lährenkö eres yhren ja kahreksan välillä mihinkään.

1) Onko ' En tiedä, lähdenkö edes yhden ja kahdeksan välillä mihinkään.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko ' En tiä, lähenkö es yhen ja kaheksan välillä mihinkään.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Onko.' En tierä, lährenkö eres yhren ja kahreksan välillä mihinkään.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

H) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Suomen armeija taisteli talvisoassa suurella syämmellä.

2) Suomen armeija taisteli talvisorassa suurella syrämmellä.

3) Suomen armeija taisteli talvisodassa suurella sydämmellä.

1) Onko 'Suomen armeija taisteli talvisoassa suurella syämmellä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko 'Suomen armeija taisteli talvisorassa suurella syrämmellä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Onko. 'Suomen armeija taisteli talvisodassa suurella sydämmellä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

I) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) En tahro tehrä sitä.

2) En taho tehä sitä.

3) En tahdo tehdä sitä.

1) Onko ' En tahro tehä sitä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko ' En taho tehä sitä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Onko. ' En tahdo tehdä sitä.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

J) Mikä / mitkä on oikea tapa sanoa asia:

1) Henna oli hiano nuari nainen mutta se kuali.

2) Henna oli hieno nuori nainen mutta se kuoli.

1) Onko ' Henna oli hiano nuari nainen mutta se kuali.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

2) Onko ' Henna oli hieno nuori nainen mutta se kuoli.' yleiskielinen, puhekielinen vai murteellinen tapa sanoa asia?

Onko se jyväskyläläinen vai turkulainen tapa sanoa asia, ei kumpaakaan vai molemmat?

Onko se jonkin muun tai laajemman paikan ja minkä puhetapaan liittyvä?

Kuulostaako se hyvältä?

3) Kuinka tärkeiksi koet seuraavat asiat sen kannalta, mitä nykyään olet? 1) erittäin tärkeää 2) melko tärkeää 3) jonkin verran tärkeää 4) ei kovin tärkeää 5) ei lainkaan tärkeää

A) eurooppalaisuus

B) suomalaisuus

C) suomi äidinkielenä

D) muut puhumasi kielet

-Mitä kieliä osaat puhua?

E) oma murteesi tai puhekielesi

F) maassamuuttajuus

G) asuminen sekä Jyväskylässä että Turussa

H) aikakausi, jona elät

I) se että olet viettänyt lapsuuden Jyväskylässä 1980-luvulla

J) se että olet viettänyt nuoruuden Jyväskylässä 1990-luvulla

K) se että olet nuori aikuinen Turussa 2000–2010-luvuilla

- L) koulutus
- M) sukupuoli
- N) ikä
- O) läheiset ihmiset
- P) jyvaskyläläiset sukulaiset, ystävät ja tuttavat
- Q) turkulaiset sukulaiset, ystävät ja tuttavat
- R) muut sukulaiset, ystävät ja tuttavat
- S) muut Jyväskylästä Turkuun muuttaneet
- T) media
- U) vapaa-aika
- V) harrastukset
- W) suhde politiikkaan
- X) suhde uskontoon
- Y) suhde kulttuuriin
- Z) suhde suomalaiseen valtakulttuuriin
- Å) suhde viihteeseen
- Ä) suhde kehoosi
- Ö) pukeutuminen
- A2) ulkonäkö
- B2) kulutustottumukset

4)

- A) Mihin järjestykseen laittaisit seuraavat aluetasot sen kannalta, kuinka tärkeiksi ne koet itsellesi: 1) Maaailma, 2) Eurooppa, 3) Pohjoismaat, 4) Suomi, 5) Keski-Suomi, 6) Varsinais-Suomi, 7) Jyväskylän seutu, 8) Turun seutu:
- B) Mikä on suhteesi Jyväskylään kaupunkina:
- C) Miten koet tulleet vastaanotetuksi Turussa aluksi ja myöhemmin:
- D) Mitä mieltä olet jyvaskyläläisistä ihmisinä ja miten kuvailisit heitä:
- E) Mitä mieltä olet turkulaisista ihmisinä ja miten kuvailisit heitä:
- F) Miten kuvailisit Jyväskylää elinympäristönä:
- G) Miten kuvailisit Turkua elinympäristönä:
- H) Oletko suunnitellut jääväsi Turkuun vai muuttavasi muualle ja mihin:
- I) Missä asuisit kaikkein mieluummin, jos saisit valita:
- J) Onko sinulla vielä ystäviä ja tuttavita Jyväskylässä, kuinka läheisiä ja kuinka paljon:
- K) Kuinka läheisiä ja kuinka paljon sinulla on ystäviä ja tuttavita Turussa:
- L) Kuinka läheisiä ja kuinka paljon sinulla on ystäviä ja tuttavita muualla Suomessa ja missä:
- M) Kuinka paljon ja kuinka läheisiä ystäviä ja tuttavita sinulla on ulkomailla ja missä.
- N) Kuinka usein käyt nykyään Jyväskylän seudulla 1) useammin kuin kerran kuussa 2) kerran kuussa tai kahdessa 3) joitakin kertoja vuodessa 4) noin kerran vuodessa 5) harvemmin tai en lainkaan
- O) Kuinka usein matkustat nykyään muualla Suomessa 1) useammin kuin kerran kuussa 2) kerran kuussa tai kahdessa 3) joitakin kertoja vuodessa 4) noin kerran vuodessa 5) harvemmin tai en lainkaan
 - Missä silloin käyt:
- P) Kuinka usein matkustat nykyään ulkomailla 1) yli viisi kertaa vuodessa 2) kolme–neljä kertaa vuodessa 3) kerran pari vuodessa 4) parin kolmen vuoden välein 5) harvemmin tai en lainkaan
 - Missä silloin käyt:

LIITE 3A1: Taulukot. Paikallisidentiteetti, Turku-indeksi

	MA1	NA2	MA3	NA4	MA5	MB6	NB7	NB8
Paikallisuuden kokemus	0	4,5	0	3	1,5	0	1,5	1,5
Suhde Turkuun	2	1,5	1,5	1,5	2	2	2	2
Turku elinympäristönä	2	2	1,5	1	1,5	1,5	1	0
Alueeseen samaistuminen	0	2	0	0	1	2	0	2
Turkulaisten merkitys	2	2	2	1	0,5	1,5	2	1,5
Kuvaus turkulaisista	0	0	1	1	1	1	0	1
Turun verkosto	2	2	2	1,5	1,5	1,5	1	0,5
2000-luku Turussa	2	2	1,5	2	2	2	1,5	2
Tulevaisuuden-suunnitelmat	1,5	1,5	1,5	0,5	2	1	0	1,5
YHT.	11,5	17,5	11	11,5	13	12,5	9	12

LIITE 3A2: Taulukot. Paikallisidentiteetti, Jyväskylä-indeksi.

	MA1	NA2	MA3	NA4	MA5	MB6	NB7	NB8
Paikallisuuden kokemus	6	1,5	6	3	4,5	6	4,5	4,5
Suhde Jyväskylään	2	1	2	1,5	0,5	2	2	1
Jyväskylä elinympäristönä	2	0	1	2	1	2	2	1
Alueeseen samaistuminen	1	0	1	1	0	0	0,5	0
Jyväskyläläisten merkitys	1,5	1,5	2	1,5	0,5	1,5	2	1,5
Kuvaus jyväskyläläisistä	1	1,5	1,5	1	1,5	2	1,5	1
Jyväskylän verkosto	1,5	0	1,5	0,5	0,5	2	1,5	1,5
1990-luku Jyväskylässä	2	2	2	1,5	1,5	2	2	2
Tulevaisuuden-suunnitelmat	0	0	1	1	0	1	0	0,5
YHT.	17	7,5	18	13	10	18,5	16	13

LIITE 3B1: Taulukot. Murreidentiteetti, Turku-indeksi

	MA1	NA2	MA3	NA4	MA5	MB6	NB7	NB8
Oman kielen kuvaus	0	0	2	0	1	0	1	0
Kielenmuutos	0	0,5	1	1	0,5	0,5	1	0,5
Asenne Turun kielimuodosta	1,5	1	2	1	0	2	1	2
Paras suomi	0	0	0	0	0	0	0	0
Huonoin suomi	1	0	2	2	2	2	2	2
Yht.	2,5	1,5	7	4	3,5	4,5	5	4,5

LIITE 3B2: Taulukot. Murreidentiteetti, Jyväskylä-indeksi

	MA1	NA2	MA3	NA4	MA5	MB6	NB7	NB8
Oman kielen kuvaus	4	3	2	3	3	4	3	4
Kielenmuutos	1,5	1,5	1	1	1,5	1,5	1	1,5
Omat jyväs-kyläläisyydet	2	2	1,5	1,5	2	1,5	2	2
Paras suomi	2	2	0	2	2	2	2	1,5
Huonoin suomi	2	2	2	2	2	2	1,5	2
Yht.	11,5	10,5	6,5	9,5	10,5	11	9,5	11

LIITE 3C1: Taulukot. Paikallissijojen A:n loppuheitto. Tavan rakenne, jälkiosan variantit

	IIA N %	IØ N %	lai(n)* N %	lei(n)* N %	lee(n)* N %	Yht. N
MA1	1	0	1	0	4	6
NA2	2	2	0	0	4	8
MA3	1	0	0	1	0	2
NA4	1	0	0	0	2	3
MA5	10	1	5	3	10	29
Ryhmä A Yht.	15 31,3	3 6,3	6 12,5	4 8,3	20 41,7	48
MB6	0	0	0	0	0	0
NB7	1	0	0	0	5	6
NB8	3	0	1	4	7	15
Ryhmä B Yht.	4 19	0 0	1 5	4 19	12 57	21
Kaikki Yht.	19 27,5	3 4,3	7 10,1	8 11,6	32 46,4	69

* Nämä variantit eivät ole mukana paikallissijojen A:n loppuheiton kokonaistarkastelussa. Niiden esiintymät sijoittuvat lähes yksinomaan loppuheittoisen alkuosan paikallissijan jälkeiseen asemaan (ei siis esim. *sillä leen, tällä lei, millä lain*)

– Yksilökohtaisten esiintymien prosentuaalisia osuuksia en ole taulukoinut, sillä niiden määrä on niin vähäinen, että sattumalla on suuri merkitys eri varianttien suhteellisiin esiintymiin. Samasta syystä en merkinnyt kymmenesosaprocentteja B-ryhmän esiintymämääriä taulukoidessani. Samaa merkintätapaa käytin liitteiden 3C2 ja 3C3 taulukoissa idiolektien tarkastelussa. Rajana kokonaiesiintymämäärä 30.

LIITE 3C2: Taulukot. Paikallissijojen A:n loppuheitto. Adverbien *siellä* ja *tuolla* variaatio

	siellä/tuolla N %	siellä/tuolla N %	siel/tuol N %	siä/tua* N %	Yht. N
MA1	11	0	0	0	11
NA2	10	0	1	0	11
MA3	5	1	3	0	9
NA4	1/3=4	0	3	0	7
MA5	18	0	3	0	21
ryhmä A Yht.	48 81,4	1 1,7	10 16,9	0 0,0	59
MB6	3	0	0	0	3
NB7	17	2	2	0	21
NB8	14/3=17	0	9	2	28
ryhmä B Yht.	37 71,2	2 3,8	11 21,2	2 3,8	52
Kaikki Yht.	85 76,6	3 2,7	21 18,9	2 1,8	111

* Tämä variantti ei ole mukana paikallissijojen A:n loppuheiton kokonaistarkastelussa.

LIITE 3C3: Taulukot. Paikallissijojen A:n loppuheitto. Syntaktinen variaatio

	Sandhikaava		MP-rakenne		T-rakenne		Yht.	
	N	%	N	%	N	%	N	%
MA1	5/11	45	6/6	100	5/6	83	16/23	70
NA2	8/11	73	2/3	67	4/8	50	14/22	64
MA3	11/14	79	0/0		1/2	50	12/16	75
NA4	7/9	78	4/9	44	2/3	67	13/21	62
MA5	8/14	57	1/1	100	17/29	59	26/44	59,1
A-ryhmä Yht.	39/59	66,1	13/19	68	29/48	60,4	81/126	64,3
MB6	5/7	71	0/0		0/0		5/7	71
NB7	6/13	46	2/3	67	5/6	83	13/22	59
NB8	21/27	78	0/1	0,0	12/15	80	33/43	76,7
B-ryhmä Yht.	32/47	68,1	2/4	50	17/21	81	51/72	70,8
Kaikki Yht.	71/106	67,0	15/23	65	46/69	66,7	132/198	66,7

LIITE 4: Litterointimerkinnät

£*vuoro tai lausuma*£..... *vuoro tai lausuma sanottu hymyillen*
a, l, ä..... *lyhyt foneemi*
á, ʹ, ʹä..... *puolipitkä foneemi*
aa, ll, ää..... *pitkä foneemi*
aá, äʹä..... *ylipitkä vokaali*
û..... *tonaalinen eli lounaismurteinen puolipitkä vokaali*
uû..... *tonaalinen pitkä tai ylipitkä vokaali*
ε..... *puoliavartunut vokaali e – ε – A*
å..... *puoliavartunut vokaali o – å – A*